ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER

M. Fethullah Gülen

2

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER -2-

M. Fethullah Gülen

ISBN
978-975-315-046-0

Yayın Numarası
119

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Mayıs 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

Bu mütevazi kitapçıkta sorulara irticalen cevap verildiği, konuşmanın ona göre istiflendiği.. daha sonraki küçük tashihlerle de bu ilk tertip ve ifade tarzına dokunulmadığı; daha doğrusu, her şeyi yeniden ele alma gibi bir zorluğu olduğundan dokunulmadığı için, bir kısım karışıklıklar, anlatma eksiklikleri olacaktır. Değerli okuyucuların, bütün bunları nazar-ı itibara alarak, kitabı öyle mütalâa etmelerini ve kusurlarımıza nazar-ı müsamaha ile bakmalarını umar, dualarını bekleriz.

Takdim

20. Asır ilim ve teknik asrı olmasının yanında İslâm'ın da inkişaf ettiği, bilhassa tahsilli zümreler arasında şuurlu bir şekilde yaşanmaya başlandığı bir asır olmuştur.

Umumî mânâda da insanların dinden uzaklaşıp kiliselerin cemaatsizlikten kapandığı bir zamanda, onların zıddına İslâm'ın şahlanışı, iç ve dıştaki İslâm düşmanlarını endişeye düşürmüş, bunu engelleyebilmek için Müslüman gençliğin imanını zedeleyecek, kalb ve kafalarına vesvese verecek sorular üretip yaymaya başlamışlardır.

Başlatılan bu kampanyanın zararını önlemek için, ortaya atılan meselelerin doyurucu bir şekilde halledilmesi gerektiğine inanan değerli müellifimiz bu kıymetli eserinde, gençlerin içine atılan, zihinlerine takılan bütün istifhamları ikna edici bir şekilde izah etmiştir.

Elinizdeki kitabın birinci cildinde Cenâb-ı Hakk'ın Zât'ıyla alâkalı sualler, vahdet-i vücud ve kaderle alâkalı meseleler, Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) çok evlenmesinin hikmetleri, kölelik ve tenasüh gibi birçok mühim mevzular halledilmişti.

İkinci cildi olan bu kitapta da bizim için hayatî diyebileceğimiz nice meseleler vuzuha kavuşmuş bulunuyor. Bunlardan ezcümle:

Zaman ihtiyarladıkça Kur'ân'ın gençleşmesi; ilim ve teknikle alâkalı âyetlerin, zamanla ilimlerin inkişafı sayesinde nasıl daha iyi anlaşıldığı misalleriyle izah edilmiş;

Kur'ân-ı Kerim'in Efendimiz'in kelâmı olamayacağı; belâgat ve fesahat cihetiyle Kur'ân ve hadisler mukayese edilerek, ilim ve teknikle alâkalı âyetlerde haber verilen hususların 14 asır evvel bilinmesinin imkânsız oluşu ve Kur'ân'ın istikbale mâtuf verdiği haberlerin de bir insan tarafından bilinemeyeceği yine misalleriyle arz edilmiş;

Peygamberlerin sayısı, dünyanın her yerine peygamber gelmiş olduğu, şeytanın küfürde ısrarının sebebi, AIDS'in dabbetülarzla alâkasının olup olmadığı (bu bahiste, zuhur eden hâdiselerle âyet ve hadisler arasında irtibat kurarken çok dikkatli, çok müteyakkız bulunulması, aksi takdirde İslâm aleyhinde yeni yeni tenkit kapıları açılabileceği hususu da güzel bir şekilde dile getirilmiş);

Yine en çok serrişte edilen meselelerden; ecnebi diyarında doğduğundan

kâfir olanların durumu, akaid ilmi açısından ele alınmış; arîz, amîk izah edilmiş;

İslâm'ı sömürücü görenlere karşı tarihte ve günümüzde hakikî sömürücülerin kimler ve hangi devletler olduğu vs. daha nice mühim meseleler aydınlatılmıştır.

Burada şu kanaatimizi ifade etmek istiyoruz:

İmanımızın selâmetini ve İslâm'a hizmeti arzulayan Müslümanlar olarak bu kitaplarda ele alınan meselelerden müstağni olamayız.

Evvelâ, bu istifhamlar kulağımıza gelmiş, kalb ve kafamızda küçük dahi olsa bazı tereddütler meydana getirmişse, bu tereddütleri izaleye, imanımız üzerine konan tozları temizlemeye muhtacız.

Sâniyen, bu cihetle ihtiyacımız yoksa, yarın değilse bile öbür gün bu mevzular karşımıza çıktığında muhataplarımızı ikna edip onların imanlarını tereddüt ve vesveselerden kurtarabilmek için yine bu kitapları mütalâaya, ele alınan meseleleri hazmetmeye şiddetle ihtiyacımız var.

Rabbimizden milletimize faydalı olması niyazıyla...

Nil Yayınları

“Zaman ihtiyarladıkça Kur’ân gençleşiyor.” deniliyor, izah eder misiniz?

Kur’ân-ı Kerim ezelden gelmiş, ebede kadar da devam edecektir. Hâlihazır, geçmiş ve gelecek zamanı bütünüyle, tabir caizse son noktasına kadar bilen Hazreti Allah’ın ilminden gelmiş Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan’ın, günümüze ve günümüzden sonraki devrelere ait meseleleri, insanlığın durumunu ve onun kazanacağı hâlleri parlak olarak anlatması Kur’ân’ın mucizesidir ve Kur’ân’a şayeste bir keyfiyettir. Evet, Kur’ân 14 asır evvel nazil olmuştur ama, O, Mele-i A’lâ’dan, her şeye hâkim bir noktadan, dünü, bugünü, yarını kabza-i kudretinde tesbih taneleri gibi çeviren, sistemleri idare eden, kalbimizin atışlarını dahi bilen Allah’ın ezelî ve ebedî ilminden gelmiştir.

Evet, zamanın ihtiyarlaması ile Kur’ân gençleşiyor.[1] Nasıl ki, insan yaşlandıkça beynine doğru giden bir kısım damarlar açılıyor, genişliyor; belki hafızasında zaaf hâsıl oluyor. Fakat terkip kabiliyetinde inkişaf meydana geliyor, daha salim, daha oturaklı düşünüyor ve daha isabetli karar veriyor. İşte fert böyle olduğu gibi cemaatler de böyle, zaman da böyledir. Yani zaman ihtiyarladıkça sanki zamanı besleyen bir kısım kanallar ve damarlar açılıp genişliyor ve zamanın içinde ona esas değer kazandıran insanların sa’yi, cehdi ve gayreti ile kâinattaki sırlı şeyleri gözlerimiz önüne seren ilimler ortaya çıkıyor. Bu hâlde, sanki fizik, zamanın damarları içinde gelişen, inkişaf eden ve onu besleyen; daha doğrusu onu aksettiren bir ilim olarak karşımıza çıkıyor. Kimya, astronomi, astrofizik, tıp ve sair ilimler de böyle... Yani her fen zamanın içinde ve zamanın seyri ile kâinata ait bir kısım esrarı alıyor ve onu teşhir ediyor. Dolayısıyla zaman kıyamete doğru giderken, biz dünyamızı daha olgunlaşmış ve daha kâmil bir hâlde görüyoruz. İlimler âdeta, dünyamızın şakaklarında ak tüyler gibi kemal emaresi olarak belirmiş ve ahir zamanda ölüm kendisine yaklaştıkça o daha da kâmil görünüyor.

İşte bu hâl, Kur’ân’ın anlaşılmasına yardım ediyor; ve bir gün gelecek Avrupa’da en âli mahfillerde, ilimlerin sırlı hakikatleri casus gibi araştırması neticesinde Kur’ân’ın anlaşılması ile rükûa giden insanlar olacak ve insanlık, “Allah’ım ne büyüksün!” diyecektir. Evet, teleskoplarla, ışık hızıyla trilyon sene öteleri gördüklerinde, Paskal gibi hıçkıra hıçkıra ağlayacak ve “Allah’ım ne büyüksün!” diyecekler.

Kur’ân-ı Kerim 14 asır evvel en arızasız bir toplumun içtimaî kanununu

vaz'etmiş, fakat biz bunu henüz anlayamamışız, anlayamadığımız için de, kapitalizm, komünizm, faşizm, liberalizm karşısında Kur'ân'ın bu içtimaî yönünü aksettiren meseleleri gerektiği gibi anlatamamışız. Sadece, içtimaî noktaları değil, beşerin hayatına taalluk eden diğer bütün noktaları da anlayamamışız... Şimdi bütün bunları izah edip asrın hastalıklarına karşı çare hâline getirme, bir reçete gibi arz etme bize düşüyor. Biz, Allah'ın izniyle bunu yaptığımızda, Kur'ân-ı Kerim'in nasıl derin bir menbadan geldiği, dış görünüş itibarıyla derinliği sezilememesine rağmen içinde bin bir ilmî gerçeğin sergilendiği görülecektir. Biz bugün daha iktisadî meselelerimizi halledememişiz! Dün bir ekonomik sistem ortaya konuyor, ertesi gün o sistem başımıza bin gaile açınca, bu sefer "Bu memleket şu sistemle yükselir." diyor; ancak onun uygulanması sonucunda da bir sürü banker ve bunun karşısında birçok mağdur, sefil ve perişan insanlarla karşılaşıyoruz. Bütün bunlar durmadan değişip gidiyor ve bizler de çeşit çeşit iktisadî sistemlerin elinde oyuncak olup gidiyoruz. Kur'ân-ı Kerim yeniden ele alındığında ve zaman ihtiyarladıkça gelişen ilimler sayesinde ondan çok cedit ve ceyyit şeyler anlaşılacak ve o yeni nazil olmuş gibi kendisini gösterecektir. Henüz Kur'ân hakkında çok derin araştırmalar yapılmadığı günümüzde bile minik kafalarımızla ve hiçbir hakikat içerisine girmeyecek kadar dar gönüllerimizle, bazen Kur'ân'dan öyle şeyler anlıyoruz ki; "Bunu beşer söyleyemez." demek mecburiyetinde kalıyoruz.

Evet, fennin çeşitli dallarına ait hakikatleri Kur'ân birer cümleyle ifade etmiş ve gözlerimiz önüne sermiştir. Bu zaviyeden hangi sahada araştırma yapılırsa yapılsın, elde edilecek ilmî neticeler ile Kur'ân âyetleri arasında muvafakat bulunacak ve her yerde Kur'ân'ın bayrağının dalgalandığı görülecektir. Buraya kadar söylediğimiz sözler birer iddia değil, ilmî tecrübe ve denemelerle ortaya konarak ispatlanmış şeylerdir.

Bir iki misal ile buna ışık tutmaya çalışalım:

"Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun göğsünü İslâm'a açar. Kimi de saptırmak isterse onun göğsünü (o kimse) göğe çıkıyormuş gibi dar ve tıkanık yapar. Allah, inanmayanların üstüne işte böyle pislik (sıkıntı ve musibet) çökertir."[2]

Bu âyet, bir tabiat kanununa işaret etmektedir. Şöyle ki, burada "sema" kelimesi kullanılıyor. *"Yessa'adu"* fiilinin aslı *"saide - yes'adu"* yükselme, yukarı doğru çıkma demektir. Bu, tefe'ul babına konulup *"yessa'adu"*

denilerek, tekellüfün hâkim olduğu, yani yukarılara doğru çıkarken bir zorlamanın esas olduğu hakikatine işaret edilmektedir. *"Yessa'adu"* fiili okunurken bile, okuyanın nefesini kesmektedir. İşte bunlarla Kur'ân şu gerçeği dile getiriyor: İnsan yükseğe çıktıkça basınç düşer ve nefes alması zorlaşır. Zira her yüz metre yükseldikçe hava basıncı bir derece düşmektedir. 20.000 metreyi geçince özel cihazlar (oksijen maskeleri) olmadıkça insan nefes alamaz ve ölür.

Başka bir misal:

"Rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik de gökten su indirdik, böylece sizi suladık. (Yoksa) siz suyu depo edemezdiniz."[3]

Bu âyet de henüz 20. yüzyılda anlaşılan ilmî gerçeği Kur'ân'ın 14 asır önce söylediğinin bir göstergesidir. Şöyle ki; rüzgârlar su buharından meydana gelen bulutları birbirine çarpıştırır. Bu çarpışmada bulutlarda pozitif-negatif elektron geçişmesi olur, şimşek meydana gelir. Rüzgârlar bulutları sıkıştırarak yere yağmurun yağmasını sağlar. Aynı zamanda rüzgâ rlar, bitkiler üzerinden eserken erkek tohumları dişi tohumların üzerine kondurmak suretiyle onları aşılar. Bitkilerde döllenmeye yardım eder.

Yine bu âyet, gökten inen yağmur sularının yerin dibinde depo edildiğini, oradan çeşmeler ve kuyular açmak suretiyle çıkarılarak canlıların sulanabileceğini anlatmaktadır ki, Kur'ân 14 asır önce bu tabiat kanununa işaret ederek mucize olduğunu göstermektedir.

Bir başka âyet; *"Ve min külli şey'in halaknâ zevceyn –Her şeyden iki çift (erkek, dişi) yarattık."*[4] Arapça'da, "umum, bütün" mânâsına gelen *"küll"* kelimesi mârifeye muzaaf olursa umum eczayı ifade eder. Yani bütünün parçalarını içine alır. Nekreye muzaaf olursa umum efrâdı ifade eder. Ne kadar fert varsa hepsini ihtiva eder. *"Ve min külli şey'in halâknâ zevceyn"* derken buradaki *"şey'"* kelimesi nekredir. *"Her şeyi çift yarattık."* demektir. Allah'a bile "şey" denir. Fakat sözü söyleyen Allah olduğundan O, bunun dışındadır. O'nun dışında olan her şey çift olarak yaratılmıştır.

İnsanlar nasıl çiftse, sair canlılar da öyle çifttir. Nebatat da çift olup onlar arasında da erkeklik dişilik vardır. Âyetteki "zevceyn" kelimesi erkek ve dişiyi belirtir. Hatta her şeyin asıl maddesi olan atomlar bile çifttir. Onların da bir kısmı artı, bir kısmı eksi yüklüdür. Ayrıca her şeyde câzibe ve dâfia olmak yönüyle de bu ikilik değişik bir şekilde tezahür etmektedir. Eşyadaki bu

hususiyet ortadan kalktığı takdirde, mevcudatın kendi kendilerini devam ettirmeleri de düşünülemez.

Yâsîn sûresindeki âyet, bu hakikati daha mufassal olarak şöyle anlatıyor:

"O Allah'ı tesbih ü takdis ederiz ki yerin bitirdiklerinden, nefislerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden olan bütün çiftleri yaratmıştır."[5]

Görüldüğü gibi o günün insanının müşâhedesine arz edilen tablonun dışında, o devre göre bilinmeyen bir kısım şeylerden bahsediliyor. Ve diyor ki, *"Daha sizin bilmediğiniz şeyleri de çift yarattı."*

Başka bir âyet ve başka bir mevzu:

"Semayı azametle Biz kurduk ve ona durmadan vüs'at veriyor ve genişletiyoruz."[6]

Arapça'da fiil cümleleri teceddüt, isim cümleleri sebat ve süreklilik ifade eder. *"Ve innâ le mûsiûn"* bir isim cümlesidir ve mânâ itibarıyla üç zamandan birine inhisar etmeyip süreklilik ifade eder. Yani, "Eskiden genişlettik, bıraktık.", "Şu anda genişletiyoruz.", "İleride genişleteceğiz." gibi mânâlara değil de *"Devamlı ve sürekli olarak durmadan genişletiyoruz."* mânâsına geliyor.

En yakındaki beş veya altı galaksi müstesna, bütün galaksilerin bizden uzaklıkları ile mütenasip hızlarla uzaklaştıklarını 1922'de astronom Hubble bildirmişti. Ona göre bir milyon ışık senesi bizden uzak olan bir sehâbiye, bizden senede yüz altmış sekiz bin kilometrelik bir hızla uzaklaşıyor; iki milyon ışık senesi uzaklıkta olan iki misli, üç milyon ışık senesi uzaklıkta olan da üç misli hızla uzaklaşmakta. Bu da Belçikalı matematik âlimi, rahip Lemaitre'nin iddia ettiği gibi kâinatın, genişleme (*expansion*) hâlinde olduğuna delâlet eder.

İlim mahfillerinde ağırlığını devam ettiren "mekân genişlemesi" 1400 sene evvel Kur'ân-ı Kerim'de zikrediliyordu.

Bütün ilim dünyası, ilim âlemi, bir ümmînin gözüyle görülen bu hakikat karşısında Kur'ân'a "Senin taleben oldum." deyip hayret secdesine kapanması gerekirken, maalesef ortada görülen yalnız onların nankörlükleridir.

Bir diğer âyette ise:

"Gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine doluyor, gündüzü de gecenin üzerine doluyor. Güneş'i ve Ay'ı buyruğu altına aldı."[7] buyruluyor.

Dünya, kutuplardan biraz basık bir küre şeklindedir. Arapça'da "tekvîr"

kelimesi, bir yuvarlak etrafina sarık sarma, bir yuvarlak etrafında dönme mânâsına gelir. Buna göre âyet, *"Geceyi gündüze, gündüzü geceye sarıyor."* demektir. Böylece "yükevviru" kelimesiyle küre-i arzın küreviyetine apaçık parmak basmaktadır. Diğer taraftan Nâziât sûresinin 30. âyetinde bu mesele kelimenin kökü itibarıyla daha açık anlatılmaktadır: *"Ve'l-arda ba'de zâlike dehâhâ –Gökleri nizama, intizama koyduktan sonra yeri de Allah, devekuşu yumurtası hâline getirdi."*[8]

Demek oluyor ki dünyamız, kutuplardan basık bir küre, bir devekuşu yumurtası şeklindedir. Tevil ve tefsire girmeden çok sarih bir şekilde Kur'ân'ın bu hakikatini de hafızada tutmada yarar var.

Bu hususlarda Kur'ân'ın işaret etmiş olduğu çok âyet-i kerimeleri sıralamak mümkün. Fakat bu kadarı ile iktifa ediyoruz.

Ayrıca, Kur'ân terbiyeye ait bir kısım esaslar da vaz'etmiştir. Ama terbiye-i Kur'ân bırakılarak denenen bütün terbiye sistemleri, psikoloji ve sosyolojinin uygulanan bütün kanunları karşımıza bir sürü problemli genç, sergerdan ve çakırkeyf tipler çıkarmıştır. Bu böyle devam ettiği müddetçe beşer bunalımdan bunalıma sürüklenecektir. Ama insanlık Kur'ân'la tanıştığı zaman, onu anlayacak, idrak edecek, ona teslim olacak; gönülleri huzura kavuşturma, kalbleri düzene koyma, kafaları zapturapt altına alma da yine Kur'ân'ın emirleri ile tahakkuk edecektir.

İşte bütün bunlardan dolayıdır ki, zaman ihtiyarlarken daha doğrusu kâmilleşirken, bizim "ahir zaman" dediğimiz zamanın şu devresinde, Kur'ân'ın hakikatleri -inşâallah- araştırmacılar tarafından gökteki yıldızlardan daha parlak, daha derin, daha yapıcı ve beşerin gönlünü ikna edici mahiyette ortaya konulacak ve Kur'ân'ın gençliği bir kere daha apaçık görülecektir. Belki insanın iradesi elinden alınmayacak ama, akla çok kapılar açılacak ve çok kimseler *"Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah"* diyecektir.

Câzibe ve dâfia: Çekme ve itme kuvveti.

İnhisar etmek: Yalnız bir şeye mahsus olmak.

Kabza-i kudret: Gücü, kuvveti altında.

Mele-i A'lâ: En büyük meleklerin içinde bulunduğu yüce meclis.

Şâyeste: Lâyık, yaraşır, münasip.

Vüs'at: Genişlik.

1 Bediüzzaman, *Mektubat* s.535 (Hakikat Çekirdekleri).

2 En’âm sûresi, 6/125.

3 Hicr sûresi, 15/22.

4 Zâriyât sûresi, 51/49.

5 Yâsîn sûresi, 36/36.

6 Zâriyât sûresi, 51/47.

7 Zümer sûresi, 39/5.

8 Nâziât sûresi, 79/30.

Kur'ân, Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanı olamaz mı? Değilse nasıl ispat edilir?

Bu mevzuda şimdiye kadar, hiçbir tereddüde, hiçbir şüpheye meydan bırakmayacak şekilde, pek çok şey söylenmiş ve pek çok şey yazılmıştır. Biz, sual-cevap sütununun müsaadesi ölçüsünde ve hulâsa mahiyetinde birkaç ana başlığı zikretmekle yetineceğiz.

Kur'ân-ı Kerim'in, Efendimiz veya başka biri tarafından tertip edildiği iddiası, birkaç gözü dönmüş cahiliye insanıyla, günümüzün, Kur'ân düşmanı bazı müsteşrikleri tarafından sık sık ortaya atılan bir mevzudur ve bununla bilgisiz, görgüsüz kimselerin zihinlerinin bulandırılması hedeflenmektedir. Kanaatimce, dünün müşrikleri gibi, bugünün müşrikleri de, bu mevzuda düşünmeden, garazlı davranıyor ve garazlı konuşuyorlar. Zira Kur'ân, kim tarafından olursa olsun, insafla ele alındığı zaman bir beşere mâl edilemeyecek kadar muallâ ve ilâhî olduğu anlaşılacaktır.

Şimdi bu ciddî mevzuun derinlemesine tahlilini dev adamların devâsâ kitaplarına havale edip sadece birkaç ana başlığı hatırlatacağız:

1. Bir kere Kur'ân'ın üslûbuyla hadislerin üslûbu birbirlerinden o kadar farklıdır ki; Araplar, Efendimiz'in Kur'ân dışı beyanlarını, kendi muhavere ve konuşma tarzlarına uygun buluyorlardı ama, Kur'ân karşısında hayret ve hayranlıktan kendilerini alamıyorlardı.

2. Hadisleri okurken, arkasında düşünen, konuşan, Allah haşyetiyle iki büklüm olan bir insan imajı sezilir. Oysaki, Kur'ân'ın sesinde yüksek bir celâdet, heybetli bir eda ve cebbar bir şive hissedilir. Bir insan beyanında, birbirinden öyle çok farklı iki üslûbu birden tasavvur etmek ne mâkuldür ne de mümkün.

3. Mektep-medrese görmemiş ümmî bir insanın –O Ümmî'ye ruhlar feda olsun!– eksiksiz, kusursuz; ferdî, ailevî, içtimaî, iktisadî ve hukukî bir sistem getirip vaz'etmesi, her şeyden evvel düşünce ve aklın bedahetine terstir. Hele bu sistem, asırlar boyu, dost-düşman bir sürü millet tarafından tatbik edilecek kadar harika ve bugüne kadar tazeliğini korumuşsa.

4. Kur'ân'da varlık, hayat ve bunlarla alâkalı ibadet, hukuk ve iktisat gibi mevzular birbiriyle öyle dengeli ve yerli yerince ele alınmıştır ki; bunları görmezden gelerek onu beşer kelâmı farz etmek, bir bakıma onun Mübelliği'ni beşer kabul etmemek demektir. Zira, yukarıdaki meselelerin bir teki bile,

süreklilik ve zaman üstü olma gibi hususiyetleriyle, en büyük dâhilerin dahi altından kalkamayacağı ağır meselelerdir. Böyle, yüzlerce meselesinden her biri, birkaç dâhinin üstesinden gelemeyeceği zengin muhtevalı bir kitabı, mektep-medrese görmemiş bir Ümmî'ye isnat etmek mücerret bir iddiadır.

5. Kur'ân, geçmişe-geleceğe dair verdiği haberler itibarıyla da harikadır ve kat'iyen beşer kelâmı olamaz. Bugün, yeni yeni keşiflerle ortaya çıkarılan, geçmiş kavimlerin yaşayış tarzları, iyi veya kötü akıbetleri, kelimesi kelimesine asırlarca evvel Kur'ân-ı Kerim'in haber verdiği gibi çıkmıştır. İşte, Hazreti Salih, Hazreti Lut ve Hazreti Musa gibi peygamberler, işte onların kavimleri ve işte her biri başlı başına birer ibret meşheri olan meskenleri..!

Kur'ân'ın, geçmişe dair verdiği haberlerin kat'iyet ve doğruluğu kadar, geleceğe ait ihbaratı da o ölçüde önemli ve başlı başına bir mucizedir. Meselâ senelerce evvel Mekke'nin fethedileceğini ve Kâbe'ye emniyet içinde girileceğini *"Allah dilediğinde, güven içinde başlarınızı tıraş ederek ve saçlarınızı kısaltarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz."*[1] âyetiyle haber verdiği gibi, İslâm'ın bütün bâtıl sistemlere galebe çalacağını da *"O, Resûlünü, hidayet ve hak dinle gönderdi ki bütün dinlere galebe çalsın. Şahit olarak Allah yeter."*[2] beyanıyla ilân etti. Keza, o gün Romalılar karşısında savaş galibi görünen Sasâniler'in yenileceğini ve aynı zamanda, Bedir galibiyetiyle Müslümanların da sevineceğini *"Rum yenildi (bölgenize) en yakın bir yerde. Onlar bu mağlubiyetten sonra (yeniden) galebe çalacaklar. Birkaç yıl içinde. Bundan önce de sonra da iş Allah'a aittir. O gün mü'minler de sevinirler."*[3] müjdesiyle duyurmuştu; vakti gelince Kur'ân'ın haber verdiği gibi çıktı. Bunun gibi, *"Ey Resûl, Rabbinden sana indirileni duyur; eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni (insanlardan gelen kötülüklerden) koruyacaktır."*[4] âyetiyle de, en yakınındaki amcasından, düşman millet ve düşman devletlere kadar çevresi düşmanlıklarla sarılı olduğu hâlde, hayatını emniyet içinde geçireceği vaad olunmuştu ve öyle de oldu.

Değişik ilim dallarının inkişafıyla, âfâk ve enfüsün yani insan mahiyeti ve mekânların didik didik edileceğini, ilmî buluş ve tespitlerin, yeni yeni keşiflerin insanoğlunu inanmaya zorlayacağını *"Biz onlara, ufuklarda ve kendi nefislerinde mucizelerimizi göstereceğiz ki, onun (Kur'ân ve Kur'ân'ın getirdikleri) gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?"*[5] mucizevî beyanıyla ifade etmişti ki, günümüzde süratle o

noktaya doğru gidilmektedir.

Ayrıca, Kur'ân, nazil olduğu günden bu yana *"De ki: And olsun, eğer insanlar ve cinler şu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için toplansalar, yine onun benzerini getiremezler. Birbirlerine arka verseler de."*[6] deyip, hasımlarının damarlarına dokundurduğu hâlde, bir iki küçük hezeyanın dışında, kimsenin ona nazîre yapmaya teşebbüs etmemesi ve edememesi, onun verdiği haberi doğrulamakta ve mucize olduğunu ilân etmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'in nazil olduğu ilk yıllarda, Müslümanlar az, zayıf, iktidarsız ve geleceğe ait hiçbir düşünceleri yoktu. Ne bir devlet, ne dünya hâkimiyeti ne de yeryüzündeki sistemleri altüst edecek dinamikleri hâvi yeni dinin güç kaynağı adına hiçbir şey bilmiyorlardı. Oysaki Kur'ân *"Allah sizden, inanıp iyi işler yapanlara vaad etti ki; onlardan öncekilerini nasıl hükümran kıldıysa, onları da yeryüzünde hükümran kılacak ve kendileri için seçip beğendiği dinlerini sağlama bağlayacak ve korkularının ardından da onları güvene erdirecektir."*[7] âyetiyle onlara, bu yüksek hedefleri gösteriyor ve cihanın hâkimi olacakları müjdesini veriyordu.

Daha bunlar gibi, Müslümanlığın ve Müslümanların geleceği, zafer ve hezimetleri, terakki ve tedennileriyle alâkalı pek çok âyetler var ki, hepsini burada zikretmemiz mümkün değil.

Kur'ân-ı Kerim'in gelecekle alâkalı verdiği haberlerin büyük bir bölümünü, değişik ilim dallarının varacakları nihaî hudutlarla ilgili olan âyetler teşkil eder. İlmî tespitlerle alâkalı, kısa fezlekeler hâlinde, Kur'ân'ın verdiği haberler o kadar harika ve o kadar erişilmezdir ki, onun bu mevzudaki beyanlarını kulak ardı etmek mümkün olmayacağı gibi, bu mevzudaki beyanlarıyla ona beşer kelâmı demek de mümkün değildir.

Yüzlerce âyetin sarahat, delâlet ve işaret yoluyla ifade ettikleri harikalara dair pek çok eser yazıldığından, bu meselenin tafsilâtını o eserlere havale ederek, misal teşkil edecek birkaç âyetin işaret ve delâlet ettikleri hususları kaydedip geçeceğiz.

1. Kâinatın Yaratılışı

Kâinatın yaratılışıyla alâkalı olarak *"İnkâr edenler, gökler ve yer bitişik bir durumdayken, onları birbirinden ayırdığımızı, sonra da bütün canlıları sudan yarattığımızı görüp düşünmüyorlar mı? Hâlâ iman etmeyecekler mi?"*[8] âyetinin anlattığı yüksek hakikat, teferruatına dair farklı mütalâalar ileri sürülse

bile, ilk hilkatle alâkalı değişmeyen en sabit bir prensiptir. Âyette anlatılan, bitişik olma ve ayrılma, ister gazlardan müteşekkil kitlenin, nebülözlere ayrılması, ister Güneş sistemi gibi sistemlere bölünüp şekillenmesi ve manzumelerin ortaya çıkması, isterse bir sehâbiye ve bir dumanın bölünüp, parçalanıp, zapturapt altına alınması şeklinde olsun netice değişmez. Âyet, kullandığı malzeme ve seçtiği üslûp itibarıyla, ilmî araştırmalar için hep bir ışık kaynağı olmuş, bütün faraziye ve nazariyelerin eskiyip atılmasına karşılık o, tazeliğini korumuş, bugünlere gelmiş ulaşmış ve yarınlara hâkim olmaya da namzet görünmektedir.

2. Astronomi

Kur'ân-ı Kerim'de astronomiye esas teşkil edecek o kadar çok âyet vardır ki, bunların bir araya getirilerek teker teker tahlil edilmeleri, ciltler ister. Biz bir iki âyetin işaretiyle iktifa edeceğiz. *"Allah o Zât'tır ki, gökleri, görebildiğiniz bir direk olmaksızın yükseltti; sonra da iradesini (tekvin) arşına yöneltti. Güneş'i ve Ay'ı hizmet etmeleri için sizin emrinize verdi. Artık hepsi belli bir süreyle kayıtlı olarak akıp gitmektedir."*[9] Âyet, göklerin yükseltilmesini, genişleyip büyümesini hatırlattığı gibi, her şeyin nizam içinde baş başa, omuz omuza olmasını da (bilebileceğimiz cinsten bir direk olmaksızın) sözüyle ifade etmektedir. Evet, kubbe-i âsumânı tutup, dağılmasına meydan vermeyen görebileceğimiz cinsten bir direk yok ama, yine de bütün bütün direksiz değil. Zira, kütlelerin dağılmaması ve gelip birbirine çarpmaması için, görülsün görülmesin mevcut nizama esas teşkil edebilecek kanun, kaide, prensip mânâsında böyle bir direğin vücudu zarurîdir.

Kur'ân bu ifadesiyle bizlere, kütleler arası ilelmerkez (merkezçek) anilmerkez (merkezkaç) prensibini düşündürmektedir ki, bunun Newton'un "çekim kanunu"na veya Einstein'in "hayyiz"ine uyup uymaması bir şey ifade etmez.

Hele âyetin, Güneş ve Ay'ın akıp gittiğini ifade etmesi çok enteresandır ve üzerinde durulmaya değer. Rahmân sûresinde *"Güneş ve Ay'ın hareketleri tamamen bir hesaba bağlıdır."*[10], Enbiyâ sûresinde *"Geceyi, gündüzü, Güneş'i, Ay'ı yaratan O'dur. Bunların her biri bir yörüngede yüzmektedirler."*[11]; Yâsîn sûresinde *"Güneş kendine mahsus yörüngede akıp gitmektedir."* denildikten sonra *"Bunların her biri belli bir yörüngede döner dururlar."*[12] buyrularak, Güneş, Ay ve sair gezegenlerin bir nizama göre

yaratıldıkları, bir âhengi temsil ettikleri ve riyazî bir gerçeğe dayalı bulundukları apaçık dile getirilmektedir.

Yerin Yuvarlaklığı

"Geceyi gündüzün üstüne, gündüzü de gecenin üstüne doluyor."[13] âyeti, kullandığı malzeme itibarıyla, gece ve gündüzün birbirini takip etmesini, sarığın başa sarılması gibi, ışık ve karanlığın, yerkürenin başına "sarık gibi dolanması" sözüyle anlatıyor. Bir diğer âyette ise *"Arkasından da yeryüzünü mücessem kat'ı nâkıs (yani yerküreyi elips şeklinde) söbüleştirdi."*[14] diyerek müşahidlere peygamberlik buudunda varılmış en nihaî noktayı göstermektedir.

Mekân Genişlemesi

"Semayı biz kendi elimizle kurduk ve sürekli genişletmekteyiz."[15] Bu genişleme ister Einstein'ın anladığı mânâda, ister Edwin Hubble'in Güneş Sisteminin dahil olduğu galaksiden, nebülözlerin uzaklaşması şeklinde olsun fark etmez. Önemli olan Kur'ân'ın, ana temaya parmak basıp, tecrübî ilimlerin çok önünde zirveleri tutup onlara ışık neşretmesidir.

3. Meteoroloji

Hava akımları, bulutların kesafet kazanması, havanın elektriklenmesi, şimşeklerin çakması ve yıldırımların meydana gelmesi Kur'ân-ı Kerim'de, yer yer ilâhî nimetleri hatırlatma ve yer yer de insanları tehdit etme sadedinde çokça zikredilen hususlardan biri. Meselâ, *"Baksana, Allah bulutları sürüyor, sonra toparlayıp birleştiriyor, sonra da üst üste yığıyor... Bir de bakıyorsun bunun arkasından yağmur ortaya çıkıyor. Doluyu da yukarıda dağlar gibi olanlardan indiriyor; onunla dilediğini vuruyor, dilediğinden de onu öteye çeviriyor."*[16] Her yerde olduğu gibi, burada da Kur'ân yağmur vak'asının nihaî durumunu ihtar ederek, fezayı velveleye veren, bulut, yağmur, şimşek ve yıldırımlar gibi ürperten, haşyet veren hâdiselerin arkasındaki in'am-perver eli göstermek ve ruhları ona karşı uyanık olmaya çağırmakta, aynı anda, belli disiplinlere bağlı olarak yağmur ve dolunun meydana geliş keyfiyetlerini ve sonra da yeryüzüne inmelerini öyle garip bir biçimde anlatmaktadır ki; böyle bir anlatış tarzından hemen herkes, bugün bilinene ters düşmeyecek şekilde yağmur ve dolunun meydana geliş keyfiyetlerini anlar ve Kur'ân'ın beyanına hayranlık duyar.

Kur'ân, iki ayrı çeşit elektriğin birbirini çekmesi, aynı cinsten elektrik

yükünün birbirini itmesi, rüzgârların devreye girerek birbirini iten bu bulutları birleştirmesi, yerden yukarıya yükselen pozitif yüklü akımların fezadaki mevcut elektrikle birleşmesi neticesinde elektriklenmenin meydana gelmesi ve bu noktada buharın su damlaları hâlinde yere inmesi gibi teferruatla meşgul olmaz. O, ana vak'a ve asıl tema üzerinde durur; teferruata ait diğer meselelerin izah ve isimlendirilmelerini zamanın tefsirine bırakır.

Hicr sûresindeki *"Aşılayıcı rüzgârları gönderip onunla gökyüzünden su indirip size takdim ettik. (Yoksa) siz o suyu depo edemezdiniz."*[17] âyeti, bu hususa ayrı bir buud ilâve ederek ağaçların ve çiçeklerin aşılanmasında rüzgârların fonksiyonuna dikkati çektiği gibi, onların bilhassa, bulutları aşılama vazifesini de ihtar etmektedir. Oysaki, Kur'ân nazil olduğu zaman, ne otun, ağacın, çiçeğin ne de bulutların aşılanma ihtiyaçları bilinmediği gibi, rüzgârların çelik-çavak bu önemli vazifeyi gördüklerinden de hiç kimse haberdar değildi...

4. Fizik

Varlığın ana unsuru madde ve onun çift ve tek olma gibi hususiyetleri de Kur'ân-ı Kerim'in ele alıp anlattığı mevzulardandır.

Meselâ, Zâriyât sûresinde *"İyice düşünesiniz diye biz her şeyi çift olarak yarattık."*[18] fehvasınca her şeyin çift olarak yaratıldığı ve Kur'ân'ın kullandığı malzeme itibarıyla, bunun önemli bir esas ve âlemşümul bir prensip olduğu anlaşılmakta. Şuarâ sûresindeki âyette ise *"Yeryüzüne bakmıyorlar mı? Biz onda nice iç açıcı çiftler yaratıp yetiştirdik."*[19] denilerek, her sene gözümüzün önünde haşr u neşr olan yüz binlerce çifte dikkat çekilmekte ve Allah'ın nimetleri hatırlatılmakta. Yâsîn sûresindeki âyet ise, daha şümullü ve daha enteresan: *"Ne yücedir o Allah ki toprağın bitirdiklerinden, (onların) kendilerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden hep çiftler yaratmıştır."*[20] şeklindeki beyanıyla, bugün bilip tespit edebildiğimiz çift yaratıkların yanında, henüz bilemediğimiz birçok çiftlerin varlığı da ihtar edilmektedir.

Evet, Allah, insanlardaki erkeklik ve dişilikten, otların, ağaçların çift olma esasına; atomlar, atomlardaki elektron ve çekirdek ikiliğinden, madde-antimadde zıt eşliliğine kadar, canlı-cansız, yerde-gökte değişik keyfiyet ve buudda ne kadar çift varsa, umum nimetlerini tâdât sadedinde, kendinden başka her şeyin çift olduğunu zikredip bizleri düşünmeye davet ediyor.

Sırf birer misal teşkil etsin diye yukarıda zikrettiğimiz âyetlerden başka, pek

çok ilâhî beyan var ki, her birisi başlı başına birer mucize olması itibarıyla, hem Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğuna hem de Peygamberimiz'in O'nun elçisi bulunduğuna apaçık delâlet etmektedir.

Evet, Kur'ân, yeryüzünde hayatın ortaya çıkışından, bitkilerin aşılanma ve üremelerine, hayvan topluluklarının yaratılmasından hayatlarını onlarla devam ettirdikleri bir kısım sırlı düsturlara, bal arısı ve karıncanın esrarlı dünyalarından kuşların uçuş keyfiyetine, hayvan sütünün hâsıl olma yollarından insanın anne karnında geçirdiği safhalara kadar pek çok mevzuda, kendine has ifade tarzıyla, öyle veciz, öyle muhtevalı, öyle hâkim bir üslûpla ele aldığı şeyleri takip etmektedir ki, bizim yorumlarımız bir yana, ne zaman onlara müracaat edilse, hep taze, genç ve ilimlerin varabilecekleri en son hedefleri tutmuş oldukları görülecektir.

Şimdi, bir kitap, binlerce insanın, bilmem kaç asırlık çalışmaları neticesinde varabildikleri noktaların dahi ötesine parmak basıyor, mevzua hâkim bir üslûpla o mevzuun hulâsasını veriyorsa, o kitabı, değil on dört asır evvelki bir insana, günümüzün mütefennin yüzlerce, binlerce dâhisinin mesaisine vermek dahi mümkün değildir. Hele o kitap, Kur'ân gibi muhtevası zengin, ifadeleri çarpıcı, üslûbu âli, şivesi de ilâhî olursa...

Şimdi dönüp muhatabımıza soralım: Ümmîliği mucize o Zât, mektebin, medresenin, kitabın bilinmediği o cahilî vasatta, canlılarda sütün meydana geliş keyfiyetini kimden öğrendi? Rüzgârların aşılayıcı olduğunu, nebatat ve bulutları telkih ettiğini, yağmur ve dolunun meydana gelme noktalarını nasıl bilebildi? Yerkürenin elipsî olduğunu O'na kim talim etti? Mekân genişlemesini hangi rasathanede ve hangi dev teleskoplarla tespit edebildi? Atmosferin yapı taşlarını ve yukarılara doğru çıktıkça oksijenin azlığını hangi laboratuvarda öğrendi? Hangi röntgen şualarıyla ceninin anne karnında geçirdiği safhaları aynı aynıya tespit etti? Sonra da bütün bu bilgilerin teferruatına vâkıf, mütehassıs bir ilim adamı edasıyla, tereddütsüz, fütursuz ve kendinden gayet emin bir tarzda muhataplarına anlattı?..

5. Efendimiz'e Yapılan İkaz

Kur'ân-ı Kerim, Efendimiz'in vazife, mesuliyet ve salâhiyetlerini anlatıp O'na yol gösterdiği gibi, yer yer de seviyesine uygun olarak O'na itapta bulunmakta ve ikaz edip ırgalamaktadır. Meselâ: Bir defa münafıklara, izin vermemesi gerekirken izin verdiğinden dolayı *"Allah seni affetsin, doğru*

söyleyenler sana iyice belli olup ve yalan söyleyenleri bilmezden önce niçin onlara izin verdin?”[21] şeklinde tembihte bulunduğu gibi, Bedir esirleri hakkındaki tatbikatından dolayı da *“Yeryüzünde tam yerleşip istikrar kazanıncaya kadar hiçbir peygambere esirler sahibi olmak yakışmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, Allah ise (sizin için) ahireti istiyor. Allah daima üstün ve hikmet sahibidir...”*[22] *“Eğer Allah’tan (affınıza dair) bir yazı ve takdir geçmemiş olsaydı, aldığınız fidyeden dolayı size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.”*[23] mahiyetinde itapta bulunmuştu.

Bir keresinde, Allah’ın dilemesine havale etmeden, *“Yarın bu işi yaparım.”* dediği için *“Hiçbir şey için bunu yarın yapacağım deme! Ancak ‘Allah dilerse.’ (de). Unuttuğun zaman Rabbini an ve ‘Umarım Rabbim beni bundan daha doğru bir bilgiye ulaştırır.’ de.”*[24] emir ve tembihinde bulunmuş, bir başka sefer *“İnsanlardan korkup çekiniyordun; oysa asıl çekinmeye lâyık olan Allah idi.”*[25] itap işmam eder mahiyette sadece Allah’tan korkulması lâzım geldiğini ihtar etmişti.

Zevcelerinin bir meseledeki tavırlarına karşı, bal şerbeti içmemeye yemin edince *“Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arayarak Allah’ın sana helâl kıldığı şeyi niçin haram kılıyorsun? Allah çok gafûr ve rahimdir.”*[26] diyerek sertçe ikaz ediyordu.

Daha bunlar gibi, pek çok âyetle, bir taraftan O’nun vazife, mesuliyet ve salâhiyetlerinin sınırları belirlenirken, diğer taraftan az dahi olsa bu sınırlara riayet edilmediği, vazife ve mesuliyetin mukarrabîne göre yerine getirilmediği zamanlarda O’na itap edilmiş, tembihte bulunulmuş ve yer yer sertçe uyarmalar yapılmıştır.

Şimdi hiç akıl kabul eder mi ki, bir insan bir kitap telif etsin, sonra da o kitabın muhtelif yerlerine kendi hakkında, itap, kınama, ikaz ve ihtar ifade eden âyetler yerleştirsin. Hâşâ!... O kitap Allah Kitabı, o Zât (sallallâhu aleyhi ve sellem) da O’nun şerefli mübelliğidir...

6. Belâgat Harikası

Kur’ân-ı Kerim, bir belâgat harikasıdır ve bu sahada eşi menendi yoktur. Bu itibarla da onu bir beşere mâl etmek mümkün değildir.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberlikle ortaya çıktığı zaman, kitleleri arkasından sürükleyen bir sürü şair, edip ve söz üstadı vardı. Bunlar pek çoğu itibarıyla da O’na muarız idiler. Yer yer kafa kafaya verip düşünüyor;

Kur'ân'ı bir kalıba yerleştirmek, bir şeye benzetmek ve ne olursa olsun mutlaka hakkından gelmek istiyorlardı. Hatta, zaman zaman Hıristiyan ve Yahudi âlimleriyle de görüşüyor, onların düşüncelerini alıyorlardı. Ne pahasına olursa olsun Kur'ân çağlayanını durdurmak ve kurutmak için akıllarına gelen her şeyi yapma kararındaydılar. Bütün bu engellere ve engellemelere, akla hayale gelmedik karşı koymalara aldırmadan yoluna devam eden Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), bilumum inkârlara, ilhadlara karşı sadece ve sadece Kur'ân'la muaraza ediyor ve mücadelesini de zaferle noktalıyordu. Hem de bunca hasma rağmen.

Evet, o gün, Hıristiyan ve Yahudi ulemâsıyla beraber, belâgatın dev temsilcileri, tek cephe olup etrafı velveleye verdikleri bir dönemde, Kur'ân o üstün ifade gücü, o büyüleyici beyanı, o baş döndürücü üslûbu, o insanın içini ürperten ledünnîliği ve ruhanîliğiyle muhataplarının gönlüne girdi; Arşı, ferşi çınlatacak bir ses, bir soluk oldu yükseldi.. bir mübâriz gibi hasımlarını muarazaya çağırdı, tehdit etti, meydan okudu. Siz de Kur'ân'a benzer bir kitap, hiç olmazsa onun bir sûresine denk bir şey, daha da olmazsa aynı ağırlıkta bir âyet ortaya koyun; yoksa savulun gidin!..[27] dediği ve o günden bugüne de: *"Eğer kulumuz Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) indirdiğimizden şüphe içindeyseniz, haydi onun gibi bir sûre getiriniz ve eğer doğru iseniz Allah'tan başka bütün yardımcılarınızı da çağırınız."*[28]

"De ki: And olsun, eğer insanlar ve cinler şu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için toplansalar, yine onun benzerini getiremezler. Birbirlerine arka çıkıp yardım etseler de."[29]

"Yoksa onu uydurdu mu diyorlar? De ki: Öyle ise siz de onun benzeri on uydurulmuş (dahi olsa) sûre getiriniz! (Hatta) eğer doğru iseniz, Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de çağırınız!"[30] âyetleriyle aynı şeyleri tekrar edip durduğu hâlde, bir-iki hezeyanın dışında, Kur'ân'ın bu meydan okuyuşuna cevap verilmemesi, onun kaynağının beşerî olmadığını gösterir. Zira, tarih şahittir ki, Kur'ân'ın muarızları ona ve onun mübelliğine her türlü kötülük yapmayı denedikleri hâlde, Kur'ân'a nazîre yapmayı akıllarından bile geçirmediler. Böyle bir şeye güçleri yetseydi, nazîre ile Kur'ân'ın sesini kesecek, tehlikelerle dolu muharebe yoluna girmeyeceklerdi.[31]

Evet, o koca belâgat üstadlarının, şeref, haysiyet hatta ırz, namus gibi en değerli şeylerini tehlikeye atıp muharebe yolunu seçmeleri, Kur'ân'a nazîre

yapılamamasının en açık delilidir. Eğer nazîre yapmak mümkün olsaydı, münazara yolunu muharebe yoluna tercih edecek ve geleceklerini kat'iyen tehlikeye atmayacaklardı.

Arap şair ve nâsirlerinin, Kur'ân'ın benzerini getirememeleri tahakkuk edince, ona Hıristiyan ve Yahudiler arasında menşe aramak beyhude ve bir çaresizlik ifadesidir. Hem, Hıristiyan ve Yahudilerin bu muhteva ve bu ifade zenginliğinde bir kitap hazırlayıp ortaya koymaya güçleri yetseydi, ne diye onu başkasına nispet edeceklerdi. "Biz yaptık." der ve onunla övünürlerdi...

Kaldı ki, dünden bugüne, dikkatsiz veya garazlı bir iki müsteşrik ve müşrike bedel, bir sürü ilim adamı, araştırmacı ve mütefekkir; Kur'ân'ın muhteva zenginliği, ifade gücü karşısında hayranlıklarını gizleyememiş ve onu alkışlamışlardır.

Charles Miller; Kur'ân'ın üslûbundaki zenginlik itibarıyla tanzir ve tercüme edilmeyecek kadar yüksek bir edaya sahip olduğunu... Victor İmberdes; Kur'ân'ın, bütün hukuk esaslarına kaynak olabilecek zengin bir muhtevaya sahip bulunduğunu... Ernest Renan; Kur'ân'ın dinî bir inkılâp kadar edebî bir inkılâp da yaptığını... Gustave Le Bon; Kur'ân'la gelen İslâm'ın en saf, en hâlis bir tevhid anlayışını dünyaya tebliğ ettiğini... C. Huart; Kur'ân'ın Allah kelâmı olup, vahiy yoluyla Hazreti Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) tebliğ edildiğini... H. Holman; Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın son peygamberi, İslâmiyet'in de vahyedilmiş dinlerin en sonuncusu bulunduğunu... Emile Dermenyhem; Kur'ân'ın, Peygamber'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) birinci mucizesi olduğunu, edebî güzelliği itibarıyla da erişilmez bir muamma olduğunu... Arthur Bellegri; Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) tebliğ ettiği Kur'ân'ın bizzat Allah'ın eseri olduğunu... Jean Paul Roux; Peygamberimiz'in en güçlü mucizesinin melek vasıtasıyla gönderilen Kur'ân-ı Kerim olduğunu... Raymond Charles; Kur'ân'ın, hükmü hâlâ devam eden ve Allah'ın bir elçi vasıtasıyla mü'minlere tebliğ ettiği beyanların en canlısı olduğunu... Dr. Maurice; Kur'ân'ın her türlü tenkidin fevkinde bir mucize, bir harika olduğunu hatta daha da ileri giderek, edebiyatla ilgilenenler için Kur'ân'ın bir edebî kaynak, lisan mütehassısları için lâfızlar hazinesi ve şairler için bir ilham menbaı bulunduğunu... Manuel King; Kur'ân'ın, Peygamberimiz'in peygamberliği süresince Allah'tan aldığı emirlerin mecmuu bulunduğunu... Mr. Rodwell; insanın Kur'ân'ı okudukça hayretler içinde kaldığını ifade eder ve onu takdirlerle alkışlarlar.

Sadece birer cümleciklerini alıp naklettiğimiz bu seçkin ilim adamı ve mütefekkirler gibi, daha yüzlerce düşünür ve araştırmacı, bilgilerinin vüs'ati nispetinde, aynı hakikatlere parmak basmış ve Kur'ân karşısında takdirle iki büklüm olmuşlardır.

Binlerce mütehassıs ve üstad kalemlerden çıkmış çok ciddî eserlerin yanında, Kur'ân hakkında söz söylemek bize düşmezdi ama, başta Sahib-i Kur'ân'ın, sonra da kalem erbabının bağışlayacağı mülâhazasıyla, yaptıkları hizmete iştirak arzusuyla bu cürette bulunduk.

Haşr u neşr: Öldükten sonra tekrar dirilip mahşer meydanında toplanma.

Hayyiz: Bir cismin boşlukta kapladığı yer, genişlik.

İlhad: İnançsızlık, dinsizlik.

İşmâm: Hissettirme, duyurma.

Sergerdan: Başı dönen, şaşkın.

Söbü: Oval.

Tâdât: Sayma, sayım.

1 Fetih sûresi, 48/27.

2 Fetih sûresi, 48/28.

3 Rûm sûresi, 33/2-4.

4 Mâide sûresi, 33/67.

5 Fussilet sûresi, 41/53.

6 İsrâ sûresi, 17/88.

7 Nûr sûresi, 24/55.

8 Enbiyâ sûresi, 21/30.

9 Ra'd sûresi, 13/2.

10 Rahmân sûresi, 55/5.

11 Enbiyâ sûresi, 21/33.

12 Yâsîn sûresi, 36/38-40.

13 Zümer sûresi, 39/5.

14 Nâziât sûresi, 79/30.

15 Zâriyât sûresi, 51/47.

16 Nûr sûresi, 24/43.

17 Hicr sûresi, 15/22.

18 Zâriyât sûresi, 51/49.

19 Şuarâ sûresi, 26/7.

20 Yâsîn sûresi, 36/36.

21 Tevbe sûresi, 9/43.

22 Enfâl sûresi, 8/67.

23 Enfâl sûresi, 8/68.

24 Kehf sûresi, 18/23-24.

25 Ahzâb sûresi, 33/37.

26 Tahrîm sûresi, 66/1.

27 Tahaddi (meydan okuma) âyetleri ile ilgili bkz.: Bakara sûresi, 2/23-24; Mü'minûn sûresi, 10/38; Hûd sûresi 11/13-14; İsrâ sûresi, 17/88; Tûr sûresi, 52/33-34.

28 Bakara sûresi, 2/23.

29 İsrâ sûresi, 17/88.

30 Hûd sûresi, 11/13.

31 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s.396 (Yirmi Beşinci Söz, Birinci Şule, Birinci Şua).

Dünyaya gelen peygamberlerin sayısı ne kadardır? Hepsi erkek midir? Niçin?

Dünyanın her yerine peygamber gönderilmiştir. Peygamberlerin sayısını bilemiyoruz. Yalnız hadis kitaplarında, bir rivayette 124 bin,[1] diğer bir rivayette de 224 bin[2] peygamber gönderildiği bildirilmektedir. Hadis usûlü açısından bu rivayetlerin hepsi tenkit edilebilir. Ancak, ister 124 bin, ister 224 bin olsun, sayı mühim değildir. Mühim olan husus şudur: Allah, hiçbir devri boş bırakmamış, hemen her devirde peygamber göndermiştir.

Peygamberler bir bölgeye ve belli topluluklara değil, dünyanın çeşitli ülkelerine, ayrı ayrı mıntıkalara gönderilmişlerdir. Nass-ı kat'î ile: *"Hiçbir millet yoktur ki, içlerinde, onları eğri yolun encamından sakındıran bir nebi zuhur etmiş olmasın."*[3] buyrulmaktadır. Kur'ân'ın bu kat'î nassı gösteriyor ki, yeryüzünde hemen her topluluk içinde peygamber zuhur etmiştir. Bunun böyle olması kat'îdir.

Başka bir âyette, Allah şöyle ferman etmiştir:

"Peygamber göndermedikçe (hiçbir millete) azap edecek değiliz."[4] Yani Allah'ın peygamber göndermedikten sonra, bir cemaati hesaba, sigaya çekmesi ve azap etmesi, O'nun rahmetinin şümulüne muvafik değildir. Zira O: *"Kim zerre kadar hayır yaparsa onu görecek, kim de zerre kadar şer yaparsa onu görecektir."*[5] kat'î fermanıyla, hayrın, şerrin karşılıksız bırakılmayacağını ifade etmektedir. Oysaki, kendilerine peygamber gönderilmemiş kimseler, hayrı-şerri bilmediklerine göre, azap olacakları da söylenemez. Binaenaleyh Allah (celle celâluhu), hayrın-şerrin hesabını soracağına göre, demek ki, herkese peygamber gönderilmiştir. Herkese peygamber gönderen Allah, bu hükmü: *"Hiçbir millet yoktur ki, içlerinde onları eğri yolun encamından sakındıran bir nebi gönderilmiş olmasın."*[6] şeklinde ifade etmiştir.

Şu birbirine bağlı mantık silsilesi içindeki üç kanuna dikkati çektikten sonra, şimdi esas meseleyi arz etmeye çalışayım: Yeryüzünün hemen her tarafına Allah, muhtelif devirlerde, ayrı ayrı peygamberler göndermiştir. Bu peygamberler, bir kısım kimselerin zannettikleri gibi, sadece Arap Yarımadası'nda da zuhur etmemiştir. Hiçbir delile dayanmadan, bütün peygamberlerin Arap Yarımadası'nda zuhur ettiğini iddia etmek, Kur'ân'ın nasslarına aykırıdır. Aslında biz, ne Arap Yarımadası'nda zuhur eden

peygamberlerin bütününü, ne de dünyanın başka yerlerinde zuhur eden peygamberleri bilmiyoruz. İster peygamberlerin sayısı 224 bin, ister 124 bin olsun, biz bunların içinde ancak, üçü şüpheli olmak kaydıyla, 28 tanesini bilebiliyoruz.

Evet, Kur'ân-ı Kerim'in bildirmesiyle, Hazreti Âdem'den Efendimiz'e (aleyhimüssalâtü vesselâm) kadar ancak 28 tanesini bildiğimizi söyleyebiliriz. Bunların da, nerelerde zuhur ettiklerini göstermek mümkün değildir. Hazreti Âdem'in türbesinin Cidde'de olduğu kanaati kavidir. Ancak bunların hiçbiri de sıhhatli değildir. Hazreti Havva ile Hazreti Âdem'in Cidde'de buluştuklarına dair rivayetler de kuvvetli değildir. Binaenaleyh, biz, daha başta, Hazreti Âdem'in nerede peygamberlik yaptığını bilmiyoruz. Birazcık Hazreti İbrahim'i bildiğimizi söyleyebiliriz. Evet, Bâbil ve Anadolu dolaylarında dolaşmış, Suriye'ye gitmiştir. Lut Peygamberin de, Sodom, Gomore ve Lut Gölü çevresinde vazife yaptığını zannediyoruz. Medyen'de bulunan Hazreti Şuayb'ı, Mısır'da neş'et eden Hazreti Musa'yı tanıdığımızı söyleyebiliriz. Hz. Yahya ve Zekeriya'nın da Akdeniz memleketlerinde bulunduklarını kabul edebiliriz. Muhtemelen Anadolu'ya da geçmiş olabilirler... Meselâ, Efes'in Hazreti İsa ve Hazreti Meryem'le alâkası, bu mevzuda fikir verebilir, ama, bunların hiçbiri müdellel ve kat'î değildir.

Bu yirmi sekiz nebinin dışındaki peygamberlerin pek çoğunun, nerede neş'et ettiğini ise hiç bilemiyoruz. Bundan anlaşılıyor ki, bizim bu mevzuda bir hükme varabilmemiz kat'iyen mümkün değildir. Hele bir de bu dinlerin aslı kaybolmuş, peygamberliğin izi, âsârı kalmamış ise... Bu itibarla, peygamber gelmiş midir, gelmemiş midir? Herhangi bir hükme varmamız tamamen imkânsızdır.

Meselâ Hıristiyanlık ele alınacak olursa, ilk Hıristiyanlık anlayışına ters olarak, tarihî süreç içerisinde meseleye ayrı bir veche verildi. Tevhid anlayışı bütün bütün terk edilerek, onun yerine "ekânim-i selâse" anlayışı yerleştirildi ve Hıristiyanlık bazı mensupları tarafından en büyük ihanete uğradı. Evet, onun, gökten inmiş kitabı, doğrudan doğruya Hazreti İsa'nın arkasından gelenler tarafından tahrif edildi.. ilâhî iken, beşerîleştirildi. Tevhidle gelmişken teslise alet edildi: Kimisi peygamberlerine "Allah'ın oğlu" dedi ve o mübareklerden mübarek zatın mübarek annesine de –hâşâ ve kellâ– ulûhiyet gerçeğinin bir parçası nazarıyla baktı. Kimisi de, Allah'ı cisimlerle birleştirdi, cisimlere hulûl ettirdi ve sapıklığın en ürperticilerini irtikâb etti. İşte bu şekilde bir

mânâda vesenîleştirilmiş Hıristiyanlık akidesi ile Yunanlıların Zeus ve Afrodit anlayışı arasında esas itibarıyla hiçbir fark yoktur. Kitaplarını tahrif edenler de, tıpkı Yunanlılar gibi, büyüklerini ilâh kabul etti ve şirke girdiler.

İnsanlık tarihindeki bütün inhiraflar hep böyle başlamış, sonra da bu yanlışlıklar, bu tahrifler sürüp gitmiştir. Şayet Kur'ân-ı Kerim, Hazreti İsa'nın, Allah'ın peygamberi olduğunu, Hazreti Meryem'in de çok azize bir kadın bulunduğunu[7] söylemeseydi, kim bilir belki de, Hazreti Mesih'e de Hazreti Meryem'e de, Zeus ve Afrodit'e bakıldığı gibi bakılacaktı...

Demek ki, pek çok dinler var ki, insanlar tarafından tahrip edildiğinden bunların ilâhîlik yanı da tamamen silinip gitmiştir. Onun için bugün; şu ülkeye, şu mıntıkaya, şu topluluğa bir peygamber gitmiş midir, gitmemiş midir; kat'î hüküm vermek oldukça zordur. Kim bilir, (kat'î bir şey söylenemez ama) belki de, Konfüçyüs nübüvvetten hissedardı. Dinler tarihinin bu mevzudaki beyanı tatmin edici değildir. Hakkında yazılıp çizilenler de, derleme-toplama malumattan ibarettir. Ama biz, tarihte bir Konfüçyüs, bir Buda'nın var olduklarını ve bunların birer dinlerinin bulunduğunu ve bu dinlerin çok kalabalık cemaatler içinde hükümferma olduklarını.. şu andaki hüviyetleriyle, ilâhî, fıtrî, tabiî olmadıklarını, içlerinde yanlışlıkların, tahriflerin mevcut olduğunu biliyor, bundan dolayı da, sığıra tapma, kendini yakma, altı ay bir şey yemeden girip mağarada yatma gibi acayiplikleriyle bunları din olarak kabul edemiyoruz. Belki, bunlar da, birer hak kaynağa bağlı idiler; ama, daha sonra tahrif edilen diğer dinler gibi bunlar da değişikliğe uğradılar ve bir yönüyle din görünümlü beşerî bir sistem hâline geldiler.

Eğer Müslümanlar, dinlerinin kaynaklarını hassasiyetle korumamış olsalardı, aynı akıbet Müslümanlığın da başına getirilmek istenecekti. Aslında, dünden-bugüne böyle bir gayretin yok olduğu da söylenemez. Bir taraftan kasıtlı kimseler, diğer taraftan da gafil Müslümanlar, yakıştırma tevilleriyle aynı şeyleri yapmak istemektedirler. Meselâ bir kişinin içki içerken, zina irtikâp ederken yine de, kendini bütünüyle Müslümanlığı yaşıyor gibi görmesi, amelî sahada böyle bir tahribin ifadesidir. Hırsızlığı, kumarı, faizi de buna kıyas edebiliriz.

Konfüçyüs'e "peygamber" diyemeyiz, çünkü peygamber olmayana "peygamberdir" demek küfür olduğu gibi, peygamber olana da "değildir" demek yine küfürdür. Konfüçyüs ve ülkesi için düşündüğümüz aynı şeyler, Avrupa için de bahis mevzuudur. Ama kat'î bir şey söyleyemeyiz. Zira, bir şey

bilemiyoruz.

Sokrates için söylentiler vardır, ama, Sokrates'in hayatı da bize tam intikal etmemiştir. Yahudiliğin tesirinde bir feylesof mudur, başka bir fikir adamı mıdır? Tam bir şey bilemiyoruz. Bazı düşünürler, onun Yahudilik tesirinde bir feylesof olduğuna hükmederler. Ancak tarihî vesikalar, Sokrates'in böyle olduğu mevzuunda, herhangi bir kanaat serdetmemektedirler. Eflâtun'un, kendisinden naklettiği şeylere bakılırsa, Sokrates diyor ki: "Benim gözüme bazı şeyler görünüyordu –Halüsinasyon olabilir–. Bana insanlığın irşadı için bir şeyler telkin ediyorlardı. Çocukluğumdan beri, bütün insanlara, Allah fikrini telkin etmek, onları Allah'a tevcih etmek için vazifeli bir insan olacağımı biliyordum..." Binaenaleyh, Sokrates'in söylediklerinde şayet bir hakikat payı olsaydı fikre, felsefeye daha yakın ve daha uyumlu Avrupa topluluğu için zuhur etmiş bir peygamber olduğu söylenebilirdi. Dikkat buyurun "Sokrates peygamberdir." demiyorum. Çünkü değilse küfre girerim. Ama bir ihtimal ile sadece "olabilir" diyoruz...

Hadisin beyanına göre 124 bin veya 224 bin peygamber gelmiş. Biz bunların nerede zuhur ettiğini bilemiyoruz; ancak dört tanesinin yerini bilebiliyoruz. Muhbir-i Sadık Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), her yerde bunların zuhur edebileceğini söylüyor. O'nun bu irşadına binaen size, dünyanın çeşitli yerlerinde, adını ve sayısını bilemediğimiz bu peygamberlerin zuhur ettiğine dair bir kısım emareler arz edeceğim:

Bunlardan birisini bugün Riyad Üniversitesi'nde matematik profesörü, Kerkük Türklerinden Adil Bey'den nakledeceğim. Hoca diyor ki: "Amerika'da doktoramı yaptığım sırada, yer yer Amerika yerlileri ve zencilerle görüştüğüm oluyordu. Bu kabileler arasında bazen öyle dinî prensiplerle karşı karşıya kaldım ki, bu prensipler aynen bizdeki ulûhiyet akidesine uyuyordu. Meselâ: *"Allah'ın eşi ortağı yoktur. Çünkü iki ilâh olsa idare karışır..." diyorlardı ki, bu, hemen hemen "Eğer yerde, gökte Allah'tan başka tanrılar olsaydı, ikisi de (yer de gök de) bozulup gitmişti."*[8] âyetinin mânâsını ifade ediyordu. Eğer bu hakikati zencilere bir peygamber fısıldamasaydı, bunu kendi kendilerine bilmeleri mümkün değildi. Yine bu zenciler "Allah doğmaz, doğurmaz." diyorlardı ki; bu da ancak aydınlanmış bir zihnin ifadesi olabilirdi. Çünkü doğmak, doğurmak beşere ait bir hassadır ve ihtiyaçtan ileri gelir. Allah böyle şeylerden müstağnidir. Eğer bir peygamber onların kulaklarına bu meseleyi üflemeseydi bunu nereden bileceklerdi? Binaenaleyh, hâlâ ateş dansları,

yaşlıların kesilip yenmesi ve daha değişik telakkileriyle bu iptidaî cemaatlerde, böylesine derin, köklü ve ancak mütekâmil milletlerde rastlayabileceğimiz bir ulûhiyet akidesinin bulunması mümkün değildir. Olsa olsa bu onlara, dıştan bir nebi diliyle üflenmiş, telkin edilmiş bir hakikat olabilir.

Asrımızın fikir adamlarından, ateizmden dönmüş Profesör Mustafa Mahmud, daha evvel günümüzün modası olarak materyalizmin hayranı iken, Kur'ân-ı Kerim'i tetkik edip, İslâmiyet'i inceledikten sonra, 180 derece bir dönüşle küfürden uzaklaşmış ve füze hızı ile mescide ulaşmış birisidir. Mustafa Mahmud bir seyahatinden bahsederken diyor ki: Afrika'da, Neyam-Neyam ve Maw-Maw kabileleriyle karşılaştım. Neye inandıklarını sordum. Dediler ki; "Biz öyle bir Mâbud'a inanıyoruz ki, gökte durur, yerdekileri idare eder." Allah gerçi gökte durmaz ama, öteden beri *"O Rahmân, Arş'a istiva etmiştir (oturmuş)."*[9] âyet-i kerimesiyle ifade edildiği gibi, ilâhî emir ve hükümler gökten gelir. Onun için nazarlar ve eller göklere doğru kaldırılır.. ve gördüm ki, İhlâs sûresinin mânâsını söylüyorlar: "Allah, her şey kendisine dayanan ve kendisi hiçbir şeye dayanmayan bir varlıktır. O bir ana ve babadan doğmamıştır. O'nun eşi benzeri yoktur..." Başka bir kabileye gittim. Hâlâ, yaşlı ve hastaları kesip-yiyor olmalarına rağmen, bu vahşiler, Allah'a tıpkı bizler gibi inanıyorlardı. Kur'ân'ın anlattığına yakın bir tevhid anlayışları vardı. Şayet bu hususlar onların kulaklarına bir nebi tarafından fısıldanmış olmasaydı, bunları bilmeleri düşünülemezdi. Evet bu gerçekleri onlara nebiler fısıldadı. Sonra da âbâ an-ced, bu asra kadar gelip ulaştı...

Evet, ister Kur'ân-ı Kerim, ister realite, isterse tarihî gerçekler, bizlere, sayısını tam bilmesek bile, dünyanın hemen her yanına pek çok peygamberin gelmiş olduğunu göstermektedir.

Bu arada kadından peygamberler gelip gelmeyeceğini arz etmekte de yarar var. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ten, ulemâ, fukahâ ve cumhur-u muhaddisîn derler ki, kadından peygamber gelmemiştir. Şaz olarak rivayet edilen, Hazreti Meryem ve Hazreti Âsiye'nin peygamberliği meselesi ise, kuvvetli değildir. Neticede de şu hükme varırlar: Kadınlardan peygamber geldiğine dair kat'î bir hüküm yoktur. Esas itibarıyla kadından bir peygamberin gelip-gelmeyişi de bir eksiklik değildir. Cenâb-ı Hak bütün eşyayı yaratırken zâid (+) nâkıs (-) esası üzerine yaratıyor. Müsavi şeyler arasında birbirini itme vardır. Madde parça ve parçacıkları dahi eğer sırlı bir izolasyona tâbi tutulmasalardı, aynı yükleri taşıyanlar birbirlerini iterlerdi ve çekirdek de dağılıverirdi. Esasen patlama işi

de bundan ileri gelmektedir. Bunlar öyle bir hesapla yapılmıştır ki, kimi zâid, kimi nâkıs bu zıtlar, en küçük âlem olan atomlardan tutun da, ta nebülözlere kadar hepsinde aynı kanun cereyan etmektedir. Atomların teşkil ettiği insan ise, mikro âlem ile makro âlem arasında muvazene kuracak yapıdadır ve normo âlemin efendisidir. Ve insanda da, aynı kanunlar hükümfermadır. Yani insanda da, artı ve eksi olacak ki, birbirini celp etsin. Birinin şefkati, zaafı; öbürünün gücü, kuvveti bunları bir araya getirsin ve böylece atomdaki, nebülözlerdeki vahdet gibi bunların aralarında bir aile vahdeti teşekkül etsin.

Kadını sun'î olarak erkekleştirmek, artık günümüzde, herkesin gülüp geçtiği ve zaman zaman da içini çekip üzüldüğü mevzulardan biri olmuştur. Zamanla kadın kadınlıktan çıkarılıp bütün bütün erkekleştirilince, bu sefer o kendini farklı şekillerde ifade etme arayışlarına girmiş, ailede âhenk kalmayınca da, ailenin huzuru kaçmış, derken çocuklar ana okullarına, kreşlere bırakılmış, anne baba da kendilerine yeni muhitler aramaya başlamışlardır.

Allah'ın kadın mevzuundaki bu umumî kanunu, bir kadının peygamber olup olmama meselesinde de üzerinde durulmaya değer önemli bir husustur.

Ayrıca kadın çocuk doğuruyor. Bu çocuğu erkek dahi doğursaydı her hâlde erkekten peygamber gelmemesi lâzımdı. Çünkü, nübüvvet vazifesini ayda 15 gün hayızdan dolayı yapamayacak, imamete geçemeyecek, orucunu tutamayacaktı. Tabiî bir de lohusalık durumu var... ve hele hamile olunca, işleri yürütmesi bütün bütün zorlaşacaktı. Zira çocuğu karnında veya kucağında taşırken, sevkülceyş yapacak; insanları idare edecek; strateji tespitinde bulunacak ve fizikî durumunun gereği, bütün boşluklara rağmen, en önde bulunması gerekli olan bir insan kadar çelik-çavak hareket edecek... Bütün bunlar, kadının peygamberliğini imkânsız kılan şeylerdir. Evet, bunların kadınlar tarafından, kadınlara has arızalarla birlikte yürütülmesinin imkânı yoktur. Efendiler Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu hususa dikkati çekmiş ve onları: "Yani dine ait meseleleri tam yerine getiremeyen ve o günkü sosyal hayat itibarıyla bazı şeyleri idrak edemeyenler."[10] diye anlatmıştır. Evet, dediğimiz gibi, neredeyse, ayın yarısı arızalı... Keza, çocuğu olduğu dönemde de ibadetleri noksan ve bazı vazifeleri açısından eksik... sonra da peygamberlik..! Hâlbuki peygamber, muktedâ bih, rehber ve kusursuz bir önderdir. Çünkü, herkes onun vaziyetine bakıp durumunu ayarlayacaktır. Herkes kadınlığa ait keyfiyetleri de, peygamberin saadet hanesindeki kadınlardan öğrenecektir.

İrtikâb: Kötü bir fiilde bulunma, yanlış bir şey yapma.

Muktedâ bih: Kendisine tâbi olunan, uyulan.

Serdetmek: İleri sürmek.

Nass-ı kat'î: Kur'ân'ın kesin ifadesi, hükmü.

Vesenîleştirmek: Putperest yapmak.

1 124 bin nebi olduğuna dair bkz.: Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 5/265; İbn Hibbân, *es-Sahîh* 2/77; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 8/217; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/652; et-Taberî, *Tarihu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/95.

2 Bursevî, İsmail Hakkı, *Tefsiru Ruhu'l-Beyan* 2/323, 6/49, 8/215.

3 Fâtır sûresi, 35/24.

4 İsrâ sûresi, 17/15.

5 Zilzâl sûresi, 99/7-8.

6 Fâtır sûresi, 35/24.

7 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/171; Mâide sûresi, 5/75; Tevbe sûresi, 10/30-31.

8 Enbiyâ sûresi, 21/22.

9 Tâhâ sûresi, 20/5.

10 Buhârî, *hayz* 6, *zekât* 44, *iman* 21, *küsûf* 9, *nikâh* 88; Müslim, *küsûf* 17, *iman* 132; Nesâî, *küsûf* 17, Muvatta, *küsûf* 2.

Allah'ın bizim ibadetimize ihtiyacı olmadığına göre, biz ibadetlerimizi neden kendi keyif ve isteğimize göre yapmıyoruz?

İbadet duygusu insanda Cenâb-ı Hakk'ı bilmeye terettüp eden bir keyfiyettir. Yani insan, bir tarafta bu muhteşem kâinatı yaratan Zât'a delâlet edecek tablolar, levhalar.. meselâ, nizam ve intizam levhaları görür. Sonra bu fevkalâde nizamı kuran, nizam sahibi Nâzım'a intikal eder. İşte böyle, dikkat ve ibretle kâinata bakabilen hiçbir şeyi gayesiz, nizamsız göremez ve dolayısıyla kendisinin de bu nizama göre hareket etmesi lâzım geldiğini anlar.

Keza; varlığa güzellik ve estetik yönünden baksa, onu öylesine güzel, o kadar harika bulur ki, âdeta daha güzelini tasavvur etmek imkânsızdır. İnsanın çehresinden zeminin yüzüne, ondan semanın yıldızlarla yaldızlanmış simasına kadar öyle büyüleyici bir güzellik, öyle baş döndürücü bir eda ve insanı çıldırtan öyle tatlı bir şive vardır ki, bu çizgiler, bu renk ve bu âhengi görüp de bu muhteşem ve sihirli meşheri sergileyen Zât'ı görüp bilmemek mümkün değildir...

İster âfâkî, ister enfüsî tetkik ve tefekkür, insana, içini okşayan öyle şirin ilhamlar kazandırır, öyle coşturur ve öyle tablodan tabloya koşturur ki, sevinç ve heyecandan bir çocuk gibi çığlık atıp zıplamak gelir insanın içinden... En güzel iş ve icraat üzerinde en güzel isimlerin ışıktan kelebekler gibi konup kalktığını gördükçe, bizleri bütün insanî duygularımızla alıp içinde eriten bu güzelliklerin kaynağı güzel sıfatları takdirlerle alkışlar; hayret, hayranlık ve edeple onların Sahib-i Zîşan'ı karşısında kendimizden geçeriz.

Bir başka zaviyeden kâinatta her şey, âdeta bir başka yerde hazırlanmış ve insanın istifadesine arz edilmiş gibidir. Kimisi konserve, kimisi meyve şeklinde takdim edilen bu nimetlerle, yeryüzü âdeta geniş bir nimet sofrası; bağlar, bahçeler de birer tablacı hâline gelirler. İnsan, önüne konan bu nimet sofrasındaki nimetlere elini uzattıkça, gerçek nimet Sahibini duyuyor, hissediyor gibi olur. Ve kendini bir başka zevk, haz, hayret ve hayranlık buudunda bulur. Evet, şuurlu farz edildiği takdirde bir yavru, ağzını, rahmet muslukları olan annesinin memelerine yapıştırdığı zaman, kendisi için hazırlanmış çok nâfi bir gıdanın, bir başka âlemden onun imdadına koştuğunu duyar ve hâdiselerin ötesinde fevkalâde nimet veren, fevkalâde ikramda bulunan Birisini hisseder, O'nu düşünür, O'nun nimetleri karşısında iki büklüm

olur.

Evet, her nimet, her ihsan bir taraftan o nimet ve ihsan sahibine delâlet eder, diğer taraftan da bizleri, O'nun karşısında saygılı olmaya zorlar. Nerede bir nimet, bir güzellik, bir nizam ve intizam tablosu varsa, orada, o nimet, o güzellik, o in'am, o ihsan tablolarına karşı takdir, hayranlık ve kulluk tablosu da olmalıdır. Yani Allah'ın (celle celâluhu) Kendisini bildirmesine karşı, hemen ubûdiyetle mukabele edilmelidir. Bu noktadan hareket ederek, Mutezile ve bir ölçüde Maturîdîler –ki, itikatta bizim de bağlı bulunduğumuz mezheptir– derler ki: Hiçbir nebi gelmese ve hiçbir mürşid insanları irşad etmeseydi, kâinatın yüzüne serpiştirilen hakikatlere bakarak, insan Allah'ı bilme ve ona göre tavır alma mecburiyetindeydi. Maturîdîlerin nokta-i nazarına bir hayli misal bulmak mümkündür.

Meselâ, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) çevresindeki bazı kimseler, putlarla dolu olan Kâbe'nin harîminde neş'et etmiş, kendilerine Allah'a giden yolu gösteren kimseyi görmemişlerdi. Başta Efendimiz olmak üzere, tevhid adına kendilerine bir şey telkin edilmemişti. Fakat bedevinin dediği gibi: "Bir yerde bir hayvan tersi oradan hayvan geçtiğini, bir yerde izler ise orada birisinin yürümüş olduğunu gösterir. Bakın şu burç burç olan sema ve onun âhengine ve vadi vadi yeryüzüne! Bütün bunlar, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah'a delâlet etmez mi?"[1] Bedevi söylüyor bunu. Çölden, kumdan başka bir şey bilmeyen birisi böyle düşünürse, diğerlerini hesap etmek lâzım...

Efendimiz insanlığı kurtarıp yükseltecek çok geniş bir idrakle gelmişti. Tabir caizse insanüstü bir insandı. O, ısmarlama anlayış ve idrakiyle kâinatın gerçek mânâsını kavramış ve kendisine henüz peygamberlik gelmeden kâinat kitabında Hakk'ı sezmiş; aramaya başlamış ve Gâr-ı Hira'ya çekilerek kendini ibadete vermişti... Âişe Validemiz, Buhârî'nin başındaki bir hadis-i şerifte, –Hatice Validemizden naklen– kendisini ibadete verdiğini ve ancak azığını tedarik etmek maksadıyla ara sıra evine döndüğünü söylüyor ki,[2] bunlar, idrakle, insanın bazı şeyleri keşfedeceğini ve keşfettikten sonra da Cenâb-ı Hakk'a belli ölçüde kulluk yapılabileceğini ifade etmektedir. Bu mevzuda, Zeyd İbn Amr'ın vefatı esnasındaki düşünce ve sözleri de üzerinde durulmaya değer mahiyettedir. Zeyd, Hazreti Ömer'in amcası oluyordu. Vefatı sırasında, bütün aile efradını etrafına topladı ve gelecek Peygamber'le alâkalı bildiği şeyleri onlara anlattı. Bu zat, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem)

peygamberliğine yetişememişti. Yani atını sürmüş, sahile yanaşmış, fakat İslâm vapuruna yetişememişti... Ama, bütün ruhuyla Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) atmosferini, O'nun gerçek mânâ ve mahiyetini, hakikat-i Ahmediye'yi sezmiş, iliklerine kadar doymuş; ancak, duyduğu hissettiği bu şeylere ad koyamamıştı. Diyor ki: "Allah'ın ufukta bir nuru var. Zuhur edeceğine inanıyorum. O'nun âsârını başımızın üzerinde görüyor gibi oluyorum." Sonra, Cenâb-ı Hakk'a teveccüh ediyor: "Ey Yüce Yaratıcı , ben Seni tam bilemedim; bilseydim yüzümü yere koyacak bir daha da kaldırmayacaktım." mealinde hislerini ifade ediyor. Görüldüğü gibi, tertemiz, dupduru bir vicdan, şayet putperestlikle telvis edilmemiş ve şartlanmamışsa kâinata, nizama, âhenge baktığı zaman, bu umumî armoni içinde o da kendine çeki düzen verip ubûdiyet tavrı takınacak ve Allah'a kulluk yapacaktır.

Demek Allah'ı bilme ve tanımanın yanında, hemen Allah'a kulluk başlıyor... Evet, madem bu bin bir nimetle bizi perverde eden Allah var. Öyle ise kulluk da var. İşte Allah (celle celâluhu), insan vicdanında meknî olan bu kulluk düşüncesini formüle ediyor. Yani "Y üzümü yere koyacağım, kıyamete kadar başımı kaldırmayacağım.. azametin karşısında iki büklüm duracağım.." ve Recaizade Ekrem'in "Nerede Allah'ım dizlerin, başımı koyayım…"; bir başkasının: "Nerede o mübarek elin ki başımın üstünde olduğunu hissediyorum."... Bunlar ve bunlar gibi ilâhî aşk, ilâhî heyecanla, insanın ne diyeceğini bilemediği esnada, vahy-i semavî gerçek kulluk düşüncesi, kulluk şekli ve kulluk anlayışıyla gelip, bizlerde düşünce sürçmelerine meydan vermeyecek, aşk ve heyecanımızı Yaratıcı'nın emirlerine göre imale edecektir. Yani, Allah O'na: "Ben Allah'ı m, sen de Benim kulumsun. Nimetlerimle Beni tanıdın. Ben de sana kulluğun âdâbını öğreteceğim. Benim huzuruma şöyle girilir. Evvelâ abdest alınır, ondan sonra içeriye girildiği zaman da nefsi boğazlama mânâsına "Büyük Sensin Allah'ım, Senden gayri her şey küçüktür." denir.. kulluk şuuru içinde el pençe-divan durulur ve sonra, Benim huzurumda derinleşilebildiği kadar derinleşilir. Miracının gölgesinde, dereceye göre, ruhen Nebiler Sultanı'nın yükseldiği yerlere yükselme arzusu uyanır, yükseldikçe şükran hissiyle rükua gidilir, rükuda eğildikçe yeni bir buuda ulaşılır, derken, secdeye varılır; oradaki mahviyet ve tevazuu ölçüsünde ayrı bir derinliğe erilir. Kalkılır, bir soluk alınır, sonra yeni bir arayışla tekrar ikinci secdeye gidilir ve daha sonra "Kulun Rabbisine en yakın olduğu an secde ânıdır. Secde ettiğiniz zaman Allah'a çok dua ediniz."[3] buyruğu vicdanlarda

duyulur. *“Secde edenler arasında dolaşmanı da görüyor.”*[4] sırrıyla, secde edenler arasında kıvrım kıvrım eğilip bükülmeler ve hakikî namaz içinde, kabiliyetlere göre, namazın aslı sayılan miraca muvaffak olunur.

İşte, ibadet, “Allah’a iman ve Zât-ı Ulûhiyet hakkındaki mârifet ve buğu buğu bu mârifetten yükselen muhabbet ve hayretle yapılması gerekli olan şeylerin, Cenâb-ı Hakk’ın iş’ar ve irşadıyla yine O’nun emirlerine göre kanalize ve formüle edilmesi.” demektir.

Bunlarla meselenin bir yönünü arz etmiş oluyorum. Yani, Rabbimizi bilip tanıma karşısında şaşkınca ve uygunsuz işler yapmamak için, O’nun âyât-ı beyyinâtının rehberliği ve Efendimiz’in neşrettiği ışıklar altında, matluba uygun kulluk yapıyor ve Yaratıcı’nın hoşnutluğunu araştırıyoruz.

İkinci meseleye gelince, insan; ticarî, ilmî, fennî, ziraî, ve sınaî işlerinde daima bir rehbere ve ondan bazı şeyler öğrenmeye muhtaçtır. Meselâ diyelim ki, her birerlerinizin bir işi var. Kiminizin bir fabrikası var ve mensucatçılık yapıyor; kiminiz plastikle meşgul oluyor, kiminiz de tuhafiyecilikle... Birisi, bizim menfaat ve faydamızı, yaptığımız şeylerde aldanmamamızı, ticarî prensipleri iyi bilerek iyi iş yapmamızı temin için bizleri alıp önüne oturtuyor ve diyor ki: “Siz bu işi mutlaka yapacaksınız. Çünkü, bunu yapmanız hem bir zaruret hem de bir ihtiyaçtır. Ancak, bu işi en iyi şekilde, en semereli biçimde yapmanız için, insan unsurunu, güç unsurunu çok iyi kullanmanız, şu tasarruf tedbirlerini almanız ve daha şunu şunu yapmanız lâzımdır...”

Şimdi, bizde zerre kadar insaf varsa, onun yaptığı bu ikaz ve irşad karşılığında hiçbir talepte bulunmayan bu ihlâslı, bu hayırhah insanı dinler, onun fizibilite raporlarına önem verir ve tekliflerine göre bir düzenlemeye gideriz. Aynen bunun gibi; Rabbinize karşı olan ibadet ü taati, kendi arzumuza ve şaşkınlık içinde yapacağımız herhangi bir keyfiyete göre değil de, belki her birisiyle bizleri ayrı bir sema yolculuğuna hazırlayan, her birisinde ayrı bir miraç ruhu bulunan O’nun formüle ettiği ibadet kalıpları içinde yerine getirdiğimiz zaman, yaptığımız şeyler “yediveren” başaklar gibi bereketlenecektir. Bilemiyoruz; belki de, “Allahu Ekber” dediğimiz zaman rahmet âlemlerinin düğmesine dokunmuş oluyor ve ruhumuz bunlarla ilhamlara açılıyordur. Belki, Fatiha-i Şerife’yi okuduğumuz zaman sırlı bir anahtarla, şifreli bir kilidi açıyoruzdur. Ve daha namazın diğer rükünleriyle, hatta diğer ibadet şekilleriyle kim bilir ne sırlı kapıları açmaya muvaffak oluyoruzdur. Evet, secdeye vardığımızda bütün yolların dümdüz olup, bütün kapıların

açıldığını söyleyebiliriz. Dualarımızın O'na yükselip, soluklarımızın nezd-i ulûhiyette duyulduğunu ve melâike-i kiramın etrafımızı aldığını ifade edebiliriz. Bütün bunların olmadığını kim iddia edebilir ki!.. Kaldı ki Muhbir-i Sadık'ın bunları destekleyen nurlu beyanları da var...

Öyleyse en mâkul ibadet keyfiyeti, Rabbimizin bize tarif buyurduğu keyfiyettir. Zira, şu insan makinesini yapan Allah (celle celâluhu), bu makinenin en semereli şekilde çalışmasını, dünya ve ukbâ adına en verimli olmasını da yine Kendisi bilir. Makine ve fabrikayı yapan zat, onun bir tarafına şayet bir katalog sıkıştırmışsa, onu, ona göre idare etmek en akıllıca idare şeklidir. İşte bu itibarladır ki, şu-bu şekilde değil; Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) talim dairesi içinde ve Allah'ın emirlerine uygun şekilde kulluk yapmak en akıllıca kulluk şeklidir. Bunu Allah, ümmet-i Muhammed'e ihsan etmiş.. Ümmet-i Muhammed içinde de bihakkın, kulluk şuurunda olanlara ve bilhassa, değişik devirlerde, dini ihya yolunda hizmet edenlere lütfetmiş ve gözlerini hakikate açmıştır. Buna, sadece *"Hâzâ min fadli Rabbî"* veya *"Min fadli Rabbinâ"* deriz. Evet bu, Rabbimiz'in bize sırf bir ihsanıdır. Rabbim lütfuyla, bunu bizlere verdiği, bağışladığı gibi, yine lütfuyla devam ve temâdisini temin buyursun. Bizi –Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) duasıyla arz edeyim– göz açıp kapayıncaya kadar, hatta daha az bir süre içinde nefsimizle baş başa bırakmasın!..[5]

Âyât-ı beyyinât: Apaçık âyetler.

Nezd-i ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın yüce katı, huzuru.

Ukbâ: Ahiret âlemi.

1 el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 26/62; İbn Kayyim, *Zâdü'l-mesîr* 1/362.

2 Buhârî, *bed'ü'l-vahy* 1; Müslim, *iman* 252; Tirmizi, *menâkıb* 13.

3 Müslim, *salât* 215; Ebû Dâvûd, *salât* 152.

4 Şuarâ sûresi, 26/219.

5 Ebû Dâvûd, *edeb* 101; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/42.

Şeytan, Cehennem'e gideceğini bildiği hâlde niçin küfürde ısrar ediyor?

Şeytan, kelime mânâsı itibarıyla, Hakk'ın dergâhından kovulmuş, rahmetten uzaklaştırılmış; elindeki bütün kozları aleyhine çevirmiş, kazanç kuşağında kaybeden demektir. O, bulunduğu bu durum itibarıyla hakkı duyup anlayamayacak mesafelere kayıp gitmiş bir fasit daire kurbanıdır. Bir hususa dikkatinizi rica edeceğim. Fasit daire (kısır döngü) sözcüğünü hekimlikteki mânâsından biraz farklı kullanıyorum. Hekimlikte fasit daire, meselâ sinir, gazı tevlit etti, gaz siniri, sinir gazı, gaz siniri... Fasit bir halka teşekkül eder ve sürer gider. Şeytan evvelâ gurur ve kibirle vurulmuştur. Meselâ: *"Ben ondan daha hayırlıyım."*[1] demiş ve ilk şeytanî düşünce, ilk diyalektik olarak fasit dairenin ilk turunu yapmış, öldürücü girdaba ilk adımını atmış, bütün istiğfar menfezlerini mazeret çamuruyla sıvamıştır. Bunda evvelâ, bir iç beğenme sonra da dışa taşmış bir kibir vardır. Ve bu hareketle fasit dairenin ilk halkası meydana gelmiş olur.

Şeytan günah işlediği zaman, Hazreti Âdem de hata etmiş ve o memnu meyveye elini uzatmıştı. Fakat Hazreti Âdem meseleyi anlayınca, hemen dize gelmiş: *"Rabbimiz, nefsimize zulmettik. Eğer mağfiret etmezsen, bütün bütün kaybedenlerden olacağız."*[2] demiştir. Af araya girince Âdem hakkında fasit daire teşekkül etmemiş ve Âdem Nebi kurtulmuştu. Şeytansa, şeytanî mazeretlerle nefsini müdafaa etti. Hakkında yapılan ikazat karşısında kusurunu itiraftan kaçındı ve "Ben ondan hayırlıyım." diyerek helâk oldu. Daha sonra da insanoğlunun baş düşmanı kesildi.

Bakın, nasıl görülüyor: *"Senin ulûhiyetine yemin ediyorum ki, onların hepsini baştan çıkaracağım."*[3] Başka bir âyet-i kerimede: *"Sağlarından, sollarından, önlerinden, arkalarından geleceğim ve onların çoğunu, şükürsüz bulacaksın."*[4] Yani hep nankör yaşayacaklar. Senin nimetlerini yiyecek, başkalarına kulluk yapacaklar. Nimetlerin içinde yüzecek Seni bilmeyecekler... diyor. Kur'ân-ı Kerim daha pek çok yerde şeytanın bu mevzudaki mübarezesini, insanoğluna karşı düşmanlığını ve Rabbine karşı da isyanını anlatır. Şimdi onun bu isyanı, Allah tarafından kovulmayı netice verdi. O, *"Ben ondan hayırlıyım."* deyince, Cenâb-ı Hak da ona karşı: *"İnin aşağıya hepiniz."*[5] hizlanına uğrattı. Bir taraftan kabahatinden büyük mazeretleri, diğer taraftan da yeminli, kasemli insanoğluna düşmanlığı, onu, Rabbin yapıcı, yumuşatıcı,

yükseltici rahmet atmosferinden bütün bütün uzaklaştırdı. Daha sonra tamamen şeytanî mantığa teslim oldu ve *"İzzetine and olsun, onların hepsini baştan çıkaracağım."*[6] diye homurdandı ve yol olarak aldatıcılığı seçti. Aldattıkça uzaklaştı; uzaklaştıkça hıncı arttı; derken fesatla, nankörlükle bütünleşmiş ikinci bir fıtrat kazandı. Her uzaklaştıkça iyice azıtıyor, kovuldukça kinini, nefretini, gayzını, kibrini ve ucbünü ifade edip duruyordu.[7] Allah'a karşı cedele kalkışıyor, diyalektik yapıyor ve böylece Allah'ın rahmetinden uzaklaşması onu isyana, isyan da uzaklaşmaya sevk ediyordu. Ve şeytan, kendi fasit dairesinin kurbanı olarak "hatm"e maruz kaldı; yani kalbi mühürlendi. Bunun mânâsı şu demekti: İçinde fenalık düşüncesinden başka bir şey kalmadı ve iyiliğe ait bütün fakülteler, bütün ışık kaynakları da sönüp gitti.

Bunu anlayabilmemiz için bir misal arz edeyim: İnsan çok mükerrem bir varlıktır; kendisine bahşedilen dinamikleri değerlendirdiği takdirde melekleşebilir. Şimdi, gayet şefkatli, namazında, niyazında, orucunda, haccında, zekâtında ve insanlarla münasebetlerinde fevkalâde mükemmel bir insan düşünün. Ama, bu mükemmel insanın bir yerde ırzına dokunulmuş, namusuyla uğraşılmış, hassasiyeti rencide edilmiş ve bir insan olarak asla kâle alınmamış; derken sinir sistemi üzerine kocaman dağlar gibi yükler yüklenmiş; hatta bir aralık, öyle bir hâle gelmiş ki, adam dayanamamış patlayıvermiş. O esnada onun kafasında artık, ne hilm, ne silm, ne af, ne de müsamaha kalır. Atmosferi bütünüyle kin ve nefret şahaplarıyla dolmuş bu adamı, o anda formüle etseniz Cehennem'den fışkıran kıvılcımlar gibi sadece kin ve öfke görürsünüz. O dakikada ona nasihat etseniz dahi hiçbir şey anlatamazsınız...

Herkes kendi şahsî hayatında buna benzer şeyler görmüş ve yaşamıştır. İşte şeytan, hayatının her saniyesinde, her âşiresinde, her sâlisesinde, böyle kinlerin, nefretlerin, gayzların, içinde kol gezip durduğu bir varlıktır. Bütün hayatı boyunca ve yaşadığı sürece kötülükten başka bir şey düşünmemektedir. O kadar gerilim içindedir ki, –tabiî faydalı bir gerilim değil, şeytanî bir gerilim.– bu hâliyle o sadece şeytanlık düşünmektedir. İçi tamamen fenalıklarla dolu olduğundan dolayı da hiçbir iyilik düşünmeye fırsat bulamamaktadır. Bu itibarladır ki o, bir yönüyle Allah'ı biliyor gibi olsa da, öfkeli mü'minin Allah'ı bildiği hâlde öfkelenmesi esnasında hilmi, silmi unuttuğu gibi, o da, Allah'ı biliyor olduğu hâlde, Allah'ı hatırlayamıyor ve iman edemiyor. Çünkü içindeki şeyler buna mânidir. Böyle fasit dairelerin kurbanı şeytan gibi aynı şeylere kurban olmuş pek çok insan da vardır. Onlar da böyle fena duygu ve

tutkuların kurbanı olmuş ego ve nefis putuna taabbüd etmektedirler. Bu mevzuda, kimsenin teminat altında olduğu da söylenemez. Hatta bizlerin de mü'minler olarak tek teminatımız, Allah'a (celle celâluhu) güven ve itimadımızdır. O'na tevekkül ediyor ve O'na dayanıyoruz. Rabbim, şeytanî yollara sülûk etmekten bizi muhafaza buyursun!

Hilm-silm: Yumuşak huyluluk, halim selimlik, etrafına huzur ve emniyet verme.

Hizlan: Mahrum bırakma.

1 A'râf sûresi, 7/12.

2 A'râf sûresi, 7/23.

3 Sâd sûresi, 38/82.

4 A'râf sûresi, 7/17.

5 Bkz.: Bakara sûresi, 2/28.

6 Sâd sûresi, 38/72.

7 Bkz.: Sâd sûresi, 38/72-85.

Kıyamet alâmeti olarak anlatılan dabbetülarzın AIDS hastalığı ile alâkası var mıdır, izah eder misiniz?

Bu mesele günün meselelerinden ve aktüel mevzulardan biri olması itibarıyla, bir seneden beri belki birkaç defa soruldu; ben de her defasında bir şeyler demeye çalıştım. Şimdi bir kere daha sormuş oluyorlar. Ben de bu arzuya hürmeten bir kere daha arz edeceğim.

Dabbetülarz tabiri hem Kur'ân-ı Kerim'de hem de hadis-i şeriflerde var. Dabbe kelimesi, yerde debelenen, ayakları üzerine yürüyen canlı demektir.

Meselâ, Allah, yeryüzünde debelenip duran, yürüyen, ayakları üzerine emekleyen değişik varlıkları bir çırpıda anlatırken buyuruyor ki: *"Allah her canlıyı sudan yarattı: Onlardan kimi karnı üzerinde (sürünerek) yürür, kimi iki ayak üstünde yürür, kimi de dört (ayak) üstünde yürür. Allah dilediğini yaratır..."*[1] Bunlar, şu âna kadar sizin bildikleriniz. Evet mikroorganizmalardan en büyük varlıklara kadar, eskilerin dinozorları, daha sonraların mamutları, filleri ve gergedanları; bütün bu varlıkların hepsi, bu umumî hükmün altına girer. Ama, bir de sizin bilmediğiniz şeyler vardır ki, Allah murat buyurduğu zaman, ileride, değişik değişik türleriyle onlar da yaratılacaktır. Mikroorganizma türüyle AIDS de onlardan olabilir. Atmosfere, iklime göre değişik, çeşit çeşit varlıklar olabilir. Hatta bunlar canlı varlık olmayıp başka tür varlıklar da olabilir...

Kur'ân-ı Kerim'de, başka bir yerde dabbe, Allah'ın rızıklandırdığı dabbeler sadedinde *"Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah'a ait olmasın."*[2], *"Nice canlı (dabbe) var ki rızkını taşıyamaz, onları da sizi de Allah besler."*[3] Evet, nice dabbeler vardır ki, sizin de onların da rızkını Allah tekeffül ve taahhüt buyurmuştur. Besleyen, büyüten ve çoğaltan yalnız O'dur.

Mevzumuzla alâkalı dabbe ise, Neml sûresinde geçer. *"O söz, başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir dabbe (canlı) çıkarırız; o, onlara insanların, âyetlerimize içtenlikle inanmadıklarını söyler."*[4] Yani, işiniz bitti artık; yeryüzünde teşhir vazifesini gördünüz, yeryüzü de meşher olma vazifesini bitirdi. Bu meşherin açılmasından maksat şu idi: Allah burada, bilinip tanınmasını ve bunun ilân edilmesini istiyordu. Şu anda artık bilinmediğine ve yeryüzünde Allah diyenlerin sayısı her gün biraz daha azaldığına göre, öyleyse, Allah sizin hakkınızda yok olma hükmünü verdi. İşte bu hükmün verilmesi için

de biz, yerden konuşan bir dabbe çıkarıverdik. O dabbe ister kâliyle, ister mikrofonla, isterse hâl diliyle olsun konuşan bir dabbedir ve artık bundan böyle, insanların iman etmeyeceklerini ilân edecektir. Yani dabbenin çıkması, mevcut imanî durumun ve inananların duraklaması, bir ölçüde geriye gitmesi, zayıflaması, hatta bitmesi ve tükenmesi demektir. Zaten bu âyetin arkasında da hemen haşr u neşirle alâkalı âyetler geliyor ki bundan da, bunun önemli bir kıyamet alâmeti olduğu anlaşılıyor.

Dabbetülarz, zuhur edecek 10 kıyamet alâmetinden bir tanesi[5] ve ihtimal ki aynı zamanda sonuncularından birisidir. Öyle bir sonuncu ki, âyetin siyak ve sibakından anlaşıldığına göre, bu hayvanın zuhuruyla artık yeryüzünde iman mevcelenmesi, çağlaması duracak ve İslâm'a ait her şey, süratle kuruma ve tükenmeye doğru gidecek. İnanmışları, arkadan başka inananlar takip etmeyecek, inanmış olanlar da bundan böyle inançları adına yakîn hâsıl edemeyecekler. Demek ki, fen ve felsefe çok ileriye gidecek, teknik ve teknolojide baş döndürücü muvaffakiyetler olacak, insanlar yaratma(!) sevdasına kapılacaklar.. tüplerde, tüp bebekler yapacaklar ve robot adamlar yapılacak; dünyanın idaresi de onlara bırakılacak... Her yanı, "yarattım" diyen sergerdanlar saracak ve kat'iyen Allah hakkında yakîne yanaşmayacaklar. İşte âyetin siyak ve sibakından anlaşılan şeyler…

Dabbetülarz, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek hadislerinde de, Kur'ân-ı Kerim'in anlattığı şekle uygun olarak ele alınmakta ve yapacağı şeylere temas edilmektedir: "Dabbe çıkacak, yeryüzünde dolaşacak ve hemen her tarafta görülecek..."

Dabbetülarz'ın AIDS[6] ile alâkası olup olmadığına gelince, evvelâ, şunu arz etmek istiyorum: Bir kısım arkadaşlarımız –muhakkak ki hüsnü niyetlidirler– günümüzde zuhur eden bir kısım hâdiselerle, âyetler ve hadisler arasında bir mutabakat aramak suretiyle, Kur'ân ve Efendimiz'in beyanlarının takviyesini düşünmektedirler. Bir yönüyle bu türlü gayretler, gelişen fünûn-u müsbete, pozitivizm ve rasyonalizm cereyanları karşısında –doğru veya yanlış– Kur'ân ve Sünnet'e ait meseleleri, ilmî ve tecrübî neticelerle tevfik etmek, desteklemek; bu yolla ilim ve tecrübe insanına bir şeyler anlatmak maksadıyla yapılmaktadır. Ve kanaat-i âcizanemce, gelecekte tenkit edilebilme durumu mahfuz olmakla beraber, şimdilik bütün bütün zararlı olduğunu söylemek de acelecilik olsa gerek... Vâkıa, Kur'ân'ın ve Sünnet'in nurlu beyanları, ilimlerin koltuk değneğine ihtiyaç olmadan da, insan vicdanı tarafından sezilecek kadar

parlak ve yanıltmaz olduğundan, her zaman hüsnü kabul görecek mahiyettedir. Bundan da öte, beyan edilecek her delil, Kur'ân ve Sünnet'i, ilimlerle uzlaştırma, anlaştırma, tevfik etme istikametinde gösterilen her gayrete, bizim, kendi zavallı akıllarımızı saran tozu toprağı süpürme maksadıyla müracaat ediliyorsa, buna bir şey demeyeceğim; kimse de dememelidir. Yok, bu deliller, bu sözler, bu beyan ve bu gayretler, Kur'ân ve Sünnet hakikatini omuzlayıp taşımak içinse, bence o omuzlar bu yüce hakikatleri taşıyamayacak kadar cılız ve çelimsizdirler. Binaenaleyh, hâlihazırdaki durumları itibarıyla dahi ümit ve itimat vaad etmeyen bu şeylere nasıl bel bağlanabilir? Yarın bir başka ilmî fırtına tarafından sürüklenip bir tarafa itilmeyeceklerine kim teminat verebilir? Ve böyle vâhi emirlere Kur'ân ve Resûlullah'ın beyanlarını bina etmek, hatta Kitap ve Sünnet'i ilme vize ettirmeye kalkmak, müdafaasını üzerimize aldığımız hakikatlere karşı saygısızlık olmaz mı?

Şimdi de, AIDS ile dabbetülarzın alâkası üzerinde duralım: Bildiğiniz gibi bu mesele, asrın dışa vurmuş çirkinliklerinden sadece bir tanesi... Düşüncem icabı, bâtılı tasvir etmek istemem. Hele AIDS gibi, söylerken dahi, utanıp kulaklarımıza kadar kızardığımız bir mevzuda...

Şimdi sâfi zihinleri bulandırmayacak şekilde arz etmeye çalışayım. Evvelâ, "AIDS, dabbetülarz cüz'iyatının bir parçasıdır." denmesi doğru olsa da, "AIDS, dabbedir." demek doğru değildir. Zira, onu âyete biricik tevil yapmak, yıkılıp gittiği zaman, âyetin ruhunu zedeleyecektir. Bugüne kadar çok hastalıklar çıktı ve insanlığı kastı kavurdu, sonra da çekip gitti. Allah Resûlü, Buhârî ve İbn Mâce'nin rivayet ettiği bir hadislerinde şöyle buyururlar: "Allah, bir hastalık göndermiş olmasın ki, akabinde onun için bir de tedavi yaratmış olmasın!"[7] Yani, ne kadar hastalık çeşidi varsa, muhakkak Allah (celle celâluhu) onlar için bir de çare ve tedavi şekli yaratmıştır. Ebû Dâvûd'un rivayetinde "Her derde deva vardır."[8] buyrulur. Başka bir hadis-i şerifte: "Dikkat edin, tedavide kusur etmeyin! Allah, bir hastalık göndermişse muhakkak arkasından tedavi yolunu da göstermiştir. Bir tek hastalığın tedavisi yoktur. O da ihtiyarlıktır."[9] Efendimiz bir diğer ifadesinde ölümün çaresi olmadığına işaret etmektedir.[10] Herkes behemehâl ihtiyarlayacak ve ölecektir. Evet ihtiyarlık ve ölümün çaresi yoktur, ama bunun dışında her derde derman olabilir...

Şimdi bununla onun tevfikini yapmaya çalışalım:

Bir kere, AIDS dediğimiz bu hastalık, dünyanın bazı yerlerinde görüldü ama –çok şükür– Türkiye'de çok fazla görüldüğü söylenemez. Bunu da, kafalarımızdan atıp ruhlarımızdan söküp atamadığımız, İslâm'ın yüksek ahlâk ve disiplinlerine borçluyuz. AIDS bir zamanların verem ve vebasının, şimdilerin kanserinin ulaştığı noktaya henüz ulaşmamıştır. Dün o hastalıklara, bugün de kansere dabbetülarz denebilirdi ve denmelidir de. Ama "dabbetülarz" küllî hakikatinin bir cüz'ü olarak, geçmişin o dehşetli heyûlaları verem ve veba, Allah'ın yarattığı ilâçlara yenildi ve "dabbetülarz" defterinden silindiler. Kanser son tabyelerini kullanıyor; darısı AIDS'in başına... Veba eskilerin korkulu rüyasıydı. Düşünün ki, tek bir tablo olarak, Amvas'ta, ashab-ı kiram arasında otuz bine yakın insanı alıp götürmesi ne müthiş hâdise!..[11] Bazı ihmale uğramış ülkeler müstesna, günümüzde artık bu türlü hastalıklara rastlanmıyor. Eğer veba, önü alınmadan evvel böyle âyet ve hadislerle, günümüzde yorumlandığı gibi yorumlansaydı, dabbetülarza veba virüsü demek uygun düşecekti. Zira hem çok yaygın, hem de çok korkunçtu.

Keza, bugün insanların çoğunda kanser var. Bu mevzuda uzmanlar diyorlar ki; bir insanda beliren kanser hücrelerinin, ancak çok zaman sonra, önü alınmaz bir tehlike olduğu sezilebilmektedir. Bugün, dünya çapında yapılan istatistiklere göre, kanserli nispetinin, insanın içinde ürperti hâsıl edecek seviyede olduğu söylenmektedir. Ve henüz ciddî bir tedavi sisteminin tatbik edildiği de söylenemez. Söylenemez ama, uğraşıyorlar; Allah'ın izni ve inayetiyle önleyecek gibi görünüyorlar. Şimdi eğer bir şeye dabbetülarz nazarıyla bakılacaksa, bence kanser de bu mevzuda hatırı sayılan namzetlerden biridir. Hatta, kanser ve AIDS bugüne göre nispetlendirilse, AIDS'in, kanserin yüzde birine ulaşmadığı görülür. Evet, mesele kemmiyet plânında ele alınacak olursa, bugünkü durumu itibarıyla AIDS'in çok önünde korkunç hastalıklar var. Dermanı olmadığından dolayı, keyfiyet plânında düşünülüyorsa; yarın, buna da derman bulunduğu takdirde acaba, hadise karşı itimadı sarsmış olmaz mıyız? Müsaadenizle bir hadisle alâkalı, küçük bir mütalâa ile buna ışık tutmaya çalışacağım:

Birçoğunuz duymuşsunuzdur; bir kısım kimseler, önünü arkasını düşünmeden ve ilim adına bir şeyler yapıyorum diye hadisleri ve âyetleri aceleden tevil ederek, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Cüzzamdan aslandan kaçar gibi kaçınız."[12] mealindeki hadisine, sözde ilmî ve Efendimiz'in gaybe âşina olduğuna delâlet eder bir yorum getirmek için, diyorlar ki: "Biliyor musunuz,

neden Peygamberimiz, aslandan kaçma teşbihiyle anlattı? Çünkü, cüzzamın mikrobu, tıpkı aslana benziyor da ondan...” Şimdi bu, o kadar aceleden söylenmiş bir sözdür ki, ileride bu mikrobun, mikroskobun altında hiç de aslana benzemediği ortaya çıkınca, dine yararlı mı, zararlı mı olacağı hesap edilmemiştir. Zira izah, hadise dayandırılarak yapıldığından, sanki hadis böyle demiş gibi anlaşılmaktadır. Dolayısıyla izahın yanlışlığı mikroskop altında ortaya çıkınca –hâşâ– bu hilâf-ı vâki beyan, Efendimiz’den şerefsudur olmuş gibi kabul edilecek ve dolayısıyla hadis darbelenecektir.

Bu itibarladır ki, işin aslını iyi öğrenmeden böyle şeyler söylemek çok yanlış ve zararlı olmaktadır. Değil bunlar gibi vâhi teviller; İslâmî meseleler, pozitif usûllerle en sağlam yorumlara tâbi tutulduğunda dahi, eskilerin ifadesiyle “Fîhi nazar” deyip mülâhaza dairesini açık bırakmak, başka ihtimalleri göz ardı etmemek ve ifadelerin müsaadesi ölçüsünde alternatif yorumlara da yer vermek mecburiyetindeyiz. Kaldı ki bugün, pozitivizmin ayakları yerden kesilmiştir. Ve ona artık şüphe ve tereddüt içinde bakılmaktadır. Bugün Batıda ilim adına en yaygın düşünce, her şeyin bir ölçüde yanlışlığını kabul etmek çizgisinden hareketle, ilim adına bu yanlışları bıraka bıraka ileride yanlışsız ilme ulaşma düşüncesidir. Bu düşünce de, diğer düşünce sistemleri gibi tenkit edilebilir. Ne var ki, pozitivizm ve rasyonalizmin saltanatlarının sarsıldığını ifade etme bakımından oldukça önemlidir.

Binaenaleyh, bugün en sağlam gibi görülen, tecrübî ilimlerde dahi bu kadar kuşku, bu kadar tereddüt bahis mevzuu olursa o kadar dahi güç ve ağırlığı olmayan nazariyelerle, âyât-ı beyyinâtı ve hadis-i şerifleri bu nazariyelere göre tevil etmek; “Âyete ve Sünnet’e kuvvet kazandırıyoruz.” derken, onlara karşı bir cinayet mânâsınadır. Günümüzde bu mevzuda bir kitap enflasyonu var. Evet kısa zamanda çok kitap yazıldı; ama fazla değil, birkaç sene sonra, bunların hepsini alıp okuyacak nesiller, bunlara gülecek ve bizler gibi yazıp anlatanların talihsizliğine vereceklerdir... Ama meseleyi değişik ihtimaller içinde ve daha geniş perspektifli ele alarak, şu da, şu da olur diyenler, yazıp söyledikleri şeylerin üzerinden 100 sene dahi geçse, yine de taze ve orijinal bulunacaklardır.

Evet, bu anlayışla yazılan eserlerin üzerinden asırlar geçmiş olmasına rağmen hâlâ tatlı, hâlâ cedit, hâlâ ceyyit, hâlâ taze, hâlâ duru, hâlâ tertemiz olarak bulunuyorlar.

Meselâ, önce delil dediğimiz nesnelerin doğruluğunu kabul ediyor; sonra,

netice ve müddeayı bunlara dayıyoruz. Oysa yukardan aşağıya doğru tedellî usûlüyle gelmek de mümkün. Meselâ: Allah var ve bu deliller de O'nu gösteriyor, Resûlullah Hâtemü'l-Enbiyâ'dır; şunlar da ona delâlet ediyor. Ayağımın altında şu küçük karıncalar, şu mikroskobik organizma size anlatmak istediğim hakikatlere işaret ediyorlar... şeklinde olmalı. Bu bakış başka; "delil" diye ele aldığımız bu zayıf, bu cılız şeylere tutuna tutuna, göklerin ve yerin Yaratıcısı, O, *"Lehû makâlîdü's-semâvâti ve'l-ard"* [13] olan Zât'ı anlatmak başkadır. İşte, zannımca AIDS'te de, böyle bir bakış zaviyesi hatası yapıldı. Bunu imanlı ve insaflı kimseler yaptıkları için yaptıkları işin sevabını da kazandılar. Ancak, yarınki imansız ve insafsızlar, bu tahlil ve tevilleri, serrişte ettikleri zaman, bu iman ve Kur'ân kahramanları çok utanacak ve yanlış yorumlarının hacaletiyle iki büklüm olacaklardır.

Bu itibarladır ki, hadisler ve Kur'ân'ın âyetleri bahis mevzuu olduğu yerlerde, her mü'min, çok dikkatli konuşmalı, dikkatli düşünmeli ve onlarla alâkalı hususlarda dikkatli olmalıdır.

Eğer bu mevzuu hüsnü niyetle ele alan kardeşlerimiz deselerdi ki, AIDS de dabbetülarz nev'inden bir fert olabilir –inşâallah maksat ve niyetleri de budur– ben bunu öper başıma kordum. Evet AIDS, dabbetülarz hakikatinin bir parçası olabilir ve ona ait bir vazifeyi de görebilir. Hâlâ tahribatını bütün şiddetiyle devam ettiren kanser de o dabbetülarz nev'inin bir ferdi olup ona ait bir kısım küçük vazifeleri görebilir. Ancak, bütün bunlar, insanların artık sağlam inanmayacağına bir dil, bir tercüman olduğu ifade edilen, teknoloji ve ilmin suiistimalinden meydana geleceği sezilen, kendine has mânâsıyla "dabbetülarz", her şeyden başka hatta kendi cüzlerinden de başka, nev'i şahsına mahsus, garabetinden zor sezilen bir harikadır ve onun çıkması da İslâmî değerlerin sonu demektir. Oysa biz hâlâ, Müslim'de zikredilen bir hadis-i şerife[14] dayanarak diyoruz ki: İslâm'ın sesi bir gün mutlaka bütün dünyada duyulacak ve ona karşı her vicdanda saygı hisleri hâsıl olacaktır. Şimdi eğer dabbetülarz çıkmışsa; bu bizim ümidimize indirilmiş büyük darbedir. Çünkü dabbetülarz diyor ki bundan sonra yakîn, bundan sonra iman yok; bundan sonra sukut, bundan sonra gerileme var. Oysaki biz, İslâm'ın, afâk-ı âlemde şehbâl açacağına ve dünya muvazenesinde yeniden ağırlık kazanacağına inanıyoruz. Bugün burada gördüğümüz insanlar gibi, dünyanın dört bir bucağında da Müslümanlar, soluk soluğa Hazreti Muhammed'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) arayacak ve O'nunla bir kere daha

buluşacaklardır. Dabbetülarzın canı Cehennem'e! Biz onu daha sonraları bekliyoruz ve inancımıza göre o, kâfirlerin başına kıyametin kopacağı âna yakın zuhur edecektir. Aksine bir düşünce ise hem akidemize ters, hem de ümidimize indirilmiş bir darbeden başka bir şey değildir.

Hem, dabbetülarz olmaya namzet, sıra bekleyen, muhakkak ve mutasavver daha bir sürü yaratık var. Meselâ, onlardan bir tanesi şimdi de kurgu bilim yazarlarını meşgul eden ve ileride insanlığın kaderine hâkim olacağından bahsedilen robotlar... Kur'ân işaret ediyor ki; yeryüzünde şu tür, şu tür canlıların dışında Allah'ın yaratacağı bazı şeyler var ki siz onları bilmiyorsunuz[15]. Yani ne lâf dinlerler, ne merhametten anlarlar. Ne ağlamaları, sızlamaları dinler ne de ayaklarına kapanmakla merhametlerini celbedebilirsiniz...

Hatta böyle bir şey, şimdiden o kadar endişe salmaktadır ki, bu teknolojiyle meşgul olanlar bile, bir gün bunlar programlanıp, ayarlanıp fezaya salındıktan sonra etrafı yakıp yıkacaklarından, sulh istense dahi sulha yanaşmayacaklarından; yeryüzünde tam bir fesat unsuru olarak her şeyin altını üstüne getireceklerinden bahsediyorlar ki, dabbe hakikatinin bir cüz'üne ciddî bir namzet gibi görünmekte...

Ancak bu kadarı dahi, aceleden verilmiş bir karar olacağından, daha dikkatli konuşmak icap edecektir. Öyleyse tekniğin tankından, geleceğin robot adamlarına kadar, bugünün küçük virüslerinden, bilmem daha sonraların hangi azgın ve salgın hastalıklarına ve küçük yaratıklara kadar, ondan da, ahir zamanda eşi görülmedik büyük katliamlarla hortlayacak ve milyonların ölümünü netice verecek, henüz adı konmamış hastalık âmillerine kadar hepsi, önce ruhun, sonra bedenin ölümünün dili olan "dabbetülarz"ın birer temsilcisi olabilir. Bence, meseleye böyle bakmakla, bir ölçüde, Kur'ân'ın âyât-ı beyyinâtına ve Sünnet'e karşı saygı korunduğu gibi, diğer yandan da metinlerin lâhûtî buudları açık tutulmuş olacaktır.

Şunu kemal-i samimiyetle ifade edeyim ki, yukarıda bahsedilen yorumcu arkadaşların safvet ve samimiyetleri yanında, kendime bir dirhemlik beyan hakkını dahi lâyık görmediğim o muhlis kardeşlerim, çok ihlâslı olmalarına rağmen, ihlâsın sadece bir rükün teşkil ettiği çok yönlü bir meselede yanlış iş yapıyorlar. İhlâs ayrı mesele; Sünnet'e, Kitab'a saygılı olma ve onların ruhuna sadakat içinde bulunma ayrı bir meseledir.

Âyât-ı beyyinât: Kur'ân-ı Kerim'in apaçık âyetleri.

Cedit: Yeni.

Ceyyit: İyi, güzel, hoş, saf.

Fîhi nazar: "Bakmak, araştırmak gerek." "Söz götürür."

Mevcelenme: Dalgalanma, yayılma.

Şehbâl açmak: Kanatlarını açmak, uçmak, yükselmek.

Vâhi: Temelsiz, tutarsız, zayıf.

1 Nûr sûresi, 24/45.

2 Hûd sûresi, 11/6.

3 Ankebût sûresi, 29/60.

4 Neml sûresi, 27/82.

5 Müslim, *iman* 249, *fiten* 118; Tirmizî, *tefsir* 6; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/201, 491.

6 AIDS (*Acquired Immun Deficiency Syndrome: Kazanılmış Immun Yetmezlik Sendromu*): Virüslerin sebep olduğu bir enfeksiyon olup hızla yayıldığı ve öldürücü olduğu için "asrın hastalığı" olarak isimlendirilmektedir. Yakalanan kişi sayısı 10 ayda iki katına çıkmakla birlikte AIDS'i ilk tarif eden ilim adamlarından olan Dr. M. Gottlieb'in tabiri ile "Tedavi kelimesi henüz lügatte yoktur."

AIDS ilk olarak 1981 yılında fark edildi ve gösterilen alâka sonraki yıllarda giderek büyüdü. Tıp camiası ne olduğunu, nasıl bulaştığını, nasıl seyrettiğini, tedavisini ortaya koymak için seferber olurken, halk arasında da büyük bir panik meydana geldi.

1980'li yıllara kadar böyle bir hastalık bilinmezken AIDS'in aniden ortaya çıkışı hakkında bazı ilim adamları, gelişmiş ülkelerde virüslerle yapılan araştırmalarda, bazı virüslerin yapısının değiştirildiği ve bu virüslerin iyi muhafaza edilemeyerek insanları enfekte etmesi ile AIDS'in yaygınlık kazandığı iddiasında bulunmaktadırlar.

Başlıca bulaşma yolu eşcinsel ilişkidir ve kurbanların yaklaşık %72'si eşcinsel erkeklerdir. Kan ve kan ürünlerinin verilmesi ile bulaşabileceği gibi virüsü taşıyan hamile anneden çocuğuna geçebilir. Hastaların yaklaşık %17'si uyuşturucu müptelâlarıdır.

Virüslerle her enfekte olanda AIDS gelişmez. Bu kişilerde ya belirti yoktur veya hafif şikâyetler vardır, fakat virüsü taşırlar ve yukarıda bahsedilen yollarla başkalarına AIDS'i bulaştırabilirler.

AIDS âmilleri, bağışıklık sisteminin işleyişini bozduğu için bulaşıcı hastalıklara direnci azalır ve Pneumocystis Carinü pnomonisi, Condida albicans, Herpes, Simpiex enfeksiyonları gibi fırsatçı enfeksiyonlar, Kapesi sarkomu baş gösterir ve hasta kısa sürede ölüme gider.

7 Buhârî, *tıp* 1; İbn Mâce, *tıp* 1.

8 Ebû Dâvûd, *tıp* 11; Müslim, *selâm* 69; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/335.

9 Ebû Dâvûd, *tıp* 1; Tirmizî, *tıp* 2; İbn Mâce, *tıp* 1.

10 Müslim, *selâm* 88-89; Tirmizî, *tıp* 5; İbn Mâce, *tıp* 6.

11 Bkz.: İbn Abdi'l-Berr, *el-İstîâb* 4/1711; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 7/90-91; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih* 2/560.

12 Buhârî, *tıp* 19; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/443.

13 *"Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları O'nun yanındadır."* (Zümer sûresi, 39/63; Şûrâ sûresi, 42/12)

14 Müslim, *fiten* 19; Ebû Dâvûd, *fiten* 1; Tirmizî, *fiten* 14; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/123, 5/278.

15 Bkz.: Nahl sûresi, 16/8.

Ecnebi memleketlerinde doğanların durumları ötede nasıl olacaktır?

Bu soru, öteden beri sorulagelen meselelerden biridir ve zannımca, diyalektik yapılmak istenmektedir. Yani "Biz, Allah'a ve O'nun Peygamberine inandığımızdan dolayı Cennet'e gireceğiz; ama İslâm dünyasına çok uzak memleketlerde, meselâ, Paris'te, Londra'da, Moskova'da doğan kimseler bizim sahip bulunduğumuz imkânlara sahip olamadıklarından erdiğimiz nura eremeyecekler ve dolayısıyla bütünüyle Cehennem'e mi girecekler?" sorusunda iki husus var:

Merhamet-i ilâhiyeden daha fazla merhamet gösterme; İslâm'a karşı sinsice bir tenkit...

Evvelâ, soruda belirtildiği ve çoklar tarafından zannedildiği gibi "Bize uzak diyarlarda bulunan kimseler, Cehennem'e girecekler." şeklinde umumî bir hüküm yok. Şöyle bir hüküm var: Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) davasını duymuş, davetini işitmiş, O'nun neşrettiği nura şahit olmuş kimseler, inatlarından bu işi kabul etmiyor ve kulaklarını kapıyorlarsa, evet bunlar Cehennem'e gireceklerdir. Burada Allah'ın merhametinden daha fazla merhamet ileri sürerek, başka türlü iddialarda bulunmak ukalâlıktan başka bir şey değildir. Evet, Cehennem'e gireceklerdir. Hem Kur'ân'a ve hadis-i şeriflere göre; sadece yabancı ülkelerde olanlar değil, Müslümanların yaşadığı memleketlerde de, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) davasını işitip O'na icabet etmeyenler, getirdiği esaslarda O'na başkaldırıp arkasından gitmeyenler de Cehennem'e girecek ve ebedî hüsrana uğrayanlardan olacaklardır.

Rabbin sonsuz rahmetinden ümit ediyoruz ki, bizleri O'nun davetine icabet eden, arkasından koşan, herkesin O'nu terk ettiği dönemde O'na sahip çıkan kimselerden eylesin!..

Bu mevzu, öteden beri Kur'ân ve Sünnet'in meselelerini akıl, mantık, muhakeme, saf düşünce ve felsefe yoluyla ispat, teyit ve takviyeye çalışan kelâmcılar tarafından da ele alınmış ve enine boyuna tahlil edilmiş bir mevzudur. Evet, acaba, O'na icabet etmeyenler gibi, icabet etme fırsatını bulamayanlar da ehl-i Cehennem midir? Yoksa bu ikisi arasında bir fark var mıdır?

Günümüzün pek çok önemli meselelerinin yanında, şimdilik bu kabîl sorular

üzerinde durulmalı mı, durulmamalı mı? Bu türlü soruların cevabını bulmak, uhrevî hayatımız adına bize ne kazandırır? Pratik hayatımız adına vaad ettiği şeyler nelerdir? Dev mezhep imamlarının, bu kadar titizlikle üzerinde durdukları bu mesele o kadar önemli ve hayatî bir mesele miydi ki, onu halletmek için bu kadar mesai sarf ettiler?...

Şimdi, bunlar ve bunlar gibi bir sürü soruyu da beraberinde getiren bu meseleyi önce, akaid imamlarının mütalâa ve görüşlerinin hulâsası içinde takdim etmeye çalışalım:

Akidede, iki önemli Ehl-i Sünnet akımından Eş'arîler derler ki: "Cenâb-ı Hakk'ın adını duymayan, O'na dair hiçbir tebliğe şahit olmayan kimse, nerede, nasıl yaşarsa yaşasın, ehl-i fetret, dolayısıyla da ehl-i necattır."

Sizler, Ümmet-i Muhammed olarak Efendimiz'e ait mesajları alıp, dünyanın karanlık iklimlerine götürmemiş iseniz, Eş'arî'ye göre o karanlıktaki kimseler ehl-i necattırlar ve kurtulmuşlardır. Cenâb-ı Hak, belli bir ölçüde onları mükâfatlandıracak ve Cennet'ten istifade ettirecektir...

Maturîdîlere gelince –ki bir noktada Mutezile'nin düşüncesi de aynıdır– derler ki: "Bir insan, aklıyla Yaratıcı'sını bulursa, adını unvanını bilsin bilmesin kurtulur. Ama aklıyla –mücerret olsun– Yaratıcı'yı bulamamışsa o kurtulamaz."

Aslında bu iki görüş aynı olmasa bile, birbirinden çok uzak da sayılmaz. Maturîdî'ye göre bir insan nerede olursa olsun, –dağda, bayırda, çölde şurada veya burada– güneşlerin doğup batmasından, ayların tulû ve gurubuna, yıldızların parıldamasından, zeminin nizam u intizam içindeki bin bir güzelliklerine, dağların mehip duruşlarından, tepelerin ünsiyetli esintilerine; koruların gürül gürül inleyen ikliminden otların-ağaçların ince ince salınmalarına, çiçeklerin cilve çakıp tebessüm etmelerine kadar her şey, O'ndan sırlı birer mesaj ve o Sultanlar Sultanı'nı anlatan beliğ birer lisandır. İşte, aklı başında bir insan, göz kamaştıran bu tablolar ve yürekleri hoplatan bu ses ve renk cümbüşü karşısında, her şeyin arkasındaki o gizli eli sezecek ve mutlaka bir Yaratıcı'nın olduğuna inanacaktır. O Yaratıcı'nın ad ve unvanlarını, O'nun kitap ve elçilerini bilmese de böyle birisi ehl-i necattır.

İşte bu itibarladır ki, başka memleketlerde yaşayan insanlar hakkında hemen ulu orta, "İnanmadı, öyle ise Cehennem'e gidecektir." demiyoruz, diyemeyiz de. Zira, mezhep imamlarının bu şekildeki nokta-i nazarı en azından sükut etmemizi

gerektirmektedir...

İmam Eş'arî Hazretleri elde ettiği hükmü, *"Biz Peygamber göndermedikçe (hiçbir millete) azap edecek değiliz."*[1] gibi âyetlerden istinbat ediyordu. Evet, Allah Kur'ân'da: *"Peygamber göndermeden azap etmeyeceğiz."* diyordu. Öyle ise peygamber görmemiş, duymamış kimselere azap edilmese gerek.[2]

Maturîdî Hazretleri'ne göre akıl, "hüsün-kubuh" mevzuunda da üzerinde durulduğu gibi, önemli bir unsurdur ve bir ölçüde iyiyi kötüden ayırt edecek kapasitededir. İnsan, aklıyla bir kısım şeyleri birbirinden tefrik edebilir, bu güzel, bu da çirkin diyebilir. Vâkıa aklın, her şeyi sezip bilebileceğini iddia da yanlıştır... Onun içindir ki, Allah iyileri emretmiş, kötüleri de yasaklamış ve bu önemli işi her zaman yanılabilirliği müsellem olan akla havale etmemiştir. Vahiy ile bunları tanzim etmiş, aydınlatmış; peygamberleriyle vuzuha kavuşturmuş ve bir muzlim nokta bırakmamıştır. Maturîdîlere göre akıl, zinanın çirkinliğini sezebilir. Çünkü onda nesebin zayi olup karışması bahis mevzuu. Kimin malı kimin evlâdına kalacak? Şayet bir kadın iffetini koruyamıyorsa ve çocuklarının nesebi şüpheliyse, evet o zaman kimin malı kime kalacak? Öyleyse zinanın aklen çirkin olduğu söylenebilir. Hırsızlığın da aklen çirkin olduğu sezilebilir. Çünkü, başkasının kan-ter elde ettiği şeyleri onun elinden almak çirkindir. Aklen içkinin çirkinliği de sezilebilir. Çünkü insanın aklını izale ediyor. Nesiller üzerinde menfî tesiri sürüp gidiyor ve bir kısım hastalıklara da sebep oluyor... Daha bunlar gibi bir kısım şeylerin bir ölçüde aklîliği her zaman söylenebilir...[3]

İyi ve güzel şeyler hakkında da aynı durum bahis mevzuudur. Meselâ adalet, başkalarına iyilikte bulunma güzel şeylerdir ve bunlar aklen sezilebilir. Kur'ân ve Sünnet ise bu mevzuda emirler vermiş, aydınlatmış ve bizi yanlış anlamadan kurtarmıştır.

Bunun gibi Allah'a iman da güzel bir şeydir. Çünkü insan o sayede itminana ulaşır. Daha hayatta iken başı cennetlere erer ve ötelere ait güzellikleri burada yaşar. Aynı zamanda, imana ulaştıran yol da, akıl ve muhakeme ile sezilecek mahiyettedir. Nitekim çöldeki bir bedevi bile bunu hissetmiştir. Huzur-u Risaletpenâhî'ye gelmiş ve nasıl bir yolla Yüce Yaratıcı'ya ulaştığı sorulunca: "Bir yerde bir deve tersi, oradan bir devenin geçtiğine, ayak izleri de orada yüründüğüne delâlet eder. Şu sema burç burç âhenk içinde, bu yer, vadi vadi güzellikleriyle, bir Alîm ve Habîr olan Allah'a delâlet etmez mi?"[4] diyor.

Demek ki bir deve çobanı dahi aklıyla her şeyi kabza-i tasarrufunda tutan, her şeyi ilimle idare eden ve her şeyden haberdar olan bir Zât'ın varlığına intikal edebiliyor. Öyleyse imanda, aklîliği bütün bütün kulak ardı da edemeyiz.

İşte bu noktadan hareketle, Maturîdî "İnsan, aklıyla Yaratıcı'yı sezebilir." demiştir. Nitekim cahiliye döneminde ve fetret devrinde bu mesele, çok kimse tarafından hissedilmiştir. Meselâ, bunlardan biri Varaka İbn Nevfel'dir ki, büyük kadın Hatice-i Kübrâ Validemiz'in amcazadesidir. Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm) ilk vahiy gelince, Cebrâil'i, arz ve sema arasında, bütün buudlarıyla, kanatlarıyla görmüş, irkilmiş, ürpermiş, koşa koşa evine gelmiş ve durumu Hatice Validemiz'e hikâye etmişti. O da Peygamberimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) alıp Varaka'ya götürmüştü.[5] İşte bu zat, daha Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberlik gelmeden, Yüce Yaratıcı'nın varlığını sezmiş, putların hiçbir şey yaratamayacağını hissetmiş ve aklıyla Allah'ın var olduğuna inanmıştı...[6]

Bunlardan bir diğeri de Zeyd İbn Amr idi. Hazreti Ömer Efendimiz'in amcası... Yer yer putlara sırtını döner ve şöyle derdi: "Bunlara ibadet edilmez, bunların hepsi bâtıldır, bir Yaratıcı var ama, ben bilemiyorum kimdir?" Vefat ederken de Hazreti Ömer ve oğlu Hazreti Said de dahil, aile fertlerini topladı ve şöyle dedi: "Ben, Allah'ın bir dini olduğuna inanıyorum ki, onun gölgesi, emareleri başınızın üzerindedir." Efendimiz, peygamberliğini henüz ilân etmiş veya etmemiş; işte o dönemlerde "Ben o dinin gölgesinin başınızın üzerinde olduğunu hissediyorum. O din zuhur ettiği zaman, vakit fevt etmeden hemen dehalet ediniz." diyor, birçok şeyi aklı ve firasetiyle anlamış olduğunu gösteriyordu ki, bu da, "İnsanların elleriyle yapılan bu şeyler asla ilâh olamazlar." demekti. Dolayısıyla, insan eliyle dikilen bu put ve heykellerin hiçbiri, insanların ihtiyaçlarını karşılayamaz. Zira, aslında onlar insanlara muhtaç. Kendileri muhtaç olunca, başkalarının ihtiyaçlarına nasıl cevap verecekler ki?

Binaenaleyh böyle basit bir düşünce ile dahi, hemen herkes, gökleri ve yeri elinde tutan bir Zât'ı idrak edebilir. Zeyd ve Varaka, yakınlarının vicdanlarında birer çığlık olarak kalakalsınlar, Zaman ve Mekânın Efendisi ilk talihli dostlarını, hakikate erken uyanmış bu halkadan seçip, muhakeme ve aklın dizginlerini vahyin eline vererek sonsuzluğa yelken açıp yürüyecektir...

Şimdi yeniden dönüp soruyu tekrar edelim: İslâm diyarının dışında doğan kimseler hemen Cehennem'e mi gidecekler? Evet, Efendimiz'i (sallallâhu

aleyhi ve sellem) duymuş, Kur'ân'ı işitmiş ve Peygamberimiz'in peygamberliğine şahit olmuş, ama bunların hakikatini araştıracağına inadına karşı çıkıp mücadele etmiş olanlar Cehennem'e girecekler. Fakat bu kadarcık olsun herhangi bir imkâna sahip olamamış, karanlıkta yetişmiş, karanlıkta kalmış, hep karanlık soluklamış, karanlık içinde yatmış-kalkmış kimselere gelince, ümit ederiz ki, Cenâb-ı Hakk'ın merhametinden istifade ederek muaheze görmesinler...

Müsaadenizle bizi alâkadar etmesi bakımından meselenin bir başka buudunu arz etmek istiyorum. İlk Müslümanlar, Müslümanlığı tam temsil edip, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait mesajları dünyanın dört bir yanına götürüyor ve mâşerî vicdanı uyarıyorlardı. Bugün, onların menkıbelerinin gölgelerinde dahi, öyle büyük, öyle derin bir ruh hâleti sezilmektedir ki, insan onların hakikatlerini düşününce, götürdükleri mesajlara insanlığın lâkayt kalamayacağını hemen anlar. Bu, alabildiğine pervasız, alabildiğine fütursuz, gözünü budaktan esirgemeyen insanlar, çok kısa zamanda, dünyanın dört bir yanında öyle bir velvele meydana getirdiler ki, âdeta seslerini duymadık hiçbir yer kalmadı. Ve İslâm nuru en karanlık, en muzlim noktaları dahi aydınlattı. Evet, onlar çok hızlı, çok hareketli ve çok üst seviyede İslâm'ı temsil etti ve Kur'ân'ın mesajlarını, Sebt Boğazı'ndan Aral Gölü'ne, Anadolu kıyılarından Çin Seddi'ne kadar ulaştırdılar. Evet Hazreti Osman döneminde Müslümanlık buralara kadar gelip ulaşmış, Hazreti Muaviye döneminde Ukbe İbn Nâfiler vasıtasıyla Herkül burcuna gidip dayanmıştı.[7] Bütün Berberîler, bugünkü Fas, Tunus, Cezayir topyekün Mağrip memleketleri İslâm'ın vesâyâsı altına girmiş ve artık emri ondan alıyordu. Başlangıç itibarıyla hesap edilecek olursa henüz 30 sene olmamıştı. Bu 30 sene içinde dünyanın dört bir yanında şem'alar, meşaleler yaktı ve dünyaları aydınlattılar. Girdikleri yerlerde bihakkın İslâm'ı temsil etti, herkes tarafından sevilip sayıldı ve benimsendiler. Hem öylesine benimsendiler ki, artık Hıristiyan ve Yahudiler onları kendi dindaşlarına tercih ediyorlardı. Hazreti Ömer Mescid-i Aksa'ya giderken, Ebû Ubeyde Şam'a girerken sevgiyle karşılanıyordu. Hatta bir aralık Müslümanların Şam'dan çekilmeleri bahis mevzuu olunca, Hıristiyanlar, rahip ve ruhbanlarıyla kiliselere dolup Müslüman vesâyâsının devamı için dua ettiler. Ve Müslümanlara, "Gittiğiniz gibi inşâallah yine gelirsiniz. Cizye verir ve himayenizde oluruz." dediler.[8] İlk Müslümanların böyle şirin görünmesinden gürül gürül Müslümanlığa akın oluyordu. Aslında her birisi birer Ömer o

mübarek topluluğu görenlerin, Müslüman olmaması da düşünülemezdi ya!... Gece, Hak huzurunda ibadet ü taat ve âh u enînlerle yürekler yakan, gündüz at üstünde elinde kılıç, kahramanlardan kahraman ve o *"Ruhbânun fi'l-leyl ve fürsanun fi'n-nehâr"* olan yiğitler, öyle gönüllere girmiş, herkes üzerinde öyle bir intiba bırakmışlardı ki, çok yakın bir gelecekte bütün cihan kapılarının onlara açılacağına muhakkak nazarıyla bakılıyordu.

Şimdilerde bizler, birer ada ve adacığa söz geçirememememize, elde ettiğimiz yerlerde dahi asayişi temin edememememize karşılık, onların emniyet, kiyaset, dirayet ve diyanetleri karşısında, onlara, kalelerin kapıları ardına kadar açılıyor ve fahrî hemşehrilikler, sembolik anahtarlar değil; hakikî reislik ve gerçek anahtarlar veriliyordu.

Bugünkü Suriye ve Filistin, Müslümanların eline geçince, orada bulunan ordu kumandanları Mescid-i Aksa'nın anahtarlarını istemişlerdi. Vazifeli papaz: "Mescid-i Aksa'nın anahtarlarını alacak zatın şemâilini biliyoruz ve bu anahtarları ondan başkasına vermemiz mümkün değildir." diyordu. Onlar aralarında konuşadursunlar, Hazreti Ömer çoktan yola çıkmış geliyordu bile... Ve kimsenin nasıl geldiğinden de haberi yoktu. Ama o, papazın bildiği gibi geliyordu. Hazineden bir deve almış onunla yola revan olmuştu. Taksi yok, araba yoktu ama, bir tane at olabilirdi. Ne var ki, o at da yoktu. Hizmetçisiyle beraber bir deveye münavebeten binerek geliyordu. Yaklaştıklarında kumandanlar, dua ettiler; inşâallah, Ürdün nehrini geçerken binme sırası Hazreti Ömer'e gelir. Zira, bu Bizans halkı, kendi saraylarında ihtişam ve debdebeden başka bir şey görmediği için, başımızdaki halifeyi böyle görürlerse; yani, paçalarını sıvamış, hizmetçisi devenin üzerinde ve kendi deveyi yediyor görürlerse ayıp olur. Haddizatında ayıp olan şey, adaletsizlik ve hakkaniyetsizlikti; Hazreti Ömer de bunu irtikâp etmemeye çalışıyordu. Onlar dua ededursunlar, Allah (celle celâluhu) en hayırlı olanı tahakkuk ettirmişti bile. Tam nehri geçecekleri zaman, devenin yularından tutma sırası Hazreti Ömer'e gelmişti. O, deveden indi yerine köle bindi ve Hazreti Ömer devenin yularından tuttu ırmağı öyle geçtiler!.. Devenin üstünde oraya gelinceye kadar, elbiseleri, semere sürtüne sürtüne yırtılmıştı. Oraya gelinceye kadar kim bilir kaç defa eline bir iğne, bir iplik aldı ve bir kenara oturdu, elbisesini yamadı... Üzerindeki elbisede o gün, 14 tane yama vardı. -Estağfirullah! Ona yama dememek, ona şeref işareti demek lâzım...- Bu durumu gören papaz: "Tamam, bizim kitaplarımızda yazılı olan bu zattır." diye bağırdı.

Meğer büyüklerinin istihraçlarına göre seyahat boyu Hazreti Ömer'in yaptığı şeylerin hepsi biliniyormuş. Onun için Hazreti Ömer'i tanıma fırsatı bulan papaz: "Biz anahtarları ancak buna veririz." dedi.

Anahtarların ona verilmesi, Mescid-i Aksa'nın Müslüman-lara teslim edilmesi gürül gürül Müslümanlığa iltihaklara vesile oldu.

Ben size, Hazreti Ömer gibi İslâm'ın şerefli bir kametiyle alâkalı vak'aları sıralayıp, his dünyanızı tehyiç etmeyi düşünmedim. Maksadım, dün olduğu gibi, acaba bugün de İslâm, kendi ulviyetine uygun temsil edilebiliyor mu? Onlar 20-25 sene içinde büyük ölçüde Afrika'yı, Taşkentleri, Semerkantları, Buhâraları... Buhârîleri, Müslimleri, Tirmizîleri, İbn Sinaları, Fârâbîleri, Birûnîleri yetiştiren mübarek bir dünyayı bir solukta, bir hamlede, bir nefhada elde etmiş; Kafkasya, Azerbaycan, Irak ve İran üzerinde hâkimiyet kurmuşlardı. Evet bir hamlede dünyanın dört bir bucağında "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah" hakikatini temsil etmiş ve İslâm mesajını herkese duyurmuşlardı.

Bugün o uzak ülkeleri bırakın, biz doğru dürüst kendi dünyamıza dahi bir şey anlattığımızı söyleyemeyiz. Bizi dinleyen bir cemaat içinde bulunuyor, onları inandırmaya çalışıyoruz. Ama, bir türlü inanmıyorlar. Söylediğimiz sözler, buzdan duvarlara aksediyor gibi, soğuk soğuk gelip yüzümüze çarpıyor. Sözde anlatıyoruz ama, bir türlü ruhlarına giremiyoruz. Bunları, Rabbimizin sonsuz lütuflarına karşı küfran-ı nimet sadedinde arz etmiyorum; edemem de. İlk devrin insanlarıyla bizleri mukayese ederken, ashab-ı kiramla aramızdaki mesafeye dikkatlerinizi çekmek maksadıyla takdim ediyorum.

Üveyikler gibi kanatlanmış, küheylânlar gibi şahlanmış ve omuzladıkları ilâhî mesajı herkese, her yere duyurmak için dört bir yana dağılmışlardı; İran'a, Turan'a ve bütün bir dünyaya... Ukbe İbn Nâfi'ye de Afrika'nın fethi düşmüştü. Üst üste muvaffakiyetleriyle, Müslümanların yüzünün akı hâline gelen Ukbe, çekemeyenler tarafından gammazlanmış, devrin emîri tahrik edilmiş ve koluna bir zincir vurularak, İslâm'ı duyurma hareketinden alıkonmuştu. Bileklerinde zincir, beş senelik hicran döneminde en büyük hasreti, İslâm'ı anlatmadan alıkonması olmuştu. "Bir baştan bir başa Afrika'da Müslümanlığı neşretmek istiyorum, buna mâni oldular ve işte buna üzülüyorum." diyordu. Bir gün, İslâm'a çok büyük zararlarının yanında, Ukbe'nin kolundaki zinciri de çözüp, onu yeniden Afrika'ya vali tayin etmek suretiyle, en büyük iyiliği yapmış olan Yezid, seyyiatına denk bir hayır yapıp Ukbe'yi salıvermekle, tıkanan İslâm fütuhatı ve İslâmlaştırma hareketini yeniden başlattı; Ukbe de varıp bir solukta

son noktaya ulaştı. Atını okyanusa sürüyor, denizin içine kadar giriyor ve "Allah'ım" diyor, "Bu zulmet denizi önüme çıkmasaydı, Senin yüce adını denizler aşırı dünyalara da götürecektim!..."[9] Dünyayı öyle biliyor. İhtimal ki, ona yeni bir dünyadan, Amerika'dan bahsedilseydi, "Oraya nasıl gidilir?" diye onu da düşünecekti...

Evet, bu insanların yaşadığı dönemde, Müslümanlık duyuruluyor ve herkese anlatılıyordu. Duyuramadıkları yerler adına da ızdıraplar çekiliyordu. Bize gelince, ne onu kendi değerleri ölçüsünde temsil edebildik, ne de yıldırım hızıyla dünyanın dört bir yanına götürebildik. Evet, onlar gibi, bu işi varlığımızın gayesi olarak bilemedik. Onun için şahsî işlerimizi terk edemedik. Onun için bir kerecik olsun evlerimizin yolunu unutmadık. Bu işe "Birinci iştir." deyip diğer işlerimize, sırasıyla "ikinci, üçüncü, dördüncü..." diyemedik. Vâkıa, biz de diyar-ı küfre gittik; gittik ama, mark getirmeye, dolar getirmeye, şilin getirmeye, frank getirmeye gittik. Allah'ın yüce adını götürmeye gitmedik. Binaenaleyh, onlara yüce hakikatleri duyuramadık. Bugün onlar bizim gayretsizliğimizden, bizim aczimizden, bizim beceriksizliğimizden, dalâlet, küfür ve küfranlarını yaşıyorlarsa, herhâlde bir soru onlara, bir soru da bize sorulacaktır.

Dün bir arkadaşımızın mârifetiyle oralarda verilen bir konferansı seyretme imkânına sahip oldum. Konferans Almanca veriliyordu ve ben hiçbir kelime anlayamıyordum. Fakat, tablo ve manzara bana çok şey ifade ediyordu. Çok kısa zaman önce Berlin'de bir mezarın başında ayaklarımın bağı çözülmüş ve: "Kurban olayım Allah'ım, Senin mübarek namını buralara ve buradakilere duyuramadık." deyip inlemiştim. Şimdi, bu kasedi seyrederken, kendi kendime neler hissettim neler! Hollanda'da bir kilisede, bir Müslüman genç konferans veriyor ve kilisenin papazı da oturmuş onu dinliyor. Müslüman olmuş, başı kapalı Hollandalı kadınlar ve iştiyakla İslâm'ı öğrenmek isteyen daha başka kadınlar.. sorular soruluyor, cevaplar veriliyor... Şimdi, burada onları dile getirmekten âciz bulunuyorum. Ancak, bütün bunlar birer cılız ses ve deneme mahiyetinde amatörce şeylerden ibaret... Bu türlü gayretler, dine ve millete hizmet yolunda bulunmak sayılsa da, hizmetin kendisi olmadığı muhakkak.

Biz, bugün henüz bu büyük sarayın sofasında dolaşıp durmaktayız. Çok büyük şeyler yaptığımız söylenemez. Ve işte bundan dolayı da çok kimseler hâlâ dalâletlerini yaşamaktadırlar. Zaman zaman oralara din, diyanet adına gittiğimiz de oldu; ama, kısır çekişmelerden kendimizi kurtaramadık. Ve hâlâ

kat’iyen, bir Hazreti Ömer seviyesinde, Ukbe İbn Nâfi seviyesinde, Ebû Ubeyde seviyesinde, Ahnef İbn Kays seviyesinde, Mugîre İbn Şu’be seviyesinde, Ka’kâ seviyesinde bu meseleyi temsil edemedik. Kim bilir onların celâdeti, civanmertliği, insanlığı, inancı, azmi ve kararlılığı karşısında hasımlarının yüreği kaç defa hopluyordu ve onları gören gözler kaç defa iman etmeye karar verdiler?.. Onların bu mevzudaki gayretlerine, çok azı müstesna, bugün bağrında Müslümanları barındıran ülkelerin, o ilk kudsîler tarafından fethedilmesi şahit olarak yeter!..

İşte meseleyi bu zaviyeden ele alınca, o zaman Paris’te, Londra’da, New York’ta yaşayanlara biraz daha müsamahalı bakacak hatta belki dizinizi dövecek ve elinizi vicdanınıza götürerek, “Bizlere yazıklar olsun! Diyemedik, duyuramadık ve karanlıkları yararak bunları ak günlere çıkaramadık.” diyeceksiniz.

Burada meşhur vaizlerimizden Necmeddin Nursaçan Hoca’nın hikâye ettiği yaşanmış bir vak’ayı aklımda kalanlarıyla nakletmek istiyorum: Bizim işçilerden birisi, Avrupa’da bir evde misafir olarak kalıyor. Beraber oturuyor, beraber kalkıyor, belki beraber yiyor ve beraber içiyorlar. Sonra o işine gidiyor, onlar da kendi işlerine.. ama; Müslüman, dinî duygu ve dinî düşüncelerini yaşama ve anlatmada kusur etmiyor. Gel zaman, git zaman hane sahibi Müslüman oluyor ve tıpkı Âmir İbn Tufeyl gibi, o Müslüman olunca, hanımı “Efendi şimdiye kadar hep beraberdik yine beraber olalım. Sırat’ta beraber, Cennet’te beraber. Şayet, Müslümanlık insanı ötelere ulaştıran bir şey ise, sen gideceksin de ben niye kalacağım.” diyor ve “Lâ ilâhe illallah” cümlesiyle o da kanatlanıyor. Derken, cıvıl cıvıl çocuklar ve bütün aile fertleri tekmil Müslüman oluyorlar.

İslâmiyet’le tanıştıktan sonra, evleri birdenbire Cennet köşelerinden bir köşe hâline geliyor. Aradan bir zaman geçtikten sonra, bir gün ev sahibi, mürşidine, hepimizi şaşırtacak şu sözleri söylüyor: “Vallahi bazen sevinç ve inşirahımdan seni bağrıma basıp her tarafından öpesim geliyor. Fakat, bazen de öyle öfkeleniyorum ki, yakandan tutup hırpalamak, tokatlamak, dövmek geliyor içimden. Zira, sen bizim evimize geldin, şeref misafiri oldun, seni Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) takip etti. Evet, sen gelince Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) de geldi, Kur’ân da geldi, Allah’a iman da geldi. Ve sayende evimiz bir Cennet köşesi oldu. Ama benim bir babam vardı. Saf, temiz bir insandı. Sen gelmeden az önce Hıristiyan olarak vefat etmişti. Niye

daha önce gelip ona da anlatmadın?”

Bence bu feryat, bu çığlık, bu sarsma ve ırgalama, ışığa muhtaç bütün insanların Müslümanlara karşı siteminin bir ifadesidir. Biz gidemedik. İslâm’ı götüremedik. Hatta, bulunduğumuz yerlerde dahi dûn-himmet olarak davrandık; onu çevremize götüremedik. İslâm’ı yaşayamadık, anlatamadık ve onu muhtaç gönüllere duyuramadık.

Müsaadenizle bir başka hususa da temas etmek istiyorum. Bizi Müslümanlıktan uzaklaştıranlar, –onların ifadesiyle arz edeyim– bu millete sürekli Batı uygarlığı seviyesinde bir hayat tarzı vaad ettiler. Aradan bir asra yakın, hatta bir yönüyle 150 sene gibi bir zaman geçmiş olmasına rağmen, hâlâ Batı kapısında dilencilik yapıyoruz. Değişen hiçbir şey yok. Bir çuvaldız boyu yol alındığı dahi söylenemez. O gün bugün de Batı bizleri hep kapıkulu ve halâyıkı gibi gördü. Üç-beş kuruş için yurdunu yuvasını terk eden kapıkulları... Şimdi ben size bir şey soracağım: “Hıristiyan ve Yahudiler Müslüman olmuyor ve elimizdeki bu güzel prensipleri kabul etmiyorlar. Bunun neden böyle olduğunu hiç düşündünüz mü? Sebep gayet basit; birisi böyle güzel prensiplerle size gelse ve mesajların en güzelini getirse, hatta göklerin kapılarını açsa, cennetlere giden yolu gösterse; ama bu zat sizin kapıkulunuz olsa, sizin hizmetlerinizi görse, küçük gördüğünüz işlerde çalışsa siz bunun dinine girmeyi düşünür müsünüz?.. Herhâlde, kapıkulunuzun arkasından gitmeyecek hizmetçinize tâbi ve dilencinize dilenci olmayacaksınız!..”

Bugün âlem-i İslâm denen bu dünya, beklendiği şekilde derlenip toparlanamamış, kendine gelememiş; İslâm’ı, hayatıyla gösterememiş, temsil edememiş ve hâlâ Batı kapısında dilencilik yapmaktadır. Sen, dünkü kapıkullarının karşısında böyle elli defa nakavt olur, elli defa onların eşiklerine yüz sürer ve onların karşısında tir tir titrersen, Batılının seni dinlemesi, mesajlarına kulak vermesi kat’iyen düşünülemez. Binaenaleyh, tıpkı seleflerimiz gibi izzetli ve şahsiyetli insanlar olarak çok üst seviyede İslâm’ı temsil edip onun temsilcileri hüviyetiyle Batı kapılarını çaldığımız zaman, bizi dinleyecek ve kabul edeceklerdir. “Dilencilerinin dinini kabul etmek istemiyor, kapılarında amele ve işçi olarak çalıştırdıkları kimselere kulak vermek istemiyorlarsa bir bakıma haklıdırlar.” diyemeyeceğim ama, kendilerini mazur görebilir ve ihtimal ki, ötede, bir soru onlara sorulduğu takdirde, bir soru da, İslâm’ı temsil ediyor gibi görünüp de yüzüne gözüne bulaştıranlara sorulacaktır.

Bence, mesele evvelâ bu zaviyeden ele alınmalı, bize ve onlara ait mesuliyetler müşterek olarak mütalâa edilmeli, hükümler de adalet ve istikamet dairesi içinde verilmelidir. Yoksa bir kısım muvazenesiz kimselerin, dış ülkelerde yaşayan herkesi Cehennem'e doldurup, kapısına bekçi gibi dikilmesi gibi bir anlayıştan biz fersah fersah uzağız. Keza, Müslümanlık adına ortaya çıkıp yarım yamalak mesajlarını sunar sunmaz, âlemin koşup onları takip edeceklerini bekleme hayalperestliklerinden de fersah fersah uzak bulunuyoruz.

Ama inanıyoruz ki, bir gün dünya muvazenesinde bir değişiklik olacak. Orta kuşağın inci mercan dünyası Türkiye ve Mısır gibi ülkeler, Orta Asya'daki Türkî milletler derlenip toparlanacak. Bu mübarek coğrafya, şahsiyetli ve yaşatma zevkiyle yaşama arzularından sıyrılabilmiş, tertemiz ve hasbî ruhlar sayesinde yeniden dünya muvazenesindeki yerini alacak... İşte o zaman cihanın doğusu da, batısı da bizi dinleyecektir.

Bu olmayacak diye bir şey yok. Olacaktır, hatta olmaya başlamıştır da. Bugün Batının fikir adamları, Müslümanlığın çarpıcılığı, tazeliği karşısında büyülenmiş gibidir. Ve bu bakış çok ciddî değişikliklere sebep olacak gibi görünmektedir. Çok yakın bir gelecekte, içtimaî coğrafyada ciddî değişikliklerin olacağını uzak görmemek lâzım. Evet, insanlığın düşünce dünyasında bir kısım değişiklikler olacaktır. Ancak, bunu, şahsiyetli, özüyle bütünleşmiş insanlar yapacaktır; kendi işinin altında kalıp ezilmiş, bu türlü meseleleri, bulacağı boş vakitlere bırakmış, tutarsız, yetersiz insanlar değil...

Bir başka zaman arz ettiğim gibi, başlarını mezardan kaldırıp, mezar taşlarının arasından size bakanlar, "İşte bunlar onlardır." dedikleri zaman, siz hak ve hakikati lâyıkıyla temsil ediyorsunuz ve işiniz tamam; bâtılın, demagojinin ve muğalatanın da işi bitmiş demektir. Evet, işte o zaman dünyaya kendinizi ifade edebilirsiniz.

Diyanet: Dindarlık.

Dûn-himmet: Gayretsiz, himmetsiz.

Huzur-u Risaletpenâhî: Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzuru, meclisi.

Hüsün-kubuh: İyilik-kötülük.

Kiyaset-dirayet: İncelikleri kavrama, kuvvetli zekâ. Beceriklilik.

İrtikâp etme: Kötü bir fiilde bulunma, yanlış bir şey yapma.

Mâşerî vicdan: Kamuoyu.

Mehip: Heybetli, ihtişamlı.

Muaheze: Hesaba çekilme, sorgulanma.

Münavebeten: Sırayla, nöbetleşerek.

1 İsrâ sûresi, 17/15.

2 el-Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn* s.127; Fahru'l-İslâm el-Pezdevî, *el-Usûl* 4/1350-1351; el-İsferâyinî, *et-Tebsîr fi'd-dîn* s.170-171; Abdulkâhir el-Bağdâdî, *Usûlü'd-din* s.24-25; en-Nesefî, *Bahru'l-kelâm* s.8; Tâcuddin es-Sübkî, *Cem'u'l-cevâmi'* 1/61-63; es-Suyûtî, *Mesâlikü'l-hünefâ fî vâlideyi'l-Mustafa* s.1-2, 12-13, 16-18.

3 Pezdevî, *Usûlü'd-dîn* s.207; Fahru'l-İslâm el-Pezdevî, *el-Usûl* 4/1349-1350; Nesefî, *Tebsiretü'l-edille* 1/453-457; İbnü'l-Hümâm, *el-Müsâyere* s.165-166; Beyâzîzâde, *İşârâtü'l-merâm* s.74-82.

4 el-Âlûsî, *Ruhu'l-meânî* 26/62; İbn Kayyim, *Zâdü'l-mesîr* 1/362.

5 Buhârî, *bed'ü'l-vahy* 3, *ta'bir* 1; Müslim, *iman* 252; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/ 312, 4/198, 6/ 223, 233.

6 İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azim* 1/115.

7 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-tarih* 4/106, 562.

8 Şiblî Nu'manî (terc: Talip Yaşar Alp), *Bütün Yönleriyle Hz Ömer ve Devlet İdaresi* 1/212-214; T.W., Arnold, *İntişar-ı İslâm Tarihi* s.95-98.

9 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* 4/106.

“Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sualine “Evet Rabbimizsin!” ile cevap verildiğine aklî delil var mıdır?

Bazı meseleler vardır ki, bunları aklen izah etmek çok zordur. Ancak bu gibi şeylerin imkânı anlatılabilir. Aslında, Allah (celle celâluhu) böyle bir şeyden bahsediyorsa, artık meselenin itiraz edilecek tarafı kalmaz.

Bu soruyu iki cihetten ele alabiliriz:

1- Böyle bir şey vâki olmuş mudur? Olmuşsa, bunun ispatı nasıl yapılır?

2- Mü’min fert bu işten haberdar olmuş mudur? Evvelâ, “Cenâb-ı Hakk’ın, bir âlemde, ruhlara ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ Onların da: ‘Evet Rabbimizsin.’ demesi, kat’î midir?” suali vârid oluyor.

Bu mevzu Kur’ân-ı Kerim’de iki âyette ele alınmıştır. Birisinde: *“Rabbin, Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini almış ve onları kendilerine şahit tutarak ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ (demişti)...”*[1] denilmekte ve böyle bir sözün alındığından bahsedilmektedir. Eski ve yeni bütün tefsirciler bu söz alınma meselesinin zamanı hakkında ihtilaf içindedirler.

Bir kısmı “Zerrat âleminde daha atomlar hâlindeyken, ileride terkip hâline gelecek bu zerrelerden, ruhları ile beraber söz alınmıştır.” demektedir.

Bazı tefsirciler ise “Bu, çocuğun anne karnına düştüğü zaman alınmış bir sözdür.” derler.

Bir hadis-i şerifin de teyidine dayanarak, bazı müdakkik müfessirler de derler ki, “Hayat nefh edildiği anda o, insandan alınmış bir sözdür.”[2]

Esas itibarıyla Cenâb-ı Hakk’ın varlıklarla konuşması çeşit çeşit ve değişiktir. Biz burada, belli bir şekil, belli bir stilde konuşuyoruz. Ama, bundan başka bizim iç ve dış duygularımız, zâhir ve bâtınımız, kafa ve ruhumuz, nefsî ve lâfzî konuşma tarzlarımız var... Zaman zaman bu dilleri de kullanır ve onlardan anlayanlara bir şeyler anlatırız.

Kalbin kendine göre bir konuşması vardır ki, kalb konuşur ama bu konuşma duyulmaz. Bize deseler: “Kendi içinizden ne konuştunuz öyle?” Biz de: “Şunu, şunu dedik.” diye anlatırız. Kelimeleri de sırayla diziveririz. Bu, nefsî bir konuşmadır.

Bazen olur ki, rüyalarımızda bir şeyler konuşuruz. Başkalarından da bir şeyler duyarız. Ama yanımızda bulunan hiç kimse bunu duymamıştır. Sonra da

kalkar, kelimesi kelimesine, konuştuğumuz ve duyduğumuz şeyleri başkalarına naklederiz. Bu da değişik stilde bir konuşma şeklidir.

Bazı kimseler uyanıkken dahi, misal âleminden nazarlarına arz edilen misalî levhaları görür ve misalî şahıslarla konuşurlar. Belki çok maddeciler bunlara inanmaz ve "halüsinasyon" derler; varsın desinler... Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mazhariyetlerinden bir tanesi de bu idi. Âlem-i misale, âlem-i berzaha ait misalî levhalar, O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) kudsî nazarına arz edilir, O da gördüğünü, duyduğunu, anladığını başkalarına naklederdi. Bu da ayrı bir konuşma şeklidir. Vahiy ise, başka bir konuşma tarzıdır. Hazreti Peygamber'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahiy geliyordu. Efendimiz de şuuru açık olarak duyuyor ve hissediyordu; ama, buudlar âdeta başkaydı. Efendimiz'in dışında kimse bir şey duymuyor ve anlamıyordu. Eğer bu maddî kulağa gelecek bir şey idiyse yakınında bulunan kimselerin de duyması gerekirdi. Oysaki, bazen zevcelerinden bir tanesinin dizine başını koyup yatarken, bazen bir sahabinin göğsüne başını dayayıp otururken, mübarek dizini birinin dizine koyduğu hâlde vahiy gelirdi de, O (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyardı ama, öbürleri ne bir şey duyar, ne de hissederlerdi. Resûl-i Ekrem, vahyi, harfiyen beller ve onlara anlatırdı: Bu da başka bir ses, başka bir konuşma tarzı.

Velinin kalbine ilham geliyor, âdeta onun içine fısıldanıyor. Bu da değişik stilde bir konuşma. Morsla konuşma gibi bir şey... Morsta nasıl "di..di..dit; dâ..dâ..dit" = - ..., ---., denir; operatör hemen maksadı anlar. Öyle de, bir kısım şeyler velinin kalbine dikte edilir, veli de onlardan bir kısım mânâlar çıkarır. Meselâ, veli: "Şu anda falan oğlu falan kapının önüne geldi." der, açarlar kapıyı, bakarlar o adam karşılarında... Bu da ayrı bir konuşmadır.

Bir de telepati var... Şimdinin ilim adamları, bir gün o yolla muhabereleşmeyi hesaplıyorlar. Bu da ayrı bir konuşma şeklidir. Kalbin kalbe teveccühü, insanların birbiriyle içten muhabereleşmesi. Bu da bir başka beyan.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, Allah (celle celâluhu) "lâ yuad velâ yuhsâ" (sayısız, pek çok) konuşma stilleri yaratmış.

Şimdi gelelim meselemize. Allah (celle celâluhu) bize *"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"* buyurdu; ama, bunu hangi konuşma stilinde söyledi, bilemiyoruz. Şayet, velinin kalbine dikte edilen mors alfabesi gibi bir tarzla bildirmişse bunu, herhâlde kulaklarımızla duyacağımız bir sesle beklememiz doğru olmaz. Bu bir ilham ise, vahiy değildir. Vahiy ise, ilham değildir. Ruha bir konuşma

ise, cesede bir konuşma değildir. Cesede bir hitap ise ruha hitap nev'inden değildir...

Şu nokta çok önemlidir, insanlar, misal âleminde, berzah âleminde veya ervah âleminde gördükleri, duydukları şeyleri, bu âlemin mikyasları ile değerlendirdikleri takdirde yanılırlar. Muhbir-i Sadık (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize diyor ki: "Kabirde Münker-Nekir gelir, size soru sorar."[3] Acaba adamın neyine soru soracaklar? İster cesedine sorsunlar, ister ruhuna; netice değişmez; ama, ölü duysa bile onun yanında bulunan kimseler bunu duymazlar. Hatta bir teyp koyup, mikrofonunu da kabrin içine sokuverseler, yine bir ses tespit edemezler. Çünkü, artık mükâleme başka buudlarda oluyor; sizin buudlarınızda değil. Tıpkı Einstein'in ve daha başkalarının ortaya attığı dördüncü, beşinci buud gibi, mekân değişikliğine göre mesele değişecek, başka bir hüviyetle karşınıza çıkacaktır.

Binaenaleyh, bu *"Elestü bi-Rabbiküm"*[4], Allah'ın (celle celâluhu) ruhla olan, ruha mahsus bir mükâlemesidir. Bunun tesirini ben duyayım hıfzedeyim şeklinde beklememek lâzımdır. Belki vicdandan bir his şeklinde aksedeceğini intizar etmek gerektir. Biz vicdanla ve ona gelen ilhamlarla bunu hissedebiliriz.

Bir keresinde bu meselenin izahını yaparken, birisi dedi ki: "Ben bunu duymadım." Ben de "Duydum." dedim. "Sen duymamışsan başının çaresine bak! Çünkü, ben duyduğumu çok iyi hatırlıyorum." Ne ile duyduğum sorulacak olursa, içimdeki ebed arzusuyla, mütenâhi olduğum hâlde nâmütenâhî arzularımla duydum bu sesi. Evet, esasen ben nâmütenâhî olan Zât-ı Ulûhiyeti bilemem; çünkü sınırlıyım. Sınırsızı nasıl idrak edeyim. İşte sınırsıza karşı içimdeki bu hâhişkârlık ve arzu ile duyduğumu anlıyorum. Şu sınırlı âlemde benim gibi bir böcek, sınırlı âleminde, sınırlı hayatını yaşayıp ölmesi gerekirken ve onun düşünce sahasına giren şeyler de böyle sınırlı şeylerden ibaret olması gerekirken, ben sınırsızlık içinde nâmütenâhîyi düşünüyorum. İçimde ebed arzusu var; Cennet ve Cemalullah arzusunu taşıyorum. Bütün dünya benim olsa, gamım gitmiyor. İçimde bu hâl var da, bundan dolayı ben "Onu duydum." diyorum.

Vicdan dediğimiz şey ne ise, kendisine ait fakülteleriyle, bölümleriyle daima Allah'ı terennüm eder ve hiç yalan söylemez. Ona arzu ettiği, talep ettiği şeyi verdiğiniz zaman, onu huzura kavuşturmuş olursunuz. Onun için latîfe-i rabbâniye olan kalbin ancak, vicdanın bu huzuru ile huzura kavuşacağına işareten Kur'ân-ı Kerim, *"Dikkat edin, kalbler, ancak Allah'ı anış ve O'nu*

duyuşla mutmain olur, oturaklaşır ve huzura kavuşur."[5] buyuruyor.

Bir diğer husus da şudur: Bergson gibi bir kısım feylesoflar bütün aklî, naklî delilleri bir tarafa bırakarak, Allah'ın varlığında sadece vicdanlarını delil olarak kullanmışlardır. Bir noktada Kant, "Ben, Allah'ı azametine uygun anlayabilmek için bütün malumatımı arkaya attım!" diyor. Bergson sadece "sezgi"siyle bu istikamette gidiyor; tek delil de vicdanı... Vicdan, Allah'ı inkârdan muzdariptir. Vicdan, Allah'a imanla huzura kavuşur. İnsan, vicdanını n sesini derinden derine dinlediği zaman ezelî ve ebedî bir Mâbud arzusunu onun içinde duyacaktır. İşte bu hava, bu eda, insanın vicdanında sessiz kelimelerle ifadesini bulan ve Allah Teâlâ'nın: *"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"* hitabına verilen *"Evet Rabbimizsin."*[6] cevabıdır ki, dikkat etse herkes, ruhun derinliklerinden kopup yükselen bu sesi duyabilir. Yoksa bu, kafada, cesette aranırsa tenakuza düşülmüş olur. O, herkesin vicdanında vardır, meknîdir. Ancak, ispatı, kendi sahasında yapılabilir bir husustur. Ehl-i tahkik, ehl-i şühud, asfiyâ, evliyâ ve enbiyâ, bunu açık ve seçik, görmüş ve göstermişlerdir.

Ama, aklî ispatına gelince, tabiî, bazı meselelere aklî dendiği zaman mahsusâtı ispat ettiğimiz gibi, yani size bir çınar ağacını, bir çam ağacını göstermek gibi, bunu göstermemiz mümkün değildir. Vicdanı nı dinleyen, içinden geçenleri seyreden bunu görecek, bilecek ve duyacaktır.

Hâhişkârlık: İstekli, arzulu olma.

Mütenâhî: Sonlu, sınırlı.

Nâmütenâhî: Sonsuz, sınırsız.

Mahsusât: Duyularla hissedilen şeyler.

1 A'râf sûresi, 7/172-173.

2 Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kurân Dili* 4/167-175 (sadeleştirilmiş baskı).

3 Buhârî, *cenâiz* 87.

4 *"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"*

5 Ra'd sûresi, 13/28.

6 A'râf sûresi, 7/172.

“İslâm, emperyalist sistemler gibi, ‘fetih’ adı altında değişik yerleri işgal ve istilâ etmiş, sonra da sömürmüştür.” diyorlar. İzah eder misiniz?

Bu iddianın da, benzeri isnatlar gibi İslâm düşmanları tarafından maksatlı olarak ortaya atılmış diğer isnatlardan farkı yoktur. Her meselede olduğu gibi, bunda da İslâm’ı bilmeyen Müslümanlar yanıltılmak ve idlâl edilmek istenmektedir.

Bir kere, Arap Yar ımadası’nda, Mekke ve Medine’deki insan, kimi sömürecek ve neyi istismar edecektir? Bir insanın kendi kavim ve kabilesini işgal ve istilâsı, sonra da sömürmesi nerede görülmüş? Hele, sömürüldüğü iddia edilen, o günkü Hicaz insanı ve Hicaz toprakları gibi fakir halk ve verimsiz arazi olursa!

Kaldı ki, İslâm’ın mesajını dünyanın dört bir yanına ulaştırmak için yığın yığın tehlikeyi göğüsleyen ve inandığı dava uğrunda şehit olmayı en büyük pâye sayan ve ömürlerini dört bir bucakta, kendilerinden on beş-yirmi kat daha fazla güçlerle yaka-paça olarak geçiren o yüksek ruhlu ideal insanlara müstemlekeciliği, emperyalizmi, sömürüyü yakıştırmak gülünçtür ve imkânsızdır. Acaba, bu insanlar bunca sıkıntı, bunca mahrumiyet ve bunca fedakârlık karşılığı neyi elde etmiş, neyi istismar etmiş ve nelerden faydalanmışlardır? Aslında senelerce, yurdundan, yuvasından, çoluk-çocuğundan uzak yerlerde Rabbisini anlatmaktan başka bir şey düşünmeyen, ölümü ve şehadeti en tatlı ideal hâline getiren ve her muharebe neticesinde ölüp dostlarına kavuşamamanın üzüntüsünü yaşayan bu insanlara sömürü isnadında bulunmayı, bu iddiayı ortaya atanlar da kabul etmezler ya!..

Yeryüzünde işgal ve istilâyı, en iğrenç yanlarıyla emperyalizmi, İskender’den Napolyon’a, Romalılar’dan Cermenler’e, Moğollar’dan günümüzde onları takip eden bazı devletlere kadar “sömürü” sistemleri yaptılar. Girdikleri yerleri harap ettiler. Ahlâkı bozup milleti birbirine düşürdüler; sonra da arkalarında *harap eller, yıkılmış hânümanlar, kimsesiz çöller, emek mahrumu günler, fikr-i ferdâ bilmez akş amlar* ve kandan, irinden seylâplar bırakıp öyle gittiler.

Bugün ise, yavuz hırsız hesabı, kalkmış kendi iğrenç işlerini, utandırıcı muamelelerini örtmek için İslâm’ı ve onun şanlı Peygamberi’ni (sallallâhu

aleyhi ve sellem), Peygamber'in mümtaz Halifelerini ve şanlı Osmanlı Devletini, devlet idarecilerini, müstemlekecilik ve sömürü ile karalamak istiyorlar.

Müslümanlar, tarihin hiçbir devrinde ve dünyanın hiçbir yerinde ne devlet ve millet olarak ne de fert olarak kimseyi sömürmedikleri, kimseyi istismar etmedikleri gibi, hâkim oldukları yerlerde sömürü ve istismara da izin vermediler.

Evet, cihanın dört bir yanında, fetihlerin fetihleri takip ettiği bir dönemde, İslâm devletinin başındaki halife: "Bana Müslüman fertlerin, en fakirinin hayat seviyesinde yaşamak yaraşır." diyerek günlük birkaç zeytinle hayatını geçirirken[1] neyi sömürdüğünü ve kimi istismar ettiğini iddia edeceğiz?..

Bir muharebe esnasında öldürdüğü şahsın eşyası kendisine verilmek istendiğinde, elini gırtlağına götürerek: "Ben gırtlağından bir ok yiyip şehit olmak için bu muharebeye iştirak ettim; ganimet için değil!" diyen gözü ötelere uyanmış birisi neyi sömürüyordu?

Bir başka karşılaşmada, Müslümanlara ciddî zarar veren kâfirlerin ileri gelenlerinden birisini öldürüp yoluna devam eden bir Müslüman, maktûlün ganimeti başında İslâm ordusu komutanının Allah adına and verdirerek çağırmasına karşılık, komutanın yanına gelmeye mecbur olur ve yüzü peçeli muhariple komutan arasında şu konuşma cereyan eder:

- Allah için bunu sen mi öldürdün?

- Evet.

- Öyleyse al şu bin dinarı.

- Ben bu işi Allah için yapmıştım.

- Senin ismin ne?

- Ne yapacaksın ismimi? Yoksa âleme duyurup da sevabımı zayi etmek mi istiyorsun?..

Rica ederim, bu insanların insanlığı sömürmesine ve yeryüzünde müstemlekeler kurmasına imkân var mıdır? Doğrusu, kin ve adavet belli bir seviyeye ulaşınca insanın ne gözü görüyor, ne kulağı işitiyor ne de mâkul ve mantıkî olabiliyor...

Şimdi gelelim asıl meseleye: Sömürü ve emperyalizm nedir ve onu kim yapmıştır?

Emperyalizm veya diğer bir ifadesiyle müstemlekecilik, bir toplumun başka

bir toplum veya bir devletin başka bir devlet üzerinde hâkimiyet kurması, onu sömürmesi ve ondan faydalanması şeklinde tarif edilebilir. Ancak, işgal, hâkimiyet ve sömürme her zaman aynı olmayabilir. Bunu günümüzdeki şekilleriyle şöyle sıralayabiliriz:

1. Mutlak işgal ve hâkimiyet: Bir ülkenin asıl sahiplerini bertaraf ederek gelip o ülkeye yerleşmeye denir ki, şimdiye dek en batısından en doğusuna kadar dünyanın değişik bölgelerinde yerli halkın mezarları üzerine binalar kuran ve onları kendi topraklarından kovan bir sürü millet görülmüştür.

2. Askerî işgal: Bir ülke üzerinde askerî hâkimiyet kurup o ülke insanının her meselesine müdahale etmeye denir ki, meselâ, bazı ülkeler Hindistan'ı işgal ettikten sonra orayı uzun süre terk etmemiş, o işgal devletlerinin askerleri senelerce yerli halka böyle davranmışlardı.

3. Müdahalecilik: Bir ülkenin hâriciye, emniyet, müdafaa ve iktisadî işlerine açık-kapalı müdahale şeklinde olur ki, günümüzde Doğu ve Batının, fakir, güçsüz ve geri kalmış ülkelere karşı tavrı hep bu türlü müdahalecilik şekliyle olmuştur.

4. Entelektüel transfer etme sistemi ki, günümüzde emperyalizmin en yaygın ve en tehlikeli olanıdır. Bu sisteme göre sömürülmek üzere plâna alınan ülkenin, kabiliyetli, atılgan, müteşebbis evlâtları seçilerek, yurt içinde, yurt dışında hususî eğitimden geçirilip, hususî localara kaydettirilip ülkenin kaderine hâkim hâle getirilirler. Daha sonra ise, bu yerli-yabancı entelektüel, sistemli olarak ülkenin idaresinde en hayatî noktalara yerleştirilerek kale içten fethedilmiş olur.

Son asırlarda, Batılı müstemlekecilerin kullandıkları bu sistem çok geçerli olmuş ve bu yolla karşı tarafa boy hedefi olmadan, onlarda nefret uyandırmadan yumuşakça hedefe varılmıştır ki, günümüzün İslâm dünyasını, büyük ölçüde bu kabîl bir istismar ve sömürü çıkmazı içinde sayabiliriz.

Hangi şekliyle olursa olsun, emperyalizmin işgaline uğrayan ülkelerde:

1. Asimilasyonlarla yerli halk özünden uzaklaştırılmış, geçmişi ve tarihi unutturulmaya çalışılmış ve bir kimlik bunalımına çekilmiştir.

2. Millî himmet öldürülmüş, arazi verimsizleştirilmiş, sanayi emperyalist ülkeye bağlı hâle getirilmiş, ilim kısırlaştırılmış ve araştırmacılığın yerine şablonculuk ikame edilmiştir.

3. Öldürmeme-kaldırmama politikasıyla, yerli halk, cankeş edilerek hep

başkalarına muhtaç hâle getirilmiş ve bütün bir hayat boyu, ilericilik, Batıcılık, uygarlık, çağdaşlık gibi ne ifade ettikleri belli olmayan kelimelerle avutulmuş ve uyutulmuşlardır.

4. Dış destek ve dış yardımlar itibarıyla ülke ablukaya alınmış, ithalat ve ihracata açık-kapalı hacir konmuş, kalkınma ve büyüme inhisara alınarak bütün bütün zorlaştırılmıştır.

5. Bir taraftan ülke insanının fakir bırakılması için lâzım gelen her şey yapılmış, diğer yandan da, yığınlar lükse, israfa çekilmiş ve millet içine sürekli tatminsizlik hissi saçılarak kavgaya varan hoşnutsuzluklar meydana getirilmiştir.

6. İlim-teknik-teknoloji açısından araştırma ruhu öldürülmüş, maarif yuvaları kopyacılığa, fabrikalar montajcılığa alıştırılmış, kışlalar da emperyalist güçlerin döküntü harp malzemelerinin meşherleri hâline getirilmiştir.

Şimdi acaba, İslâm'ı ve İslâm fütuhatını, bu kadar kötülüğü de beraberinde getiren emperyalist sistemlere ve sömürü düzenlerine benzetmek ne derece mâkuldür?..

Bir kere İslâm, kimseyi yurdundan, yuvasından etmediği gibi, kimsenin eline, ayağına zincir vurarak çalışmasını da engellememiştir. O, fethettiği ülkelerin insanlarını dinleriyle, duygularıyla, düşünceleriyle serbest bırakmış ve onları her hususta kendi dindaşları, vatandaşları gibi himaye etmiştir. Müslüman fatihler, girdikleri hemen her ülkeye huzur ve emniyet getirmiş ve yerli halk arasında kabul edilen, sevilen, sayılan insanlar olmuşlardır. Böyle olmasaydı, Suriye Hıristiyanları, ülkelerinin Roma imparatoru tarafından istirdat edileceği endişesi karşısında kiliselere dolup Müslümanların zaferi için dua ederler miydi?[2] Ve böyle olmasaydı, bir ucundan diğer ucuna altı ayda varılamayan alabildiğine geniş bir ülkede asırlar boyu emniyet ve asayişi devam ettirmek nasıl mümkün olabilirdi?.. Bugünkü komünikasyon imkânları, son model askerî araç ve gereçlere rağmen, avuç kadar bir yerde bunca mekanize güçlerimizle emniyet ve asayişin temin edilemediğini gördükçe onların bu mevzuda başvurdukları dinamiklere hayran kalmamak mümkün mü? Zannediyorum, günümüzün pek çok münevveri de bu hakikati anlamış olacak ki, dünya hâkimiyeti dönemimize ait varlık ve bekâmıza esas teşkil eden dinamiklerin yeniden gözden geçirilmesi lüzumunu izhar etmeye başladılar.

Müslüman fatihler, fethettikleri ülkelerin kapılarıyla beraber, gönül

kapılarının da kendilerine açılmasını başarabildi ve fethettikleri ülke insanlarının saygı, itimat ve güvenine mazhar oldular.

Girdikleri ülkelerdeki ilim ve sanat birikimini değerlendirip, ilim ve sanat adamlarına çalışma zemini hazırladılar. Hangi dinden olursa olsun, âlimlere ve fikir adamlarına ayrı birer değer atfederek onları İslâmî toplum içinde aziz ve mükerrem tuttular.

Müslüman fatihler hiçbir zaman, müstemlekeci devletlerin istila ve işgal ettikleri ülkelerin halkına yaptıkları zulmü yapmadılar. Yapmak şöyle dursun, fethettikleri ülke halkına kendi dindaşları, kendi soydaşları gibi davrandı ve onlara, aynı vatandaşları gibi muamelede bulundular.

Halife Hazreti Ömer, Mekkeli bir soyludan tokat yiyen bir kıptîye: "Dön; sen de ona bir tokat vur." diyor; Amr İbn Âs'ın Mısır yerlilerinden birisini rencide ettiğini duyunca da: "İnsanlar analarından hür olarak doğdular. Ne zamandan beri onları kul-köle olarak kullanıyorsunuz?" diyerek itapta bulunuyordu. Mescid-i Aksa'nın anahtarlarını almak için Filistin'de bulunduğu sırada, namaz vakitlerinden birisini içinde bulunduğu bir kilisede idrak ettiğinde papazın ısrarla kilisede namaz kılmasını istemesine rağmen: "Hayır! Halife Ömer burada namaz kıldı diye yarın sizi iz'âc edebilirler."[3] diyerek dışarıda toprak üzerinde namaz kılmayı tercih ediyor ve mağluplara karşı İslâm'ın fevkalâde insanî, alabildiğine yumuşak ve henüz günümüzde ulaşılamamış seviyedeki tavrını gösteriyordu.

Rica ederim, bu insanların başkalarını istismar etmeleri mümkün mü? Bunların başkalarını sömürmesi düşünülebilir mi? Ve bu yüksek ruhların temsil ettikleri Kur'ân sistemine emperyalist düzen denir mi?

Cankeş etmek: Can çekişir hâle getirmek.

Hânuman: Ev, bark, ocak.

İz'âc: Rahatsız etme, bunaltma.

1 Bkz.: es-Suyûtî, *Târîhu'l-hulefâ* s.132.

2 Bkz.: Şiblî Nu'manî, *Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi* 1/212-214.

3 T.W., Arnold, *İntişar-ı İslâm Tarihi* s.99-100.

İslâmiyet bir taraftan "Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk, sapıklık ve eğrilikten ayrılmıştır."[1] ve "De ki: Hak Rabbinizdendir, öyleyse dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin."[2] gibi âyetlerle, müsamaha, hoşgörü ve insanların inanıp inanmamalarını onların iradelerine havale etmeyi esas alıyor görünürken diğer taraftan, "Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla savaş ve onlara sert davran. Onların varacağı yer Cehennem'dir. O ne kötü gidilecek bir yerdir."[3] ve "Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayınız, bulduğunuz yerde öldürünüz ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyiniz!"[4] ve "Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini din edinmeyenlerle, hor hakir duruma düşüp cizye verecekleri âna kadar savaşınız!"[5] gibi beyanlarla İslâmiyet'te kılıç ve zorlama olduğu, dolayısıyla da onun silahla yayıldığı mânâsı anlaşılmaktadır. Bu hususların telifi ve İslâm'daki cihad emrinin mânâsını izah eder misiniz?

Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mekke'de takriben 13 sene halkı açık-kapalı tevhide ve İslâm'ın getirdiği yüksek anlayışa davet etti. Daha sonra davetini Mekke'nin dışında Taif ve Medine halkına müteveccihen sürdürdü. O'nun bu değişik yerlerdeki davet ve tebliğ vazifesine karşı ilk duyarlılık gösteren, daha doğrusu, topluca icabet eden Medine halkı oldu. Ve çok kısa zaman zarfında İslâmiyet'in ilk pâyitahtı ve İslâm medeniyetinin beşiği Medine'de, tevhid dininin girmediği bir ev kalmadı. O güne kadar yapılan hizmetlerde ve İslâmlaştırma hareketinde ne bir zorlama, ne bir tazyik, ne de silah bahis mevzuu olmadı. Herkes dinledi, tetkik etti, düşündü ve seçeceği

nurlu yolu kendi iradesiyle seçti.

Böylece, Müslümanlar için gidip yerleşecekleri ve İslâm dinini neşredecekleri bir vasat meydana gelmişti ki, bu da onların kendi düşünce dünyalarını, iman ve akide hayatlarını serbest ve müdahalesiz yaşamaları demekti.

Bu yeni toplum, kendine has çizgileriyle, Arap Yarımadası'nda kendini hissettirip, muzdarip ve karanlıkta olan insanlığa başvurulacak bir mihrap hâline geldikçe, zaten ruhlarında ciddî düşmanlık olan Kureyş, her gün biraz daha azgınlaşıyor, her fırsatta Müslümanlığa ve Müslümanlara saldırıyor ve ne pahasına olursa olsun, bu yeni dinin hakkından gelmek istiyordu. Ondaki bu şiddetli arzu ve düşmanlık duygusu, zaten cibilliyetinde her dine karşı adavet bulunan, o bölgedeki gayrimüslimlerin zekâ ve nifakıyla birleşince, henüz hayatının baharında bir filiz ve bir fide durumunda bulunan bu yeni dinin etrafında bir kısım tehdit edici rüzgârlar esmeye başladı ki, bu esintiler gelecekte Sasânileri, Romalıları da içine alacak şekilde yayılacak, genişleyecek, İslâm ve Müslümanlara karşı ebedî bir düşmanlık olarak sürüp gidecekti.

Günümüze kadar devam edegelen, İslâm'a karşı, bir kısım farmason ve Haçlı ortak düşmanlığının nüveleri, ta site İslâm devleti temelinin atıldığı o ilk Medine günlerine dayanır. İslâm'ın, her türlü yanlış ve sapık düşüncelerle mücadelesi ve insana, kaybettiği haysiyetini kazandırma yolundaki kavgası, putperestlerin yanında bir kısım diyanet mensuplarını ve kiliseye, havraya bağlı olduğunu söyleyen bazı kimseleri de harekete geçirmişti. O günden bugüne de –değişik ad ve unvanlarla da olsa– bu tür müfsitlerin kan seylâpları İslâm'ın bağrında akıp durmaktadır.

Bu itibarladır ki, Peygamberimiz döneminde, İslâm nurunu söndürmeye azimli bu üç grupla muharebeler meydana geldi. Bu üç grubu şöyle bir tasnife tâbi tutarak teker teker üzerlerinde durmakta yarar var:

1. Mekke müşrikleri.
2. Medine ve Hayber Yahudileri.
3. Romalılar ve onların emrinin altındaki Gassan Arapları.

1. Mekke Müşrikleri

a. Bedir Savaşı:

Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), önce de geçtiği gibi, 13 sene Mekke'de, fevkalâde bir sabır ve tahammül ile, akla hayale gelmedik sıkıntılara katlandı, gördüğü şeyleri sinesine çekti, Kur'ân-ı Kerim'in *"O hâlde peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar (düşmanların) hakkında acele etme; onlar vaad edildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada bir günün sadece bir saati kadar kaldıklarını sanırlar."*[6] ve *"Sen şimdi sabret. Bil ki Allah'ın vaadi gerçektir. İyi inanmamış olanlar sakın seni gevşekliğe sevk etmesin."*[7] ve *"Şimdi sen sabret. Çünkü Allah'ın vaadi gerçektir ve günahının bağışlanmasını iste; akşam-sabah da Rabbini hamd ile tesbih et."*[8] gibi âyetleriyle kendinden evvel gelmiş geçmiş peygamberleri misal kabul ederek ulü'l-azmâne bir sebatla vazifesini sürdürdü.

Bin bir sıkıntı içinde geçirilen 13 senelik bu ilk süreden sonra tazyik, tahammül-fersâ hâle geldi. Baskılar arttı ve onlar için artık Mekke yaşanmaz bir yer oldu. Derken hicrete müsaade çıktı ve Müslümanlar peyderpey yurtlarını yuvalarını, hatta çoluk çocuklarını Mekke'de bırakarak Medine'ye hicret etmeye başladılar. Onların hicretini müteakip de, müşrikler iyice işi azıttı ve Müslümanların arkada bıraktıkları mallarını aralarında yağma ettiler. Artık onların ne Mekke'de ne de Medine'de dünya adına hiçbir şeyleri kalmamıştı. Vâkıa, bu yeni mübarek belde, tarihin bu en şerefli mazlum ve mağdurlarına bağrını açıp "Buyurun" etmişti; etmişti ama, ne başlarını sokacak kendilerine ait bir yerleri, ne de kendi öz mallarından bir lokma yiyecekleri vardı. Kutlu beldenin mübarek insanları, kendilerine "Ensar" namının verilmesine vesile olabilecek şekilde, muhacirlerin bu iç içe yokluklarını göğüsleyip onlara bir şey hissettirmemeye çalıştı iseler de, bir taraftan ele-âleme bâr olma gibi vicdanî sıkıntı, diğer taraftan el konulan mallarının şurada burada pazara sürüldüğünü gördükçe ihkâk-ı hak etme ve mallarını geriye alma düşüncesiyle gerildikçe geriliyorlardı.

İşte, bir tarafta böyle her türlü yaşama hakkından mahrum edilmek istenen bu mazlum ve mağdur insanlar, diğer tarafta ise, Müslümanları yurtlarından yuvalarından ettikten sonra mallarına el koyup, servetlerini katlayan zalim ve gaddarlar... Buna, Medine'deki Yahudi ve münafıkların, Kureyş müşriklerini, Müslümanların aleyhinde tahrik edip, bütün İslâm nurunu söndürme gayretleri de inzimam edince, doğrusu, Müslümanların sabır ve tahammüllerine, Allah'ın emirlerine boyun eğmedeki hassasiyetlerine hayran kalmamak mümkün değil.

İşte böyle, zulmün ve gadrin doruğa ulaştığı, mü'minlerin de sabırda

zirveleştiği esnadaydı ki, içinde Müslümanların malı ve hakkı da bulunan Kureyş kervanının Medine yakınlarından geçtiği haberi Müslümanlara ulaştı. O güne kadar Müslümanlar bütün servetlerini müşriklere kaptırmışlardı. İlk plânda düşündükleri şey, haklarını geriye almak ve Medine insanına yük olmaktan kurtulmak idi. Ancak Allah, Müslümanlara, müşrikleri tedip etme, Yahudi ve münafıkları sindirme, yani Kureyş'le hesaplaşma ve her fırsatta Müslümanlığın üzerine çullanmayı plânlayan bu dev gaileye haddini bildirme yolunu gösterdi. *"Kendileri ile savaşılanlara (mü'minlere) zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş mevzuunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah onlara yardım etmeye kâdirdir. Onlar başka değil, sırf 'Rabbimiz Allah'tır.' dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir."*[9] mealindeki âyetlerle cihada izin verildiği gibi; *"Onları (yani size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün. Onlar sizi (yurtlarınızdan) çıkardıkları gibi, siz de onları çıkarın. (Onlar fitne çıkarıyorlar) fitne çıkarmak adam öldürmekten daha kötüdür."*[10] gibi beyanlarla da her fırsatta Müslümanlara karşı zulümde, tecavüzde bulunan, ev ve arsalarına el koyan, mallarını yağma eden saldırganlara hadlerini bildirme emri veriliyordu.

Evet işte, böyle zulme uğrayıp yurtlarından edilen, kendi ülkelerinde bin bir türlü haksızlığa uğratılıp, bir lokma ekmeğe muhtaç bırakılan bu mağdur ve mazlum insanlara 13 senelik çileden sonra hasımlarıyla hesaplaşma ve ellerinden alınan şeylerin geriye alınması yolu gösteriliyordu. Artık, "Allah" adını açıkça ilân edebilecek ve bunu engellemek isteyenlerle de savaşacaklardı. *"Size ne oldu da Allah yolunda ve 'Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder ve bir yardımcı yolla.' diyen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz?"*[11] ilâhî beyanıyla Allah yolunda, İslâm'ın izzeti uğrunda ve kâfirlerin elinde inim inim inleyen yaşlı, zayıf çoluk çocuk ve kadınları kurtarıp hürriyete kavuşturma, onları koruyup kollama istikametinde savaşacaklardı ve bu savaş, yaşama hakkını kaybedenlere bu haklarını iade, itibarlarını yitirenlere itibarlarını yeniden kazandırma ve cihan dininin yayılmasını engelleyenleri de sindirmeyi hedefliyordu ki, Hakk'ın takdiriyle plânlanan şeylerin bütünü tahakkuk etmiş ve Bedr-i Kübrâ (Bedir Savaşı) meydana gelmişti. Bilmem ki, müşrik ve putperestlerin ettiği bunca şeyden sonra "Gelmeseydi" diyebilecek birisi çıkar mı?..

b. Uhud Savaşı:

Zulme, gadre alışmış; talanı, yağmayı meslek hâline getirmiş; gaddar, mütecaviz, mağrur bir toplumun, Bedir'deki hesaplaşmayı hazmedememesi ve böyle giderse, kendilerine yağmacılık yollarının kapanması endişesi ve Mekke liderliğinin Medine'ye kayması Kureyş zorbalarını çileden çıkarıyor ve onlarda yeni bir intikam ve hesaplaşma duygusu meydana getiriyordu. Bu hınç ve duyguyla da ta Medine önlerine kadar geldiler ve zalimlerin harp anlayışı içinde Müslümanlara saldırdılar. Bu muharebede Müslümanlar tamamen bir müdafaa savaşı verdiler. Dinlerini, ırzlarını, namuslarını korumak için başka bir şey de yapamazlardı. Kimse de yapamazdı ve aslında yapılmamalıydı da...

c. Hendek Vak'ası:

Bir türlü sönme bilmeyen müşriklerin kin ve nefretleri, Uhud'dan sonra yeniden alevlendi, müteakip aylar içinde bu yangın yayıldı, büyüdü; Yahudilerin düşmanlığıyla da bütünleşerek, bütün bütün İslâm nurunu söndürme düşüncesiyle Medine-i Münevvere'yi dört bir yandan sardı. Bunca yıllık müşrik kin ve nefreti, Yahudi hesap ve plânı Medine'deki bir avuç Müslüman'ı boğmak için omuz omuza vermiş ve tarihin en utandırıcı şenaati işleniyordu. Buna karşılık Müslümanlar da, yine tarihte eşi görülmedik bir sebat ve cesaretle, din, iman, ırz ve namuslarını koruma uğrunda ebedlere kadar iftihar edilecek ve sinelerde bir yâd-ı cemil olarak kalıp gidecek en büyük kahramanlıkları gösteriyorlardı.

Hendek de bir müdafaa harbiydi; dün olduğu gibi, bugün de aynı şekilde tecavüze uğrayan her milletin yapabileceği cinsten bir muharebeydi.

d. Mekke Fethi:

Zulüm ve gadrin en utandırıcısıyla yurtlarından, yuvalarından edilmiş, mallarına, mülklerine el konmuş Müslüman-ların, yuvalarına dönmek, bağ ve bahçelerini tımar etmek isterken karşılarına çıkan haksız engellemeleri bertaraf edip, günde beş defa dönüp namaz kıldıkları Kâbe'yi putlardan temizlemeleri, yıllardan beri müşriklerin elinde esir bulunan zayıf, mağdur, âciz kadın ve çocukları, yaşama, ibadet etme hak ve hürriyetine kavuşturmaları maksadıyla, kan dökülmemesi mevzuunda hassasiyet gösterilerek gerçekleştirilmiş peygamberâne bir operasyon ve beklenen bir fetihti. Hem de, hayat, duygu ve düşüncelerini Mekke reislerinin arzu, istek ve anlayışlarına göre ayarlayan çevredeki bütün kabile ve cemaatlerin akın akın İslâm'a girmelerine, bütün

gönüllerin İslâm'a açılmasına vesile olan bereketli bir fetih.

Mekke fethi, başta düşünülüp plânlandığı gibi tahakkuk etti. Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Ebû Süfyan'ın evine giren, Hakîm İbn Hizam'ın hanesine giren, Kâbe'ye sığınan ve evine girip kapısını kapayan herkes emniyettedir."[12] sözleriyle ilân ettiği umumî af, müsamaha ve yücelik karşısında, o katı ve müsamahasız ruhlar, birdenbire yumuşamış, gözleriyle beraber gönülleri de açılmış ve emin beldenin emin insanları olmaya namzet hâle gelmişlerdi. Artık, o güne kadar ettiklerinin hicabıyla iki büklüm oluyor ve günahlarına keffaret arıyorlardı.

Bu kısa ve mücmel hatırlatmalarla da görüldüğü gibi, Allah Resûlü, hemen bütün muharebelerini; imanı neşir, hakkı ikame, mazlum ve mağduru müdafaa, maddî-mânevî mutluluğa giden yolları engellerden temizleme, İslâm nurunun yayılmasına mâni teşkil eden düşmanlıkları bertaraf etme düşünce, mülâhaza ve gayretiyle yapmıştır. Ve çok gariptir; bu 23 senelik muharebe ve hesaplaşmalar neticesinde sadece ve sadece 375 insan ölmüştür ki; bu da şimdilerde bir aylık trafik kazası kurbanlarının sayısına ya denk gelir ya da gelmez!

2. Efendimiz'in Bazı Yahudilere Karşı Muharebeleri

Bir kısım Ehl-i Kitap, hiçbir zaman Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberliğini hazmedemediler. Bedir muvaffakiyetinden sonra ise, bütün bütün kindarlık ve kıskançlıkla hareket etmeye başladılar ve düşmanlıklarını açığa vurdular.

Evet, Bedir'den sonra, Benî Kaynuka Yahudileri işi iyice azıtmış; bir taraftan gizli gizli düşman kutuplarla Müslümanlar ve Müslümanlığın aleyhinde oyunlar çevirirken, diğer yandan da "Yâ Muhammed! Bedir'de, harp ve darpten anlamayan bir cemaati yendim diye gururlanma..."[13] diyerek açıktan açığa Peygamber'i tehdit ediyor ve O'nunla karşılaşmaya vesile arıyorlardı. Hatta, İbnü'l-Esîr'in tespitine göre bu esnada Kaynuka civarında bir Müslüman kadına da saldırmışlardı.[14] Böylece, Medine-i Münevvere'de ilk defa ahdi bozan, fitne çıkaran ve Müslüman kadınlara taarruz eden Kaynuka kabilesi oluyordu.

Benî Nadîr, baştan Peygamberimiz'le anlaşma yaptıkları hâlde daha sonra, el altından Kureyş'le söz birliği ederek Efendimiz'e karşı müşterek bir cephe oluşturdular. Benî Kurayza da, önceleri Müslümanlarla sözleşme akdetmiş olmasına rağmen, Hendek Vak'ası gibi en kritik, en sıkışık bir anda anlaşmayı

bozup Kureyş cephesine iltihak etti ve bilfiil İslâmiyet'i içten çökertmek istediler.

Hasan İbrahim Hasan'ın da *"İslâm Tarihi"* adlı kitabında belirttiği gibi, Yahudilerden üst üste gelen bu hıyanet darbelerine karşı Peygamberimiz adalet, istikamet ve yumuşaklıktan kat'iyen ayrılmadı. Onların bunca ihanet ve İslâm'ı arkadan vurmaya çalışmalarına karşı, Müslümanların ve Müslümanlığın hukuku adına, ancak yaptıkları cürümler ölçüsünde cezalandırdı.[15]

Onların bir türlü dinme bilmeyen kin ve nefreti Hendek Vak'ası'ndan sonra da sürüp gitti. Bir taraftan, Peygamberimiz'in yiyeceği ete zehir katıyor[16], oturduğu yere yukarıdan taş atıyor[17] ve ard arda komplolar hazırlıyor; diğer yandan da Müslümanlığa karşı her çeşit İslâm düşmanını tahrik ediyor ve gizli açık harp vaziyetini almadan geri durmuyordu. Hele, Medine-i Münevvere'de fitne çıkarma arzu ve isteklerinin bir türlü ardı arkası kesilmiyordu. Bütün bunları nazar-ı itibara alarak İslâm pâyitahtının emniyet ve güvenliği için Peygamberimiz onları Medine'den çıkarmaya karar verdi. Bu defa da, Medine'den uzaklaştırılan bu Yahudiler ve daha başkaları Hayber'i bir üs ve karargâh olarak kullanmak üzere orada toplanmaya başladılar. Şimdi durum daha da ciddiyet arz ediyordu. Zira, Hayber Yahudileri, bir yandan çeşitli ticarî ahlâksızlıklarla fakir Arapları eziyor, diğer yandan da kâh Kureyş'le, kâh Romalılarla iş birliği yaparak, mutlaka Müslümanların hakkından gelmek ve İslâm nurunu söndürmek istiyorlardı. Bunların bir türlü bitip tükenme bilmeyen bu entrikaları karşısında Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'i de İslâmî usûllerle idare etmeye karar verdi ve Ahzâb Vak'ası'ndan sonra orayı da fethederek Allah'ın âdil nizamıyla Yahudileri hâkimiyeti altına aldı. Bu son fetihle, bir taraftan o çevredeki, işleri, muameleleri, hile, entrika, yalan ve başkalarını aldatmadan ibaret olan ve her şeyi nifaka bağlayanlar zapturapt altına alınıyor, başkalarına zarar vermeleri önleniyor, diğer taraftan da Müslümanların ve Müslümanlığın geleceği emniyet altına alınıyordu.

Ehl-i Kitap'tan bazıları, Peygamberimiz'den sonra, Raşid Halifeler döneminde de hıyanet ve ihanetlerine devam ettiler. İrtidat hâdiselerinde kışkırtıcı rollerini oynadılar, Müslümanlar iç meseleleriyle meşgul olurken Romalıları tahrik ettiler, onlar ve Sasâniler hesabına casusluk şebekeleri kurarak Müslümanlığı çökertmeye çalışmaktan bir lâhza geri durmadılar. En nihayet, Emîrü'l-Mü'minîn Hazreti Ömer'in oğlu Abdullah'a suikastte bulundular.[18] Sonunda Hazreti Ömer, Müslümanlar ve Müslümanlık için daima

bir çıbanbaşı olan bazı Yahudilerin Peygamberimiz'in de bir işaretine[19] binaen Arap Yarımadası'ndan çıkarılması hususunu ashabla müzakere etti ve başka yerlerde kendilerine mal-mülk ve arazi verilmek üzere, pâyitahttan uzak yerlere yerleştirildiler.[20]

Bilmem ki, Yahudilerin o günkü Müslümanlara yaptıkları, bugünkü devletlerden herhangi birine yapılsaydı başka bir muamelede mi bulunurlardı?..

3. Gassan Hıristiyanlarına Karşı Peygamberimiz'in Hareketi:

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hicretin 8. senesi, Şucâ İbn Vehbü'l-Esedî'yi, Roma imparatorunun yakını Gassan meliki Hâris'e göndermiş ve onu nezih bir üslûpla İslâm'a davet etmişti. Devletler arası bir prensip olarak kabul edilen "Elçiye zeval yoktur." esasına rağmen Hâris, elçiyi öldürmüş ve Medine üzerine yürümek istediğini belirterek Roma imparatorundan yardım istemişti.[21] Bu maksatla büyük bir ordu teşekkül etmeye başlamıştı ki, Efendimiz tam vaktinde haberdar oldu ve Zeyd İbn Hârise kumandasındaki 3 bin kişilik bir orduyu gayet seri olarak Mute'ye gönderdi. Müslümanlar Mute'de, kendilerinden 20-30 kat daha fazla Roma destekli Gassanîlerle karşılaştılar ve Halid'in usta manevraları sayesinde az bir zayiatla düşmanı durdurup Medine'ye döndüler.[22]

Daha sonra, hem Roma cephesinde hem de Sasâni cephesinde İslâm'a karşı tavır daha da ciddîleşti, muharrikler daha da arttı ama, Efendimiz'in hayat-ı seniyyelerinde değişik grup ve kesimlere karşı, büyük ölçüde müdafaa harplerinin hulâsası bundan ibaretti. Denebilir ki, O, nurlu hayatlarında, harbin içine çekilmeden kat'iyen kılıç kullanmadı. Aslında O, peygamber olarak gönderilmişti. Allah'tan getirdiği âlemşümul mesajları dünyanın dört bir yanına ulaştıracak ve bütün insanlığa tebliğ edecekti. Bunu yapmamak elinden gelmezdi. Zira O, Hakk'ın elçisiydi ve insanlık da O'nun sunacağı bu mesajlar sayesinde Hakk'a, hakikate, saadete uyanacaktı. Cihan Peygamberi, bu mutlak hayrı yerine getirirken, yukarıda bahsi geçen cephelerden engellemeler olacaktı; oldu da. Ama, Allah Resûlü bunları birer birer aştı ve bir kısım aklı gözüne inmişlerce yadırganacak şeylerin de bulunmasına rağmen güzeller güzeli neticelere ulaştı ki, önemli olan da oydu.

Aslında Cihan Peygamberi, Kur'ân'ın elmas burhanlarıyla gönülleri fethetmek, insanlığı dünya ve ukbâ saadetine uyarmak, şuraya buraya dağılmış gönülleri Allah'a bağlayıp tevhide yöneltmek, insanoğluna insanlığını yeniden

kazandırmak, insanlar arasında sarsılan denge ve yıkılan müsâvatı ihya edip âlemşümul ilâhî adaleti bir kere daha tesis etmek; ırz, namus, mal, can ve nesil emniyetini sağlam esaslara bağlamak için gönderilmişti. Bu büyük vazifeyi yaparken de akılları, kalbleri, ruhları muhatap alacak ve kat'iyen zor kullanmayacaktı; öyle de yaptı. Evet O *"Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk, sapıklık ve eğrilikten artık ayırt edilmiştir."*[23] ilâhî prensibine uyarak ikna ve talim usûlünü seçip *"Sen, Rabbin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve mücadeleni yolların en güzeliyle sürdür."*[24] düsturunun ışığında kafa ve kalblere seslendi ve *"De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz şunu biliniz ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine, sizin mükellefiyetiniz de size aittir. Eğer O'na itaat ederseniz doğru yolu bulmuş olursunuz. Zaten Peygamber'e düşen de açık seçik duyurmaktır."*[25] âyetinin irşadıyla, Peygamber'in vazifesinin şe'n-i rubûbiyetin gereğiyle karıştırılmaması lâzım geldiğini bilip *"Öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin."*[26] ilâhî ihtarını kendisine düstur-u hareket ve rehber kabul ederek, *"Biz onların dediklerini çok iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin. Sen sadece uyaran bir elçisin. Şimdi sadece tehdidinden korkanlara Kur'ân'la öğüt ver.*[27] beyanının aydınlığında yoluna devam etti. Hem de bütün uygunsuz hareket ve davranışlara rağmen. Evet, O, senelerce yılmadan, usanmadan ve kendisine karşı yapılan kötülüklere mukabele etmeden temiz ruh ve temiz vicdanları aradı, insanlığını yitirmemiş kalblere seslendi; küfür ve ilhadla şartlanmamış dimağlarla diyaloğa geçti ve en ağır şartlar altında dahi vazifesini yerine getirmeden geri durmadı.

Bir gün gelip Hak nuru dört bir yanı tutunca, karanlığa, zulme, haksızlığa alışmış ruhlar, iyiden iyiye rahatsız olmaya başladı ve ne pahasına olursa olsun İslâm nurunu söndürmek, Müslümanların hakkından gelmek için cepheler teşkil ettiler. Ne var ki artık, Allah'ın emri, Peygamber'in de vazifesi olan bu nurlu iş, mü'minler tarafından da benimsenmiş ve onların sevdası, mefkûresi hâline gelmişti. Gayri neye mâl olursa olsun insanın cahilî düşüncelerden kurtarılmasına, hurafelerin yıkılmasına, yalancı mâbutların mâbet ve sinelerden atılmasına, zayıf ve mazlumların himaye edilmesine, her türlü zulüm ve taşkınlığın önlenmesine, din ve itikat hürriyetinin yerleştirilmesine, İslâm nurunun emniyet ve güven içinde neşredilmesine, insanlar arasında adalet, müsâvat ve kardeşlik düşüncesinin gelişmesine kendini adamış bu insanların,

İslâm'ın bu nurlu yolundan geriye dönmeleri düşünülemezdi ve dönmediler de...

Bundan böyle, Hak nurunun cihanı aydınlatmasına engel olanların bertaraf edilmesi, İslâm'a tecavüzde bulunanların karşılık görmesi, onun nurunu söndürmek isteyenlerin cezalandırılması, cihan sulh ve salâhı adına zaruret hâlini almıştı ve bu, kat'iyen İslâm'ın kılıçla yayıldığı mânâsına gelmemeliydi.

Bir kere İslâm, dünden bugüne hâkim olduğu yerlerin pek çoğuna askersiz ve muharebesiz girmişti. Peygamber Efendimiz döneminde Araplar arasında böyle yayıldığı gibi, daha sonra Afrika ve Cenubî Asya'da da böyle intişar etmişti. Hatta denebilir ki ilk Müslümanlar Müslümanlığı şuraya buraya götürmekten daha ziyade, dünyanın dört bir yanındaki insanların kalblerini fethedip onları Müslümanlığın yanına getirip onlarla bütünleştiler. Evet, bir kısım küçük istisnalar bertaraf edilecek olursa, Müslümanlar, sadece ve sadece dünya muvazenesi, mazlum ve mağdurların himayesi ve İslâm nurunun intişarının engellenmesi karşısında sert davrandı; zalimi, gaddarı, nur düşmanını tedip ettiler; ama kat'iyen adalet ve istikametten ayrılmadılar.

Evet, harp ederken, cezalandırırken, hatta müstahak birini öldürürken dahi hak ve istikametten ayrılmayan bir toplum varsa o da İslâm toplumudur. İşte ilk halifeden günümüze kadar tatbik edilegelen önemli düsturlardan sadece birkaçı:

1. Hıyanet etmeyin ve yağmacılık yapmayın.
2. Düşmanlarınız dahi olsa gadirde bulunmayın ve işkence etmeyin.
3. Zinhar küçük çocuklara ilişmeyin.
4. Yaşlılara ve kadınlara dokunmayın.
5. Hurma ağaçlarını kesmeyin, bağ ve bahçeleri yakıp harap etmeyin.
6. Koyun, sığır ve develeri öldürmeyin.
7. İbadethanelere çekilmiş ve kendilerini ibadete vermiş kimselere dokunmayın.[28]

Sadece bir kısmını ifadeye çalıştığımız bu cihad disiplinleriyle dahi, ilk Müslümanların modern dünyayı çok gerilerde bırakmış oldukları görülecektir.

Evet, İslâmiyet, düşmanlara dahi işkenceyi, ateşle azabı, onların bağ ve bahçelerini yakmayı yasaklamış; ilân-ı harp etmeden evvel, düşman cepheye, harp edeceğini iletmeyi esas kabul etmiş ve harbe hazırlanırken de, dine davet ve hakikati duyurmadan taarruza geçmeyi tasvip etmemiştir. Harekete geçerken

de, sırf Allah'ın yüce adını dört bir yana duyurmak için hareket edilmesi lâzım geldiği hususu üzerinde ısrarla durmuştur. Onların bu hasbîlik ve samimiyetleri, Allah için oturup Allah için kalkmaları, Allah için işleyip Allah için başlamaları sayesindedir ki, fethedilen yerlerde çarçabuk emniyet ve güven telkin ettiler ve arkasından da kitleler hâlinde İslâmiyet'e iltihaklar başladı. Zaten olmasaydı, çölden gelen bir avuç insanın, dünyanın üç kıtasında hâkimiyet tesis edip, onu asırlarca devam ettirmesini izah etmek mümkün olmayacaktı. Tarihte silah zoru ve asker gücüyle kurulmuş pek çok imparatorluklar vardır ki, kurucuları ile beraber yıkılıp gitmişlerdir de geriye izleri bile kalmamıştır. İslâm, bunca haricî taarruz ve tahribe rağmen bin küsur seneden beri dünyanın pek çok yerlerinde hâlâ ağırlığını hissettiriyorsa, bunun sırrı onun ruhundaki sulh u salâh, emniyet ve güven ve âlemşümul merhamettir.

Hâsılı, İslâm'da silah ve kuvvet esas değil, o bir tâbi, Kur'ân hikmetinin bekçisi ve İslâm nurunun da muhafızıdır. O, hakkı kuvvette gören, cismanî yaşayışı gaye bilen, zulüm ve gadirden lezzet alan ve kendilerini yarı ilâh gören şartlanmış düşünce, kapalı gönüllere karşı, hakkın ihyası, düşünce hürriyetinin ikamesi, mazlum ve mağdur ahlarının dindirilmesi, zayıf ve güçsüzlere melce ve dayanak olması yolunda kullanılmış; herkese seçme ve inanma imkânını hazırlamıştır ki, bu da, herkesin, temiz vicdanlarla, salim düşüncelerle, akıl, mantık ve tabiatla içli-dışlı olan İslâm'ı kabullenip benimsemesine yetmiş artmıştır.

Evet, o, ruhun aradığı, düşüncenin fıtrî ve tabiî bulduğu, muhakeme ve mantığın teslim-i silah ettiği bir sistemdi. Silah ise, güç ve kuvveti her şey sayan beden insanına karşı, bir güzellikler meşheri olan İslâm'ın görülmesine mâni perdeleri parçalıyor; onun güzel iklimine giden yollardaki hakikate baş kaldırmış ifritleri bertaraf ediyor; masum, mağdur ve hakikati arayan ruhlara, üzerinden geçip ebedî mutluluğa erecekleri köprüleri gösteriyordu.

Aslında dünden bugüne, bütün İslâm düşmanları, kendi zulüm ve gadirlerini, kendi çapulculuk ve hunharlıklarını perdelemek ve dikkatleri başka tarafa çekmek için bir lâhza olsun, Müslümanlığı ve Müslümanları karalamadan geriye durmamışlardır.

Zulmü Firavun yapmış, silah ve askeri o kullanmış, milletini "Aton"a ibadete zorlamak için başka mâbutlara karşı harp ilân etmiş ve başka bütün mâbetleri kapamıştı. Budizm "Azoka"nın gayret, baskı ve zorlamaları ile Seylan ve Cenûbî Asya'ya ulaşabilmişti. Mazdeizm, "Kobat"ın akıttığı kan seylâplarıyla

yürüyen bir gemiydi ve kendiyle beraber de tarihe gömüldü. Hıristiyanlık milâdın 313. senesinden itibaren, Konstantin'in akla-hayale gelmedik hileleri, zulmü ve istibdadıyla zorla herkese kabul ettirildi. Şarlman Saksonlarla tam 33 sene savaşarak, onları bîtap hâle getirip Hıristiyanlığa girmeye mecbur etti. Mısır, dünyalar kadar kan döküldükten sonra Hıristiyanlaştırılabilmiştir. Rusya, Danimarka karşısında, kandan-irinden göller içinde boğulmamak için kerhen Mesihiyyete girdi.[29]

Zaten Ehl-i Salîb'in bir hiç uğruna asırlarca İslâm dünyasına çektirdikleri, her türlü tarif ve tavsifin üzerindedir; nitekim, yakın geçmişte Vatikan bu mevzuda özür dilemiştir. Bunlar sözde, Hıristiyanlık uğruna, geçtikleri yerleri yakıp yıkıyor; kadın, çoluk çocuk demeden insanları kesiyor; mezarları, mâbetleri soyuyor; mescitleri, zaviyeleri hayvan ahırları hâline getiriyorlardı ki, kendi kitapları ve günümüzde her tarafta teşhir ettikleri antik-İslâm eserleri bunun en canlı şahitleridir.

Hele dünyadaki bir kısım müstebitler, baskıcılar ve tek başlarına bütün dünyayı idare etme peşinde olanlar!.. Bugün olsun onların işlediği bunca fezaat ve şenaatleri görmeyen veya görmezlikten gelen Batılı yazarlar ve onların İslâm dünyasındaki şuursuz mukallitleri bu mevzuda ne derece objektif olabilirler ki onlara ve dediklerine itimat edilebilsin.

Arz ettiğimiz hususlar, mücerret iddialar değil; bilhassa son zamanlarda Thomas Arnold ve Toynbee gibi insaflı yazarların yüzlercesinin yazıp üzerinde durdukları müdellel gerçeklerdir. Bunlar, İslâm'ın, girdiği yerlerde kan dökülmediği, kuvvet ve cebir kullanılmadığını ısrarla ifade etmektedirler.[30]

Bu cümleden olarak birkaç vak'ayı hatırlatmakta fayda mülâhaza ediyoruz:

1. Müslümanlar Şam'ı aldıklarında, halkın büyük bir kısmı hemen Müslüman oldu. Diğerleri de önce Müslümanların zimmetini kabul edip bir süre öyle kaldıktan sonra, peyderpey kendi irade ve ihtiyarlarıyla Müslümanlığı seçtiler. Hatta bir aralık, Şam'ın yeniden Romalıların eline geçmesi endişesi belirince, Hıristiyan ahali mâbetlere dolup, Müslümanların zaferi için dualar ettiler.[31]

2. Başta Mısır olmak üzere, Romalıların girdiği her Afrika ülkesinin, oralarda İslâm'ın ses ve soluğunun duyulacağı güne kadar, Hıristiyan idarecilerin elinde inim inim inlediğini *"İntişar-ı İslâm Tarihi"*[32] kitabında Thomas Arnold yazıyor.[33] Müslümanlık'la yeniden insanlığa uyanan Mısır halkı, bir baştan bir başa Afrika'nın fethinde önemli bir merkez, daha sonraki

dönemlerde de ilim ve kültür hareketlerinin beşiği hâline gelmişti.

3. İspanya halkının İslâm'a karşı hâhiş izhar etmesi ve sekiz asır İslâm'ın önemli bir ilim ve kültür merkezi hâline gelmesi, çok dostlarla beraber bir kısım düşmanların da, düşünce ve söz birliği ettiği bir gerçektir. Daha sonra bazı Batılı ülkelerin, insana, insanlığa, ilim ve kültüre karşı edip-eylediklerini ifade etmeye terbiyemiz müsait değil.

4. İstanbul, Balkanlar ve Şarkî Avrupa'nın Osmanlılar tarafından fethedilmesi, tamamen insaf, istikamet, adalet ve merhamet çerçevesi içinde cereyan etmiş ve mağlup ülkelerin irade ve ihtiyarlarıyla İslâm'ı benimsemesine vesile olmuştur.

5. Maverâünnehir halkı ve daha sonraları Selçukluların kendi rıza ve kendi istekleriyle İslâmiyet'i seçtikleri, asırlarca İslâm'ın bayraktarlığı vazifesini yüklendikleri ve bunu İslâm nurunun aydınlığında geliştirdikleri, hemen herkesin üzerinde ittifak ettiği gerçeklerdendir.

6. Zaten, Uganda, Somali, Sumatra, Cawa ve Filipinlere İslâm, sofî ve dervişler vasıtasıyla girdi. Bu sevimli mürşidlerin sevimli davranışlarıyla, girdiği her yerde hüsnü kabul gördü, yaşandı ve kitleler tarafından benimsendi. Bunun böyle olduğunu T. Carlayl, Gustave Le Bon, Thomas Arnold ve Toynbee gibi münsif yazarlar da kabul etmektedirler.

Başlangıçtan bugüne kadar, İslâm hâkimiyeti altına giren hemen her yerde, Müslümanlar sıyanet melekleri gibi tanınıp kabul edildi ve hiçbir zaman zimmîlerden bir şikâyet olmadı; bu uzun sükûnet ve itminan hâli, Batılıların İslâm bünyesindeki zimmîleri tahrik edip dünyanın dört bir yanında peşi peşine hâdiseler çıkaracakları güne kadar da devam etti. Vâkıa, Batılıların oyununa gelip tahrik olan bu milletler, daha sonraları ettiklerine nâdim olup ağladılar; ağladılar ama artık iş işten geçmişti.

Evet, İslâmiyet cihan sulhü prensipleriyle gelmiş, akla, ruha, vicdana beraber seslenmiş ve hasımlarına ikna ile galebe çalmış eşi olmayan tek sistemdir. Bu sistemin temsilcileri olan Müslümanlar, cân-u gönülden bağlı oldukları Kur'ân ve Sünnet'in aydınlık ikliminde, kâinata "mehd-i uhuvvet" nazarıyla baktı ve bir ölçüde herkesle diyaloğa girme yollarını araştırdılar. Kur'ân onlara *"Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilikte bulunmayı ve âdil davranmayı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever."*[34] diyerek mürüvvet ve insanlığın esas

olduğunu ihtar ediyor ve mü'minlere hedeflerin en yükseğini gösteriyordu. Hatta denebilir ki, kime karşı olursa olsun, o daima iyiliği ve güzelliği yeğliyordu. *"Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Zira anası onu nice sıkıntılarla taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (Bunun için) önce Bana, sonra da anne-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak Banadır. Eğer onlar seni hakkında bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşmak için zorlarlarsa, onlara itaat etme. (Bununla beraber dünyada onlarla iyi geçin...)"*[35] fermanıyla, Müslüman evlâda, müşrik anne ve babasına karşı insanca davranmayı tavsiye ediyor; *"İçlerinden zulmedenleri bir yana, Kitap ehliyle en güzel tarzda (münazara ve) mücadele edin."*[36] beyan-ı sübhânisiyle de Ehl-i Kitab'a hak ve hakikatin anlatılmasında yolların en yumuşağını gösteriyordu.

Bu itibarladır ki, Peygamberimiz, hayat-ı seniyyelerinde İslâm'a sığınan hemen herkese iyi davranmış, onlara ikramda bulunmuş ve zimmetimizi kabul edenleri, hukukta Müslümanlarla bir tutmuş, her fırsatta, âlemlere rahmet olduğunu[37] onlara da hissettirmiştir. Davet ettiklerinde davetlerine icabet etmiş[38], cenazelerine saygı göstermiş[39] ve hastalarına ziyarette bulunmuştur. Ehl-i Kitap'tan borç para almış, onlara rehin vermiş[40], onlarla ticaret yapmış ve Müslümanların vesâyâsı altında bulunanları gül gibi aziz tutmuştur. "Zimmîye eziyet eden, benden değildir."[41] buyurarak zimmî hukukunu en ulaşılmaz seviyede ele almış ve "Ahd u zimmetimizde bulunan birisini öldüren, Cennet'in kokusunu duyamaz."[42] ferman ederek hayatını Müslümanların içinde geçiren zimmîlere yapılan eziyetin Cennet'ten mahrumiyete sebebiyet vereceği terhibinde bulunmuş; ne evvel ne de âhir hiçbir hukukî sistemin, hiçbir hümanist düşüncenin ulaşamadığı ve ulaşamayacağı en yüksek insanî değerler zirvesini göstermiştir.

O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) aydınlık döneminde, her şey böyle seviyeler üstü cereyan ettiği gibi, pek az tali'siz devirlerin istisnasıyla, günümüze kadar gelen Müslüman idareciler de O'ndan tevârüs ettikleri İslâm emanetinin korunması hususunda aynı hassasiyeti göstermişlerdir.

Allah'ın rıza ve rıdvanı üzerlerine olsun.

Âlemşümul: Evrensel.

Ehl-i Salîb: Haçlılar.

Hâhiş izhar etmek: İstekli, arzulu olduğunu göstermek.

İrtidat: Dinden çıkma.

Şe'n-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'a ait iş.

Sıyanet Meleği: Koruyucu melek.

Şenaat: Kötülük, fenalık, rezalet.

Te'dib: Cezalandırma, haddini bildirme.

Zimmî: İslâm Devletinin hâkimiyeti altında yaşayan gayr-i müslim.

1 Bakara sûresi, 2/256.

2 Kehf sûresi, 18/29.

3 Tahrîm sûresi, 66/9.

4 Nisâ sûresi, 4/89.

5 Tevbe sûresi, 9/29.

6 Ahkaf sûresi, 46//35.

7 Rûm sûresi, 30/60.

8 Mü'min sûresi, 40/55.

9 Hac sûresi, 22//39-40.

10 Bakara sûresi, 2/191.

11 Nisâ sûresi, 4/75.

12 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 4/331-332; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye* 4/47.

13 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* 2/137; et-Taberî, *Câmiu'l-beyan* 3/192 (Âl-i İmrân sûresi, 3/12. âyetinin tefsirinde).

14 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* 2/137-138.

15 Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi* 1/132.

16 Buhârî, *cizye* 7; Ebû Dâvûd, *diyât* 6; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/451; Dârimî, *mukaddime* 11.

17 el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 3/180; es-Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/525; Kâdı İyâz, *eş-Şifâ* 1/352.

18 el-Belâzürî, *Futûhu'l-buldan* s.38-40; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-buldan* Hayber mad.

19 Muvatta, *Medine* 17-19; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/ 274.

20 el-Belâzürî, *Futûhu'l-buldan* s.38-40; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-buldan* Hayber mad.

21 Bkz.: Hamidullah, Muhammed, *Mecmûatü'l-vesâiki's-siyâsiyye* s.126.

22 Buhârî, *meğâzî* 44; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye* 4/15-30; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 4/291-295.

23 Bakara sûresi, 2/256.

24 Nahl sûresi, 16/125.

25 Nûr sûresi, 24/54.

26 Gâşiye sûresi, 88/21-22.

27 Kaf sûresi, 50/45.

28 Ebû Dâvûd, *cihad* 82; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/300; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* 3/227; et-Taberî, *Tarihu'l-umem ve'l-mülûk* 3/226.

29 Gazâlî, Muhammed, *et-Taassub ve't-tesamuh beyne'l-Mesihiyye ve'l-İslâm* s.87.

30 Bkz.: T.W., Arnold, *İntişar-ı İslâm Tarihi* s.159-196.

31 Şiblî Nu'manî, *Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi* 1/212-214.

32 Kitabın Arapça ismi *"ed-Da've ile'l-İslâm bahs fî tarihi neşri'l-akîdeti'l-İslâmî".*

33 Bkz.: T.W., Arnold, *İntişar-ı İslâm Tarihi* s.159-196.

34 Mümtahine sûresi, 60/8.

35 Lokman sûresi, 31/14-15.

36 Ankebût sûresi, 29/46.

37 Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/107.

38 Meselâ Hayber'de önde gelen sahabileri ile beraber katıldığı yemek daveti için bkz.: Buhârî, *cizye* 7, *tıp* 55; Ebû Dâvûd, *diyât* 6; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/219.

39 Meselâ Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi vesellem), bir Yahudi cenazesi geçerken ona insan olduğundan dolayı saygı duyarak ayağa kalkmış ve kendisine onun bir Yahudi olduğu hatırlatıldığında da "Ama bir insan." cevabını vermiş (Nesâî, *cenâiz* 46) ve İslâm'ın insana verdiği değeri göstermiştir.

40 Buhârî, *rehin* 2, *büyû'* 14; Müslim, *müsâkât* 124.

41 Benzer hadisler için bkz.: el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 6/19; el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdad* 8/170; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/342.

42 Buhârî, *diyât* 29.

Kur'ân-ı Kerim'in 23 senede inmesinin hikmeti nedir?

Kur'ân-ı Kerim 23 yılda inmeseydi de, bir anda inseydi, o zaman da "Niçin Kur'ân-ı Kerim birdenbire indi de, ceste ceste inmedi?" derlerdi...

Bu gibi meselelerde esas, teslimiyet ve Hakk'ın takdirini yerinde bulma olmalıdır. Yoksa, her meselede sorular sorulmaya başlar: "Öğle namazı niçin on rekâttır? Cuma namazı neden cuma günü; zekât neden kırkta bir de, kırk birde bir değil? ilh..." soruların arkası kesilmez, gider. Onun için bunların bir ubûdiyet sırrı olduğunu bilmemiz lâzımdır. Zatî olarak namazın bir kısım hikmetleri olabilir. Evet, ferdin günde beş defa, Mevlâsının huzuruna gelmesinin, elbette birtakım maslahatları ve faydaları vardır. Ama, rekâtların adetlerine gelince, vitir üç rekât, akşamın farzı üç rekât, ikindinin dört rekâttır. Ve bu sayılar Allah tarafı ndan vaz'edilmiştir. Eğer bize denilseydi ki: "Günde beş defa ibadetle mükellefsiniz, fakat ibadet şekillerini siz tespit ediniz." Biz rekât sayıları üzerinde çeşitli fikirler yürütebilirdik... Ve tabiî günlük işlerimize, yaşayış şartlarımıza göre bir program düşünürdük. Adedi tayin keyfiyetinde aklın yolu başka, vahyin yolu başka... Vahiyde, senin mâneviyatın, ledünniyâtın hesabına ayrı bir kalem oynamakta, ayrı bir hikmet nescedilmektedir. Binaenaleyh burada namazın hikmetleri araştırılır, rekât sayılarınınki değil...

Kur'ân-ı Kerim'in 23 senede nüzulünde de bu türlü hikmetler vardır. Ayrı ca Kur'ân-ı Kerim'in nazil olduğu dönem, beşerin kemale yüz tuttuğu bir dönemdir. Onun için en kâmil ve en mütekâmil Nebi gelmişti. Evet, yeryüzüne, Allah'ın matmah-ı nazarı, kâinatın, yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelmişti. O'nun cemaatinin yapacağı şey, o gün için en müterakki, en mütekâmil olma, tekâmülün merdivenlerini son basamağına kadar katetme, medenî milletlere muallimlik yapma işi idi. Hâlbuki o güne kadar onların iktisap ettikleri kötü ahlâk ve fena huylar ruh ve damarlarına öylesine işlemişti ki, bunları teker teker söküp atmak ayrıca yerlerine ahlâk-ı âliyeyi getirip vaz'etmek, fıtratlarına güzel huyları yerleştirmek, ayrı ayrı işlerdi. Kur'ân bir anda bütün emirleri ile birden gelip onların karşılarına dikilseydi, altından kalkamazlardı. Aslında, böyle bir durum, insanlığın tekemmülünde takip ettiği seyre de aykırı olurdu.

Günümüzden misal verecek olursak bir kısım sigara, içki müptelâsı veya sokaklarda gezme hastası, yahut kahvehanede oturma alışkanlığı olan kimseler

düşünelim. Bunların başlarını kesseniz ve “Arkadaş kahvehaneye gidersen öleceksin.” deseniz, o yine birtakım bahaneler ileri sürerek gidecektir. Eğer bir gün kahvehaneye gitmeyip evde kalsa, evinde bir köşeye oturacak, üf üf edecek ve fırsat bulunca da kahvehanenin yolunu tutacaktır. Çünkü alışageldiği hayat şekli değişmiştir. Hâlbuki o, lüzumlu olmayan basit bir âdetini terk etmiştir.

Şimdi bir de sigara tiryakisini ele alalım: Nikotik olmuş bir adama diyorsunuz ki: “Vücuduna zararlı olan bu sigarayı terk et. Çünkü senin sigara içmen tedricî bir intihardır. Sanki elindeki hançeri birdenbire değil de, yavaş yavaş sinene saplıyor ve âheste âheste intiharı tamamlamış oluyorsun.” Hatta bunu bir hekime anlattırsanız, yani doktor dese ki: “Sigarada, hiçbir fayda olmadığı gibi, şöyle şöyle zararları da var.” Bu adam sigarayı terk etmek için bir hayli tereddüt geçirecektir. Bırakın onu, bildiği hâlde doktorun kendisi de vazgeçmiyor ya!

Bir de alkolik kimseyi ele alınız; adam mesh olmuş, sîreti değişmiş, iç âlemi başkalaşmış. O kadar ki, bir adım daha atsa kendinden aşağı tabakadaki mahluklara benzeyecek. Şimdi bu kimseye birden “İçkiyi bırak!” demek “Fıtratını değiştir!” demek gibi olacaktır.

Böylesine, insanların dem ve damarlarına işlemiş âdetleri, ahlâk-ı seyyieyi binlerceye çıkarınız ve sonra Kur’ân’ın inişindeki tedriciliği düşününüz...

Evet, dikenleri kesip evvelâ çapa yapıyor, kötü şeyleri tahliye edip temizliyor. Sonra tezyin ediyor. Yani kötü huyları onların ruhlarından çıkararak, âlî huyları getirip yerleştiriyor ve kısa denecek bir zamanda binlerce iş yapıyor. Buna göre biz, Kur’ân-ı Kerim’in 23 senede nüzulünü çok süratli buluyoruz. Nur Mürşid’in dediği gibi: “Acaba şu asrın filozofları Ceziretü’l-Arab’a gitseler, çalışsalar, o zamana nispeten, o zatın bir senede yaptığının yüzde birini yüz senede yapabilirler mi?”[1] İşte, hodri meydan! İçkiden binlerce yuvanın yıkıldığı meydandadır. Yeşilay Cemiyeti her sene konferanslar vermektedir. Bu işi genişleterek orta, lise mekteplerine kadar götürmektedir. Buna karşılık acaba kaç kişi içkiyi terk etmektedir? Buyurun üniversite, bütün profesörleriyle seferber olsun, bir sene çalışsınlar acaba yirmi adama içkiyi terk ettirebilecekler mi? Şayet başarabilirlerse, bunu onlar hesabına çok büyük muvaffakiyet sayacak ve Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) icraatının yanına altın yazılarla yazıp asıvereceğiz... Heyhat, o bir kere olmuştu! Dost-düşman, o surette ikincisini muhal görüyor.

Evet, 23 sene çok seridir; bu yüzden de, Kur’ân’ın yaptıkları mucizedir.

Beşer, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) 23 senede katettiği mesafeyi binlerce senede katedememiş; katedemez de...

Kur'ân-ı Kerim bir taraftan böyle kötü huyların binlercesinin kaldırılmasını hedef almış, diğer taraftan da kaldırılan bu kötü huyların yerini ahlâk-ı âliye-i Kur'âniye ile donatmak, tezyin etmek vazifesini hedeflemiş ve bütün bunları kimseyi örselemeden, törpülemeden, ürkütmeden, ruhlarını rencide etmeden onlara kabul ettirmiş... Ortaya attığı birçok meseleyi o kadar çeşitli safhalardan geçirip tatbikat sahasına getirmiştir ki bugün onların birkaçının pratik hayata hâkim olması için dahi, bilmem ne kadar 23 seneye ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu 23 sene, süreye ihtiyaç duyulan bir kısım emir ve yasakların, o günün insanının kabullenip benimsemesi için gerekli olan bir zamandı ve belli şeylerin tedricen kaldırılması, belli şeylerin de vaz'edilmesi için bu süreye ihtiyaç vardı. Meselâ bu süre zarfında üç dört devrede içki yasaklanmış,[2] iki devrede kız çocuklarının diri diri gömülmesi kaldırılmış,[3] darmadağınık kabile hayatı, bir iki hamlede halledilmiş ve kabileler arasında vahdet temin edilerek kitleler içtimaî şuura yükseltilmiş, böylece kendilerine bir cemiyet teşkil etme liyâkati kazandırılmıştır ki bu, bütün kötü huyların atılması, onların yerlerine ahlâk-ı âliyenin getirilip ikame edilmesi gibi çok çetin icraatlarla mümkün olabilmiştir. Bundan dolayı da daha uzun zamana ve mehile ihtiyaç hâsıl olmuştur.

Ayrıca görüyoruz ki, bizim hayatımızda, şu sene şartlar şöyle gitti, binaenaleyh şöyle bir içtimaî denge ve düzen iktiza ediyor. Buna göre gelecek sene şartların değişeceği hesap edilerek, plân elastikiyeti ona göre ayarlanıyor; daha sonraki senelerin şartlarına göre, teferruattaki değişmelerin dizaynı yapılıyor, derken zamanın akıcılığı ve eşyanın tabiatına uygunluk aranarak yaptığımız şeylerin sürekliliğini temine çalışıyoruz. Bunun gibi, Saadet Devri'nde de, Müslümanlar tıpkı bir ağaç gibi büyüyor, âheste âheste yeni şartlara adapte oluyor ve fıtrî olarak gelişiyorlardı. Müslümanlığa her gün iltihaklar, ısınmalar oluyor, her gün yeni yeni fikirler, şuurlar kazanılıyor; onlara alıştırmalar yapılıyor ve derken fertler, içtimaî fertler hâline geliyordu. Bunlar yavaş yavaş oluyordu ama; bütün olmalar âhenk içinde birbirini takip ediyordu. İşte, bu seyir içindeki çeşitli safhalar, ebedlere kadar devam edecek olan İslâm hakikatinin mikro plânda, zaman buuduna ait bütün hususiyetlerini aksettiren bir ayna oluyordu...

Bu, 23 senede değil de, birdenbire yapılmak istenseydi, bir ölçüde o bedevî cemiyet bu işe dayanamayacak ve ölecekti. Bunu, şuna benzetebiliriz: Meselâ bir insan güneşe maruz kaldığı zaman, cildinde değişmeler olur. Soğuk memleketlere götürüldüğü zaman da bu defa ona göre birtakım küçük küçük değişmeler meydana gelir, ama kat'iyen 20 mutasyon ağırlığında ciddî bir değişiklik birden olamaz. Olsa, bu türlü seri fizikî değişmelerde canlı öldüğü gibi, bunda da öyle olur. Bu, tıpkı (bir) atmosfer basınç altında duran birinin birdenbire 20 bin fitlik bir irtifaya çıkması gibi bir şey olur ki, insan orada hemen ölüverir. O noktaya uçaklar dahi çıkarken, oksijen maskeleri vesaire ile sizi ihtiyatla çıkarıyorlar.

İşte böyle birden 20 bin fit irtifaa yükselmek nasıl öldürüyor; öyle de hayat anlayışı, aile anlayışı, fert anlayışı sıfır derecede olan bir cemiyete, birdenbire, Kur'ân inip aynı günde hemen "İşte ahkâmı tatbik edin. Bu kitaptaki hükümlerin hepsini eksiksiz yaşayın." diye karşılarına çıksaydı, o cemiyetten hiç kimse bunu kabul etmezdi. Çünkü bu, birdenbire cemiyetin 20 bin fite yükselmesi demekti ki o cemiyet buna dayanamayacaktı. Öyleyse Kur'ân-ı Kerim'in, ahkâmını insanlara 23 senede getirmesi, ceste ceste, peyderpey telkin etmesi, insan fıtratına riayetin iktizasıdır ve tabiat-ı beşere de en uygun olanıdır.

İnsanı kâinattan ayıramayacağımıza göre, onu kâinatın içindeki hâdiselerin seyrine göre ele alma mecburiyetinde olduğumuzu ve onu kâinattaki gelişmelerin dışında mütalâa edemeyeceğimizi kabullenme mecburiyetindeyiz. Kâinatta nasıl ki tedricî gelişme oluyor ve kanunlar o istikamette hareket ediyor, insanın tekâmül ve terakkisi de, aynı şekilde olacaktır. O terakkinin zembereği, esası ve prensipler mecmuası olan Kur'ân-ı Kerim de, işte bu esasa binaen 23 senede nazil olmuştur.

Allah'ın hikmeti bu süreyi 23 yapmış... Bu 24 de olabilirdi, 25 de. Nebiler Sultanı'nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) mukaddes hayatları 63 yıl olacakmış. 23 sene sonra hayatına, nübüvvetten hâtime verilecekmiş, vahiy de sona erecekmiş. Ama 64 sene olurdu, vahiy de 24 seneye çıkardı. Biz de onu, aynı hikmet çerçevesi içinde kabul ederdik...

Gerçeği yalnız Allah bilir.

Nescedilmek: Dokunmak, örülmek, işlenmek.

Ceste ceste: Azar azar, parça parça.

Matmah-ı nazar: Gözde.

Ledünniyât: İnsanın iç âlemi.

1 Bkz.: Nursî, Bediüzzaman Said, *Sözler* s.311 (On Dokuzuncu Söz, Sekizinci Reşha).

2 Bkz.: Bakara sûresi, 2/219; Nisâ sûresi, 4/43; Mâide sûresi, 5/90-91.

3 Bkz.: En'âm sûresi, 6/140, 151; İsrâ sûresi, 17/31.

Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri çok rahatsız, baygın olduğu bir ânında mânevî âlemde birisinin kendisini düşmanlardan koruduğunu, sonra da "Ben Yâsîn sûresiyim." dediğini, kendisine gelince de başında Yâsîn sûresinin okunduğunu söylüyor. Böylece her sûrenin bir şahs-ı mânevîsi bulunduğu iddia ediliyor. Şimdi, bazı Müslümanların, devamlı okudukları virdler ve tefsirler için de aynı şeyleri söyleyebilir miyiz? Söylenebilir mi? Yoksa bütün bunlar bir his yanılması mı?

Muhyiddin İbn Arabî gibi hakikatbîn bir göz, eğer bir şey gördüğünü söylüyorsa bu doğrudur, muhakkaktır. Bizlerin hilâf-ı vâki beyanda bulunması ihtimal dahilinde olsa bile, Allah'a bu denli merbut bulunan ruh insanları için bunu düşünmek mümkün değildir. Evet, bizim gibi zayıf ve hakikate pamuk ipliğiyle bağlı kimselerden ara sıra hilâf-ı vâki beyanlar sudûr edebilir. Fakat, Muhyiddin İbn Arabî gibi daima Rabbin azametini, mehâbetini üstünde hisseden ve her zaman kesret cehennemlerinin dehşetini ruhunda duyan, vahdet cennetlerinin büyüleyici güzellikleri karşısında mest ü mahmur dolaşan birisinin, haktan, hakikatten ayrılıp hilâf-ı vâki beyanlarda bulunması muhaldir. Binaenaleyh, ne demişlerse doğrudur. Ancak, söyledikleri sözler içinde, –Kur'ân ve hadisin müteşabihatı olduğu gibi, yani, bizler tarafından asıl maksadının anlaşılması imkânsız veya çok zor bir kısım beyanlar bulunduğu gibi– mânâsını hiç anlayamadığımız ifadeler de bulunmaktadır. Meselâ, Kur'ân-ı Kerim *"Allah'ın eli, onların ellerinin üzerindedir."*[1] buyuruyor. Şimdi bu kelimeleri hakikatine hamletmek –hâşâ– Allah'a bizim ellerimiz gibi el isnat etme mânâsına geleceğinden, selef: "Allah'a el, yüz, ayak gibi isnat edilen kelimeler hem Kur'ân'da, hem de Sünnet'te vardır ama; bunların, hakikatlerini sadece Allah bilir." demişler... Sonradan gelen ulemâ (halef) ise, tecsim, teşbih gibi meselelere kapı açar endişesiyle bu kelimeleri uygun şekilde tevil etmişlerdir. Meselâ, "yed"i kudretle, "vech"i de Zât'la tevil etmişlerdir.

Sonraki ulemânın bu mevzuda gösterdikleri endişe ve hassasiyet yerindeydi. Zira, Müslümanlar sahabe dönemindeki gibi artık saf değillerdi. Az dahi olsa,

teşbihçi ve tecsimci felsefeyle tanışmış ve yara almışlardı. Bu kelimelerin olduğu gibi bırakılmasında, suiniyetli kimselere, suiistimal kapısı açılabilirdi. Bu itibarla onları, "muhkemat"la tespit edilen hakikatlere irca etmekte zaruret vardı. Vâkıa, bugün dahi, Kur'ân'ın bu türlü müteşabihi, ya ilm-i ilâhîye havale edilir veya halefin yaptığı gibi tefsire tâbi tutulur.

Kur'ân'da bu türlü, anlaşılmayan veya tevil isteyen kelime ve cümleler olduğu gibi, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanında da müteşabihat görüyoruz. Meselâ, Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadiste buyuruyorlar ki: "Allah elini benim göğsüme koydu ve bana dedi ki: 'Yâ Muhammed, Mele-i A'lâ'nın sakinleri neyin mütalâa ve müzakeresini yapıyorlar?...' O esnada ben O'nun elinin soğukluğunu göğsümün üzerinde hissettim..."[2] Bu da bir müteşabihtir ve halefe göre, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetiyle rezonans olma, bâtınî hakikatlere tam uyanma, göklerin sırlarına, eşyanın hakikatine vâkıf olma şeklinde tevil edilir ki, hadisin sonu da bunu teyit eder mahiyettedir.

Bu hadiste olduğu gibi, daha pek çok yerde, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanları içinde, düz mânâ ile işin içinden çıkamayacağımız bir hayli müteşabih göstermek mümkündür. Ancak asıl mevzumuz bu olmadığı için, bu kadarıyla yetinmek istiyoruz...

Muhyiddin İbn Arabî gibi zevatın da sözlerinde müteşabihat vardır. Yâsîn sûre-i celilesinin temessül edip başında durması, olduğu gibi de kabul edilebilir, müteşabih de sayılabilir.

Temessül ve misalî levhalar, Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri gibi, İmam Rabbânî Hazretleri ve "Hüccetullahi'l-Bâliğa" sahibi Şah Veliyyullah Dihlevî Hazretleri tarafından kabul görüp sık sık başvurulan bir mevzu ve bir gerçektir. Temessül, Kur'ân-ı Kerim'de: *"(Melek, Meryem Validemizin yanına gelince) müstakîm, görkemli bir erkek suretinde temessül etti."*[3] âyetiyle ele alınır ve anlatılır. Melek, Allah'ın nurdan yarattığı bir varlıktır. Kendi şeklinde göründüğü, görünebildiği gibi başka şekillerde de görünebilir. Onun, asıl şeklinin dışındaki bütün görünme şekillerine "temessül" diyoruz. Yani belli bir hâle ait, belli bir zatın belli bir keyfiyetini veya Cenâb-ı Hakk'ın icraatına ait herhangi bir şeyi temsil ediyor demektir. Meselâ, yerinde Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahyi getirmeye has bir keyfiyetle geliyor ve o vazifede bir hakikati temsil ediyor. Yerinde bir muharibi temsil ediyor. Meselâ, Ahzâb Vak'ası'ndan sonra Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)

Benî Kurayza'ya gideceği zaman, Cebrâil (aleyhisselâm) bir muharip kıyafetinde gelmişti. Üstü başı toz toprak içindeydi. Bu vak'a münasebetiyle Âişe Validemiz diyor ki: "Sütreyi sıyırdım; Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında birisi vardı ve Efendimiz'le konuşuyordu. Diyordu ki: "Yâ Muhammed! Siz zırhlarınızı, miğferlerinizi çıkardınız mı? Biz melekler tayfası henüz çıkarmadık. Namaz, falan yerde kılınacak..."[4] Bir başka sefer, Dihye sûretinde gelmiş ve Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahyi getirmişti...[5] Bunun gibi melek hangi vazife ile Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzuruna gelirse o vazifenin keyfiyetine göre temessül ederdi. Şayet, başkalarının başına ateş saçacaksa, ona göre bir keyfiyet ve bir şekil alırdı...

Melekler, Allah'ın emri ve izniyle başka başka şekil ve suretler aldıkları gibi, ruhanîler, cinler, şeytanlar; eşyanın ruhundaki kanunlar, mânâlar.. Kur'ân'lar, dualar, tesbihler hepsi Allah'ın izniyle temessül edebilir. İnsanın rüyalarına akseden şeylerin bütünü, bu temessülâttan ibarettir.

Meselâ, siz rüyanızda bir elma görürsünüz. Bu elma, âlem-i mânâ ve âlem-i misalde bir hakikati temsil eder. Elma, tatlı söze de delâlet eder. Meselâ, elma gören bir insan, yarın tatlı söz konuşacak ve birinin gönlünü alacak demektir...

Ancak, Kur'ân ve Sünnet ışığı altında, mülhem gönüllerin bu türlü şeylerden bahsetmelerinde bir mahzur olmasa bile, hakikate kapalı ruhların böyle şeylerden bahsetmeleri, kat'iyen doğru değildir. Bunu bir vak'a ile teyit etmek istiyorum: Geçende bir arkadaş, "Falanın evine, falan büyük zat uçarak gelmiş, evden içeriye girmiş ve sonra da çıkıp gitmiş.." dedi. Tabiî böyle güzel görünümlü bir rüyadan herkes memnun, rüyayı gören de, rüyanın, içinde cereyan ettiği ev halkı da... Çünkü başlarına devlet kuşu konmuş gibi bir iltifat sanıyorlardı bu rüyayı. Derken orada bulunan bir zat ürperdi ve dedi ki: "O, cenazeye delâlet eder. Bu daire içinde mühim zatlardan birisi ölecek demektir." Aradan az bir zaman geçmişti ki, gelip dediler: "Arkadaşlarımızdan falan kıymetli zat, hiç beklenmedik bir anda, zâhirî esbap açısından yanlış bir iğne ile birdenbire vefat etti..." Demek ki, misal âlemine ait tabloların umumî güzelliklerinin yanında belki ondan da evvel, sembollerin ne mânâya geldiğini anlamak ve ona göre çözmek icap edecek...

Kur'ân, dua ve münacâtlar da böyle değişik şekillerde temessül edebilir. Bazen bir dua, Kur'ân'dan bir sûre, sahabeden Üseyd İbn Hudayr'a olduğu gibi, bir bulut, bir buğu şeklinde temessül edip görülebilir ki,[6] Muhyiddin İbn

Arabî Hazretlerinin müşâhede ettiği şey de işte böyle, duadan, senâdan, evrâddan, ezkârdan temessül etmiş bir şeydir...

Bu mevzuda ikinci bir husus da şudur: Her hakikate, her şe'ne, her zikre, her fikre müekkel bir melek vardır; bizim evrâd u ezkârımızı, Cenâb-ı Hakk'a intikal ettirmek için o işe nezaret eder. Yâsîn-i Şerif'i intikal ettirmede de öyle vazifeli bir melek vardır ve o, Yâsîn'in muhtevasına göre bir şekildedir. Âdeta Yâsîn o meleğin şemâilini çizmektedir. Yâsîn için bir şekil düşünebilirsiniz, ki düşünmek biraz zor, hatta çokları için imkânsızdır. Bunu mümkün görsek de, bu ancak âlem-i misale muttali olanlar için mümkündür. İşte, bilenlerin bileceği, bizim bilemeyeceğimiz bir surette, Yâsîn'i temsil eden melek, Yâsîn'in misalî hakikatine uygun temessül eder. Bir başka melek de Amme sûre-i celilesini temsil eder. Böylece, sûrelerin temessül edip belli bir şekilde ortaya çıkması, çok lüzumlu bir anda bize yâr-ı vefadâr olması mümkün olabileceği gibi, aynı zamanda o sûreye nezaret eden meleğin görünmesi de mümkündür.

Sahih hadis-i şeriflerde rivayet edilmiştir ki: "Mü'min, kabrine konduğu zamanda başının ucunda güzel yüzlü bir kişi görünür. Adam ona der ki: 'Sen nesin?' O da: 'Ben senin amelinim. Kıyamete kadar sana yâr-ı vefadâr ve enîsim...'" Keza kötü bir insan da kabre konduğu zaman başının ucunda, habis, çirkin ve manzarası Cehennem azabını tattıracak bir insan beliriverir. Adam ona sorar: "Sen nesin?" O da: "Ben senin kötü amelinim. Kıyamete kadar senin vefasız yârin ve dostunum..."[7]

Tabirlerde tasarrufla, meseleyi takdimde farklı sözler söylemiş olabilirim; ama, meselenin hakikati aynen Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ifade buyurdukları gibidir. Demek ki, amel de temessül ediyor. Hatta denebilir ki Cennet'te çeşit çeşit nimetlerin inkişafı, mü'minin ameline bağlıdır. Binaenaleyh, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in görüşüne göre, Cennet mevcuttur.[8] Cennet'i inkâr etmek Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat daire-i kudsiyesinden dışarıya çıkmak demektir. Ancak, Cennet'in, bir çekirdeğin bir ağaç hâline gelmesi gibi, gelişip inkişaf etmesi, mü'minlerin amellerine bağlıdır. Ameller devam ettikçe de o, inkişaf edecektir. O hâlde denebilir ki, her bir mü'minin Cennet'i, henüz kendisi hakkında tam inkişaf etmemiş, bir kısım dalı budağı henüz tamamlanmamış.. mü'min, namazıyla, orucuyla, haccıyla, zekâtıyla, Müslümanlıkta sadakatiyle o Cennet'e yeni yeni buudlar, renkler kazandıracak, revnaktarlığını artıracak, nihayet, haşr u neşr olup ahirete gittiği zaman onu tam inkişaf etmiş olarak bulacaktır. Bunun gibi, insanın amelleri de Cennetlerde

temessül edecek ve mü'min onlardan istifade edecektir. Bu hususu ifade için, ehlullahtan bir zat: "Burada bir Sübhanallah der, orada bir meyve-i Cennet yersin."[9] buyurur. Evet, burada bir Elhamdülillah der, orada Allah'ın nimetlerinden istifade edersin. Binaenaleyh her amel, orada değişik şekilde insanın istifadesine takdim edilecektir ki, biz bunların hepsine "temessül" diyoruz.

Bazı Müslümanların devamlı olarak okudukları evrâd da böyle temessül edebilir. Veya o evrâd, bir melek tarafından Cenâb-ı Hakk'a takdim edilirken, o melek ona nezaret eder. Sanki o melek, okunan evrâdı temsil ediyor gibi olur. Hazreti Muhyiddin gibi kimselerin gözüne görünen de işte odur. Sahabe-i kiram ve daha başkalarına da, Kur'ân-ı Kerim okudukları zaman böyle sekîne inmiş ve onlara görünmüştü...

Ezcümle, hitâm-ı misk olsun diye, Üseyd İbn Hudayr'la alâkalı bir husus arz edeceğim:

Efendimiz'e geliyor, telaş ve heyecan içinde:

"Yâ Resûlallah! Akşam Kur'ân-ı Kerim okuyordum. Yanımda da atım vardı. Çocuk da ata yakın bir yerde duruyordu: Birdenbire at kişnedi, coştu, şahlandı. Çocuğu çiğneyecek diye Kur'ân-ı Kerim'i kestim. Ben Kur'ân'ı kesince de at durdu. Ben okumaya başlayınca, sanki bir şeyler görüyor gibi o da serkeşleşiyordu. Ben Kur'ân'ı bırakınca yine duruyordu. Sonra başımı kaldırdım baktım. Bizi bir bulut sarmıştı. Ben Kur'ân okudukça o yaklaşıyordu. Ben Kur'ân'ı kesince de o bizden uzaklaşıyordu." dedi.

Efendimiz buyurdular ki:

"Şayet sabaha kadar Kur'ân okusaydın, o da sizi sarmaya devam edecekti. O, sekîneydi."[10]

Kur'ân-ı Kerim'de de birkaç yerde geçen bu "sekîne" tabiri, ister gönüllere Allah'tan gelen bir itminan, isterse meleklerin dışında insanın ruhuna istikrar kazandıran ve onun kuvve-i mâneviyesini takviye eden Ruhü'l-Kudüs, isterse, doğrudan doğruya, Zât-ı Ulûhiyet'in tecellîsi olsun alâ külli hâl, bir kısım evrâd u ezkâr ve Kur'ân'a karşı böyle bir teveccühün olduğuna emare, işaret ve delil demektir.

Her şeyin doğrusunu Allah bilir.

Mele-i A'lâ': En büyük meleklerin içinde bulunduğu yüce meclis.

Müekkel: Görevli, vekâleten iş gören.

Mülhem: İlhama mazhar olan.

Tecsim: Allah'ın (hâşâ) cisim olduğu ve bir mekânda bulunduğu iddiası.

Teşbih: Cenâb-ı Hakk'ı varlıklara benzetme.

Temessül: Belli bir şekle, surete girme.

1 Fetih sûresi, 48/10.

2 Tirmizî, *tefsiru'l-Kur'ân* 39.

3 Meryem sûresi, 19/17.

4 Buhârî, *cihad* 18; *meğâzî* 30; Müslim, *cihad* 65.

5 Buhârî, *iman* 37; Müslim, *iman* 271; *menâkıb* 27.

6 Bkz.: Müslim, *müsâfirûn* 257; Ebû Dâvûd, *melâhim* 14; Tirmizî, *fiten* 59; İbn Mâce, *fiten* 33.

7 Müslim, *iman* 34; Ebû Dâvûd, *taharet* 26; Tirmizî, *kıyame* 26.

8 Cennet'le alâkalı âyetler için Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/133; Kehf sûresi, 18/21; Yâsîn sûresi, 36/56; Sâffât sûresi, 37/47; İnsân sûresi, 76/13; Muhammed sûresi, 47/15; Vâkı'a sûresi, 56/28-29; Nebe' sûresi, 78/32; Mutaffifîn sûresi, 83/25. Ayrıca hadisler için bkz.: Buhârî, *tefsir* 32; Müslim, *cennet* 1; Tirmizî, *tefsir* 32.

9 Nursî, Bediüzzaman Said, *Sözler* s.899 (Otuz İkinci Söz, Üçüncü Mevkıf, İkinci Mebhas, Birinci İşaret).

10 Buhârî, *fezâilü'l-Kur'ân* 15; Müslim, *müsâfirûn* 257; Ebû Dâvûd, *melâhim* 14; Tirmizî, *fiten* 59; İbn Mâce, *fiten* 33.

Rızkın Allah'ın taahhüdü altında olduğu söyleniyor. Hâlbuki, biz bazı ülkelerde elli-altmış günlük açlıktan sonra ölenleri biliyoruz. Açıklar mısınız?

Rızkın Allah'ın taahhüdü altında olduğunu Kur'ân'da pek çok âyet anlatıyor. Meselâ *"Yeryüzünde yürüyen, hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, Allah onun rızkını taahhüt altına almış olmasın."*[1] *"Kuvvet ve metanet sahibi Hazreti Allah, Rezzak-ı Âlem O'dur."*[2] Evet, rızkı veren O'dur. Kur'ân-ı Kerim'de aynı mealde daha pek çok âyet var.[3] Bunların hepsi de rızkın taahhüd-ü rabbânî altında olduğunu gösterir. Kimse acından ölmemektedir. Ancak, insanlar bilmelidirler ki, vücutlarının zarurî ihtiyacı olan rızıkları taahhüt altına alınmıştır ama; zarurî ihtiyaçlarının dışındaki rızık taahhüt altına alınmamıştır. Yani israfla, suiistimalle, suiitiyatla, kötü alışkanlıklarla rızık sayılmayan bir kısım şeyler, onun için zarurî rızık hâline gelmişse ve o insan, o türlü rızıksızlıktan ölüyorsa, böyle bir rızık, taahhüt altına alınmamıştır ki, bu ölen insanlara da, "Rızıksızlıktan ölüyorlar." diyelim...

Şimdi bir kısım basit misallerle arz etmeye çalışalım. Meselâ bir afyonkeş, afyona alışıyor. Onu afyondan alıkoydukları zaman çıldırıyor. Belki de, alışkanlık derecesine göre ölüyor. Şimdi bu adam, afyon verilmediğinden ölüyor. Ölüyor ama evvelâ afyon alışkanlığından, sonra da o alışkanlığı usûlüne uygun olmayacak şekilde terk ettiğinden dolayı ölüyor. Keza, bir başkası sigaraya alışmış ve nikotik olmuş. Sigarayı usûlsüz bırakınca bir kısım a'razlar baş gösteriyor. Hatta bazen eli, yüzü, ayağı şişiyor ve doktorlar ona diyorlar ki: "Sen bunu bu şekilde terk edemezsin. Böyle münasebetsiz kesişin bir kısım komplikasyonları olabilir." Bundan dolayı eskiler "Âdetleri terk, öldürür." demişler... Daha başka alışkanlıklar da olabilir. Bir insanın vücudunun günlük ihtiyacı elli gramlık bir protein olmasına karşılık, o her gün bir iki kilo yemeye alışmışsa hatta bu arada, aynı şahıs bir kilo meyve, bir kilo baklava, bir kilo da et yiyorsa bu alışkanlığı terk edince sarsılabilir, hatta hastalanabilir ve bir daha da belini doğrultamaz. Hâlbuki bir insan normal olarak 50-100 gram ağırlığında meyve almış ve o kadar da protein kullanmışsa, günlük ihtiyacını görmüş demektir. Belki bu aldığı şeyler –alışmaya bağlı– birkaç gün de yetebilir. Hücreler, şuhûm-u müddahara hâlinde stoklarını alırlar. Ve sonra dıştan gıda gelmezse, o stoklardan azar azar kullanırlar ve böylece de vücut beslenir gider.

Bunun gibi, şurada, burada açlıktan ölen kimseler var. Bunlar eğer Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine lütfettiği rızkı mukannen olarak alsalar; meselâ diyelim ki, Cenâb-ı Hak bir insana, bir çuval buğday veriyor. O ise, bu bir çuval buğdayı, hemen iki ayda bitiriyor. Ondan sonra on ay aç kalıyor ve bir müddet sonra da acından ölüyor. Ama o insan, o bir çuval buğdayı, mukannen kullanmak suretiyle, her gün birer avuç yese idi, bir sene ona yetecekti ve tabiî esbap açısından ölmeyecekti...

Demek ki, insanlar ölüyorlarsa, rızıksızlıktan, açlıktan ve ihtiyaçtan değil, belki Allah'ın verdiği rızık bir sene kendilerine yetecekken, çarçur ettiklerinden ve vücutlarında da suiitiyat hâsıl olduğundan ötürü, âdetlerini terk ediyor, dolayısıyla, şeriat-ı fıtriyenin kanunlarının mahkûmu olarak ölüyorlar, rızıksızlıktan ölmüyorlar...

A'raz: Hastalık belirtileri.

Mukannen: Zamanı ve mikdarı belirli, düzenli.

Şeriat-ı fıtriye: Yaradılışa ait, yaradılışla alâkalı kanunlar.

1 Hûd sûresi, 11/6.

2 Zâriyât sûresi, 51/58.

3 Bkz.: İsrâ sûresi, 17/70; Neml sûresi, 27/64; Ankebût sûresi, 29/60; Rûm sûresi, 30/40; Sebe sûresi, 34, 24; Fâtır sûresi, 35/3.

Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri'nin "eş-Şeceretü'n-Nu'mâniyye" isimli eserindeki işaretleri hakikatlerle ne ölçüde telif edilebilir?

Bu kitabın matbuunu bilmiyorum. El yazması birkaç kütüphanede var zannediyorum. Bunlardan biri de Edirne'de Selimiye Kütüphanesi'ndedir. eş-Şeceretü'n Nu'mâniyye gibi hemen çok eserlerinde Hazreti Muhyiddin, o gaybbîn gözüyle bazı hakikatleri keşfedebilmesi, bazı gaybî haberler verebilmesi Allah'ın ihsanı olan ilham esintileriyle, hâlihazırdaki durumu apaydınlık gördüğü gibi, Allah'ın lütfuyla, geçmişi-geleceği de önündeki kitabın sayfaları gibi görüp okuyan, açık-kapalı tevillerde bulunan bir meşrebin kutbu ve harika bir zattır. Bu arada, onun geleceğe ait hâdiselerden bahsetmesi, meselâ, falan tarihte şöyle bir şey, filan tarihte şöyle bir şey ve filan tarihte de şöyle bir şey... olacak demesi, onda, oldukça açık ve herkesten farklıdır. Vâkıa, birçok Hak dostu, Allah'ın emri ve izniyle, benzeri şeyler yapmışlardır ama, onun kadar açık ve ileri değillerdir.

Hazreti Muhyiddin bu mevzuda ilk olmadığı gibi, son da değildir. Ondan sonra da birçokları aynı şekilde ve aynı istikamette bazı şeylerden haber vermişlerdir. Daha ötede Üstad-ı Küll, Rehber-i Ekmel Efendimiz, geçmiş ve gelecekle alâkalı bu türlü şeylerden haber vermektedir. Evet o Sultanlar Sultanı, kıyamete kadar zuhur edecek hâdiseleri, âdeta bir televizyon ekranında seyrediyor gibi ümmetinin enzarına arz ve takdim buyurmuşlardır ki, bunların bir kısmı açıktır, sarihtir, tevile lüzum hâsıl olmayacak kadar vâzıhtır. Bir kısmı ise, Kur'ân'ın müteşabihatı nev'inden ancak, tevile, tefsire tâbi tutulunca hakikatlerine vâkıf olunabilmektedir. Hele bir kısmı var ki onlar sadece ehl-i tahkikin anlayabileceği mahiyettedir...

Daha sonra, ehlullahın, bu mevzudaki istihraçları ise, yani bir kısım hükümler çıkararak, bize ait aydınlatıcı bir kısım şeylerden haber vermeleri ya Kur'ân'a dayandırılır, ya Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sünnet'ine ya da doğrudan doğruya mişkât-ı nübüvvetin vesâyâsı altında, kendi gönüllerine esip gelen ilhamlara... İşte bu sayede Hak erleri, bir kısım hakikatlere nigehbân olur. Sonra da husussî bir dil kullanarak onları başkalarına anlatırlar. Ancak bu türlü hakikatleri ortaya atan hakikat erleri, Hak'la fevkalâde bir münasebet içinde bulundukları gibi, iddia ve tefahürden de fevkalâde uzaktırlar. Bin bir harika şeyler ortaya döker, bin bir gizli mesaj

sunarlar ama kat'iyen iddiaya sapmazlar. Hepsinin de dilinden düşürmediği tek şey, "İşin doğrusunu Allah bilir." kelimesidir. Temelde bu anlayış olunca, yani her şeyi bildiren ve işin temelini, nüvesini lütfeden Allah olunca, bu türlü ihbarlara karşı itiraz, sırf itiraz etmek için itiraz olur ki, her biri nefsin ayrı bir hırıltısı olan bu kabîl mırıldanmaların hiçbir ilmî kıymeti yoktur.

"Vahy-i metluv" olan Kur'ân'dan başka, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), dellâlı bulunduğu diğer iki mübarek kaynak daha vardı: Kudsî hadisler ve onların dışındaki söz ve beyanları. Bunlar vahiy ve ilhamın hangi derecesinden gelirse gelsin, ilâhî kaynaklıdır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arab'ın efsahı olarak, maksatlarını en güzel anlatanlar arasında, harika bir üslûpla anlatan bir insan olarak, kalbine vahyolunan şeyleri, ruhundaki esintileri, en güzel kelime ve kalıplar içinde dile getirmiş, o esintileri en iyi şekilde değerlendirmiş ve bize intikal ettirmiştir. Şimdi bir veli, her şeyi, üstadı sayılan Hâce-i Kâinat'a dayandırıyor ve O'nun ilm-i ledünnî deryasından bir şeyler çıkarıyorsa, bunu yadırgayıp istiğrap edecek ne var?..

Bazen bir velinin nazarına, uzaktan bir kısım hakikatler gösterilir. Bunlar dün olduğu gibi bugün de olabilir. Veli bazen mesafeyi ayarlayamaz ve hakikati olduğu gibi tespit edemez. Bazen herhangi bir hâdiseyi sembol hâlinde görür ve teviline muttali olamaz; olamaz da kendine göre tevil yapar. Yaparken de hatasız bir tevil yaptığını zanneder. Hâlbuki maksad-ı ilâhî başkadır, onların yaptıkları teviller başka... Tıpkı, insanın gördüğü rüyaları gibi... Meselâ, siz rüyada altın-gümüş görür ve zannedersiniz ki, Cenâb-ı Hak bugün size tatlı bir lütufta bulunacak veya maddî ve mânevî istifade edecek ve bir şeye mazhar olacaksınız... Hâlbuki, altın ve gümüşün mânâsı hevâ-yı nefis ve nefs-i emmare bakımından kuvvet kazanma demektir... Keza görseniz ki, Hazreti Cebrâil, hanenizin penceresinden içeriye giriyor, siz zannedersiniz ki, ruh-u emîn ve ruh-u metîn hanemize girdiğine göre, evimizde ilâhî esintilerden bir şey olacak. Hâlbuki âlem-i misalde böyle bir vak'a ile sembolize edilen hakikatin mânâsı o evden yüce ruhlu birisinin vefat edip gitmesi demektir. Keza birisi rüyasında, uygun olmayacak şekilde, herhangi bir insanla buluştuğunu görür. Günaha girdiğini ve gireceğini zanneder. Oysaki, bunun mânâ ve tevili, öteki insana yardımı dokunması şeklindedir. Böyle bir vak'a aynen Harun Reşid'in hanımı Hazreti Zübeyde için bahis mevzuudur. Bu mübarek kadın, rüyasında görür ki, Bağdat halkı gelip bununla temas ediyorlar. İffetine, namusuna fevkalâde düşkün olan Zübeyde Hatun titrer ve ürperir. Sonra da bir tabirciye sorar.

Tabirci ona "Sultanım, öyle bir hayır yapacaksın ki, bütün insanlık âlemi ondan istifade edecek." der. Neden sonra Zübeyde Hatun, Harem-i Şerif'e su getirme lütfuna mazhar olur.

Şimdi veli, misal âleminden hakâik adına aldığı sembollerin gerçek mânâlarını bilmiyorsa, onları tevil edecek ve belki bazılarında da yanılacaktır. Nüve ve çekirdek itibarıyla velinin bahsettiğiyle, nefsü'l-emirdeki hakikat arasında fark yoktur. Fark, icmal ve tafsilde, bizim dilimizle sembollerin dilinin farklılığındadır. Bu farklılığı ortadan kaldırıp, insanlara yanıltmayan mesajlar sunmak sadece peygamberler ve onların has vârislerine müyesser olmuştur. Peygamberler yanılmazlar, yanılırlarsa Allah hemen düzeltir. Zira, kitlelere imam olduklarından, onların yanılmaları kendilerine münhasır kalmaz; arkalarındakileri de yanıltır. Onların her şeyi objektif ve bütün insanlığı kucaklayıcı, içine alıcı mahiyettedir.

İşte Hazreti Muhyiddin'in, eğer Kur'ân, eğer Sünnet, eğerse kendi ilhamlarına dayanıp söylediği şeyler haktır. Ancak kendisine sembollerle anlatılan, mesleği, meşrebi, vazifesi ve devri itibarıyla, teviline kapalı olduğu bir kısım meselelerde, Sünnet'e muhalif beyanlarda bulunmuştur ki, İmam Şârânî, Molla Câmi gibi ehl-i tahkik, mâkul tevillerle, Hazretin anlatmak istediklerini anlatmaya çalışmışlardır.

Eş-Şeceretü'n-Nu'mâniyye'deki meselelere gelince, bunların bir kısmı zuhur etmiş bir kısmı da Allah dilerse zuhur edecektir. Meselâ, Hazreti Muhyiddin, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan evvel yaşadığı, hatta Mevlâna Celâleddin Rûmî Hazretleri'nden daha yaşlı yani Selçukî döneminde yaşadığı hâlde, Osmanlı dönemine ve daha sonralara ait bir kısım vukuatı açık-kapalı haber vermiştir. Hazreti Muhyiddin'in mezarı, Yavuz Sultan Selim Hazretleri zamanında bulunur ve ortaya çıkartılır. Ona ait olduğu söylenen şu söz, çok şâyân-ı dikkattir. "Sin şın'a girince Muhyiddin'in kabri ortaya çıkar." Yani "Sin" Selim, "Şın" Şam'a girince, Muhyiddin'in kabri belli olur ve saygıdeğer yerini alır. Şimdi o, Cenâb-ı Hak'tan gelen esintiler ve ilâhî tayflara dayanarak bunları söylüyor. Kendinden değil, zira et ve kemikten ibaret bir varlık bunları söyleyemez. O bütün benliğiyle Allah'a yönelmiş, mahiyetiyle melekleşmiş, Rabbimiz de onun melekleşen mahiyetine bir lütuf olarak, ona ruhlar ve ruhanîler seviyesinde bir letâfet vermiş. Bu letâfet sayesinde, eşyanın hakikatine, hatta geçmiş ve gelecek zamanlara nüfuz ile geçmişteki müphem vak'alardan, gelecekteki meçhul hâdiselerden, meselâ Devlet-i Âliye'nin

kuruluş ve gelişmesinden, bir kısım tarih çapındaki önemli vak'alardan; meselâ 4. Murad'ın altı ayda Revan'a gidip Revan'ı fethedeceğinden ve benzeri daha bir sürü şeyden bahsetmektedir. Bu arada Edison'u hayret ve takdirlere sevk eden "Fütûhât"taki elektrik bahsi de zikredilmeye değer kerametlerdendir.

Aslında, Muhyiddin bu mevzuda yalnız değildir. Meselâ, Bitlisli Müştak Dede, Cumhuriyet'ten takriben yüz sene evvel, İstanbul'a bedel pâyitahtın Ankara'ya intikal edeceğini söylemiştir[1] ki, gazeteler yazdı. Ancak Muhyiddin bu mevzuda kutup gibidir.

Bütün bunlarla beraber, bu büyük zevâtın muttali oldukları hakikatler değişmez değildir. Allah, her şeyi değiştirdiği gibi onların da görüp, duyup bilebildikleri şeyleri değiştirebilir. Zira O, eli kolu bağlı –hâşâ– âtıl bir varlık değildir. *"Her an O ayrı bir şe'ndedir."*[2] Her an insanın başını döndürücü ayrı bir icraatta bulunur. Binaenaleyh, Allah (celle celâluhu) "Levh-i Mahv ve İsbat"ta, yani, bizim göremeyeceğimiz buuddaki tabloları da tıpkı gördüğümüz her şeyi değiştirdiği gibi değiştirir; başka türlü yazar. Dilediğini mahveder, dilediğini tesbit buyurur. Ana Kitab'a gelince, o ilm-i ilâhîdir; kader de zaten ilm-i ilâhînin bir unvanıdır. Hazreti Muhyiddin de buraya ıttılâı nispetinde ne söylemişse hak söylemiştir. Hakka uymayan bazı şeyler varsa, ya o tevilini anlamamış veya o hakikatin henüz vakti gelmemiş; yahut biz, Hazreti Muhyiddin'in beyanını anlamıyoruz demektir.

Hâce-i Kâinat: Varlığın mürşidi, rehberi Hz. Peygamber Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm).

İlm-i ledün: Allah tarafından insanın gönlüne atılan ilâhî bilgi ve içe doğan hakikatler ilmi.

İstiğrap etmek: Yadırgamak.

Müteşabihat: Birden fazla anlamı mümkün olan, gerçek mânâsının anlaşılması için başka izah veya delillere ihtiyaç duyulan çeşitli meseleleri insan aklına yaklaştırmak için kullanılan benzetme veya mecazî ifadeler.

Vahy-i metluv: Kelimeleri de, mânâları da Allah tarafından bildirilen vahiy.

1 Me'vâ-yı Nâzenîn"e kim "elf" olursa efser,
Lâbüd, olur o "me'vâ", İslâmbol ile hemser.

Nûn ve'l-kalem" başından alınsa "Nûn-u Yûnus",
Aldıkta harf-i dîger, olur bu remz azhar.

Miftâh-ı sûre-i "Kâf", serhadd-i Kâf ta Kâf,
Munzam olunmak ister "Râ-yi Resûl" Peygamber.

Hâ-yi Hû" ile âhir, maksûd oldu zâhir;
Beyt-i Veliyy-i Ekrem; Elhâc İyd-ı Ekber.

Ey Pâdişâh-ı Fahhâm: Sultan Hacı Bayram!
Rûhanî ister ikram "Müştak" abd-i çâker.

Birinci beytin mânâsı şudur: (Bir zaman gelecektir ki, isminin başında “elif” harfi bulunan bir şehir, İstanbul ile arkadaş, yani onun gibi hükümet merkezi olacaktır.) Bu beyitte, aynı zamanda, o şehrin ne zaman hükümet merkezi olacağı da “Ebced” hesabıyla bildirilmiştir: “Elf” kelimesi, Arapça’da “1000” rakamını ifade etmektedir. Buna birinci mısranın sonundaki “efser” kelimesinin eski harflerle yazılışının Ebced hesabıyla tutarı olan 341 de ilâve edilirse 1341 eder. Hicrî 1341 yılı, milâdî 1923 yılına rastladığına göre bu tarih, Cumhuriyet’in ilânını ve dolayısıyla de Ankara’nın başşehir oluş yılını gösterir.

Eski harflerle Ankara kelimesinin harflerinin mecmuu beştir; “Müştak Baba”nın gazeli de beş beyittir. Gazelde, o şehrin ilk harfinin “elif = a”; ikinci harfinin “Nûn ve’l-kalem” âyetinin başından alınan “nûn = n”; üçüncü harfinin (Kâf) sûresinin anahtarı, yani ilk harfi olan “kâf = k”; dördüncü harfinin , “Resûl” kelimesinin ilk harfi olan “ra = r”; beşinci harfinin ise, “Hû” kelimesindeki “hâ = a” harfi olduğu bildirilmektedir ki, bu harfler sırasıyla toplanırsa (Ankara) kelimesi meydana çıkmış olur. Sondan bir evvelki beyitte, bu şehirde Hacı Bayram Velî’nin türbesi bulunduğuna dair işaret de vardır.

2 Rahmân sûresi, 55/29.

Mü'minde gerilim nelere karşı ve nasıl olmalıdır?

Gerilim, müspet yönüyle, insanın iyi şeylere karşı fevkalâde arzu duyması ve hâhişkârlığı, dolu oluşu ve tetikte bulunmasıdır. Din ve dine ait şeyleri, dinî duygu ve düşünceyi âşıkâne arzu etmesi, ızdırap çekmesi, hatta bu hususta huzursuz olması, gece gündüz mâşukunu düşünür gibi hep onu düşünmesi, onunla oturup-kalkması.. dinin, hayata hayat olmasını, âdeta bir visal arzusuyla bekler gibi beklemesi.. başta kendi milleti olmak üzere, insanlığı dinî duygu ve dinî düşünceye uyarmayı en büyük emel, hatta hayatının gayesi bilmesidir. Ayrıca, küfre, küfrana, ahlâksızlığa ve dalâlete karşı nefret duyup nefret göstermelidir ki, canlılığını koruyabilsin. Aksine az gevşeklik gösterdiği takdirde din adına hiçbir şey yapamaz, hiçbir hizmet veremez. Yani Allah'ın marziyatının tahakkuku, O'nun istediği içtimaî âhenk, düşünce ve felsefenin hayata hâkim olması istikametinde bir gayret ve şiddetli iştiyakla mümkündür; fertte her türlü sapkınlığa, azgınlığa karşı bir mücadele azmi ve mücadelede kararlılık olmazsa, hele bir de küfürle, çeşit çeşit sapıklıklarla içli-dışlı olur ve bundan da müteessir değilse, onun bütün bütün gerilimi kaybolmuş, kolu-kanadı kırılmış demektir.

Mevzu ile alâkalı Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) tavrı gayet açıktır: "Hiçbiriniz iman etmiş olamazsınız; Beni, kendinden, anne babasından, evlâtlarından daha artık sevmedikçe."[1] buyurur. Tutulacak ve atılacak hususların hepsinde gerilimi koruma ve tavrını ortaya koyma mevzuunda da şöyle buyurur: "Üç şey vardır ki, onu yaşayan, imanın tadını tatmış demektir..."[2] Evet, vicdanında onu duyan ve bulan imanın şuurunda demektir. "Evvelâ, Allah ve Resûlü, ona dünyada her şeyden daha sevimli olmalıdır." Onlar üzerinde tercih edeceği hiçbir şey bulunmamalıdır. Anne babanın evlâda, evlâdın da anne ve babaya karşı cibillî ve fıtrî sevgileri, alâkaları ne kadar derin olursa olsun, bir insanın, mantık, muhakeme, düşünce ve kadirşinaslık açısından Allah ve Resûlü'ne olan alâkası her şeyin üzerinde olmalıdır. Aslında, Allah ve Resûlü'ne karşı duyulan alâka ve sevgi bir tefekkür ve sezme, bir araştırma ve bulmanın ifadesidir. Araştırarak ve tefekkürle insan, vicdanında böyle bir sevgiye ermişse, buna tercih edeceği hiçbir şey yoktur. Ve imanının tadını tatmış insanda aranılan birinci vasıf da işte budur: Allah ve Resûlullah'ı her şeye tercih etmek. Daha şümullü bir ifadeyle, erkân-ı imaniyeyi her şeye tercih etmek. Sinelerde Allah sevgisi, simalarda Allah nuru

varsa, her şey var; var olmanın mânâsı da var.. yoksa, varlıkla yokluk arasında fark yok demektir.

İşte bu anlayışla bütünleşen mü'min, bütün mü'minleri, hatta bir ölçüde bütün varlığı, sevgisinin içinde eridiği Zât'tan ötürü ve garazsız, ivazsız sever. Evet, "Sevdiği kişiyi Allah için sever."

Bu birinci mesele, Allah'ın istediği vicdan ve huzur toplumunun teşekkülünde oldukça mühim bir unsurdur. Diğer önemli mesele de, küfre karşı gerilim ve tavır belirlemedir. Evet, "Allah bir insanı, küfür ve dalâletten kurtardıktan sonra, o insan, yeniden ona dönmeyi, ateşe atılıyor gibi görmüyorsa, imanın tadını tatmamıştır."[3] Mü'minin içinde küfre, küfrana, dalâlete, yanlışa, eğriye, sevimsize karşı tiksinti ve ürperti olmalıdır. İçinde bu nefreti kaybeden bir insan, ne küfrün gitmesini, ne de onun yerine, neslin kalbine imanın gelip hâkim olmasını arzu edemez. Böyle bir şey için evvelâ, ciddî bir iman aşkı, sonra da küfre karşı çok ciddî bir nefret olmalıdır. Evet, her türlü kötülüğün, fenalığın, anarşinin, huzursuzluğun, istikrarsızlığın ve düzensizliğin temelinde yatan küfre karşı böyle bir tavır belirlemek, hem mü'minin gerilimi için, hem de ülke, millet, hatta bütün insanlık için şarttır. Din ve ülke düşmanlarının bu millete karşı en büyük kötülükleri onun metafizik gerilimini kırmaları olmuştur. Bu mel'un düşünce, cihada bâğilik, zafere işgal deyip durmuş ve tarihten gelen aslan bir milleti, Şair İkbal'in ifadesiyle koyunlaştırmıştır. Artık onu, ne işgale uğramalar, ne istismarlar, ne de izzet ve gururuyla oynamalar müteessir etmemektedir. Böyleleri, ırz çiğnense, namus pâyimâl olsa, şeref, haysiyet diye bir şey kalmasa, her şey delik deşik edilse, yine "of" demeyecektir; çünkü gerilimi yoktur. Bu gerilim sayesinde insan, arzuladığı, özlediği şeyleri elde edebileceği gibi yine bu gerilim sayesinde de Allah'ın sevmediği şeylerden uzaklaşabilir.

Hulâsa, metafizik gerilim, ferdin küfürden, dalâletten, tuğyandan nefret ve derin bir iman arzusudur. Fakat, bu gerilim sokağa dökülme, sokakta kavga verme değildir. Belki, bin kavganın her gün vicdanında meydana getireceği heyecan ve helecanı yaşama, bin bir ızdırapla her gün birkaç defa iki büklüm olma, daima milletin problemleriyle meşgul bulunma, milletin iman selâmeti uğruna Cehennem'in alevleri içine girmeye hazır olma, hayatında sadece bir defa değil, her gün birkaç defa ölüp ölüp dirilme; içinde bulunduğu toplumun ızdıraplarını vicdanında yaşama; her gün onların, böyle birbirine bağlı zincirin halkaları gibi yuvarlanıp yuvarlanıp Cehennem'e gidişleri karşısında "of"

deyip inleme, iki büklüm olup kıvranma, imandan nasipsizler karşısında âdeta onların burkuntu içinde olan vicdanlarını, kendi hissiyatında duyup yaşama; nasıl yaşıyorlar, nasıl bu inim inim hayata katlanıyorlar, nasıl küfür ve dalâletin bu boğucu ve öldürücü atmosferi içinde hayatlarını sürdürebiliyorlar diye her gün cehennemleri vicdanında yaşama.. işte gerilim insanı!..

Böyleleri, bu temiz, bu insanî duygularla her gün bir gazilik, bir şehitlik kazanırlar. Bunun içindir ki, ne şartların ağırlaşması, ne yolların daralıp yürünmez hâle gelmesi, ne de zulmetlerin zulmetleri takip etmesi ve ortalığın sürekli sis ve duman olması onları korkutamaz, sindiremez, gevşekliğe sevk edemez. Ve hele, asla küfre boyun eğdiremez. Bizim anladığımız metafizik gerilim budur. Bir toplum bu gerilimi kaybettiği an, suretî var olsa bile, çoktan ölmüş ve mezara gömülmüş demektir. Sonra da, ölmüş ruhlarının yanına cesetlerini ulaştırmak için, Allah (celle celâluhu) zalimleri onların başlarına musallat eder; cesetlerini de ezdirir ve ruh-ceset beraber mezara alır.

Evvelâ ölüm, ruhta ve kalbde başlar; sonra cesedi de alır götürür. Ruhunda ölmemiş insanları, Allah, hiçbir zaman çiğnetmemiştir. Aksine, devamlı ruh cephesindeki mağlubiyeti, madde cephesindeki mağlubiyet takip etmiştir.

Bundan başka, böylelerinin dinî hayatı arzulamaları, beyhude ve mâlihülyadır. Kim olursa olsun, gerilimini koruyamamış kimselerin akıbeti ölümdür. Eğer bir diriliş bekleniyorsa, o da metafizik gerilimi olan kimselerin omzunda olacaktır.

Her meselede yegâne destek, sadece ve sadece O'ndandır.

Bâğilik: Eşkiyalık, zalimlik.

Hâhişkâr: İstekli, arzulu.

Marziyat: Cenâb-ı Hakk'ın rızası.

Mâlihülya: Kuruntu, boş hayal.

1 Buhârî, *iman* 9; Müslim, *iman* 67; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/461.

2 Buhârî, *iman* 8; *edep* 42; Tirmizî, *iman* 10.

3 Bkz.: Buhârî, *iman* 9, 14; *ikrâh* 1; Müslim, *iman* 67; Tirmizi, *iman* 10; Nesâî, *iman* 3; İbn Mâce, *fiten* 23.

Bizim salavât getirmemizle Cenâb-ı Allah, Peygamberimiz üzerine rahmeti ve selâmı indirir mi? Zaten Cenâb-ı Allah, O'nun üzerine rahmetini indiriyor. Bizim salavât getirmemizin hikmeti nedir?

Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) büyük hayırların, yümünlerin, bereketlerin temelinde bir nüve gibidir. O size, doğru yolu gösteren, dosdoğru çığırı açan, sırat-ı müstakîme delâlet eden, yanılmaz, yanıltmaz bir rehber, bir Muktedâ-yı Küll'dür.

Bu nurlu yolda, insanları zulmetten nura çıkarmaya vesile olan o Zât'a, bu nurlu yolda yürüyen herkesin sevabından bir hisse verilecektir. "es-Sebebu ke'l-fâil"[1] sırrınca ümmetinin işlediği hasenatın bir misli O'nun defterine kaydedilecektir.

Makam-ı Mahmud'un sahibi olan Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefatıyla defteri kapanmayacak, yığın yığın hasenat, salih amel devamlı O'nun defterine kaydolacak; makamı büyüdükçe büyüyecek, salâhiyet sınırları genişledikçe genişleyecek ve –inşâallah– her gün, ümmetinden daha geniş kitlelere şefaat etme hakkını kazanacaktır. Binaenaleyh, bu meseleyi değişik iki zaviyede ele almak icap eder:

Birincisi: Bizler Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) salât ü selâm okumakla ahd ü peymânımızı yeniliyor, ümmet olma isteği ile kendisine müracaat ediyoruz. Yani "Seni andık, seni düşündük; Hakk'ın senin kadrini yüceltmesi için dua ve dilekte bulunduk." diyor ve dehalet ediyoruz. İşin bu yönüyle bizim dualarımız, "Makam-ı Mahmud"un Sahibi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) makamını yükseltmesi niyetiyle yapıldığından, O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) şefaat dairesi genişlemiş oluyor.[2] Böylece daha çok kimse o şefaat dairesinden istifade edebiliyor.

İkincisi: Bir kişinin Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında, O'nun kadir ve kıymetinin yükselmesi istikametinde yapacağı dua, kendisinin, O'nun himayesi altına girmesine vesile olması içindir. Böylece, o kişi hakkında şefaat dairesi vüs'at kazanmış oluyor. Binaenaleyh, salât ü selâma Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha çok biz muhtaç bulunuyoruz. Müracaatımızla mevcudiyetini, büyüklüğünü kabullenmiş ve küçüklüğümüzü, hiçliğimizi ilân etmiş oluyoruz. Devletini büyük tanıyıp

yardım için ona müracaat eden kimse gibi, biz de aczimiz ve fakrımızla beraber, şiddetli ve çok büyük bir günün endişesiyle şimdiden sarsılmışlık içinde, melce ve menca olarak Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) dehalet ediyor, arz-ı ihtiyaç ve arz-ı hâlde bulunuyoruz.

Cenâb-ı Hak, Şefaat-i Uzmâ sahibi Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) şefaatine bizi mazhar eylesin.

Bu işin bişaretini de arz edeyim. Deniliyor ki, her peygamberin kendi ümmetine verdiği bir şey vardır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurmuştur ki: *"Ben, ümmetime vereceğimi, ahirete sakladım. O da şefaatimdir."*[3]

Muktedâ-yı küll: Bütün bir varlığın rehberi, her yönüyle kendisine uyulan Zât.

Vüs'at: Genişlik.

Yümün: Bereket.

1 *"Bir şeye sebep olan onu yapan gibidir."* (Bkz.: Müslim, *imare* 133; Tirmizî, *ilim* 14; Ebû Dâvûd, *edep* 115.)

2 Buhârî, *ezan* 8; Ebû Dâvûd, *salât* 38.

3 Buhârî, *tefsir* (17) 5; *teyemmüm* 1; Müslim, *iman* 326-327; *mesacid* 3.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir defasında “Bu ağızdan sadece hak çıkar.” demesine rağmen hurmaların aşılanması tavsiyesi üzerine meydana gelen netice için “Ben bir beşerim.” demesi nasıl tevfik edilir?

Bu soruda iki hadisin birbirine zıt olmasından bahsediliyor. Bunlardan birinci hadis: “Bu ağızdan doğrudan başka bir şey çıkmaz.” Buradaki ifade daha ziyade, mübarek ağızlarına işaret ederek: “Yaz! Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim ki, buradan haktan başka bir şey çıkmaz...”[1] şeklindedir.

Hadis, başta Ebû Dâvûd olmak üzere pek çok sahih hadis kitabının rivayet ettiği bir hadistir.[2] Bu hadisin râvisi de Abdullah İbn Amr İbn Âs’tır (radıyallâhu anhuma). Daha evvel de arz etmiş olabilirim; o, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) fem-i güher-i nebevîsinden dökülen her inciyi tespit eder ve hiçbirini kaçırmazdı. Hatta Ebû Hüreyre, kendisinden daha çok hadis rivayet ettiğini ifade sadedinde: “Ben hadisleri yazmadım. Ama, Abdullah İbn Amr yazardı. O bakımdan benden daha çok hadis kaydetmiş olabilir.”[3] der. Abdullah İbn Amr İbn Âs, çok âbid, zâhid bir insandı. O devirde ibadet ü taatiyle tanınırdı. Efendimiz kendisine “Bir gün iftar et, bir gün imsak et. Hazreti Dâvûd’un orucudur bu.” dediği zaman, bunu azımsamış “Dahasını yapabilirim yâ Resûlallah.” demişti. “Gecenin üçte birinde ibadet et, diğerinde de istirahat...” O, “Dahasına muktedirim.”[4] diyerek hep ileri seviyede bir kulluk anlayışı içinde olmuştu. Evet, takvada, incelikte, ibadette derin bir insandı. Bir de Peygamberimiz’in her sözüne karşı öyle saygıyla doluydu ki, Efendimiz’in ağzından çıkan hemen her şeyi yazardı.

İşte, bu hadislerden birincisi, bunu ifade ediyor. Abdullah İbn Amr diyor ki: “Bana, ‘Efendimiz’in ağzından çıkan her şeyi yazıyorsun, ama O da bir beşerdir. Yumuşak olduğu an da olur, öfkeli olduğu an da.. bazen arzu etmediği şeyler de söyleyebilir -hâşâ-, sen ise tefrik etmeden her şeyi yazıyorsun.’ dediler. Bunun üzerine ben de yazıyı bıraktım. Sonra Efendimiz’le karşılaştığımda dedim ki: ‘Yâ Resûlallah böyle böyle diyorlar..!’ Buyurdular ki: Yaz! Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim ki, bu ağızdan haktan başka bir şey çıkmaz.”[5]

Vak’anın birisi bu; diğeri de şöyle: Aleyhi Ekmelüttehâyâ Efendimiz

Medine'ye teşrif buyurduklarında, Medinelilerin hurmaları aşıladıklarını görüyor ve "Bu aşılamanın neticeyi değiştireceğine kâni değilim." diyor. Yani "Aşılamanın, kat'iyen faydası yoktur." demiyor. Neticeye tesir etmeyeceğini ifade buyuruyor. Onlar da hangi stilde aşı yapıyorlarsa onu bırakıyorlar. Ertesi sene de verim alınamıyor. Kim bilir belki Allah'ın takdiri, o sene meyve olmayacaktı..? Sonra buyuruyorlar ki: "Dünyanızın işlerini siz iyi bilirsiniz."[6] Bunu, "Benden daha iyi bilirsiniz." şeklinde anlamak doğru değildir. İhtimal ki, Efendimiz'in maksadı, "Siz bunları aşılıyorsunuz ama, Allah'ın dediğinden, dilediğinden başka bir şey olmayacaktır." Ondan sonra tevafuken ertesi sene meyve olmadı. Zeytin de bir sene olur, bir sene olmaz. Olmadığı seneye rastladı. Onların hâllerine baktı, sözlerindeki hikmeti kavrayamadıklarını anladı. "Dünyanızın işlerini siz iyi bilirsiniz." dedi. Yani vicdanî tecrübe ile kazanacakları önemli bir husus için henüz vaktin erken olduğuna işaret buyurdu.

İkinci bir husus: Cahiliye devrinde çeşitli sebeplere tesir-i hakikî veriyorlardı; meselâ yine Buhârî, Müslim'de gördüğümüz rivayete göre "Yağmuru bize nev verdi." diyorlardı. Yani "Falan yıldız zuhur edince, bulut teşekkül eder ve o yıldız bize yağmur verir."[7] itikadında idiler.

Bu hususta Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyururlar ki: "Yıldızın zuhur veya sukutuyla yağmur geldi, diyenler kâfir oldu; yağmuru Allah verdi, diyenler de mü'min..."[8] Evet, bir cemaat, her lütfu Allah'tan bildiği gibi, yağmurun da Allah'tan geldiğine inanıyor. İşte onlar mü'min... Diğer bir topluluk ise, her şey gibi yağmuru da sebeplere veriyor. Onlar da Allah'a karşı küfür etmiş oluyorlar. O devirde, böyle esbaba tesir-i hakikî verme çok yaygındı. Bunu, kökünden kesip atmak, her şeyin Allah'ın elinde olduğunu göstermek.. O'nun, ulûhiyetinde bir olduğu gibi, rubûbiyetinde dahi bir olduğunu iş'âr için, değil emare ve alâmetler, sebepler dahi zapturapt altına alınmıştır.

Evet, nasıl Allah zâtında tektir, öyle de icraatında dahi vezir ü vüzeraya ihtiyacı yoktur. Yıldız doğsa da doğmasa da yağmuru veren Allah'tır. Ama çok defa yağmurun gelmesini herhangi bir sebep veya bir yıldızın zuhuruna mukarin kılar. Bu bir iktirandır. Ta insanlar yağmurun geleceğine hazırlansınlar. Ama O, yağdırmayabilir de. Evet O, ne isterse onu yapabilir... Efendimiz bu hakikate inandırmak için, yani esbap ve vasıtaların tesiri olmadığını, her şeyin Müsebbibü'l-Esbap olan Allah'ın elinde bulunduğunu göstermek için, halkın, eşya ve hâdiselere sebep ve vesile saydığı her şeyi yıkıyor ve nazarları Kudreti

Sonsuz’a çeviriyordu.

Bir başka vak’a: Bir gün, bir bedevi, Resûlullah’ın huzuruna geldi ve “Yâ Resûlallah, devem uyuzlu develerin yanına bağlandığından uyuz oldu.” dedi. Buyurdular ki: “O uyuzlu deve, uyuzu, yanına bağlandığı deveden aldı, öbürü nereden aldı?...”[9] Burada hastalığın sirayetini nefyetme yok. Öyle olsaydı hiç: “Bir yerde sâri bir illet varsa oraya girmeyin; içerdeyseniz dışarıya çıkmayın.”[10] şeklinde ikazda bulunur muydu? Esasen Efendimiz, cahiliye akıl ve mantığına karşı savaşıyordu. Yoksa sebepleri nefyetmiyordu. O’na göre sebeplerin bir hikmet-i vücudu vardı. Virüslerin, mikropların hastalık yapabileceğine dahi işarette bulunuyorlardı. Ancak, sebepler her şey demek değildi. Sebeplere riayet bir mükellefiyet ve vazife; neticenin, Allah’ın elinde olduğuna inanmak ise tevhiddi. İşte, bu ince hususu göstermek için Efendimiz, “O uyuzlu deve, uyuzu öbür deveden aldı. O kimden aldı?” diyerek, meseleyi, devir ve teselsül zemininde, devir ve teselsülün bâtıl olmalarıyla noktalıyordu. Yani, o ondan o da bir öncekinden... Pekâlâ ilk deve kimden aldı?... Ve neticede “Allah” dedirtiyordu. Öyleyse, daha sonra sebepler tahtında cereyan eden şeyler ta baştan Allah’ın emir ve iradesi altında oluyor demektir. Her şeyi yaratan Allah’tır (celle celâluhu). Böylece Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), tevhid-i rubûbiyete dair bir şirkin başına balyoz indiriyor, ruhları şirke karşı uyarıyor ve çok önemli bir hususa dikkatimizi çekiyordu.

Şimdi, aşılama meselesine gelelim. Aşılama mevzuunda da cahiliye devrinde öyle bir itikat vardı ki, hurmayı aşıladığın zaman on verir, aşılamazsan hiç olmaz. Bunda da gizli bir şirk vardı, yani sanki aşılama, hurmanın meydana gelmesine tek sebep gibiydi. Efendimiz, bu bâtıl anlayışı yerinden söküp attı ve sebeplerin, sadece Allah’ın izzet ve azametinin perdeleri olduğunu onlara anlattı. Anlattı ama, ashabın kendi mantık çizgilerinde anlattı. Evvelâ onlara bir ders verdi. Sonra da onlar, belli bir anlayış içinde karşısına çıkınca “Dünyanızın işlerini siz bilirsiniz.” dedi. Burada ciddî bir iltifat mı var? Yoksa, anlattığı hakikati kendi istediği mânâda kavrayamamadan ötürü bir tembih mi var? Üzerinde düşünülmeye değer.

Üçüncü bir husus: Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) söylediği her söz bütün bir hayatı talim istikametindedir. Eğer onların hayatlarının her noktasına doğrudan doğruya teşri maksadıyla katılsa ve karışsaydı meselâ, deseydi ki: Sularınızı şöyle akıtın, içerken bardağı şöyle sofranın etrafında dolaştırıp için; şu işi yaparken şöyle yapın, ağacı keserken alttan kesin, demiri

döverken şöyle dövün; böyle ocağa sokun gibi, her şeyi talim etseydi, bu emirlere de, diğer teşriî emirleri gibi uyulmasını zarurî görüp kıyamete kadar aynı şeyleri yapacaklardı ve yapacaktık. Hâlbuki Allâmu'l-Guyûb'un kendisine bildirmesiyle, buğdaydan bire on almak mümkün olduğu gibi, bire yüz almak da mümkündü. Tecrübe ve aşılamalarla, meselâ narenciye yumruk kadarken bir kavun, bir karpuz hâline getirilebilirdi.[11] Böylece onlara, bilgi, görgü ve mümareselerini artırma güven ve itimadını verdi.

Dördüncü bir husus var ki, cidden çok mühimdir. Cenâb-ı Hak beşere, şeriat-ı fitriyeye müdahale etme hakkını vermiştir. Madem insan yeryüzünde Allah'ın halifesidir. O hâlde Allah'ın yarattığı şeylerde, şart-ı âdi kaydıyla bir kısım müdahaleleri olacaktır. Bu husus aynı zamanda iradenin hikmet-i vücudu ve insanın Yaratan'a halife olmasının bir neticesidir. Hâlbuki bu mevzuda dahi, Efendimiz'in teşriatına uyacak, diyeceklerdi ki, "Aşılama!" dedi aşılamadık, "Aşıla!" dedi aşıladık. Böylece, beşerî ilgi ve bilgi kaynakları kuruyacak, tecrübe birikimleri heba olup gidecek ve fıtratı talim etme vazifesiyle gelen Zât, fıtratla zıtlaşmış olacaktı. Oysaki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir söz söylerken kıyamete kadar devam edecek şekilde söyler. O'nun vaz'ettiği kanunlar kıyamete kadar câridir. Binaenaleyh, O, öyle kat'î şeyler söylemeliydi ki, ileride yanlış anlamalara meydan verilmesin. Ve herkes her zaman, büyük bir güvenle o âb-ı hayat kaynağına başvurabilsin. Onun için o ağızdan hep doğru çıkmalıydı. O ağızdan hep doğru çıktı. Ve doğrudan başka bir şey çıkmadı...

Beşinci bir husus da, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir insandı, insan hürriyetinin ne demek olduğunu çok iyi biliyordu. İnsan hür değilse insan da değildir. Esir bir insana insan denemez. Zindandaki bir insana da insan denemez. Kefere ve fecerenin sultası altında, onların müsaade ettiği hayatı yaşama, onların müsaade etmediği hayatı yaşamama gibi bir zillet içinde bulunmak da insanlık demek değildir. Böyle insanlıktan Allah'a sığınırız. Böylesi bir hayata razı olanları da Allah ıslah eylesin!

Evet, insan, iradesiyle insandır. Ve irade çok mühim bir meseledir. İrade öyle bir meseledir ki, tıpkı, toprağa düşen bir tohum gibi, toprağın bağrına düşer düşmez, düştüğü yeri hemen kocaman bir ağaca hamile hâle getirir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların iradelerine zincir vurmadı. Evvelâ onları bir denedi, sonra, "Sizin iradenizin neticesi, semeresi hatta daha sonraki semereleri için öyle hareket etmeniz doğrudur." dedi.

"Dünyanızın işlerini siz bilirsiniz." demek suretiyle bu hakikati anlattı ki, anlattıkları doğrudan başka bir şey değildir.

Allâmu'l-Guyûb: Gizli, açık her şeyi en iyi bilen Hz. Allah.

Fem-i güher: Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) inci, cevher kaynağı mübarek ağızları.

Müsebbibü'l-Esbap: Sebepleri birbirine bağlı yaratan, onlara sebep olma pâyesini veren Hz. Allah.

Teşriat: Getirilen hükümler, kanunlar.

1 Ebû Dâvûd, *ilim* 13; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/162; Dârimî, *mukaddime* 43; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/186-187.

2 Ebû Dâvûd, *ilim* 13; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/162; Dârimî, *mukaddime* 43; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/186-187.

3 Buhârî, *ilim* 139; Tirmizî, *ilim* 12; *menakıb* 46; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/249.

4 Buhârî, *fezâilü'l-Kur'ân* 34; Müslim, *sıyam* 182.

5 Ebû Dâvûd, *ilim* 13; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/162; Dârimî, *mukaddime* 43.

6 Müslim, *fezâil* 141. Ayrıca bkz.: İbn Mâce, *ruhûn* 15.

7 Buhârî, *istiskâ* 27; Müslim, *iman* 125; Ebû Dâvûd, *tıp* 22.

8 Buhârî, *istiskâ* 27; Müslim, *iman* 125; Ebû Dâvûd, *tıp* 22.

9 Buhârî, *tıp* 25; Müslim, *selâm* 101; Ebû Dâvûd, *tıp* 24; Tirmizî, *kader* 9; İbn Mâce, *mukaddime* 10.

10 Buhârî, *tıp* 30; Müslim, *selâm* 98.

11 Müslim, *fiten* 110; Tirmizî, *fiten* 59; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/182.

Hazreti Havva'nın, Hazreti Âdem'in (aleyhisselâm) eğe kemiğinden yaratıldığı söyleniyor, ne dersiniz?

İnsan, tekâmül neticesi şu hâli iktisap etmiş bir varlık değildir. O müstakillen, bir nev'i olarak yaratılmıştır. Yoksa, nev'ilerin değişmesi neticesinde bir şeyler iktisap ede ede bu hâle gelmemiştir. Istıfa-i tabiîye (natürel seleksiyon) uğrayarak da bu hâle gelmiş değildir. İnsan, nev'i olarak, Allah tarafından yaratılmıştır. Hazreti Âdem de bir bakıma, Hazreti Mesih gibi mucize olarak yaratılmıştır. Sebepler âlemi içinde mucizeyi izah etmeye de imkân yoktur. Doğrusu, canlının meydana gelişini, ne tabiatçılar, ne de tekâmülcüler pozitif olarak ispat etmiş değillerdir. Ortaya attıkları nazariyeler, ilmî bir tarafı olmayan tutarsız şeylerdir ve çok zayıf payandalar üzerinde durmaktadırlar... Yapılan haklı tenkitler karşısında da, artık iflas etmiş sayılırlar. Bu hususta yazılmış eserler, yapılmış konuşmalar var; istifade için onlara başvurulabilir...

Sebepler âlemi içinde bir meseleyi ele alırken, onu illet-malûl (sebep-netice) dengesi içinde "tenasüb-ü illiyet prensibi"ne göre ele alırız. Meselâ diyoruz ki bir tohumdan bir ağacın meydana gelmesi için, Allah'ın (celle celâluhu) izniyle evvelâ buna zemin, toprak, vasat, atmosfer, tohumun ve tohumun da ukde-i hayatiyesinin müsait olması gibi şartlar lâzımdır. İşte bu sebepler, omuz omuza verince "illet-i tâmme" dediğimiz şey meydana gelir. Bu illet (sebep), malûlün (netice) vücudunu zarurî kılar. Yani, Allah'ın izniyle bu sebepler toplanınca, bir rüşeym bir başak, bir yumurta da bir civciv olur.

İnsanın ilk yaratılışı bir mucizedir. Bu meseleyi sebep-netice münasebeti içinde şöyle ele alabiliriz: Diyelim ki, bir canlıdan diğer bir canlı elde etmek için, bir kuşla bir tavuğu veya bir atla merkebi çiftleştirdiniz; birincisinden hiçbir şey olmaz. İkincisinden de nesli devam etmeyecek olan katır meydana gelir. Burada illet eksiktir; yani "tenasüb-ü illiyet" prensibine göre neticeye gitmede kusur vardır. Ama, erkek ve kadından, bir insanın elde edilmesi için, erkek spermi, kadının rahminde yumurta ile bütünleşirse, mualece tam, sebepler eksiksiz ve her şey mükemmeldir. O zaman Allah'ın emri ve izniyle cenin teşekkül edebilir, büyür.. geçireceği safhaları geçirir ve dünyaya gelir. Burada, sebepler tam içtima ettiğinden, beklediğiniz neticeyi elde etmiş olursunuz. Vâkıa, harikulâde kabîlinden Allah (celle celâluhu) onu da değiştirebilir ve ayrı bir kabiliyette, değişik mahiyette de dünyaya getirebilir...

Evet bu, işin esbap içinde izahıdır. Mesele, illetle-malûller, sebepler-neticeler üstü cereyan ederse, o zaman evolüsyonla, natürel seleksiyonla değil, Allah'ın (celle celâluhu) ve Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) anlattığı şekilde kabul etmemiz iktiza eder.

Allah diyor ki: Sizin izah edemediğiniz noktayı Ben size anlatayım; bu bir mucizedir. Hazreti Âdem annesiz babasız; Hazreti Mesih ise babasız bir mucizedir.[1] Allah, herhangi bir varlığı bazen anasız, bazen babasız meydana getirdiği gibi, bazen de hem anasız, hem de babasız yaratabilir. Ve işte, Hazreti Âdem'in yaratılması da böyledir ve bu yaratılışı sebeplerle izah etmeye imkân yoktur. Kur'ân-ı Kerim meydan okuyor. *"Gezsinler yeryüzünü, hilkat nasıl başladı görsünler."*[2] Yokluktan varlığa geçişi nasıl izah edecekler?

Bunun gibi, Hazreti Havva'nın, Hazreti Âdem'den yaratılması meselesi de, başka bir mucizedir. Onun için, sebeplerin cereyanı içinde bunu da izah edemiyoruz. Tabiî, edemiyoruz diye inkâra kalkışmak da safdillik olur. Çünkü aynı şey Hazreti Âdem ve Hazreti Mesih için de bahis mevzuudur.

Hazreti Âdem ve Havva'nın yaratılışı unutulduğu için, Hazreti Mesih'in yaratılışı ile Allah, yeniden ilk yaratılışa nazarları çeviriverdi ve Hazreti Mesih'in dünyaya gelişini soranlara; Kur'ân *"Allah'ın nezdinde Hazreti İsa'nın durumu, Hazreti Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra da ona 'Ol' dedi ve oluverdi."*[3] buyurmaktadır..

Evet, insanlık ilk mebdei unutmuştu. Hazreti Mesih'le Allah (celle celâluhu) onu yeniden hatırlatıverdi.

Şimdi serrişte edilmek istenen Hazreti Havva'nın, Hazreti Âdem'in eğe kemiğinden yaratılması meselesine gelelim. Ben bu hususta da yine bir diyalektik yapılmak istendiği kanaatindeyim. Diyalektiğe mevzu teşkil eden husus şu: Hazreti Âdem'in kaburgalarının en küçük, en kısa kaburgasından bir parça alınıp, ondan Hazreti Havva yaratılıyor... Niye eğe kemiği ve niye Hazreti Âdem'den? Evvelâ şuna dikkatinizi rica edeceğim: İnsanın Allah tarafından yaratıldığına o kadar kuvvetli deliller vardır ki, bunu inkâr etmek mümkün değildir. Ve aynı zamanda bu, Allah'ın varlığına zâhir ve bâhir bir delildir. Kâinat binlerce kanun, nizam ve prensipleriyle aynı şeyi anlatıyor. İnsanın, enfüsî hüviyeti, iç âlemi, kalbi, sırrı, daha keşfedilemeyen bir sürü letâifi hep Allah'ı gösteriyor. Daha bunlar gibi Allah'ın varlığına kat'î şahit olacak binlerce delil var. Hemen herkes; feylesof, mütefekkir, kelâmcı, bu

delillerden bir kısmına tutunmuş, onlarla sahil-i selâmete çıkmaya çalışıyor. Hele bunların bin tanesi bir araya getirilince, Allah'ın varlığını gösteren ne müthiş, ne güçlü bir delil olur, kıyası dahi kabil değil.

Şimdi bir kısım inkârcılar, bütün delillere gözlerini kapayarak sadece, Hazreti Âdem'in eğe kemiğinden Hazreti Havva'nın yaratılması meselesini, inkâra vesile gibi göstermek istemektedirler. Bunların durumunu Büyük Mürşid şöyle bir misalle dile getiriyor: "Arkadaş! Nefsin vücudunda bir körlük vardır. O körlük onun vücudunda devam ettiği müddetçe, hakikat güneşinin görünmesine bir engel teşkil eder. Evet, müşâhede ile sabittir ki bir mimar elinden çıktığını gösteren kat'î, yakîn bürhan ve delillerle dolu büyük bir kalede, küçük bir taşta, küçük bir muvazenesizlik görülse, o kör olası nefis, o kaleyi tamamen inkâr eder ve altını üstüne getirir. İşte nefsin cehaleti, hamakati bu gibi insafsızca tahribattan anlaşılır."[4] Bu düpedüz bir şartlanmışlık, bir peşin hükümlülük ve muhakemesizlikten başka bir şey değildir. Evet, ister insan, ister kâinat, baştan aşağıya, Allah'ın varlığı hakkında, binlerce delil, binlerce beyan olarak bu hakikati ilân ettiği hâlde, her şeye böyle tek taraflı bakmak, mahrumiyet değil de ya nedir..?

Eğe kemiği meselesi, Buhârî, Müslim ve Ahmed İbn Hanbel'in Müsned'inde anlatılıyor.[5] Bu kitaplarda zikredilen hadis-i şerif, Hazreti Havva'nın, Hazreti Âdem'in eğe kemiğinden yaratıldığını ifade ettiği gibi, Kur'ân-ı Kerim de Nisâ sûresinde *"Ey insanlar o Allah'a karşı gelmekten sakının, korkun ve himayesine girin ki, O sizi bir nefisten yarattı ve eşini de ondan yarattı."*[6] şeklinde meseleye temas ediyor. Burada Arap dilinin karakteristik hususlarından birisine dikkatinizi rica edeceğim. Dişiye râci zamirler "hâ" şeklinde, erkeğe râci zamirler "hû" şeklindedir. Bunu aşağıdaki âyette açık olarak görmek mümkündür: *"Sizi bir nefisten yarattı; eşinizi de ondan yarattı."*[7]

Bu ifade üzerinde biraz duralım. Demek ki, Cenâb-ı Hak evvelâ Hazreti Havva'yı, zat-ı Âdem'den değil de mahiyet-i Âdem'den yarattı. Çok dakik bir husustur bu... Nefs-i Âdem, mahiyet-i Âdem'den başkadır. Meselâ, bir insanın, "Zatı budur, boyu şu kadar, kilosu bu kadar, edası şöyledir." denilir. Bir de onun mahiyeti, iç ve dış âlemi, düşünceleri, Allah'a yakınlık ve uzaklığı vardır. Eğer bir insan esas benliği ile ele alınacaksa, ikinci şıkkı, yani mahiyetiyle ele alınacaktır. Aslında öbür yanı sırf bir iskelettir. Şimdi bu mânâdaki bir insan, benliği ve nefsi itibarıyla başka, cesedi itibarıyla başkadır. Kur'ân-ı Kerim,

Hazreti Havva'nın hilkatini ele alırken "minhâ" sözüyle "o nefisten" diyor, Âdem'den değil.

Ayrıca, hadis mütevatir olmayıp ahâdî olduğu için, böyle tek kişinin rivayet ettiği bir hadisi âyetle izah etmek icap eder. Bu husus âyet ve hadislerin izahında önemli bir usûldür. Âyet burada mütevatir ve Allah'ın kelâmıdır. Öyle ise, hadisi âyete irca etmek ve müphem noktaları âyetle aydınlatmak gerekir. Evvelâ, Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hadis-i şerifi ifade buyururken, bu sözün söylenmesine esas teşkil eden hususun bilinmesi çok önemlidir ve mutlaka buna dikkat etmek lâzım gelir. Buyuruyor ki: "Kadınlara hayır tavsiye edin."[8] Yani, onlara daima iyiliği, güzelliği anlatın ve nasihatçi olun ki, istikamet kazansınlar. Çünkü kadın eğe kemiğinden yaratılmıştır. Eğer onları çarçabuk düzeltmeye kalkarsanız kırıverirsiniz; ihmal ederseniz, bu sefer de eğri kalırlar. Demek ki, burada sözün îradına sebep olan şey, yani hadisin üzerinde dönüp durduğu husus, "menat", kadının terbiyesi ve ev siyasetidir. Evet, onu çabuk düzelteyim derseniz kırıverirsiniz; hiç düzeltmeyeyim derseniz, bu defa da olduğu gibi kalır.

Allah'ın Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bunu anlatmak için bir husus tespit ediyor. O da, erkeğe nispeten kadının eğriliğe daha müsait olması, inceliği ve kırılganlığı... Demek ki, esasen hadis-i şerifte anlatılmak istenilen şey, Hazreti Havva'nın eğe kemiğinden yaratılmış olması değil; kadının kendi hâline bırakılırsa eğri kalacağı, ölçüsüz bir düzeltmeye gidince de, kırılacağı hususudur.

Tabiî burada ifadenin bu şekilde îrâd edilmesi ne hikmete binaendir, o da ayrı bir mesele...

Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu ifade ederken, "min dal'ihî: eğe kemiğinden" demiş. Buradaki "min" Türkçemizde, "-den" karşılığıdır. Ama bu bazen "teb'îz" içindir, bir şeyin bir parçasından, bazısından demektir. Bazen "beyan" mânâsına gelir, şu cins şeyden demektir. Binaenaleyh, burada Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) meseleyi kestirip atmadığına göre, başka mânâlar da akla gelebilir.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu türden pek çok ifadeleri vardır... Meselâ, buyuruyor ki, "Her canlının bir şeytanı vardır. Hayvanların şeytanı da şudur." Kaçan bir deve münasebeti ile bunu söylüyor. Ve devam ediyor: "Deve, şeytandan yaratılmıştır."[9] Şeytanın artığından gibi bir şey...

Esasen, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu ifadelerinde nasıl insanların şeytanları var, öyle de, hayvanlar içinde de şeytanların yaptığı şeyleri yapanlar vardır, diyerek şeytandan ziyade, şeytanca davranışa dikkati çekmiştir. Aslında bizler de duygusuz, hissiz bir adama "Bu adam odundandır." deriz. Elbette ki hiç kimse, bu adamın maddesinin odun olduğuna hükmetmez. Belki duygusuz, katı, en ufak bir hassasiyeti yoktur, mânâsına hamleder ve öyle anlar. Bunun gibi "Falan insan şeytandır." dendiği zaman iğfal, idlâl eder, insanları baştan çıkarır mânâsı kastedilmiştir.

Şimdi, başta söylediğim âyetin mânâsına dikkat ederek Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözüne bakalım. Kadın, erkeğin "eğe kemiği"nden yaratılmıştır. Yani, bir bakıma kadın erkeğin bir parçasındandır; yani, aynen erkeğin cinsinden ve mahiyetinden bir varlıktır. Yani onun protein çorbası ne ise, onunki de odur. Yoksa aynı cinsten olmasalar, telkih ve aşılama olmadığı gibi nesil de üremez. Çünkü âyetin sonunda şöyle diyor:

"Sonra onlardan birçok erkek ve kadınlar üretiverdi."[10] Ayrı cinsten olsa üreme olmayacaktı. Demek ki aynı olması lâzım...

Hadiste "dalâa" kelimesinin kullanılması, kök itibarıyla eğrilik tabirinden daha çok, eğriliğe meyilli olduğuna, çabuk eğrilebilecek durumda olduğuna işaret içindir.

Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu tabiri seçmişlerdir. Yani kadın erkekten daha çabuk bozulabilir ki, böyle bir husus, münakaşası yapılmayacak kadar açıktır ve hâl-i âlem buna şahittir. Evet, ehl-i gaflet ve ehl-i dalâlet bazı dönemlerde kadını, erkekleri baştan çıkarmak için bir olta olarak kullanmak istemişlerdir. Hele şu 20. asırda kadın, öyle pâyimâl olmuştur ki, hiçbir devirde onun bu kadar zebil olduğunu göstermek mümkün değildir. Reklâmlar müessir olsun diye en âdi reklâmlarda dahi onun alet edilmesi, hadiste işaret buyrulduğu gibi, onun boşluk ve zaaflarını göstermesi bakımından fevkalâde mânidâr olur... Tekerleklerin üzerine, helâ ve banyo malzemesi üzerine, sucuk ve sosis üzerine yapıştırılan kadın resimlerini izah etmek mümkün müdür? Ve bu bayağı şeylerle kadın arasındaki münasebet nedir...? Demek ki, kadın ehl-i dalâlet ve ehl-i gaflet tarafından bir kısım eğriliğe-büğrülüğe alet edilecekmiş ki, ileride zuhur edecek böyle bir eğriliği, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), erkeğin en eğri tarafından alınmış, diye ifade buyurdular. Evet, sanki kadın, o cinsin en eğri yanlarını nefsinde toplamış da bir mânâda eğriliğin timsali olmuş gibidir. Herhâlde bu hususu ifade etmek

için bundan daha güzel ve tatlı bir tabir seçilemezdi.

Ayrı bir hususu daha bu münasebetle ele alalım. Tevrat'ın Tekvin bölümünde Hazreti Havva'nın, Hazreti Âdem'in bir tarafından alınıp yaratıldığı açıkça ifade edilmektedir.[11] Esasen Hazreti Âdem'in herhangi bir tarafından Hazreti Havva'nın alınmasında hiçbir beis yoktur. Allah'ın mucize olarak yarattığı Hazreti Âdem, daha su-toprak arası bir hâlde iken o çorbanın bir tarafından bir parça alınıp ondan da Hazreti Havva'nın yaratılması, hiç de istiğrap edilecek bir husus değil. Aslında, ilk hilkat bir mucizedir. Hazreti Âdem de, Havva da bu mucizenin eseridirler. İlim, bu hususta kolsuz, kanatsız, gözsüz ve sağırdır ve ilk hilkat için bir şey söyleyememekte, mâkul bir tefsir getirememektedir. Binaenaleyh biz ilk hilkati zaten mucize olarak ele alıyor ve Allah'ın dediğine teslim oluyoruz. Bunu da ceffelkalem, körü körüne değil, bilakis, atomdan kâinata, her şeyde Allah'ın ilim, irade ve kudretinin Kahhâr hâkimiyetini ilim ve fen pencerelerinden göre göre, hissede hissede kabul ediyoruz.

Doğruyu O bilir ve doğru, O'nun dediklerinde aranmalıdır.

Ceffelkalem: Hiç düşünüp taşınmadan, körü körüne.

Evolüsyon: Evrim.

İktisâp etmek: Kazanmak, edinmek.

İllet-i tâmme: Bir neticenin meydana gelmesi için gerekli sebeplerin tamamı.

Îrâd: İfade etme, söyleme.

Mütevatir: Yalanda ittifak etmeleri aklen imkân ve ihtimali bulunmayan birçok kişi tarafından nakledilen kesin bilgi.

Menat: Bir hükme mesnet teşkil eden şey.

Mualece: Teşebbüs, girişim.

Pâyimâl olmak: Çiğnenmek, ayaklar altında kalmak.

Rüşeym: Tohumcuk, cücük.

Tenasüb-ü illiyet: Sebep sonuç uygunluğu, uyumu.

1 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/59.

2 Ankebût sûresi, 29/20.

3 Âl-i İmrân sûresi, 3/59.

4 Bkz.: Nursî, Bediüzzaman Said, *Mesnevî-i Nuriye* s.82 (Katre'nin Zeyli).

5 Buhârî, *enbiyâ* 1, *nikâh* 80; Müslim, *radâ* 61-62; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/497, 5/8.

6 Nisâ sûresi, 4/1.

7 Zümer sûresi, 39/6.

8 Buhârî, *enbiyâ* 1, *nikâh* 80; Müslim, *radâ* 61-62.

9 Ebû Dâvûd, *salât* 25.

10 Nisâ sûresi, 4/1.

11 *Kitab-ı Mukaddes* (Eski Ahid), Tekvin, bab: 2, cümle: 21-23.

“Ve alleme Âdeme’l-esmâe küllehâ” âyeti neler anlatmaktadır?

Sûre-i Bakara’daki bu âyetin[1] mefhûm-u münîfi *“Allah (celle celâluhu) Hazreti Âdem’e bütün esmâyı talim etti.”* şeklindedir. Malum, isimlerin Hazreti Âdem’e öğretilmesi, Kur’ân-ı Hakim’de, Hazreti Âdem’in hilâfetinin bahis mevzuu edildiği yerde ele alınır. Melekler, insanın, cibilliyet ve mahiyetindeki bir kısım unsurlardan ötürü, yeryüzünde fesat çıkaracağı, kan dökeceği istibsarı ile Cenâb-ı Hakk’a mukabelede bulunurlar. Yani: “Yâ Rab! İnsanın mahiyetine bakınca bu, kan döker, insan öldürür, nifak çıkarır gibi görünüyor...” derler. Tıpkı, insanın yüzündeki hatlardan onun ruh ve mahiyetini okuyan insanlar gibi melekler de, Hazreti Âdem’in mânevî simasında bunu görürler. Çünkü, yerin çamurundan, hamurundan alınan bir varlığın simasında bunlar yazılıydı... Onda, ilâhî nefhaya ait başka şeyler de yazılıydı ama, melâike-i kiramın gözüne birinci şık ilişmişti. Evet, bir yönü toprak, diğer yönü nefha-i ilâhiye olan insan... Toprak yönü ile onda, şehvetler, kaprisler, hırslar, kinler, nefretler vardı; nefha-i ilâhiye yönüyle de A’lâ-yı İlliyyîn’e çıkıp ahsen-i takvîm suretini alacak ve Mele-i A’lâ’nın sakinleri arasına girecek bir kabiliyeti bulunuyordu.

İşte, melekler, Âdem’in cismaniyetine ait bu vaziyeti hissedip Cenâb-ı Hakk’a istifsarda bulundular: *“Yeryüzünde nifak çıkaran, kan döken birisini mi yaratacaksın?”*[2] Allah (celle celâluhu) da melekleri imtihan için önce Âdem’e esmâyı talim buyurdu; yani, taş, ağaç, kandil, toprak, avize vs... gibi şeyleri. Fakat mücerred esmâ bir şey ifade etmeyeceğinden, esmânın verâsında mücmel olarak müsemmâyı da O’na öğretti. Esasen kâinatta her şey, isim ve ismin delâlet ettiği müsemmâ (isme esas teşkil eden zat) itibarıyla iki yönü olan bir vâhiddir. Bu itibarla, Hazreti Âdem’e isimleri öğretti demek, dolayısıyla isimlerin delâlet ettikleri şeyleri de talim etti demektir. Hazreti Âdem’e icmâlen öğretilen isimlerin tafsilini Allah, Hazreti Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) talim buyurmuştur. Evet, Hazreti Âdem’e okutulan fihristin bir kitap olarak tafsilatı Peygamberimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) anlatılmıştır.

Cenâb-ı Hak, talim-i esmâ unvanı ile, Hazreti Âdem’in halife olduğunu göstermiştir. Arzın edîm’inden, yani, yerin yüzünden alınan maddelerle yaratılan ve Âdem ismiyle yâd edilen Hazreti Âdem, Muhyiddin İbn Arabî’nin

Fusûsu'l-Hikem'inde anlattığı gibi, Allah'ın (celle celâluhu) yeryüzünde halifesi ve makam-ı cem'in sahibidir. Eşyaya Âdem merceği ile bakılırsa, "vahdet-i vücud" görülür. İnsan yeryüzünde Allah'ın matmah-ı nazarı ve Onun câmi-i esmâıdır. Makam-ı fark'ın değil, makam-ı cem'in sahibidir. Allah, bu önemli mansıbın Hazreti Âdem'e ihsanını, talim-i esmâ unvanıyla ifade etmiştir.

Demek oluyor ki, Allah, Hazreti Âdem'e bütün ilimlerin hulâsasını ilham etti. Bu sayede Hazreti Âdem bir taraftan dinî hakikatlerin hulâsasını, diğer taraftan kimya, fizik, astronomi, tıp gibi ilim ve fenlerin hulâsasını vahyen öğrendi. Yani, bu mevzudaki temel kaide ve esas prensipleri; yoksa, ilim ve fenlerin nihayet hududuna kadar tafsilâtını değil. Evet, bunlar mücmel şeyler, belki de bir kısım remizlerle ifade edilen şeylerdi. Bu kadarı bile çok muazzam idi ki melâike-i kirama arz edildiği zaman bilemediler.

Bu bilememe meselesinde, şöyle bir husus anlaşılabilir: Âlem-i cismaniyet (cisimler âlemi), âlem-i ervahtan (ruhlar âlemi) daima farklıdır. Bizler bir yanımızla cismanî âleme ait varlıklarız. Bunun gibi, müşâhede ettiğimiz şu tabiat kitabının her bir parçası da, yine cismanî âleme ait şeylerdir. Cismaniyete ait canlı-cansız tablolar, bir ölçüde cismanî olmayanlar tarafından tam bilinemez. Meselâ cismanî âlemde görme, duyma buudları vardır ki, bu buudların dışına çıkılamaz. Meselâ, insanlar görülebilecek şeylerin ancak milyonda beşini görür, verâsını göremezler. Ne var ki, bu görme, duyma da, yine cismanî âlemde olur. Hâlbuki melâike-i kiramın görüş ve duyuş buudu tamamen başkadır. Çünkü onlar ruhanîdirler. Onun içindir ki, bir kısım ecsâm-ı latîfe, hatta ruhanîler ve cinnîler, âlem-i şehadeti seyretmek için, cismanî olan bir varlığın gölgesi altında, onun ceset adesesini kullanır, onun gözüyle âlem-i cismanîyi seyrederler. Senin nazarında, şu kevn ü fesattaki keyfiyet, cismanî olanlardan tamamen başkadır. Melâike-i kiram, baharı, yazı, çiçekleri, haşeratı, hevammı senin gördüğünden farklı görürler. Evet, onlar değişik buudlardan baktıkları için, senin bakış, görüş, duyuş ve hazzedişinden çok değişik şeyler müşâhede ederler. Cenâb-ı Hakk'ın Hazreti Âdem'e (aleyhisselâm) talim ettiği esmâ, âyât-ı tekvîniye, şeriat-ı fıtriye ve kâinatta cari kanunlara ait mücmel hakikatlerdi. Cism-i latîf olan melâike-i kiram, kesif cismin hassası olan bu şeyleri bir ölçüde bilemedikleri için *"Senin öğrettiğinden başkasını biz bilemeyiz. Seni tesbih ve takdis ederiz."*[3] dediler.

Bu iki meseleyi telif ettiğimiz zaman, şu neticeye varıyoruz: Cenâb-ı Hak,

kâinattaki mücmel hakâiki Hazreti Âdem'e talim etti. Ve bu talim, gelişe gelişe olgunlaştı, kemale erdi ve Kâmil-i Mutlak, Makam-ı Mahmud'un Sahibi Hazreti Muhammed'de (sallallâhu aleyhi ve sellem) noktalandı. O, öğretilecek her şeye mazhar olması cihetiyle Muhammed, Ahmed, Mahmud ve Hâmid oldu. Yani her şeyi ile hamd ü senâya giden yolların ayrımında yol gösteren ve etrafı aydınlatan bir zât olarak zuhur etti. O'nun mazhar olduğu şeylere, şimdiye kadar kimse mazhar olmamıştı. O, bütün isimlerin mazharı Kur'ân-ı Kerim gibi, umum isimleri temsil için gönderildi; Kur'ân'a göre "Fatiha" ne ise, O da enbiyâya öyle fatiha oldu.

Fatiha'daki 7 âyetin ilk mazharı Hazreti Âdem'di ve 7 âyetin bir odak noktası (nokta-i mihrakiye) idi. Evet, Hazreti Âdem 7 sıfatın da nokta-i mihrakiyesiydi. 7 âyet ledünnî yönüyle 7 sıfata bakmaktadır, 7 hakikati göstermektedir.

Namazda insan bu işi tam temsil ettiğinden 7 uzvuyla secde etmekte ve 7 âyete bakmaktadır. Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise, Kur'ân-ı Kerim'le tafsil edilen Fatiha'nın tamamına mazhardır. Yani Fatiha, Resûl-i Ekrem'de (sallallâhu aleyhi ve sellem) tafsil edilmiştir. Onun için O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Ahmed", Ümmetine "Hammâdûn" ve O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) etrafına toplanıp gölgelenilen bayrağına da "Livâü'l-Hamd" denilmiştir.

Evet, talim-i esmâ, tafsilen Hazreti Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilham buyrulmuştur. Ne mutlu O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem), ne mutlu bize! Esasen ulûm ve fünûn-u müsbete de, yine talim-i esmâ unvanı altında anlatılmaktadır. Büyük Mürşid'in de dediği gibi şu âyetin, insanın câmi istidat ve kabiliyeti cihetiyle mazhar olduğu bütün ilmî kemalât ve fennî terakki ve sanat harikalarını "talim-i esmâ" unvanı ile ifade ve tabir etmesinde, şöyle latîf ve ulvî bir remiz var ki: Her bir kemalin, her bir ilmin, her bir terakkinin, her bir fennin âli bir hakikati var ve o hakikat, ilâhî bir isme dayanıyor. Yoksa, her şey, yarım yamalak bir suret ve nâkıs bir gölgeden ibaret kalır.

Meselâ hendese bir fendir. Onun hakikati Cenâb-ı Hakk'ın Adl ve Mukaddir ismine yetişip, hendese aynasında, o ismin hikmet dolu cilvelerini bütün ihtişamıyla müşâhede etmektir. Tıp bir fen ve bir sanattır. Onun hakikat ve son sınırını yakalamak ise, o Mutlak Hekîm'in "Şâfi" (dertlilere şifa veren) ismine dayanıp, o Yüce Yaratıcı'nın yeryüzü çapındaki geniş eczanesinde, O'nun rahmetinin cilvelerini görmek ve hakikî şifâ verenin O olduğunu bilmekle

kabildir.

Bunun gibi, sair fen ve sanatlar da her biri, Allah'ın nurlu isimlerinden birine dayandırıldığı, daha doğrusu dayalı oluş keyfiyeti sezildiği ölçüde, önü açılacak, tıkanıklığa maruz kalmayacak ve gerçek değerleriyle bilineceklerdir. Yoksa, faraziye ve nazariyelerin karanlığında, varılsa varılsa evhâma varılır.[4]

Her şeyin doğrusunu en iyi bilen O'dur.

Âyât-ı tekvîniye: Yaratılış delilleri, kâinat kitabının âyetleri.

İstibsar: Önsezi.

İstifsar: Sorup anlamaya çalışma.

Kevn ü fesat: Devamlı yeni yeni oluşum ve değişim içerisinde çalkalanıp duran varlıklar, kâinat.

Mefhûm-u münîf: Yüce anlam.

Mücmel: Kısa, öz, hulâsa.

Müsemmâ: İsimlenen, bir isimle nitelendirilen varlık.

Verâ: Öte.

1 Bakara sûresi, 2/31.

2 Bakara sûresi, 2/30.

3 Bakara sûresi, 2/32.

4 Nursî, Bediüzzaman Said, *Sözler* s.344 (Yirminci Söz, İkinci Makam, Bir Nükte-i Mühimme ve Bir Sırr-ı Ehemm).

Hızır (aleyhisselâm) ile görüşülebilir mi?

İnsan, düşünce ile alâkalı meseleler üzerinde durup, o meseleleri ihtiva eden kitapları tetkik ettiği nispette derinleşir. Kalbî hayatı ile ilgili meseleler üzerinde durup, onlara inhimak ettiği zaman, kalbî hayat açısından buud kazanır. İlmî meseleler üzerinde ısrarla durup, bu mevzuda her gün yeni yeni terkiplere ulaşabildiği, yeni yeni komprimelere varabildiği nispette de ilmî derinliklere erer. Bütün bunları aşarak sırf rızâ-i ilâhî ve Cenâb-ı Hakk'ı hoşnut etme üzerinde ısrarla duran bir insan da Allah'la olan münasebetlerinde derinleşir (Hâlık-mahluk, kul-Mâbud münasebetlerinde).

Aslında, Allah'la münasebette derinleşen bir insan, netice ve encam itibarıyla, diğer yollarla elde edilebilecek her şeyi de elde edebilir. Belki çok az bir çalışma, cüz'î bir malumat ile Cenâb-ı Hak, onun ilmine keramet-i ilmiye lütfetmek suretiyle, birini bin yapar ve onu yılların gayretiyle elde edilemeyecek neticelere ulaştırır. Artık böyleleri bir defa okur ama, ondan binlerce terkibe varabilir.

Zâhirî ilimler, öğrenildiği kadar insanın dimağ ve kalbinde yer işgal eder ve insanın sa'yi nispetinde bir arzı (eni) bir de tûlu (boyu) olur. İnsanın, Allah ile münasebetlerinde derinleşmesi sayesinde ise, hem bâtın âlemine ait mârifet, hem de zâhir âlemiyle alâkalı müktesebat elde edilir. Evet beriki sadece zâhirde kalırken, bu, bâtın âlemin sınırlarını aşar, zâhiri de kavrayabilecek noktaya ulaşır.

Maddeciliğin esas alındığı bir asırda yaşadığımız için, her şey maddî kıstas ve maddî kriterlerle ele alınır oldu. Bu itibarla da pek çoğumuz mâneviyata karşı yabancılaştık ve ruhî değerlerden yoksun kaldık. Bu hızlı maddîleşme, dimağımızdan mâneviyatı silip süpürüp götürdü. Rahmet-i ilâhiyeden ümit ve recâ ediyoruz bizleri yeniden, mânâ ve ruh insanları hâline getirsin...

Allah'la münasebette derinleşen bir insan, gayb âlemine muttali olur, melâike-i kiramla görüşebilir, cinlerle münasebete geçer, ruhanîlerle muhabereye girişebilir, Hızır'ı (aleyhisselâm) görür, hatta onun makamına yükselir.. Hazreti Mesih'le hemdem olur; Hazreti Mehdi ile tecdit musahabesinde bulunur... Evet, insan Allah ile münasebette derinleşir, şekilden, suretten kurtulup ruhun bütün dinamiklerini Allah'a vâsıl olmada kullanabilirse, olur bütün bunlar...

Binaenaleyh, bazı kimselerin "Hızır (aleyhisselâm) ile görüşüyorlarmış,

nasıl olur? Biz de görüşebilir miyiz?" gibi mülâhaza ve düşünceleri, biraz işin dışında olma ve yabancılıktan kaynaklanıyor. Hızır'ı (aleyhisselâm) görmek herkes için mümkündür. Kim bilir, belki camide, saflarınızın arasında bile bulunabilir. En azından, camilerde, Hızır'ın (aleyhisselâm) mübarek gölgesinde, seyr u sülûk eden birisi mutlaka vardır. İçinizde melâike-i kiram da vardır. Belki âlem-i cismaniyette, âlem-i cismaniyeti seyre dalan yani sizin bakışlarınızda fâni olan ve sizin bakışlarınızla âlem-i şehadeti seyre dalan ruhanîler de vardır. Sizin içinizde, kalb ve hissiyatınızla bütünleşen latîf mahluklar da vardır. Ama hissedemezsiniz bunları... Cenâb-ı Hak maddî sahada beşerin inkişafına muhâzi olarak, mânevî sahada da bizleri inkişafa muktedir kılsın!...

Sıdkına, sadakatine, sadık ve masduk olduğuna inandığımız Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem), devrimize kadar pek büyük sâfi kimseler, ruh-u sâfiyeye mazhar olan kişiler, Hızır'la (aleyhisselâm) da, melâike-i kiramla da, ruhanîlerle de görüştüklerini ifade ediyorlar.

Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) başlayarak, devrimize kadar temâdi edip gelen bu büyük kimselerin evet, Allah'tan çok korkan, kalbleri haşyetle tir tir titreyen bu zatların, böyle bâlâ-pervâzâne iddialarda bulunmaları mümkün değildir. Bunlar kat'iyen doğru söylemektedirler. Biz de aksine ihtimal vermeyecek şekilde buna inanıyoruz.

Ehl-i keşif ve ehl-i müşâhede, Hızır'ın (aleyhisselâm) hayatta olduğuna kâildirler. Muhaddisîn-i kiram devrinde, Buhârî ve emsali bazı kimseler "Vefat etmiş." diye hükmetseler bile, başta müçtehitlerden dört imam ve sair fukahâ, Hızır'ın (aleyhisselâm) hayatta olduğu kanaatindedirler. Binaenaleyh, ister zıllinde olsun, isterse bizzat kendisiyle olsun, bazı kimseler onunla mülâkat temin edebilirler veya o, onlarla görüşebilir...

Hızır'la görüşebilecek kimseler, Hızır makamına yükselmiş kimselerdir. Kısacası kendini aşmış, benliğini yenmiş kimseler. Bir misalle arz edeyim. Malum, Yunus Emre, Taptuk'un evine hep düz odun taşırmış. "Niçin hep düz; ormanda hiç eğri odun yok mu?" demişler. "Taptuk'un evine, odunun bile eğrisi giremez." demiş. Evet düz gidecek ve hedefe varacaksın..! Ok gibi düz ol ki, dosdoğru hedefe varasın...

Taptuk denemiş. (Bunu Belhli İbrahim Edhem, Mevlâna, Şibli ve Şems-i Tebrizî için de söylerler...) Müridlerinden bir başkası, eline kovaları almış çeşmeden geliyor. Bu arada âdeta, mahmuzlu çizmelerle atı mahmuzlar gibi,

varıp Yunus'un ayaklarına ve kalçalarına dürtüyor ve kanatıyor. Kapının önüne kadar hiçbir şey demiyor. Kapının önünde: "Biz o meseleyi çoktan Sarıköy'de bıraktık." diyor. Yani nefsimizi düşünmeyi, bu acıları kâle almamayı, biz çoktan köyümüzde bıraktık, demek istiyor. Mürid şeyhine geliyor. Şeyh: "Ne dedi?" diyor. Mürid: "Sarıköy'de bıraktık." diyor. Şeyh: "Hâlâ kendini düşünüyor. Olmamış, daha çekmesi lâzım." cevabını veriyor.

Yunus ne güzel der:

"Vurana elsiz gerek
Sövene dilsiz gerek
Derviş gönülsüz gerek
Sen derviş olamazsın."

Devrin mürşidleri, mübelliğleri de böyle olmalı.. yani, vurana elsiz, sövene dilsiz, Kur'ân talebesi gönülsüz gerek. Kırılan, darılan Kur'ân talebesi olamaz. Hızır'la görüşmek için kendini düşünmemek lâzım. Nakşibendîlerin

"Der tarîk-i Nakşibendî lâzım âmed çâr terk:
Terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk."

diye, dört esasları vardır. Bu devirde Hızır'ı görme maksadını da terk lâzım geldiğinden, bizim yolumuzda da dört şey vardır. "Acz-i mutlak, şevk-i mutlak, fakr-ı mutlak, şükr-ü mutlak, ey aziz."

Bâlâ-pervâzâne: Yüksekten uçarcasına, haddini aşarcasına.

Ehl-i keşif ve müşâhede: Eşyanın perde arkasına, gaybî âlemlere ait bilinmezleri Allah'ın izni ölçüsünde keşfedip, görebilen kişiler.

İnhimak etmek: Bir konuda yoğunlaşmak, derinleşmek.

Muhaddisîn-i kiram: Değerli hadis âlimleri.

Mübelliğ: Allah'ın dinini insanlara anlatan, bildiren kimse.

Müktesebat: Elde edilmiş, kazanılmış bilgiler.

Seyr u sülûk: Belli bir usûl dairesinde kalb ve ruhun hayat çizgisinde gönül ayağıyla Allah'a yürümek.

Zıll: Gölge.

“Ruhlar mütegayyir olmadığına göre hâdis de olamaz.” sualine nasıl cevap verebiliriz?

Bu da kelâm ilminin derin meselelerinden bir tanesidir ve bu sualin altında şunlar var: Kâinat mütegayyirdir. Değişmeye tâbidir ve mütemadiyen değişip durmaktadır. Biz, bu açıdan kâinata hâdis deriz. Yani sonradan olmuş ve çözülmeye doğru gidiyor, daimî bir çözülme içinde hareket etmektedir. Binaenaleyh “Bütün bu çözülmeleri, hiç çözülmeyen, tebeddülden, tegayyürden müberra birisi dizmiş, tanzim etmiştir.” diyoruz. Bu prensibe, değişen üzerinde, değişmeyen bir Zât’ın bulunduğunu gösterme prensibi denebilir. Tebeddül ve tegayyür eden her şey, tebeddülden, tegayyürden, elvandan, eşkâlden münezzeh, müberra olan bir Zât-ı Ecell-i A’lâ’ya (celle celâluhu) delâlet eder ki, O da Allah’tır, Vâcibü’l-Vücud’dur. Bütün beşerî ve kevnî hâdiselerden, arızalardan münezzeh ve mukaddestir. İşte Zât-ı Ulûhiyet için serdedilen bu mukaddime üzerine şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır.

Allah, mütegayyir değildir; Allah değişmez, O yemez, içmez, israfâtı, vâridâtı yoktur. Ezelîdir; varlığı Zâtî ve Kendindendir, aynı zamanda da ebedîdir.

Öbür taraftan, ruhun da bir besâteti vardır. Yani ruh maddeden mürekkep değildir. Aynı zamanda âlem-i halktan değil, Kur’ân’ın beyanıyla, âlem-i emirdendir. Yani o, atomların bir araya gelmesiyle hâsıl olan bir varlık değil; melâike-i kiram gibi Allah’ın emriyle meydana gelen, zîşuur nuranî kanunlardan ibarettir. Tohumdaki nemalanma kanunu, küreler ve atomlar, hatta çekirdekle elektronlar arasındaki çekme kanunu gibi ruh da bir kanundur. Fakat ruh şuurludur. Diğer kanunların ise hayat ve şuuru yoktur.

Ruh maddeden mürekkep olmadığı için basittir; çözülmez ve iyonlaşmaya doğru gitmez, sabit bir varlığı vardır. Şimdi bu yönü ile –hâşâ– bazılarının aklına, Allah’a benziyor gibi bir şey gelmekte. Yani, Allah tegayyürden münezzeh olduğu gibi ruhta da tegayyür ve tebeddül yok, öyleyse farkları ne?

Allah’ın tebeddülden, tegayyürden, elvan u eşkâlden münezzeh ve müberra olması Zât’ındandır. Ruh ise, basit bir varlık olarak Allah tarafından yaratılmıştır. Allah, hâlıktır, ruh ise mahluktur. Allah, kendi kendine kaim ve varlığı kendindendir. Ruh dahil her şey O’nunla kaimdir. Her şey elini O’na uzatmış istiane etmekte, O ise, “iyyâke nestaîn”[1] sözü ile yapılan bütün istianelere iane etmekte, yardımda bulunmaktadır. Ruh da, Allah’ın yardım elini

uzattığı mahluklarından birisidir. Ruhun varlığı da Allah ile kaimdir. Evet, ruh da Allah'a dayandığı sürece vardır. Allah'a dayanmadığı zaman o da mahvolur. Allah şuurlu, hayatlı bir kanun olarak ruhu kendi kudret ve iradesine dayamış ve böylece onun varlığını devam ettirmektedir.

Bir misalle arz edecek olursak, Güneş'te şua, ışık ve renkler vardır. Ay'da da bunu müşâhede ederiz. Fakat Güneş'i yok farz ettiğimiz zaman, Ay'da o ışıkları düşünmemize imkân yoktur. Ay'ın üzerindeki o arazî ışıklar, Güneş'te zatî olan ışıkların cilvesidir. Biz hayalen Güneş'i yok farz ettiğimiz zaman, Ay'ın üzerinde ışık devamına imkân kalmaz. Siz Ay ile Güneş'i bu durumda müsâvi tutabilir misiniz? Hayır. Kur'ân Ay için "nur"[2] veya "münîr"[3] tabirini, Güneş için ise "parıl parıl yanan bir lamba"[4] ifadesini kullanmıştır. Bu benzetmeler bir bakıma Cenâb-ı Hak için pek uygun olmuyor. Ama, meselenin kavranması için müşahhas temsile ihtiyaç var.

Ahirette de Allah, ruh ile beraber cesetleri de bâkî kılacaktır. Allah bâkî, onlar da bâkî, ama onların bekâsı Allah ile kaim. Dilerse hepsini yok ediverir. Fakat O'nun varlığı kendi Zât'ı ile kaim. Onlar yok olabilirler ama Zât-ı Ecell-i A'lâ her türlü avârızdan muallâ ve müberradır.

Besâtet: Basitlik, sadelik.

Elvan u eşkâl: Renkler ve şekiller.

Kevnî: Varlık âlemiyle ilgili.

Müberra: Uzak, beri.

Mütegayyir: Değişen. Bir hâlden başka bir hâle geçen.

Tebeddül-tegayyür: Değişme, başkalaşma.

1 *"Yalnız Senden medet umarız."* (Fatiha sûresi, 1/5)

2 Yûnus sûresi, 10/5; Nuh sûresi, 71/1.

3 Furkan sûresi, 25/61.

4 Furkan sûresi, 25/61; Nuh sûresi, 71/16; Nebe' sûresi, 78/13.

Cenâb-ı Hak bir âyetinde “Ben istediğim kulumu hidayete erdiririm.” diyor. Bu durumda Cenâb-ı Hak kulları arasında bir ayrım yapıyor mu?

Evvelâ, Allah bir ayrım yapsa, kimin hakkı var ki, O’na “Niçin ayrım yaptın?” desin. Allah, mülk sahibidir[1]. Hepimizi belli şeyler içinde evirip çeviriyor; ama, kimsenin, herhangi bir hak iddia etmeye de hakkı yoktur. “O Mülk Sahibi, mülkünde dilediği gibi tasarruf eder.” hakikatinin sahibidir. Ayrıca, O’nunla alâkalı sual sorulurken, çok nezihane, edibane sormak lâzımdır. Allah, her şeyi kabza-i tasarrufunda tutan Mâlikü’l-Mülk’tür.[2] Kimsenin böyle, bu tarzda soru sormaya hakkı yoktur ve edebe münafidir.

Ancak şöyle denebilir: “Cenâb-ı Hak beni hidayete veya dalâlete atıyorsa sonra acaba beni hangi esas, hangi prensip ve hangi hikmete binaen muaheze edecektir? Zira, O, Hakîm-i Mutlak’tır. Acaba bu husustaki hikmeti nedir?”

Evet, Allah dilediğini hidayete, dilediğini de dalâlete götürür. Bu husus, Kur’ân-ı Kerim’in mükerrer yerlerinde hep böyle zikredilmiştir.[3] Meşîet-i ilâhiye esastır. Bu mevzuda dikkat edilmesi gerekli olan husus da şudur: Hidayet ve dalâlet Allah’ın yaratmasıyladır. Ama sebebiyet, kulun mübaşeretidir. Kulun mübaşereti o kadar zayıftır ki, âdeta hiç hesaba katılmamakta ve doğrudan doğruya bütün kâinatların yaratılması, kendisine ait olan Allah’ın (celle celâluhu) Zât’ı zikredilmektedir.

Bir misal ile meseleyi tavzih edelim: Meselâ bizler, yemek yeme, su içme ameliyesini yapıyoruz. Bu yeme ve içmenin neticesinde içimize giren çeşitli proteinler, vitaminler, demirler, bakırlar yerlerini alıyor ve bedende, kendilerine has fonksiyonları ifa ediyorlar. Bütün bu meseleler öyle hassas hesaplarla yapılıyor ki, insanın sadece lokmayı ağzına koyması bu işlerin halli için yetmiyor. Yettiği farz edilse bile, insanın ağzına lokmayı koyması için gerekli olan elindeki kuvvet, kafasındaki dirayet, ta baştan Allah tarafından verilmiş. İnsan lokmayı ağzına koyar-koymaz, Allah tükürük bezlerini harekete geçiriyor, ağzı sulandırıyor ve yemek daha ağızda ıslanırken, hemen beyne haber gidiyor; oradan da mideye şifreler çekiliyor ve ona “Dikkatli ol!” deniliyor. “Hangi çeşit usare ve asidi ifraz edeceksen et; çünkü şu cinsten, şu çeşit yemek geliyor.” Derken, midedeki bütün fakülteler faaliyete geçiyor. Sadece buraya kadar olanları dahi, insan, kafasıyla düşünmeye kalkışsa,

bunların pek azını bile yapamaz. Kaldı ki onun, bazen yanlışlıkla dilini çiğnediği de oluyor.

Mide kendine ait fonksiyonu ifa ediyor. Kendi eriteceği şeyleri, meselâ nişastalı, glikozlu şeyleri eritiyor. Ve iş bununla bitmiyor; bağırsağa giderken ona da bir şifre gönderiliyor: "Şunlar geliyor." Yani sert ve ancak asitli şeylerle halledilebilir cinsten nesneler. İnsanın bundan sonraki safhada hiç dahli yoktur. Sonra selülozlu şeyler bağırsaklara giriyor, derken onlar faaliyete geçiyor. Bunların bir kısmı, meselâ elma kabuğu gibi şeylerse –insan vücudunda bu gibi enzimler olmadığından– erimiyor ve dışarıya atılıyorlar. Bütün bunların hepsi fevkalâde hassasiyet içinde ve haberli olarak cereyan ediyor. Evet, midede ne erir, ne erimez bunların hepsi de haberli oluyor. Sonra sıra karaciğere geliyor ve karaciğer de kendisine ait yüzlerce vazifeyi yapıyor...

Görüyoruz ki, bir lokma, insanın midesine girdikten sonra, onun vücuduna faydalı hâle gelinceye kadar, bin ameliye görüp-geçiriyor. Ve bu bin ameliyenin hiçbirinde insanın dahli olmuyor.

Şimdi, bu nankör insan kalkıp dese ki "Ben, lokmayı ağzıma koydum, vücuduma demiri, kömürü gönderdim, stok yaptırdım. Hangi hücrelerin nelere ihtiyacı varsa, onları onlara tevdi ettim. Vitamin isteyene vitamin, protein isteyene protein gönderdim. Hararetlerini de ayarlayıp hepsini faaliyete geçirdim." Allah'ın bu icraatına şerik olduğunu iddia etmiş olmaz mı?

Belki, bu mevzuda düşünülmesi ve söylenmesi gerekli olan şey şudur: "Bu esrarengiz mekanizma, gaybî bir el ile çalıştırılıyor. Ben lokmayı ağzıma koyunca, birdenbire esrarengiz şeyler olmaya başlıyor. Binaenaleyh, bu lokmanın halledilmesi mevzuunda benim bir dahlim yoktur. Bu işi yaratan Allah'tır (celle celâluhu). Hazım ve sonrasını yaratan da O'dur." Böyle demekle insana ait iş, Allah'a isnat edilmiş olmaz. Belki Allah'ın işi, Allah'a isnat edilmiş olur. İnsanın bu mevzuda o kadar cüz'î bir mübaşereti vardır ki, bunca işi kendisine isnat etmeye asla hakkı yoktur.

Gelelim hidayete. Hidayet, öyle mühim bir meseledir ki, insanın onu elde etmedeki iradesi, çok küçük bir izhâr-ı liyakattan ibarettir. Meselâ çok defa isterim ki, kalbî bir inşirah, bir inbisat içinde bütün hissiyatımla içimi cemaate dökeyim. Hâlbuki *"Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz"*in[4] sahibi olduğundan, bütün içimi, hissiyatımı ifade edemiyorum; ancak alâkaderilimkân bir şeyler söyleyebiliyorum. İstiyorum ki, nâfizülkelim ve alabildiğine muhlis

olarak, ahkâm-ı ilâhiyeyi, ahkâm-ı Kur'âniyeyi nakledeyim. Hâlbuki her şey bir noktada takılıp kalıyor. Ne kadar arzu ediyorum, namaza durduğum zaman kendimden geçeyim; vecd ve istiğraklarla kendimi unutayım, dünya ve mâfîhâdan bütün bütün sıyrılayım. Hâlbuki bu arzumun binde birine dahi muvaffak olamıyorum. Demek ki, elimde samimî isem sırf bir istek var. Geri kalanları tamamen Yaratan'a ait... Ey Rab, göz açıp-kapayıncaya kadar dahi olsa bizi bize bırakma!..[5]

Dikkat buyurulsun; iman zevki, iman aşkı, iman hazzı, Cennet iştiyakı ve Cenâb-ı Hak'tan gelen her şeyi almaya, kabul etmeye teşne olma keyfiyeti, bütün bunlar öyle ilâhî mevhibelerdir ki, bunları insanın sinesine ancak Allah yerleştirebilir. İnsan, sadece mübaşeret eder. Onun için Saduddin-i Teftâzânî bu mevzuda "İman, insanın cüz'î iradesini kullanması suretiyle, Allah'ın onun ruhunda yaktığı bir şem'adır." der. -Şem'ayı yakana ruhlar feda olsun!- Böyle büyük bir neticede senin cüz'î iradeni kullanmaktan başka bir dahlin yoktur. Sanki düğmeye dokunuyorsun ve hayatın tenvir ediliyor. Binler avizenin, bir tek düğmeye dokunmakla etrafı aydınlatması gibi, iman tarafına, cüz'î iradenin o kadarcık yönelişi, hidayet nurunun yakılmasına vesile oluyor.

Evet, bu meseleyi de ağızdaki lokma gibi anlama mecburiyetindeyiz. *"Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz."*[6] *"Allah dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola iletir."*[7] fehvasınca kimse, O'nun dilediğinden başkasını dileyemez... O'nun saptırdıklarını hidayete erdiremez, O'nun hidayete erdirdiklerini de saptıramaz.

Netice olarak işin çoğu O'na aittir. Bize ait olan o kadar cüz'î, o kadar küçüktür ki, bunları görmezlikten gelerek, olan şeylerin bütününe sahip çıkmamız, Allah'a karşı suiedeb ve cüretkârlıktan başka bir şey değildir.

Alâ kaderilimkân: İmkân nispetinde, mümkün olduğu kadar.

Mâfîhâ: İçindekiler.

İfraz: Salgılama.

İstiğrak: Basiret ve şuurun, yaşanan hâlin duygu ve hülyalarının baskısı altında kalıp, kendinden geçmesi.

Meşîet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın dilemesi.

Mübaşeret: Bir işe başlama, girişme.

Nâfizülkelim: Sözü tesirli.

Vecd: Coşku (ilâhî aşkın insan benliğini bütünüyle sarması).

1 Bkz.: Fâtır sûresi, 35/13; Zümer sûresi, 39/6; Şûrâ sûresi, 42/39; Zuhruf sûresi, 43/51; Mülk sûresi, 67/1.

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/26. Arıca bkz.: Mâide sûresi, 5/1; İbrahim sûresi, 14/27; Burûc sûresi, 85/16.

3 Bkz.: A'râf sûresi, 7/186; Kehf sûresi, 18/17; Zümer sûresi, 39/37.

4 İnsan sûresi, 76/30.

5 Bkz.: Tirmizî, *daavât* 99.

6 İnsân sûresi, 76/30.

7 Müddessir sûresi, 74/31.

Vefat etmiş evliyâdan, sağ olan evliyâya nazaran daha çok yardım görüldüğü iddia ediliyor; bu doğru mudur?

İnsana Allah'tan başka kimse yardım edemez. Yardım, medet, inayet Allah'tan gelir. Veli de Allah'ın dostu demektir. Herkes derecesine göre Allah'ın dostudur; bilhassa mü'minler... Fakat dostluğu ileri götürerek tam kurbiyet kazanmış bir kısım kimseler vardır ki, hadis-i şerifin ifadesiyle, nafile ibadetlere gönül vererek Allah'a yaklaşırlar.. yaklaşırlar da, Allah, gören gözleri, işiten kulakları, söyleyen ağızları olur.[1] Yani Cenâb-ı Hak onlara basiret verir. Onlar da artık doğruyu görür, doğru değerlendirir ve doğru konuşurlar. Onların gönülleri "mehbet-i ilham-ı ilâhî" olur ve Allah (celle celâluhu), ilhamlarıyla bunları serfirâz kılar. Bu insanlar, Allah'a biraz daha yaklaşıp kurbiyet kazanınca, tam Hak dostluğuna erer. O'nun inayet ve desteğine mazhar olurlar. *"Bu, Allah'ın, inananların yardımcısı olmasından dolayıdır. Kâfirlere gelince onların yardımcıları yoktur."*[2] Evet mü'minlerin mevlâsı yani velisi Allah'tır. Mü'minler de, Allah nazarında velidirler. Kâfirlere gelince, onlarda vilâyet yoktur. Allah (celle celâluhu) onların ne gören gözleri, ne işiten kulakları ne de söyleyen ağızları olur. Onlar hizlân ve hüsrandadırlar.

Öyleyse velilik için bir sınır tespit edemeyiz. Veliliğin mü'minlerin en küçüğünden, Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadar mertebeleri vardır. Birisi gözünü yumduğunda kabirlerin altında neler oluyor onu müşâhede eder. Bu, veliliğin en basit mertebesidir. Evet kabirlerin ve mezarda yatan kimselerin durumunun keşfedilmesi, vilâyetin en basit mertebelerinden biri. İnsanın içinin bir kitap gibi okunması, daha ileri derecesi; başına gelecek şeyleri, Allah'ın ona bildirmesiyle bilmesi, farkında olarak veya olmayarak onları başkalarına anlatması, ayrı bir kademesidir. Çünkü Allah, onun konuşan dili olmuştur. Bunlar, vilâyetin bir kısım tezahürleri. Sonra veli öyle bir noktaya gelir ki, bunları da, işin fâkihesi olarak görür ve bu çerezlerle meşgul olmayı nakîse bilir; Yunus'un dediği gibi "Bana Seni gerek Seni!" diyecek bir makama yükselir. Artık keşif, keramet yoktur ve işte sahabenin veliliği budur. Bazı kimseleri Allah (celle celâluhu) vilâyetin bir kısım sıkıntılı yollarından geçirmeden de sahabenin veliliğine getirebilir.

Ben şu yirminci asırda, din-i mübin-i İslâm'a sahip çıkan delikanlıları

sahabenin vilâyetine mazhar görüyorum. Keşifleri, kerametleri, kabirleri müşâhedeleri, hatta kalbî müşâhedeleri olmayabilir ama, makamlarının büyük olduğu muhakkak. Çünkü, Allah onları çok kudsî işlerde istihdam ediyor. Büyük kimselere, mânevî âlemin paşalarına, mareşallerine yaptırdığı işi bunlara yaptırıyor. Yani dinini onlarla ihya ediyor... İnşâallah bunlar da velidirler.

Fakat ister öyle veli olsun, ister böyle, Allah'ı hatıra getirmeden, "İnayet, meded!" diye velinin kapısına gitmek, hatalıdır. İmam Birgivî, "Bir insanın 'Meded yâ Resûlallah!' demesi dahi tehlikelidir." der; vâkıa biz bunu biraz yumuşatarak diyoruz ki: İnsan hiç olmazsa Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu diyebilmelidir. Çünkü, Hak sarayının söz götürmez sultanıdır O. Allah indinde yaratılmışların en eşrefidir. İmam Birgivî'nin büyük bir insan olduğu muhakkak ve müsellem. Bununla beraber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Allah'ın kendisine büyük salâhiyetler bahşettiğini, bizzat kendileri anlatır.[3]

Evet, o Zât (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hak sarayının kapısına vurmadan içeriye giren mahremlerdendir. Ona kaç defa nazla gitmiş, niyazla dönmüştür. Evet O, bir insanın varamayacağı noktalara varmış, imkân ve vücub âlemiyle dudak dudağa gelmiş,[4] sonra da niyazla geri dönmüştür.[5]

Sadede dönelim: Efendimiz gibi, O'nun ümmetinden bazı kimselerin insanlara inayeti, el uzatması, teveccühü olabilir. Fakat bunların hepsi vesile ve vasıtadır. Esas her şeyi yaratan Allah'tır. Ehl-i Sünnet akidesi böyledir. Allah bir kısım kimseleri affedecektir de Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) şefaatini ona vesile yapar. Evet mü'min, inayet ehlinin inayetini düşünürken böyle düşünmeli, böyle inanmalıdır.

Burada kendi mülâhazamı da şöyle anlatayım: Hiçbir zaman nefsimin muhasebesini yaparken, doğrudan doğruya Mevlâ'nın huzuruna kendi kendime gitmeyi düşünmedim. Kademe kademe önce, Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisiyle bağlı bulunduğum zatın arkasına düştüm. Yani, Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetine getirdiği nuru, feyzi, esrarı bana intikal ettiren, doğruyu gösteren, Kur'ân'ın âyetlerini gökteki yıldızlar gibi tanıtan, içimde iz'an hâsıl olmasına yardımcı olan, Resûl-i Ekrem'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) göklerde kanat çırpıp uçan bir tavus gibi bana gösteren ve bir hurma ağacı gibi en tatlı, en leziz meyvelerini kalbimin dudaklarıyla vicdanıma

duyuran, evet bütün bunları bana iş'ar ve işaret eden hangi zat ise, evvelâ onun vesâyâsı altına giriverir, sonra onunla Huzur-u Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem) varırız. Orada beni mahcup etmemek için "Bu da bizdendir, yâ Resûlallah!" dediğini tahayyül etmeye, duymaya çalışır ve Resûl-i Ekrem'e dehalet etmiş olurum. Ama nazarı daha ilerilerde olanlar bu sefer Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) peşine düşer ve Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, "Bu da bizdendir yâ Rabbi!" der, gönlüm ve gönüller, huzur ve itminana kavuşur.

Evet, çoğumuz muhasebemizi yapıp Huzur-u Hazret-i Kibriyâ'ya sığınırken hep böyle bir râbıta, bir ittisal ile gideriz. Böyle bir ittisalde de şirk ve şirki işmam eden şeyler yoktur. Çünkü, neticede her şey Allah'a dayanıyor. İşin esası, tek başımıza kendimizi bu kapıları çalmaya, kapı tokmaklarına dokunmaya liyakatli görmüyor, hatta utanıyor ve birinin arkasına takılıyoruz.

Bu asrın âfâkında, büyük feyizler, büyük nur ve sırlarla tulû' eden zat dahi, kendi muhasebesini yaparken "Günahlarım beni mahcup etti. İsyanlar altında eziliyorum. Senin kapına geldim, ama, Efendim Abdülkadir Geylânî'nin sesiyle Senin kapının tokmağına dokunuyorum."[6] diyor ve onun söylediği sözlerle müracaat ediyor; âdeta yukarıya gidecek dilekçesinin altına imzayı, o salâhiyetli zata attırıyor. Böyle bir dehalet, bir sığınma, şirk işmam eden tavırlardan uzak olduğu gibi, aynı zamanda cüret ve suiedepten de uzaktır. Abdülkadir Geylânî kendisine dehalet eden bu zatı Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) takdim edecektir. Abdülkadir Geylânî ki, vilâyet dünyasının zirvesini tutmuş çok yukarılarda bir velidir. "Benim ayağım kıyamete kadar gelecek bütün velilerin omzundadır." demiştir. Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki yönle bağlıdır; hem Hasanî, hem Hüseynî. Sahib-i salâhiyet büyük bir imamdır ve onun vesileliği, yolda kalmışlara Hakk'ın büyük bir rahmeti ve inayetidir.

Fâkihe: Yemiş, meyve.

İş'ar: Anlatma, bildirme.

İşmam etmek: Hissettirmek, duyurmak

İttisal: Birleşme, bağlanma.

Mehbet-i ilham-ı ilâhî: İlâhî ilhamın indiği yer.

Nakîse: Eksiklik, kusur.

Râbıta: Bağ, bağlantı.

Serfirâz: Üstün, seçkin.

1 Bkz.: Buhârî, *rikak* 38; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/256.

2 Muhammed sûresi, 47/11.

3 Meselâ Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmetinden günah işleyenlere şefaat edeceğini haber vermiş (Ebû Dâvûd, *sünnet* 21; Tirmizî, *kıyamet* 11; İbn Mâce, *zühd* 37); her peygamberin kendisine has ve kabul olunan bir duasının bulunduğunu, kendisinin ise bu duasını ahirette ümmetine şefaat etmek için yapacağını bildirmiş (Buhârî, *daavât* 21; Müslim, *iman* 86); mahşerde insanlar ıstırap ve heyecan içinde hesaplarının görülmesi için bekleşirlerken, Allah'a dua ederek hesap ve sorgunun bir an önce yapılmasını isteyeceğini (Buhârî, *tevhid* 36; Müslim, *iman* 326-327; Tirmizi, *kıyamet* 10) buyurmuşlardır.

4 Bkz.: İsrâ sûresi, 17/1; Necm sûresi, 53/4-18.

5 Bkz.: Bakara sûresi, 2/285-286.

6 Bediüzzaman, Said Nursî, *Hizbu hakâiki'n-nûriyye* s.227 (Hulâsatü'l-hulâsa'da).

Bazıları, akraba evliliklerinin zararlı olduğunu iddia ediyor. Bu hususu izah eder misiniz?

Evvelâ, akraba evlilikleriyle ortaya çıkması muhtemel hastalıklara bir göz atalım:

İrsî hastalıklar: Ana babadan çocuğa "irsî" olarak geçen hastalıklara verilen addır. İrsî hastalıklara, yakın akraba olan ana babanın çocuklarında, diğer çocuklara oranla daha çok rastlanır. Akrabalar arasında yapılan evliliklerden doğan çocuklarda, ortak atadan aktarılan ve irsî hastalığın taşıyıcısı olan genlerden iki tane bulunması ihtimali büyüktür.

Az rastlanan irsî hastalıklardan birisi akşınlık (albinizm)'dir. Akşınların gözlerinde ve saçlarında boya maddesi (pigment) yoktur. Bu hastalık sadece görünüşü bozmakla kalmaz, yarı körlüğe de yol açar.

Verâseti, DNA adı verilen ve gen adlı birimlerde toplanmış olan bir madde gerçekleştirir. Genler organizmanın gelişmesini düzenleyen bilgiyi taşırlar.

Bazı hastalıklar irsîdir ve bu hastalıklara bir enzim yetersizliği yol açar. Vücutta meydana gelen bütün "biyokimyevî" hâdiseler, enzimlerin kontrolü altında gerçekleşir. Bütün "bileşimler" ve "çözülmeler" belli bir sıra izlerler. Yani bir madde doğrudan doğruya son ürüne dönüşmez, daha önce çeşitli bileşik dizilerinden geçer. İstenilen son ürünü meydana getirmek için bu dizilerdeki bileşiklerin her birine yeni maddeler eklenir ya da çıkarılır.

Zekâ geriliğine yol açtığı sanılan mongolizm, fenikletonüri gibi 28 kadar irsî hastalık bilinmektedir. Bunlarda yetersiz enzim tespit edilmiştir.

Orak hücreli anemi, talessemi gibi bazı kan hastalıkları, ayrıca sistinüri ve galaktosemi de irsî hastalıklardır.

Sâniyen, İslâm, akraba evliliklerini teşvik etmemiş, belli bir çerçevenin dışındakilerin evlenmelerini tecviz etmiştir. Sâlisen, İslâm'ın yasaklar çerçevesi içine aldığı akrabalar da küçümsenmeyecek kadar bir yekün teşkil etmektedir. Mamafih, aslında zararlı olan akraba evliliği değil, anne-babada meknî bulunup, evlenince katlanıp çocukta ortaya çıkan hastalıklardır. Bir aile, bir sülâle, bir oymak ve bir kabilede bu hastalıklardan biri varsa, aynı oymak içinde aynı hastalığı taşıyan iki kişi izdivaçla bir araya gelince, hastalık ortaya çıkıyor. Yani ç ocuk annesinde ve babasında meknî bulunan bu hastalığı tevârüs edinmiş oluyor.

Şimdi, eğer böyle bir hastalık taşıyan aile, kabile içinde değil de dıştan olsa, hatta evlenenlerin biri Çin'den biri de Maçin'den gelse hastalık olmayacak mı? Aksine, kimden ve nereden olursa olsun, çocuğun kaderi olarak ortaya çıkan, anne-baba hastalığı akrabadan olmuş, uzaktan olmuş fark etmez. Binaenaleyh, asıl mahzurlu olan, iki hastanın bir araya gelmesi; çocukta, kâmil mânâda ortaya çıkan bu tür hastalıkla hasta olanların evlenmesidir.

Bu tür hastaların evlenmesiyle çocuklarda bir kısım arızalar oluyorsa, hekimler bunu araştırmalı; şayet böyle bir hastalık varsa, bunların evlenmeleri tecviz edilmemelidir. Böyle, aynı kabile, aynı oymak içinde, izdivaçla ortaya çıkan hastalıklarda hassasiyet gösterildiği gibi, dünyanın ta öbür ucundan alıp evlendireceğimiz kimseler hakkında da titiz davranılmalıdır. Zira aynı hastalık onlarda da olabilir, dolayısıyla aynı vahim netice, onlar için de bahis mevzuudur. Binaenaleyh böyle bir meselede belli çerçevenin dışında akraba evliliklerine cephe almak bir haksızlıktır ve ilim adına faraziyecilerin işine de çok yaramayacaktır...

Şayan-ı teessüftür, bir kısım dindar ilim adamları da meseleyi faraziyecilerin aceleciliği içinde ele alarak tıbbî hükme menat teşkil eden hususu tamamen kulak ardı edip, "Zaten Kur'ân da bütün bütün akraba evliliklerini yasak etmiştir." diyerek Kur'ân'la tenakuza düşmektedirler. Bir kere Kur'ân-ı Kerim: *"Ey peygamber, Biz, ücretlerini (mehirlerini) verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği (savaş esir)lerinden elinin altında bulunan (cariye)leri, amcanın, halalarının, dayının ve teyzelerinin seninle beraber göç eden kızlarını sana helâl kıldık. Bir de kendisini (mehirsiz olarak) peygambere hibe eden ve peygamberin de kendisini almak dilediği inanmış kadını, diğer mü'minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helâl kıldık). Biz, eşleri ve ellerinin altında bulunan (cariye)leri hakkında mü'minlere ne farz ettiğimizi bildik (onların bu hususta ne yapması lâzım geldiğini açıkladık) ki, sana bir zorluk olmasın, (sen bir sıkıntıya, güç bir duruma düşmeyesin). Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."*[1] buyurmaktadır.

Pratikte de, ne Peygamberimiz ne de ashab efendilerimiz, muharremat âyetiyle çerçevesi belirlenenlerin dışındakilerle evlenmede beis görmemiş ve bu mübahı kullanmışlardı. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) halasının kızı Zeyneb binti Cahş'la Hazreti Ali amca torunu Hazreti Fatıma'yla ve daha yüzlercesi yüzlercesiyle evlenmişti... Hem sıhhatli bir oymak içinde niçin kız

alınıp verilmesin ki? Hatta, o oymak ve o sülâlenin sıhhat, ruh, karakter ve fizikî yapısının korunması için bunda fayda bile olabilir. Meselâ, Dağıstan halkının umumiyet itibarıyla bu mevzudaki hassasiyetleri sayesinde, sağlam nesiller olarak bugünlere kadar gelip ulaştıkları söylenmektedir. Denilebilir ki, bunlar daha sıhhatli, daha zinde, Allah'ın bir lütfu, ihsanı, takdiri olarak daha uzun ömürlü olabilmişler.

Şanlı Osmanlı Devleti'nde de bu mübah kullanılıyordu ama, endişe edilen rahatsızlıkların pek çoğu yoktu. Hatta, bizzat Âl-i Osman Hânedanı bu mübaha karşı açıktı ve bizim korkulu rüyalarımız sayılan hastalıklardan hiçbiri de bilinmiyordu. Hem bir insan kendi soyunun, sopunun sıhhatini, güçlü, kuvvetli ve zinde olmasını düşünüyorsa, tabiî ki, en sıhhatli ailelerden kız alacaktır. Kendi kabilesi en sıhhatli ise neden ondan almasın ki...?

Hâsılı, çiftlerin bir araya gelmesinde mahzur teşkil eden şey uzak ve yakın olmaktan daha ziyade eşlerin bir araya geldiklerinde, çocuğun acı kaderi olabilecek hastalıklardır. Ve zannımca üzerinde durulması gerekli olan da budur. Yoksa, insanlara faydalı olan şeylerin en küçüğünü dahi ihmal etmeyip gösteren ve bir yudum içki gibi, zararın en küçüğünün üzerinde hassasiyetle durup onları sakındıran Kur'ân-ı Kerim, çok önemli şeyleri önemsememiş çok önemsiz şeyler üzerinde de fazlaca durmuş sayılırdı ki, bu da onun herkesçe kabul edilen "muvazene kitabı" olma ruhuna aykırı demektir.

Kur'ân-ı Kerim *"Size (şunlarla evlenmeniz) haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, karılarınızın anaları, birleştiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız –eğer onlarla henüz birleşmemişseniz, (kızlarını almaktan ötürü) üzerinize bir günah yoktur– kendi sulbünüzden gelen oğullarınızın karıları ve iki kız kardeşi bir arada almanız. Ancak geçmişte olanlar hariç. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."*[2] âyetiyle haram olanların çerçevesini belirledikten sonra, yukarıda temas edip geçtiğimiz Ahzâb sûresinin 50. âyetiyle de şöyle buyurarak: *"Ey Peygamber, Biz, ücretlerini (mehirlerini) verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği (savaş esir)lerinden elinin altında bulunan (cariye)leri, amcanın, halalarının, dayının ve teyzelerinin seninle beraber göç eden kızlarını sana helâl kıldık. Bir de kendisini (mehirsiz olarak) peygambere hibe eden ve peygamberin de kendisini almak dilediği inanmış kadını, diğer mü'minlere değil, sırf sana*

mahsus olmak üzere (helâl kıldık). Biz, eşleri ve ellerinin altında bulunan (cariye)leri hakkında mü'minlere ne farz ettiğimizi bildik (onların bu hususta ne yapması lâzım geldiğini açıkladık) ki, sana bir zorluk olmasın, (sen bir sıkıntıya, güç bir duruma düşmeyesin). Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."[3] herhangi bir iltibasa meydan vermeyecek şekilde, neyin yasak olup neyin olmadığını apaçık göstermektedir.

Bununla beraber, evlenmeyi, sağlık prensiplerine riayet ölçüsü içinde mübah kılmak başka, izdivaca zorlamak başkadır. Belli bir çerçevenin dışındakilerin evlenmelerine yollar açık ve herhangi bir mâni yoktur. Ama, aynı zamanda, evleneceklerin sağlık açısından bir araya gelip gelemeyeceklerinin tetkik ve araştırılması neticesinde, şayet bir mahzur bahis mevzuu ise böyle bir izdivacın engellenmesinde de sakınca yoktur. Hatta, engellemek, yararlı ve insanîdir.

Her şeyin en iyisini Allah bilir.

Meknî: Gizli, örtülü.

Şâyân-ı teessüf: Üzüntü verici.

Tecviz etmek: İzin vermek, müsaade etmek.

Tenakuza düşmek: Çelişmek, zıtlığa düşmek.

Tevârüs: Irsiyet, soya çekim yoluyla elde etme.

1 Ahzâb sûresi, 33/50.

2 Nisâ sûresi, 4/23.

3 Ahzâb sûresi, 33/50.

“Bir saat tefekkür, bir sene nafile ibadet hükmüne geçer.” mealindeki tefekkürün yolu, usûlü, metodu nasıldır? Belli bir vird veya zikri var mıdır? En çok tefekküre sevk eden âyetler hangileridir? Sessizce yapılan dualar tefekkür yerine geçer mi?

Zannediyorum, soru sorulurken cevabı da verilmiş oldu. Bir saat tefekkür, bir sene nafile ibadet hükmünde olduğu, zayıf bir hadis-i şerifte[1] ifade ediliyor ama; hadisten daha ziyade Kur’ân-ı Kerim’de bu meseleyi teyit eden pek çok âyet var: *“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün ihtilafında, aklı başında olan kimseler için gerçekten açık ibretler vardır.”*[2] Evet, ayların, güneşlerin âhenk içinde doğup batmasında, nizamın baş döndürücü bir keyfiyetle deveran ve cereyan edip durmasında, düşünebilen kimseler için ibretler vardır. Bu âyet-i kerime tefekkür mevzuunda sarih bir delildir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Bir insan bu âyeti okur da düşünmezse, yazıklar olsun ona.”[3] buyururlar. Ümmü Seleme Validemiz, bu âyet nazil olduğu zaman veya Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu âyeti okurken ağladığını nakleder.[4] Zaman ve Mekânın Efendisi bir gece, teheccüd vaktinde bu âyeti okuyup hıçkıra hıçkıra ağlamıştı.[5] Düşünmeye açılan bir kapı ve tefekkür iklimine açılan yollarda birer rehber sayılan bu ve emsali âyetler, İslâm’da düşünce hayatının buudlarını göstermeleri bakımından çok önemlidirler.

Yalnız, önce tefekkürün ne demek olduğunu bilmek lâzım. Tefekkür, evvelâ, bir ilk bilgiye dayanmalıdır. Yoksa âmiyâne, cahil âne tefekkürlerle hiçbir yere varılamaz. Böyle kapalı tefekkür, zamanla bıkkınlık meydana getirir. Sonra da insan tefekkür etmez olur. Bir insanın evvelâ, tefekkür edeceği mevzuu çok iyi bilmesi, tefekküre esas teşkil edecek hususları zihninde hazır malzeme hâline getirmesi, yani bir malumat-ı sabıkasının bulunması lâzımdır ki, sistemli düşünmesi mümkün olabilsin. Ayların, yıldızların cereyan ve deveranını, onların insanoğluyla münasebetini, insanı teşkil eden zerrelerin akıllara durgunluk veren hareket ve faaliyetlerini biraz olsun biliyorsa, bunlarla alâkalı düşündüğü zaman bu bir “tefekkür” olabilir. Yoksa, ayların güneşlerin harekâtına bakıp da şairane ilhamlarla bir şeyler duyup bir şeyler söyleyenlere mütefekkir değil, ilhamlarını söyleyen hayalci denir. Keza tabiat bataklığına

saplanmış bir kısım natüralist düşünür ve şairlere de mütefekkir demek mümkün değildir. Hele Cumhuriyet döneminde, kalburüstü gösterilen şair ve yazarlarımız arasında mütefekkir o kadar azdır ki, bir elin parmak sayısını geçmez. Onlar da dinî duygu ve dinî düşüncelerinden ötürü ademe mahkûm edilmiş ve toplumun onları tanımasına kat'iyen meydan verilmemiştir.

Bu dönemde az bir zümre, eşya ve varlığı kurcalamış ama, onlar da eşyanın hakikatine kat'iyen nüfuz edememişlerdir. Vâkıa, bu dönemin tabiatsever şairlerinin beyanları içinde insan, cennetleri dinliyor gibi olur: Suların şakır şakır akmasında, yağmurun şıpır şıpır yağmasında, ağaçların hemhemesinde, kuşların demdemesinde öyle destanlar keserler ki, insan kendisini cennetlerin ortasında zanneder. Fakat bu insanlar hep, netice ve ötelere kapalı yaşadıklarından, eskinin düşmanı, yeninin de cahili olarak kalakalmışlardır. Ömürleri, şehadet âleminin tenteneli perdesi üzerinde sayıklamakla geçmiş ve tek kürekli sandalla seyahat ediyor gibi kendi etraflarında dönüp durmuşlardır. Bunların, hayata dair düşüncelerinin her yanında bir tıkanıklık vardır; bunların tefekkür dedikleri şey de, bu tıkanıklık içindeki ümitsizce ızdıraplardır. Ve tabiî böyle bir tefekkürün hiçbir faydası da yoktur.

Tefekkür etmek için evvelâ, bir ilk malumat, hâlihazırdaki durumun kavranması, öze uygun yeni terkipler, yeni komprimeler ve bütün bunlar üzerinde gerçeği arama düşüncesiyle fikir sancısı lâzımdır. Bu sistemle düşünebilen şahıs, düşüncede sürekli yeni yeni hükümlere varabilir; bu hükümleri daha başka düşünce hamlelerine esas yaparak daha ilerilere sıçrayabilir; ondan yeni yeni neticeler çıkararak tefekküründe derinleşip buudlaşır. Sonra da tek buudlu veya çift buudlu düşüncesini, üç buudlu, çok buudlu tefekküre ulaştırarak zamanla "zülcenaheyn" bir mütefekkir ve bir insan-ı kâmil seviyesine çıkabilir.

Hâsılı, düşünmenin ilk esası olarak okuma, kâinat kitabını mütalâaya alışma, sinesini Hak'tan gelen esintilere, kafasını şeriat-ı fıtriyenin prensiplerine karşı açık tutma, varlığa, onun mukaddes tercümesi sayılan Kur'ân adesesiyle bakma gibi hususları sıralayabiliriz... Yoksa, Kutup Yıldızı şurada duruyor, Güneş şöyle batıyor, Zühre şöyle, Merih böyle... başı, hedefi, gayesi belirlenememiş, cahilce eşyanın yüzüne bakış kat'iyen tefekkür olmayacağı gibi, böyle bir düşünceyle bir yere varmaya da imkân yoktur. Sevap kazandırıp kazandırmadığı da her zaman münakaşa edilebilir.

Bir saat tefekkürün, senelerce yapılan ibadete denk olması şundandır: İnsan,

bir saat sağlam tefekkür sayesinde onda, erkân-ı imaniye inkişaf eder; içinde mârifet nurları parlar; derken kalbinde muhabbet-i ilâhiye belirir... Sonra ruhanî zevklere ulaşır ve kanatlanmış gibi olur.

İşte böyle bir tefekkürle herhangi bir insan, bu türlü tefekkürden mahrum bir işin, bin ayda varabildiği mesafeye varmış, dolayısıyla da en büyük kazançlara ermiş sayılır. Böyle bir anlayış ve şuur içinde Rabbine teveccüh edememiş bir insana gelince, bin sene durmadan yatıp-kalksa, terakki adına bir adım atmış sayılmaz. Bu itibarla da yaptığı şeyler bir saat tefekküre mukabil gelmez. Ama bu demek değildir ki, onun bin sene yaptığı ibadet ü taat boşa gitmiştir. –hâşâ– Allah karşısında onun ne bir rükuu, ne bir secdesi, ne bir kavmesi, ne de bir celsesi boşa gitmemiştir. *"Kim zerre kadar hayır yapsa onu görür, kim de zerre kadar şer yapsa onu görür."*[6] Yani herkes kazancına göre bir kısım şeylere mazhar olur. Bu esasa binaen ne şekilde olursa olsun o da vazife-i ubûdiyetini eda etmiş; kulluğunu yerine getirmiş ve Rabbiyle bir çeşit münasebete geçmiş sayılır. Fakat tefekkürden hâsıl olan şeyleri elde edemez.

Evet, bu mânâdaki bir tefekkür, arz ettiğim gibi bir sene ibadete mukabil gelebilir.

Bir diğer şey daha soruluyor: Tefekküre esas teşkil eden veya vesile olan belli vird veya zikir var mıdır? Belli virdler ve zikirler insanın tefekkürünü geliştirebilir mi?

Bu da yine kâinat kitabını mütalâada olduğu gibi, şuurlu olmaya bağlıdır. Şuurlu dua, şuurlu münacât, şuurlu yakarış, bazen insanın iç dünyasında en paslı gibi görünen kilitleri de açabilir. Ancak, bu vird ve zikrin, nereden, nasıl seçilip alınacağına dair bir şey söyleyemeyeceğim. Bu durum, istidat ve kabiliyetlere göre farklılık arz edeceği gibi, şahısların inanç ve kanaatlerine göre de değişik olabilecektir. Bu itibarla, isteyen sinesini "Cevşen"le, isteyen "Evrâd-ı Kudsiye" ile, isteyen "Me'sûrât"la, isteyen Şazilî, Şah-ı Geylânî, Ahmed Rifaî ve Ahmed Bedevî Hazeratından birinin evradıyla coşturabilir. Bu büyük zatların büyük virdleriyle meşgul olurken, insan o zatları âdeta yanında hisseder ve o huzur içinde okuduğu şeylerin zevkine doyamaz. Keşke, herkes bu virdleri okuyup onlardan istifade edebilseydi, böylelikle kendilerini yenileyecek ve Allah'la münasebetlerini kuvvetlendireceklerdi...!

Bir diğer husus da şu: Tefekküre sevk eden âyetler, sessizce yapılan dualar, tefekkür yerine geçer mi?

Mânâsı anlaşılmıyor ve insan onda derinleşemiyorsa tefekkür olmaz. Sevap olur da tefekkür olmaz. Tefekkür, fikretmeden gelir. Vak'alarla yeni vak'aları bir araya getirme ve terkipler yapmak demektir. Bir şeyin sebebiyle neticesi, illetle malûl arasında münasebet kurma Allah'la kul-Mâbud münasebetini perçinleştirme her zaman bir tefekkür sayılsa da bu kudsî münasebete ulaştırmayan evrâd u ezkâr veya en mübarek zatların dersi de olsa sevap olur, fakat tefekkür olmaz. Tefekkür olabilmesi, ruhu ve gönlü çalıştırmaya, tefekküre mevzu olan şeyin üzerinde durmaya, araştırmaya, Rabbimizle münasebetlerimizi derinleştirip kuvvetlendirmeye bağlıdır. Rabbim muvaffak eylesin!

Günümüzde en kıt, en az olan şey tefekkürdür. Bu itibarla insanımızın tefekkür noktasında yaya olduğu söylense mübalâğa yapılmış sayılmaz.

Celse: İki secde arasında bir defa "Sübhânallah" diyecek kadar oturma.

Kavme: Namazda rükûdan doğrulup, en az bir kere "Sübhânallah" diyecek kadar ayakta durma.

Me'sûrât: Peygamber Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) rivayet edilen dualar.

Tefekkür: Varlık ve hâdiseleri iyice okuma, geniş, derin ve sistemli düşünme.

Vird: Belli aralıklarla devamlı okunan dua, zikir.

Zülcenaheyn: "İki kanatlı" mânâsına hem ilim hem de mârifette zirvelere ulaşmış olan âlimlere verilen bir lakap.

1 el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/370.

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/190.

3 Bkz.: İbn Hibbân, *es-Sahîh* 2/366; İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azim* 2/164; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* 4/197.

4 Bkz.: İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azim* 2/164; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* 4/197.

5 İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azim* 2/164; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* 4/197.

6 Zilzâl sûresi, 99/7-8.

“Ümmetimin fesada gittiği bir dönemde, Sünnet’ime sımsıkı sarılana yüz şehit ecri vardır.” [1] *deniliyor. Sünnet-i Seniyye’yi öğrenip asrın şartları içinde tatbik keyfiyetini açıklar mısınız?*

Bu meselenin de yine elimizdeki kitaplarda fevkalâde terkibi yapılmış ve Sünnet yolu, Hakk’a vâsıl olmanın merdiveni, mirkadı gösterilmiştir.[2] Evet, hem yolu gösterilmiş hem de o yola fevkalâde teşvik yapılmıştır. Bu yol, öyle bir yoldur ki, binlerce veli ve binlerce dimağın bir araya gelmesiyle bulunacak bütün yollar ve o yolların mukaddes düstur ve prensipleri, Sünnet-i Seniyye’nin en küçük meselesi yanında, çok küçük ve sönük kalacağı hakikatini, asrımıza kadar, yüzlerce hakikat eri, yüzlerce mürşid, tekrar ber tekrar anlattı ve Sünnet yolu, din yolu olduğuna tembihte bulundular.

Farzlardan âdâba kadar, dinî hayatı bize talim eden Allah’ın (celle celâluhu), davranışlarını doğrudan doğruya kontrol altına aldığı, her iş ve hareketinde hayra yönlendirilen Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bize hayatı talim etmek üzere gönderilmiş bir insandı. Farzı, vacibi, sünneti, müstehabı ve âdâbıyla...

Kul farzlarla Allah’a yaklaşır. Nafileyle o hâle gelir ki, –kudsî hadiste ifade buyrulduğu gibi– *“Allah onun gören gözü, işiten kulağı, konuşan ağzı, tutan eli olur.”*[3] Yani ona, gördüğü şeyleri doğru gösterir. Gördüğü şeyleri isabetle değerlendirmeye muvaffak kılar ve her şeyden hakikate giden bir yol açar. Hidayeti görse, kanatlanır, dalâleti görse kaçar. Hakikate çağıran iyi bir ses duyduğu zaman, Hak adına gerilir ve ruhunda yükselme başlar. Aynı zamanda konuşurken, Allah ona hakkı konuşturur, iş yaparken hep yararlı şeylere sevk eder ve her zaman iyilik ve güzellik istikametinde götürür. Hâsılı, onu, sürekli olarak Cennet yoluna sevk eder ve bir lahza nefsiyle baş başa bırakmaz. O, davranışlarında Hakk’ın hoşnutluğunu aradığı için, Hak da onu hep marziyat-ı sübhâniyesi içinde hareket ettirir. Binaenaleyh, Efendimiz’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O’ndan sonraki mühim zevâtın hayatlarını, Cenâb-ı Hak daima böyle kontrol altında tutmuş ve marziyata giden caddenin dışındaki bütün yolları onlara tıkayıp mecburi istikamet olarak sadece Sünnet yolunu göstermiş ve bu yolu işlettire işlettire âdeta şehrah hâline getirmiş. Artık bugün, hedefe varabilen, teminat altında olan bir yol varsa o da bu yoldur.

Tabiî, ümmetin fesadı zamanında bu ehemmiyette olan Sünnet-i Seniyye'nin ihyası, farzıyla, vacibiyle, sünnetiyle o yolun yeniden işler hâle getirilmesi ve aynı zamanda o geniş caddenin kıyamete kadar teminat altına alınması uğrundaki hizmetler, o kadar mübarek ve o kadar kudsîdir ki, böyle bir hizmete omuz veren zatların şehitlerle atbaşı gittiklerinde şüphe edilmemelidir. Hatta bunlar içinde, ömrünün her gününde birkaç şehit sevabı yakalayanların sayısı hiç de az değildir. Bu arada hususiyle erkân-ı imaniyeyi yeniden ihya etmeye çalışanlar, yüz şehitten daha fazla sevap kazanabilir.

Evet, o Sünnet-i Seniyye içinde öyle meseleler vardır ki, onların birini ihya eden, yüzlerce şehit kadar sevap kazanabilir. Nasıl, gıybet içinde bazen öyle bir gıybet olur ki, adam öldürmekten, zina etmekten daha eşeddir.[4] Evet, elbette toplumu birbirine katıp karıştıran gıybet, herhangi bir şahsın çekiştirilmesi gibi olamaz. Bu durumda o, ferdî büyük günahlardan daha büyüktür. Öyle de, günümüzde ümmetin fesada gittiği meselelerde, bütün İslâm çarkının bozulduğu hengâmda, dine ait herhangi bir meseleyi ihya etmek için gayret edenler, elbette yüz şehit belki bin şehit sevabı kazanacaklardır. Hele mübarek gün, mübarek an ve mübarek dakikalarda bu işi yapabilenler, belki daha çok sevap kazanacaklardır. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'in ifadesiyle, dilediğine fazlından dilediği kadar ihsanda bulunacağını ifade ediyor.[5] Allah, evvelâ, bu yolda bizi kaim ve daim eylesin. Sonra ihlâsla hizmete muvaffak kılsın!..

Çok bahtiyar ve tali'liyiz. Zira, dinimizi öğrenip başkalarına da öğretmek hususu anlatılırken deniyor ki: "İhsan-ı ilâhî olarak omzumuza bir vazife yüklenmiş." İnanmış insanlar olarak her birimiz, bütün bütün her şeyin şirazeden çıktığı bir dönemde, çok kıymetli bir vazifeyle tavzif edilmiş bulunuyoruz. Evet, Allah'ı sevmek ve başkalarına da sevdirmek, insanların iman nuruyla nurlanmalarına vesilelik etmek, dünyada eşi menendi olmayan bir şeydir. Bir bakıma bu, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vazifesini yüklenmek demektir. Şah-ı Geylânî'nin mânen, Hak yolunda hizmet edenlere zahîr olması, Hazreti Ali'nin (radıyallâhu anh) asırları aşarak onlara arka çıkması, bu asırda görülen dinî hizmetlerin fevkalâde ehemmiyet kazanmış olmasına binaendir. Bu zatların bir sürü işaret ve bişaretlerinin yanında, çok sadık rüya ve murakabelerde Fahr-i Kâinat Efendimiz'in (aleyhi ekmelüttehâyâ), tenezzülen asrın garipleri arasında dolaşması; onların müesseselerini ziyaret etmesi, bazı şahıslara hususî iltifatlarda bulunması; Sünnet ve Sünnet'e hizmetin kerametinden başka bir şey değildir. Şahsî meziyet

ve şahsî kemalât uğrunda gösterilen gayretlerle bu takdirlere mazhariyet düşünülemez ve düşünülmemelidir de...

Temelde önemli hizmetlere vesile olmuş şahıs, grup ve müesseselerin *"es-Sebebu ke'l-fâil"*[6] fehvasınca bu mevzuda aslan payı elde edecekleri de Allah'ın ayrı bir lütfunun tezahürüdür. Ve O'nun rahmetinin vüs'atinden her zaman beklenebilir. Şimdi, bu iman ve Kur'ân hizmetini belli bir seviyeye getirenler, sonra ihlâs, samimiyet ve aynı coşku, aynı heyecan içinde durumu koruyamaz ve mevcudu muhafaza edemezlerse, yani aynı tempoda hareket edilmezse, emanet alınıp başkasına verilebilir. Refüze olmalar olabilir; yani bazıları dışarıya itilebilir, atılabilir. Bizler, Allah' ın inayetlerini takdir ve idrak edip takatimiz ölçüsünde gayret gösterebildiğimiz ve takdir, teklif, ihsan buyrulan lütufları değerlendirebildiğimiz nispette, imtihanı kazanmış, daha büyük lütuflara namzet bulunduğumuzu göstermiş olacağız.

Gönül arzu ediyor ki, her ânı ayrı bir şehit sevabı kazandıran bu iman ve Kur'ân hizmetinde koşan mü'minler, işin başındaki aşk ve heyecanlarıyla, yakîn gelinceye kadar koşup dursunlar!..

Marziyat-ı sübhâniye: Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazandıran şeyler.

Şehrah: Büyük cadde, ana yol.

1 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 5/315; ed-Deylemî, *el-Müsned* 4/198; el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 6/261.

2 Meselâ bkz.: İmam Rabbânî, *Mektubat* 1/87 (75. Mektup), 1/99 (94. Mektup), 1/182 (210. Mektup), 1/240 (260. Mektup); Nursî, Bediüzzaman Said, *Mektubat* s.17-18 (Beşinci Mektup); *Lem'alar* s.25-37 (Dördüncü Lem'a) s.71-89 (On Birinci Lem'a).

3 Bkz.: Buhârî, *rikak* 38; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/256.

4 Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/348; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 5/306.

5 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/73; Mâide sûresi, 5/54.

6 "Bir şeye sebep olan onu yapan gibidir." (Bkz.: Müslim, *imare* 133; Tirmizî, *ilim* 14; Ebû Dâvûd, *edep* 115.)

Cin nedir? Nasıl çağrılır? Tedavide ve kayıp bulmakta kullanılabilir mi? Cincilik yapan hocaların İslâm'da yeri nedir? Mahzuru var mıdır? Uğraşan ilim adamları var mıdır?

Cin, "cenne" kökünden gelen bir kelimedir. "Cennet" ve "cinnet" de aynı kökten gelir. "Mecnun" kelimesi ise, ism-i mef'uldür ve cine tutulmuş gibi bir mânâya gelmektedir. Biz ona, delirmiş deriz. Cinin lügat mânâsına gelince, "mestur" demektir. Cin demek; kapalı, görülmeyen demektir. Yani, zatında değil de, bizim için kapalı veya akla kapalı demektir. Ayrıca, birisine gönül vermiş, tutulmuş, tavır ve davranışlarını bizim ölçülerimiz içinde anlamaya imkân bulunamayan kimselere de "mecnun" diyoruz.

"Cennet" de bir bakıma bizim için şu anda kapalı, mestur bulunduğundan, o da cin âleminde, o da gaybî bir şey... Cinnet kelimesi, deli olma hâli.. Cin de –Allahu a'lem– bütün bu işler için esbap plânında zâhirî âmil, fâil ve faktör olan şeydir.

Cinlerin varlığı, öteden beri münakaşası yapılagelmiş bir husustur. Tabiî, ruhla, melekle beraber. Aslında, enbiyâ-i izâm, onları görüp müşâhede ettikten, asfiyâ ile onların mülâkatları olduktan ve milyonlarca ehl-i keşif onların varlıklarını kabul ettikten sonra maddeden başka bir şey görmeyen üç-beş materyalistin münakaşasının ne ehemmiyeti olur ki... Bilhassa, görmediğimiz pek çok varlıkları kabul ettiğimiz bir dönemde, bunların varlığını inkâr etmek hem bir insafsızlık, hem de lüzumsuz bir inattan başka bir şey olmasa gerek...

Hele cinin, dünyanın dört bir yanında, milyonların iştigal mevzuu hâline geldiği günümüzde... Ve hele hele, erbab-ı ilim ve irfanın onunla meşgul olduğu bir dönemde!...

Cine itiraz edenler, niye itiraz ederler pek akıl almaz. Acaba, insanlar mevcut olan her şeyi görüyorlar mı ki cini görmedikleri için itiraz ediyorlar? Biz biliyoruz ki, görme âlemi olarak nazarımıza arz edilen şeylerin ancak milyonda 4-5'ini görebiliyoruz. Yani, milyon çeşit varlık, milyon çeşit mahluk varsa, biz sadece bunların dördünü veya beşini görebiliyoruz, diğerlerini görmüyoruz. Sonra bir kısım göremediklerimizi aletlerle tespit etmeye çalışıyoruz. Meselâ makro âleme müteallik olanları teleskopla, mikro âleme ait olanları mikroskopla, diğer bir kısmını da x ve benzeri ışınlarla tespit ediyoruz.

Belki ileride daha pek çok şeyi, yeni cihaz ve yeni vasıtalarla insanlığın nazarına arz etme imkânları da doğacaktır...

Bu arada bir ilim adamının dediği gibi, her keşfedilen şey, keşfedilmemiş koskoca bir âlemi karşımıza çıkaracaktır. Binaenaleyh, şu âlem-i şehadet, görünmeyen gayb âlemi üzerinde tenteneli bir perdedir. Cinler, melekler, ruhanîler de o perdenin arkasındadır. Vasıtalı vasıtasız, oraya ıttılaımız ölçüsünde, perde arkası o varlıklarla tanışma imkânı olacaktır.

Meselenin diğer bir yönü de şudur: Cin, ruh nevindendir... Şuurlu bir kanundur. Kütleler, büyük küreler arasında câzibe kanunu gibi bir kanun... Bu kanunla Güneş, küre-i arzı etrafında döndürüyor. Dünya da ta'cilli bir hareketle, elektronların dönüşü gibi dönüyor. Dünya, Güneş etrafında bu ta'cilli hareketiyle dönerken, Güneş tarafından çekiliyor. Bu ilelmerkeze karşılık, bir de anilmerkez var. Bunlar birer kanundur; izafî, itibarî değerleri olan kanunlar...

Şimdi ortada hiçbir şey yok o da kütle, bu da kütle, küçük olan büyüğün etrafında dönmekte... derseniz. Evet, şayet ortada bir şey yoksa, bu durum nasıl izah edilecek? Bu ister Newton'a göre câzibe, ister Einstein'a göre hayyiz olsun, netice değişmez...

Hem meselâ, bir tohumu ele aldığımız zaman, onda bir ukde-i hayatiye var. Bakıyorsunuz hemen bir yerden rüşeym başını çıkarıyor, filiz oluyor, ot oluyor, ağaç oluyor; ama, mutlaka kendi cinsinden bir şey oluyor. Bunda bir nümuv (büyüme, gelişme) kanunu var. Bu, itibarî, izafî bir kanundur. Ama bu kanun olmadan neşv ü nema olamaz. Meselâ, taşı diktiğimiz zaman bu kanun olmadığı için, bir büyüme, bir gelişme müşâhede edemiyoruz...

İşte bunlar Allah'ın birer kanunudur, cin ve ruh dediğimiz şeyler bu kabîl kanunlardandır. Aradaki fark şudur: Câzibe (çekim) kanununun aklı, iradesi, şuuru yoktur. Ama bu cin kanununun, ruh kanununun, melek kanununun aklı, şuuru idraki olduğu gibi, ayrıca izafî, itibarî ve nisbî olmayıp hakikî birer varlığa sahiptirler. Onun için asrın dev mütefekkiri, şimdiye kadar görebildiğimiz tariflerin en câmiini, en şümullüsünü, en veciz şekilde şöyle yapıyor: "Ruh, zîşuur bir kanun-u emrîdir." *"De ki: 'Ruh, Rabbimin emrindendir.'"*[1] hakikatini, bu kadar veciz takdim etme âdeta imkânsızdır. "Ruh, zîyahat, zîşuur, nuranî, vücud-u haricî giydirilmiş câmi, hakikattar, külliyet kesbetmeye müstaid bir kanun-u emrîdir. Eğer eşyadaki kanunlara Kudret-i Hâlık, vücud-u haricî giydirse, her biri bir ruh olur. Eğer ruh, vücut

libasını çıkarsa, başından da şuuru indirse, yine lâyemut bir kanun olur.”[2] Aslında bununla her şey anlatılmıştır. Ruh, sizin en küçük âlemden en büyük âleme kadar hepsinde kabul ettiğiniz kanunlar gibi birer kanundur, fakat şuuru vardır. Kaldı ki, bazı ilim adamlarının iddiasına göre, otlar büyürken onlarda da bir şuurluluk, meselâ bir kısım mesajlara, tembihlere cevaplar, çevre ile tanışma, kaynaşma veya irdeme gibi şeyler sezilip müşâhede edilmiştir. Ağaçlarda da öyle...

Size, bir dergide, bu mevzu ile alâkalı kaleme alınmış yazılardan birinin hulâsasını arz edeceğim. Yazar diyor ki: “Benim kanaatim buğday ve arpa gibi şeylerin başaklarının şuurlu olduğu merkezindedir. Çünkü yapılan hareketler o kadar şuurludur ki, arpa, buğday vesairede bir şuur, bir akıl, bir idrak düşünmeden bu hareketleri izah etmeye imkân yoktur.” Meselâ, buğday henüz bir rüşeym ve filiz iken başını topraktan dışarıya çıkarır, etrafına bakar; şayet etrafı iki tane sap çıkarmaya müsait ve şartlar da elverişli ise, bu durumda iki tane sap çıkarır. Havalar iyi gidiyor, rutubet kâfi, güneş şuaları da besleyici mahiyette ise, iki filize karar verir. Hatta şartlar müsait olursa, üç tane bile çıkarabilir. Üç tane sap çıkarınca biliriz ki, şartlar onları beslemeye yeterlidir. Eğer şartlar müsait görülmezse, bir tane çıkarır. Sanki “Ben ancak bir tane besleyebilirim.” der gibidir... Bir ağaç hastalandığı zaman, kendini kurtarmak için meyvelerini döküverir. Ziraatla uğraşan çiftçi, ne zannederse etsin, hastalanan meyve değil, hastalanan ağaçtır. Yani, ağaç “Ben meyvelere bakamayacağım, kusura bakmayın. Şu durumum itibarıyla kendime bakmak mecburiyetindeyim. Şimdi, ben, bana lâzımım.” demektedir. Biz bugün bunu tam mânâsıyla bilemiyoruz. İleride bütün bu işleri yapan bir mekanizmanın, nebatların içinde bunları dikte ettiğini öğreneceğiz. İşte bütün bunlar Allah’ın kanunlarıdır.

Hem nasıl hücrenin içinde DNA molekülüne aynı şeyler atfediliyor ve deniyor ki, DNA şifre gönderiyor, RNA da bir mühendis ve kimyager gibi aldığı şifrelere göre çalışıyor.

Bize göre şuurlu mahluk sadece cin ve insandır. Hayvanat ise hisle, sevk-i ilâhî ile hareket eder. Fakat onların bu şuurlu hareketlerinin verâsında da, yine, Allah (celle celâluhu) vardır. Evet her şeyi belli bir noktaya sevk eden, her şeyi belli bir istikamette geliştiren Allah’tır. Ama, ortada inkâr edemeyeceğiniz Allah’ın koymuş olduğu bir de kanunlar var. Bu kanunlar, o kadar müthiş ve hükümfermadır ki, insan bunlara uzaktan baktığı zaman şuur diyesi gelir...

Şimdi, bazı kimseler, etraflarında bunlar olup biterken cinleri niye inkâr ederler, insan buna cevap bulamıyor ve cini inkâr edenlere "Galiba cinnet getirmişler." diyesi geliyor. Çünkü bin tane kanun var, hepsi de aynen cin gibi cereyan ediyor. Demek ki, esasen meselenin imkânında şüphe yok. Meselâ, onlar niye elektron akımı türünden bir şey olmasınlar. Dikkat buyurulsun; elektron akımı demiyoruz... Kur'ân-ı Kerim'de Allah, *"Cinni mâric ve nâr (ateş)dan yarattık."*[3] diyor... Fotonlarla ve partiküllerle izah edilebilecek gibi bir şey... Amma, ne foton ne de partikül, mâric u nârdan yaratılmış, insan gibi mükellef, nimlatîf varlıklar... Bu türlü varlıkların olmaması için hiçbir sebep yok. Olmamasını iddia etmek, bir bakıma mükâbere ve mantıksızca bir iddiadır.

Esasen, bu mevzuda asıl söz Kur'ân'a aittir ve Kur'ân-ı Kerim'in dediklerinin bilinmesinde yarar var. Kur'ân-ı Kerim, insanı ele aldığı hemen her yerde, arkadan, bir ümmet, bir millet olarak cin taifesinin yaratılışını da anlatmaktadır. Meselâ, insanın "fahhar" gibi "salsal"dan yaratıldığını[4] anlattıktan sonra cin taifesinin üzerinde durur ve *"Cinni biz mâric ve nâr (ateş)dan yarattık."*[5] ferman eder. Bir çeşit ateşten yaratılmış ama bu ateş, ne bir şua, ne parıldayıp yanan bir ateş, ne de sadece kömür gibi siyah bir duman. Demek, cinler, maddenin esaslarından olup etrafa şerareler saçan bir ateşten yaratılmıştır. Kur'ân-ı Kerim, cinlerin mahiyeti mevzuunda bu kadar malumat veriyor. Nebiler dahil, sahabe-i kiram ve ehl-i keşif arasında cinlerle görüşenler ise, büyük ölçüde onların temessülleriyle görüşüyorlardı. Evet, temessüllerle görüşüyor-konuşuyor ve münasebet kuruyorlardı. Evet, cinler, latîf bir madde ile zîşuur bir ruha sahip bulunup bu iki hususun bir araya gelmesiyle hâsıl olan ayrı bir buudu ihraz eder ve buudlarının hususiyetine göre temessül ederler. Bu arada aynaların kabiliyetlerinin değişik temessüllere şart-ı âdi olması keyfiyeti de kulak ardı edilmemelidir.

Latîf şeyler olan cinler, madde âlemine ait "nâr ve mâric"ten birtakım varlıklar olmakla beraber, tıpkı bizim gibi, maddeye kumanda eden bir ruha sahiptirler ve zîşuurdurlar. Zîşuur olmaları yönüyle câmidler ve diğer canlılardan ayrılıp, tıpkı bizim gibi şuurlular, idrakliler, mükellefler sırasına girerler. Onun için onlar da, bizim gibi, Allah'a inanmak, namaz kılmak, oruç tutmak zekât vermekle mükelleftir. Yalnız, mâric ve nârdan yaratılan cinler, birçok hususlarda bizim gibi olmanın yanında, temessül de ederler. Yani cinler, rüyalarda bir kısım insanların mânâ âlemine girdikleri gibi, rüya dışında da

temessül eder ve insanların yaşadığı âlemi onlarla paylaşabilirler. Sen; babanı, amcanı, dedeni, nineni rüyanda gördüğün, onların temessülâtına şahit olduğun... keza, berzah âleminde bir kısım tabloları müşâhede ettiğin gibi, cin âlemi de, daima temessül edip yeryüzünde insanlara görünebilirler. Fakat bu onların asıl hüviyetleri değildir, göründükleri insanların mir'ât-ı ruhlarına aksediş şeklidir. Yani alıcının kabiliyet ve istidadına göre bir aksediştir. Onun için, cinleri, Hazreti Ömer (radıyallâhu anh) başka, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) başka, Ebû Zer (radıyallâhu anh) de başka şekilde müşâhede etmişlerdir. Meselâ, İbn Mesud, Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında bir gölge şeklinde müşâhede eder. Hazreti Ömer, zayıf nahif bir insan şeklinde, Ebû Zer ise daha başka surette... Bu müşâhedeler gösteriyor ki, cinlerin temessül keyfiyetleri başka başkadır.

Şimdi biraz da cinlerin çağrılmasına temas edelim. Bugün, hususiyle sosyete arasında, değişik cemiyetler, değişik ad ve unvanlarla bu işle iştigal eden bir hayli insan var. Büyük ölçüde, bu metapsişik cemiyetler, daha ziyade cin çağırma, ruh çağırma işleriyle meşgul oluyorlar. Evet, daha önceleri "Ruh ve Madde" daha sonra "Ruh Dünyası" dergisini çıkaranlar, onların okuyucuları ve öyle düşünenler, daha çok bu meselelerle meşgul oluyorlar. Hatta meseleyi daha da ileriye götürerek, ruhların ve cinlerin fotoğraflarını çektiklerini iddia ediyorlar. "Cinler ve ruhlar bizim hâkimiyetimiz altına girebilirler mi? Elimizdeki imkânlarla onları görebilmemiz mümkün mü, değil mi?" Bunların her zaman münakaşası yapılabilir...

Cinleri çağırıp teshîr etme meselesine gelince, ahir zamanda cinlerin içine girme çok daha ileri seviyede olacak. Belki çok meselelerde, yani, âlem-i şehadete ait meselelerde –çünkü onlar da gaybı bilmezler– bunlar vasıtasıyla haberler elde etme, cinlerle alâkalı istihbarat teşkilâtları kurma, cinlerin ruhuna daha uygun işlerde onları kullanma meselesi, bugünkü araştırmalarla ilmî gelişmeler içinde mümkün görülmektedir.

Cin çağrıldığına dair o kadar çok şeyler duyuyor ve okuyoruz ki, artık bu mesele günümüzde herkesin kabullendiği bir mesele hâline gelmiştir. Bu cümleden olarak kendimle alâkalı bir hususu anlatacağım: Bir hastaya bir kitap götürüyorum. Ben henüz merdivenlerin dibindeyken hasta, çığlık çığlığa "O kitabı kabul etmememi istiyorlar." diye bağırıyor. Keza hasta, kitabın içinde ne olduğunu bilmediği hâlde kitabı koynuna koyarken "Hazreti Hamza geldi diye kaçıyorsunuz değil mi?" diyerek bağırmaya başlıyor. Çünkü o kitabın içinde

Hazreti Hamza’nın ismi vardı. (Kitap, Bedir Ashabı’nın isimlerini ihtiva ediyordu...)

Keza, hayır müesseselerinden birinde hizmet veren bir arkadaşımızın kaldığı binada, zaman zaman eşyanın hareketine, kapı kollarının zorlanmasına, sağda-solda gezenlerin olduğuna dair müşâhedeler olmuştu ki, fakir de orada birkaç saat kalmış ve bu zaman zarfı içinde pek çok hâdiseye şahit olmuştu...

Psikiyatri mütehassısı olan bir arkadaşımız burada yedek subaylık yaparken bir zamanlar şahit olduğu bir vak’ayı bana şöyle anlatmıştı: “Bir yerde, fincan kullanarak ruh çağırıyorlardı. Fincan belli harflere uğrayarak sorularımıza cevap veriyordu. Ben elimi fincanın üzerine koydum, fincanın hareket ettiğini gördüm. Fincanın, masa üzerindeki harflerin, rakamların karşısına gittiğini dikkatle takip ettim. Derken, bir aralık ruhları çağırırken şeytan geldi. “Kimsin?” dedik. “Şeytan!” diye yazdı ve ürperdik. Hazreti Âdem’den beri, insanlığın ezelî hasmı, hem de davet edilmeden gelmişti. Aklıma geldi, dedim:

- “Sana Meyve’nin Altıncı Meselesi’ni[6] okusam dinler misin?”

- “Dinlerim.” dedi ve okumaya başladım:

- “Hem nasıl ki bir harika şehirde milyonlar elektrik lambaları hareket ederek her yeri gezerler, yanmak maddeleri tükenmiyor bir tarzdaki elektrik lambaları ve fabrikası, şeksiz bedahetle elektriği idare eden ve lambaları yapan ve fabrikayı kuran ve iştial maddelerini getiren bir mucizekâr ustayı ve fevkalâde kudretli bir elektrikçiyi hayretler ve tebriklerle tanıttırır. Yaşasınlar ile sevdirir.”

- “Nasıl buldun?”

- “Evet, güzel.”

Ben okumaya devam ettim:

- “Aynen öyle de; bu âlem şehrinde dünya sarayının damındaki yıldız lambaları, bir kısmı –kozmoğrafyanın dediğine bakılsa– küre-i arzdan bin defadan daha büyük ve top güllesinden yetmiş defa daha süratli hareket ettikleri hâlde, intizamını bozmuyor, birbirine çarpmıyor, sönmüyor; yanma maddeleri tükenmiyor. Okuduğunuz kozmoğrafyanın dediğine göre, küre-i arzdan bir milyon defadan ziyade büyük ve bir milyon seneden ziyade yaşayan ve bu misafirhane-i rahmâniyede bir lamba ve soba olan Güneş’imizin yanmasının devamı için, her gün küre-i arzın denizleri kadar gazyağı ve dağları kadar odun yığınları lâzımdır ki sönmesin ve onu ve onun gibi ulvî yıldızları gazyağsız,

odunsuz, kömürsüz yandıran ve söndürmeyen ve beraber çabuk gezdiren ve birbirine çarptırmayan bir nihayetsiz kudreti ve saltanatı, ışık parmaklarıyla gösteren bu kâinat şehr-i muhteşemindeki dünya sarayının elektrik lambaları ve idareleri ne derece o misalden daha büyük, daha mükemmeldir... O derecede sizin okuduğunuz veya okuyacağınız fenn-i elektrik mikyasıyla bu meşher-i a'zam-ı Kâinatın Sultanı'nı, Münevviri'ni, Müdebbiri'ni, Sânii'ni, o nuranî yıldızları şahit göstererek tanıttırır. Tesbihatla, takdisatla sevdirir. Perestiş ettirir."

Buna karşı çok şiddetli şekilde:

- "Hayır! Hayır!" yazdı.

Şimdi iyi dinle:

- "Nasıl ki mükemmel bir eczahane ki, her kavanozunda harika ve hassas nizamlarla alınmış hayattar macunlar ve tiryaklar var. Şüphesiz gayet maharetli ve kimyager ve hakîm bir eczacıyı gösterir."

- Tamam mı?

- "Tamam."

- "Öyle de küre-i arz eczahanesinde bulunan dört yüz bin çeşit nebatat ve hayvanat kavanozlarındaki zîhayat macunlar ve tiryaklar cihetiyle, bu çarşıdaki eczahaneden ne derece ziyade mükemmel ve büyük olması nispetinde, okuduğunuz fenn-i tıp mikyasıyla küre-i arz eczahane-i kübrâsının eczacısı olan Hakîm-i Zülcelâl'i hatta kör gözlere de gösterir, tanıttırır."

Bir şey sormama lüzum kalmadan itirazı bastı:

- "Hayır! Hayır!"

Ben okurken, misallere "Evet.", misallerin gösterdikleri hakikatlere "Hayır." çekip durdu. Ve sonra, kendisine:

- "Cevşen'i okuyayım mı?" diye teklif ettim.

- "Oku" dedi.

Ben Cevşenü'l-Kebir'i okurken, fincanın üzerine elimi koydum, o kadar süratli hareket ediyordu ki, parmağımla zaptedemiyordum. Bir aralık düştü. Bir ara da:

- "Bırak şu gırgırı!" diye yazıverdi...

Bu hususta büyük bir zat diyor ki:

"Şu asırda bir kısım kimseler maddî vücutlarını atıverseler, şeytan olurlar.

Şeytanlar da maddî vücut giyiverseler bu devirdeki bir kısım insanlar gibi olurlar."[7]

İnsan ve cin şeytanlarının -dikkat edildiği zaman- tabirleri, ifadeleri, idyumları hep aynıdır. "Bırak şu gırgırı." Ne kadar da suretâ insan olanlarınkine benziyor!..

Bazıları "Ruh çağırıyoruz." diyorlar ama, aslında, gelenlerin cinler olması daha kuvvetlidir. Böylece onlar cine, şeytana maskara oluyorlar. Bu iş daha ciddî, daha derin ele alındığı zaman, belki faydalı şeylere medar olabilir zannediyorum. Şimdikilerin yaptıkları maskaralıktan başka bir şey değil...

İdyum: Deyim.

Lâyemut: Ölmez, ölümsüz.

Mâric u nâr: Hâlis ateş.

Perestiş etme: Tapma, kul olma, çok sevme.

Nimlatîf: Yarı latif, nüfuz edebilir, maddî-nuranî.

Rüşeym: Tohumcuk, cücük.

1 İsrâ sûresi, 17/85.

2 Nursî, Bediüzzaman Said, *Sözler* s.696, 697, 975, 976 (Yirmi Dokuzuncu Söz, İkinci Maksat, Üçüncü Menba ve Lemeât).

3 Rahmân sûresi, 55/15.

4 Rahmân sûresi, 55/14.

5 Rahmân sûresi, 55/15.

6 Nursî, Bediüzzaman Said, *Şualar* s.193-277 (On Birinci Şua).

7 Nursî, Bediüzzaman Said, *Lem'alar* s.121-122 (13. Lem'a, Onuncu İşaret).

Osmanlılar hakkındaki söylentilere ne dersiniz? Türkler Müslümanlığı niçin kabul etmişlerdir?

Bilhassa son zamanlarda Osmanlılar için akla hayale gelmedik isnatlar, iftiralar yapıldı. Son Osmanlı şeyhülislâmlarından Mustafa Sabri Efendi “Mevkıfü’l-Akl” isimli kitabında çok ciddî bir hususa temas ediyor. Mealen diyor ki:

“Bizim milletimiz kadar, kendi âbâ u ecdâdına düşman, beşer tarihinde ikinci bir millet gösteremezsiniz. Her milletin sonradan gelenleri (halefler), evvel gelmiş olanları (selefler), –ister ilim adamı, ister içtimaiyatçı, ister veli, ister edip olsun– alkışlamış ve tebrik etmiştir. Meselâ daha evvel, Batlamyus coğrafya ve kozmografyaya dair bir şeyler yazmıştı. Kopernic geldi, onun bir kısım yazdıklarına yanlış dedi. Ama, şu mânâda dedi: ‘Batlamyus ruhun şâd olsun! Gerçi söylediğin şeylerde eksikler var ama ne yapacaksın, devrinin kültürü o kadardı, o kadar söyleyebildin.’ Kopernic’ten az sonra Galileo, arkadan da Einstein geldi. Einstein, Kopernic’i de Galileo’yi de alkışladı; temellerini attıkları sistemden dolayı onlara teşekkür etti; tabiî yanlışlarını da düzeltti ve kat’iyen onları lânetlemedi. Evet, Batılı böyle düşünür...”

Sekiz asır evvel “sıfır”, Hindistan’dan Anadolu’ya, oradan da Müslümanların eliyle Avrupa’ya gitti. O gün Avrupalı, Roma rakamlarını kullanıyordu. Aslında, bu rakamlarla ne matematik, ne de hendese yapılabilirdi. Anadolu Müslüman’ı Avrupa’ya “sıfır”ı ulaştırdı. Sıfır oraya ulaşır ulaşmaz, âdeta rakamlara hayat geldi. Avrupalı bir ölçüde, bizim ilim adamlarımıza karşı nankörlük yaptı. Ama sıfırı kullanma meselesinde ve matematikle gelen yeni prensipler karşısında da, Müslümanların mesailerini takdirle karşıladı ve değerlendirdi. Sıfır olmasaydı, ciddî hiçbir mesele çözülemez ve feza fethedilemezdi. Bahşedilen bir sıfırdı ama; netice çok mühimdi.

Bizim millete gelince –bir fikir vermek için anlatıyorum– İmam Gazzâlî Hazretleri 1058’de dünyaya teşrif etmiş. Yaklaşık bin senelik bir zaman... Kendi devrinin kültürüne göre, meselâ astronomi, tıp ve hendese ilimlerine dair çok ileri şeyler söylemiş. Söylediği şeylerin çoğu devrini aşkındır. Onun hakkında Gibb, aynen şöyle der: “Ben insanlık âleminde böylesine kendi devrinin kültürünü çok iyi bilen ve kendinden sonrakilere intikal ettiren ikinci bir adam tanımıyorum.” Yani, Gazzâlî gibisini tanımıyorum, demektedir. Fahruddin Râzî’nin yazdığı kitapları yığsak, başımızı aşar. Ben, kendi hesabıma

“Bu kadar şey yazılmaz.” diyorum. Sadece tefsire dair yazdığı eser aşağı yukarı altı bin yaprak... Hesap ediyorlar, çocukluğu dahil, hayatının her gününe 15-20 sayfa düşüyor. Size basit gelir ama; bir sayfayı yazmaya kalksanız, yarım saat, kırk dakikadan evvel yazamazsınız ve hele bunlar tenkit ve araştırma eseri ise...

Bu zatlar kendi devirlerinin kültürünü çok aşmışlar. Bir asır, iki asır, üç asır... Nazarlarını ötelerde, ötelerin de ötesinde gezdirmiş ve nazarlarının ulaşabildiği yere ayaklarını da koyabilmişlerdir. Ne acıdır ki, sonra gelen mirasyediler, bu muhteşem serveti daha ileriye götürememişlerdir. Meselâ, Benû Musa gelmiş, o güne göre Bağdat’ta en büyük rasathaneyi kurmuş; Avrupalının, şeytanlar Ay’dan, yıldızdan haber getiriyor zannettiği bir zamanda, onlar keşif üstüne keşifler yapmışlardır. Müslümanlar Endülüs’e gittiklerinde, orayı da ilim adına aynı şekilde feth ve keşfetmişlerdir.

Ama sonra, bazı zalim ülkeler değişik bahanelerle, hatta dinlerinin, diyanetlerinin tehdit altında olduğunu ileri sürerek üzerimize yürümüş, iflâhımızı kesmiş ve bizlere düşünme, çalışma, üretme fırsatı vermemişlerdir. Daha sonra ise, Avrupa kafalı kimseler, her şeyi Batıdan görerek, kendi kökünden kopmuş, kültüründen, mazisinden, kitabından, kütüphanesinden uzaklaşmış ve ortada kalmışlardır.

Her kültür, bir evvelki kültürün neticesi ve kendinden sonra gelecek kültürün de mukaddimesidir. Kültürlerin telâhuku, tıpkı bina gibidir. Sen o binanın yapısına bir şey koyacaksın, bir başkası gelecek, o da onun üstüne bir şey koyacak; derken böyle öze bağlı tabiî gelişme, iç içe sürüp gidecek... Nasıl ki, ilim ve felsefede Kopernic’ten, Galileo’ye, Newton’a, Einstein’a kadar böyle olmuştu...

Evet ben, bütün bu karmakarışık şeylerle sözü, Osmanlı düşmanlığına getirmek istiyorum.

Efendim, Osmanlılar minare yapacaklarına, neden ülkeyi fabrika bacalarıyla süslememişler? Bu maskaraca iddiaya gülmek lâzım... O devirde fabrika da, bacaları da henüz rüyalara bile girmemişti. O devirde yapılacak şeyin en büyüğü oydu ve onlar da onu yaptılar. Kaldı ki –düşmanların dahi itirafıyla– yeniçeri, milletten aldığı gücü, millete karşı kullanmasaydı Batılılardan hiç de geri kalmayacaktık. Osmanlı, kendi devrinin beyi, paşasıydı. Sözü o söylüyor, devletler arası dengeyi elinde o tutuyor, dünya çapında huzuru o temin ediyordu. İnkâr edenler etseler bile, bu işin mütehassısı olan Batılı münsif ilim adamları artık bunu itiraf ediyorlar.

Osmanlı düşmanlığı, Avrupalıların iğfali ve körü körüne onları taklitle yapılmaktadır. Meselâ bir zamanlar Fransızlar, Sultan İkinci Abdulhamid için "Le Sultan Rouge" demişler. Bizim gazeteler, bunu oradan alıp serlevha yaparak "Kızıl Sultan" diye hemen neşredivermişlerdir. Evet, bugün atalarımıza, soyumuza ait ne kadar sövmeler, küfürler varsa bütünüyle Avrupa'dan tercüme edilmiştir. Yani kaynak Avrupa'dır. Onun iç in, içimizde büyüklerimize karşı kullanılan hemen bütün uygunsuz laflar, neseb-i gayr-i sahih ve Avrupa menşeli kelimelerdir. Keşke, bu millet de en azından, Avrupalılar kadar kendi atalarına karşı saygılı olabilseydi!

Ayrıca biz, Osmanlı'nın, Müslümanlığı istismar ettiğini asla düşünemeyiz. Çünkü o, kuvvetli iken de, zayıf iken de Müslümanlığa sımsıkı sarılmıştı.

Sadece Osmanlılar değil, Alparslan'ın amcası Tuğrul Bey, Abbasî devleti başındaki Halife el-Kâim hilâfetin şahs-ı mânevîsini muhafaza ve müdafaa edemeyecek hâle gelince, Halife el-Kâim'in huzuruna edeple girdi. Aslında, buna hiç de mecbur değildi, ama karşısındaki zat, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait vazifeyi temsil ediyordu. Bel kırıp boyun bükerek makamında onu ziyaret etti. "Ben size dehalet ediyorum. Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait büyük mânâların müdafaası hususunda bize düşen bir vazife varsa, emre âmâdeyiz." dedi ve teslim oldu. Halife yine el-Kâim'di ama, hilâfeti muhafaza eden, onun bayraktar kumandanı Tuğrul Bey'di. O devirde Türklerden bin çadır birden Müslüman olmuştu. Tuğrul Bey de bunların idarecisiydi. Az bir tasarrufla, İsmail Hami Danişmend Bey'den naklettiğim bu satırlar, yüce milletimizin İslâm'a karşı tavrını göstermesi bakımından çok önemlidir. Şimdi rica ederim, Tuğrul Bey'in şu asil davranışının istismarla ne alâkası var? Tuğrul Bey'in bu asil davranışını istismarla alâkalı göstermek, şanlı milletimizi tanıyamama bahtsızlığından başka bir şey değildir.

Osmanlı'nın temelinde de işte bu ruh vardı. Ertuğrul Gazi de, baştan başa Anadolu'yu katedip Söğüt civarında bir yere yerleştiğinde, yine İslâm bayraktarı olarak yerleşmiş veya yerleştirilmişti. Müslümanlara karşı hiçbir menfi tavır ve vaziyeti olmadığı gibi, Halifeye de fevkalâde saygılıydı. Kayıboyu Söğüt'e yerleştiğinde, Anadolu'da başka beyler ve beylikler de vardı ve bunlar arasında kavgalar sürüp gidiyordu. Önce Ertuğrul Bey, sonra da Osman Gazi bu umumî kargaşa içinde sadece ve sadece nazarını Bizans'a dikmiş, onunla hesaplaşma yolları araştırıyordu. Bu öyle erkân-ı harpçe bir

şeydi ki, bir taraftan Müslüman'a asıl hedefi gösteriliyor, diğer taraftan da Müslümanların kuşkulanmalarına meydan verilmiyordu. Osman Gazi ilk iş olarak Anadolu'daki beylikleri bir araya getirmeye çalışabilirdi. Fakat babasından aldığı vasiyet, sahip olduğu müthiş dirayet ve kiyaset, sonra da kayınpederi şeyhinden (Edebâlî) aldığı dersle fevkalâde itinalı, temkinli hareket ediyor ve "Müslümanların karşısında alternatif olarak küfür bulunursa, onlar benimle birleşirler, böylece kefere ve fecereyi ezeriz." diyordu.

Bunun için, hedef olarak Bizans'ı seçmiş, onunla uğraşıyor ve mü'minlere kat'iyen sataşmıyor, onların arasındaki sürtüşmelere, vuruşmalara karışmıyordu. "Benim hedefim Bizans'tır ve bir gün Konstantin mutlaka fethedilecektir." diyordu. Bu kadar coşkun bir insanın, Müslümanlığını istismarcılık ve jeopolitik olarak görüp göstermek kasıtlı değilse, akılsızlıktır. Osmanlı bütün samimiyetiyle altı asır, dünyanın en uzun ömürlü devletlerinden biri olarak, hiçbir aileye nasip olmamış bir lütfa mazhardır ve Kur'ân'ın bayraktarı bir millettir. Kim bilir, içteki ve dıştaki bir kısım hainler ona darbe vurmasalardı, bir, bir buçuk asır evvel, belki cihanın daha pek çok yerleri İslâm'ın gülen yüzüyle tanışmış olacaktı...

Osmanlılar en zayıf oldukları dönemde bile dinlerine sımsıkı bağlı idiler. Voltaire'in yüz kızartıcı bir eseri vardır. O, bu eseriyle, doğrudan doğruya gözümüzün nuru Hazreti Muhammed'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) hedef alıyordu. Tam devletin hasta olduğu devirde, Fransa, bu eserin sahnede temsil edilmesini kararlaştırıyor. Ama, yaralı ve hasta aslan, Efendisine (sallallâhu aleyhi ve sellem) yapılan böyle bir hakaret karşısında kükrüyor. Kızıl Sultan dedikleri adam –yüz bin defa hâşâ!– Fransızlara ültimatom gönderiyor: "Benim ve bütün Müslümanların Peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakaret eden bu piyesi oynatırsanız, Hindistan, Arabistan ve bütün İslâm âlemini aleyhinize ayaklandırırım." -Keşke İslâm dünyasında o şuur olsaydı!- Bu hasta aslanın kükreyişi, Fransa'da öyle bir sarsıntı meydana getirir ki, Fransızlar Voltaire'in piyesini temsile cesaret edemezler. Bu sefer, İngilizler sahneye koymak isterler; bizim yaralı aslan bir ültimatom da onlara gönderir; derken onlar da oynatamazlar. İşte şanlı ecdadımız budur!

Evet, hasta devrinde dahi Peygamberinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) sakalına konacak bir gubar karşısında tir tir titreyen Osmanlı'ya uzatılan dil koparılmalı. Osmanlı, tarihte devlet olarak sahabeden sonra en muallâ mevkii işgal etmiş ve altı asır Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) adını

bayraklaştırmış üstün bir millettir.

Allah'ın binlerce rahmet ve mağfireti üzerlerine olsun!

Gubar: Toz.

Telâhuk: Birbirine eklenme, katılma, birikim.

Lut kavmi, Nuh kavmi gibi bazı kavimler belli suçlardan helâk edilmişlerdir. Bugün bütün ahlâksızlıklar yapıldığı hâlde, neden toplu olarak milletler helâk edilmiyor?

Öteden beri ilâhî bir kanun olarak Cenâb-ı Hak, âsî ve tâğî kavimlere –ahirette ceza vermesi muhakkak ve mukadder olmakla beraber– terbiye ve tedip için çok defa, dünyada da ceza vermiştir. Hakikaten, Hazreti Lut kavmi hakkındaki ceza, ürpertici ve ibret verici mahiyettedir. Hazreti Lut'un vazifeli olduğu Sodom ve Gomore, Lut Gölü çevresindedir. Bu birkaç belde, bir gecede tek bir sayha ile yerle bir edilmişlerdir. Hazreti Lut'un kavmini, utandırıcı günahları ve suiakıbetleriyle en ince teferruatına kadar anlatan Kur'ân-ı Kerim,[1] Hazreti Nuh'un kavmini de tafsilâtıyla nakleder.[2] Tûfan hâdisesi zuhur eder. O günkü dünya karaları suların altında kalır; denizler buharlaşır; gökten yağmurlar yağar; yerden sular fışkırır ve bütün o âsi cemaat helâk olur... Ancak, sefine-i Nuh'a (aleyhisselâm) binen az bir grup, bir kısım zayıf hadislere göre 60-70 insan, Allah'ın tevfikiyle kurtulur. Sonra da insanlık, yeniden, bunlardan üreyip çoğalır. Bu mevzuda, arkeoloji uzmanları, birtakım emarelerle bu hâdisenin cereyan ettiği yer ve cereyan keyfiyetini araştıradursun, biz, kudsîler topluluğu üzerinde duralım.

Evet, Ümmet-i Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelince, hakikaten ister ümmet-i davet (Müslüman olmayanlar), isterse ümmet-i icabet (Müslümanlar) olsun, bugün hepsi de pek çok melaneti birden işlemektedir. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) davetini duyan Avrupa, Amerika ve sair yerlerde öyle kötülükler irtikâp edilmektedir ki, hakikaten ne Hazreti Lut ne Hazreti Salih ne de Hazreti Hud devrinde bu melanetlerden hiçbirisi irtikâp edilmemiştir.

Ancak, O'nun ümmetinden olma hususiyeti, âdeta bu ümmete paratoner olmuştur. Bu hususiyeti teyit eden Kur'ân-ı Kerim'den bir âyetin işaretini ve Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir bişaretini zikretmek yerinde olur.

Enfâl sûresindeki bir âyette:

"Sen onların içinde bulundukça, Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar istiğfar ederlerken (içlerinde istiğfar edenler var iken) de Allah, onlara azap edecek değildir."[3] buyrulmaktadır.

Hatta burada Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mukayeselere gelmeyen büyüklüğünü mukayese için, şu hususu belirtmekte yarar görüyoruz. Hazreti Mesih'in şöyle dediğini Kur'ân-ı Kerim nakleder:

"... Eğer onlara azap edersen, onlar Senin kullarındır (dilediğini yaparsın); eğer onları bağışlarsan, şüphesiz Sen Azîz ve Hakîm'sin."[4]

Evet, Hazreti Mesih, azan, sapan cemaatinin durumunu Allah'a karşı ifade ederken: *"Eğer Sen onlara azap edersen onlar Senin kulların. Eğer mağfiret edersen, Azîz ve Hakîm Sensin."* der.

Hâlbuki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) için Kur'ân'ın ifadesi şöyledir: *"Habibim, sen onların içindeyken Ben onlara azap edecek değilim. Aynı zamanda istiğfar ettikleri, (Bana döndükleri) müddetçe onlara azap etmeyeceğim..."*[5]

Âyetten anlaşılıyor ki, Ümmet-i Muhammed'in iki mühim paratoner ve iki mühim seddi var. Belâlar, bu paratonerlerle tesirsiz hâle gelecek ve azaplar bu sedleri aşamayacaktır.

Birincisi: Maddî ve mânevî şahsiyet-i mâneviye-i Ahmediye'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) içimizde bulunması –İlâ yevmi'l-kıyame Allah devam ettirsin!–

İkincisi: Ümmet-i Muhammed içinde hakka, hakikate sahip çıkan ve daima Allah'a yönelen ehl-i hizmet ve ehl-i istiğfar bir zümrenin bulunması... Bundan dolayı rahmetinden bekleriz. Allah bize, bilhassa toplu olarak azap etmeyecektir...

Hadis-i şerife gelince, sahih hadis kitaplarında gördüğümüz şekliyle, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetinin helâk olmaması için Allah'a (celle celâluhu) çok yalvardı. Bu yalvarmalarının en mühimi de Veda Haccı'nda, Arafat ve Müzdelife'de oldu. Bu iki mübarek yerde O, Allah'ın ilham ettiği ölçüde pek çok şey diledi. Hatta, kul haklarının affi için dahi yalvardı-yakardı.[6] Ancak, bu husus kabul edildi mi edilmedi mi bir şey diyemeyeceğim!

Evet O Sultanlar Sultanı'nın, Ümmet-i Muhammed'in helâk olmaması mevzuunda pek çok yalvarış ve yakarışları olmuştu. Bunu sahabe-i kirama şöyle anlatıyor:

"Ben, Rabbimden, benim ümmetimi helâk etmemesini istedim. Rabbim benim bu duamı kabul buyurdu. Dedi ki: 'Onların helâki kendi aralarında

olacaktır. Günah işledikleri zaman Ben onları birbirine düşürecek ve vurduracağım.' Ben bunun da kalkmasını diledim; ama Rabbim bunu kaldırmadı."[7]

Evet, iradeleri ile halledecekleri bu mesele kaldırılmamıştı... Başka kavimler günah işledikçe semavî ve arzî afetler onları kırıp geçirecek; ama, Ümmet-i Muhammed cürüm işledikçe birbirine düşecek, ittihat ve ittifakları bozulacak, ihtilaflarla hırpalanacaklar. İşte, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun kalkmasını Rabbisinden çok diledi; ancak, Cenâb-ı Hak –hikmetini Kendi bilir– bunu kaldırmadı.

Bir de şu hususu, bir âyetin işareti, ehl-i keşif ve tahkikin beyanı olarak arz edeceğim. Bir yerde az dahi olsa, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'a, dine ve diyanete samimî hizmet varsa ve orada ehl-i hakkın mağlup olma endişe ve tehlikesi de bulunmuyorsa, bu işi yapan topluluk, paratoner gibi belâların def u ref'ine vesile olacaktır. Evet bu şekilde dine hizmet eden, on tane samimî adam olsa, bunlar paratoner gibi belâları kırıp def u ref'ine vesile olacaktır. Ama; ehl-i hak mağlup ise, Allah Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri onları da sarsacaktır.

İşin doğrusunu Allah bilir.

İrtikâp: Kötü bir fiilde bulunma, suç işleme.

Tâgi: Azgın, âsi, yoldan çıkmış.

Tedip: Ceza verme, haddini bildirme.

1 Bkz.: Hicr sûresi, 15/58-79; Şuarâ sûresi, 26/170-175; Ankebût sûresi, 29/26-37; Zâriyât sûresi, 51/31-37.

2 Kur'ân'da 71. sûre olan Nûh sûresine bakınız. Ayrıca bkz.: Hûd sûresi, 11/25-49; Şuarâ sûresi, 26/105-121.

3 Enfâl sûresi, 8/33.

4 Mâide sûresi, 5/118.

5 Enfâl sûresi, 8/33.

6 İbn Mâce, *menâsik* 56; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/14.

7 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 11/374; el-Heysemî, *Mecmau'z-zevâid* 1/117; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* 8/292.

Peygamberimiz'in peygamberliğinin kendi devrine ait ve Araplara mahsus olduğu iddia ediliyor. Bu hususu açıklar mısınız?

Peygamberimiz'in peygamberliğinin, kendi devrine ait olduğuna dair en küçük bir vesika, hatta bir işaret bulunmadığı gibi, sırf Araplara gönderildiğini gösteren herhangi bir delil de mevcut değildir. Aksine, mevcut bütün deliller, hayat-ı seniyyeleri boyunca, olanca güç ve kuvvetini kullanarak İslâm dinini dört bir yana yaymak istediği merkezindedir.

İskender, dünya hâkimiyeti adına; Sezar, Roma ve Romalılar hesabına; Napolyon, bir saltanat uğruna cihanı fethetmeye ve bir cihan devleti kurmaya azmetmişlerdi. Varlığın özü, zaman ve mekânın efendisi Yüce Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise, arkasındakilere cihanı fethetme direktiflerini verirken, dünyevî-uhrevî mutluluğa giden yollardaki tıkanıklıkları açmak, eşref-i mahluk olarak yaratılıp, baş aşağı, aşağıların aşağısına yuvarlanan insanı, yaratılışındaki hedef noktaya ulaştırmak ve insanoğluna yitirdiği haysiyeti iade etmek için veriyordu. O bu gayeleri gerçekleştirmek için, Allah'ın elçisi olarak ve O'nun emir ve direktifleri altında, daha hayatta iken, ışık saçan mübarek elini dünyanın dört bir yanına uzattı ve Hak'tan getirdiği mesajları, sesini duyurabildiği herkese ve her yere sundu.

Şimdi O'nun vazifesinin şümullü ve peygamberliğinin umumî olduğunu gösteren bazı hususları beraber gözden geçirelim:

1. Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha Mekke'de iken bir kısım Müslümanları Habeşistan'a göndermişti ki, bu ilk mürşidler sayesinde pek çok Habeşli, Müslümanlıkla tanışma fırsatını buluyor ve tanışıyordu. Vâkıa, Habeşistan'a bu ilk mesajı götürenlerin seyahatleri, zâhiren bir hicretti; ama Müslümanların oradaki gayretleri sayesinde, Necâşî ve çevresinin Müslüman olması, İslâm Peygamberi'nin bir cihan peygamberi olmasına ilk işaret ve ilk "Evet" demekti.

2. Saadet asrında, ilk Müslümanlar arasında Habeşli Hazreti Bilâl'in, Rum diyarından Hazreti Suheyb'in ve Fars ülkesinden de Hazreti Selman'ın ayrı ayrı ırklardan oldukları hâlde ilk safı teşkil edenler arasında yerlerini almaları hem başka başka ırklardan birer numunenin bulunması, hem de Arap olmayan bu insanlara pek çok Arap'ın üstünde yüksek bir pâye verilmesi, İslâm'ın nasıl bir

âlemşümul düşünce ile ortaya çıktığını göstermesi bakımından çok mânidârdır.

3. Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine-i Münevvere'ye hicretleri esnasında, kendilerini takiple vazifelendirilen Sürâka İbn Mâlik'e, Irak'ın fethinden senelerce evvel, İran hükümdarı Kisra İbn Hürmüz'ün bileziklerini kollarına takacağını müjdelemesi[1] peygamberliği ile alâkalı mesajların İran'a götürüleceğine bir işaret ve götürülmesi lâzım geldiğine de bir delâletti ki kendilerinden az sonra verilen bu bişaret gerçekleşmiş ve Irak baştan başa Müslümanların eline geçmiş, Sürâka da Kisra'nın bileziklerini alıp koluna takmıştı.[2]

4. Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ubâde İbn Sâmit'in zevcesi Ümmü Haram binti Milhân'ın hanelerinde istirahat buyururken, uyumuş, bir rüya görmüş ve uyandıklarında gülerek şöyle buyurmuşlardı: "Rüyamda ümmetim bana arz olundu. Koltuklara kurulmuş melikler gibi deniz seferleri yaptıklarını gördüm."[3] Bir önceki vak'ada olduğu gibi, burada da, ilâhî mesajların denizaşırı ülkelere götürülmesi yolunda bir iş'ar ve işaret yapılıyordu ki bu mübarek müjde de yine sahabe döneminde gerçekleştirildi.[4]

5. Bir keresinde ashabına: "Benden sonra Mısır fethedilecektir. Mısır insanı hakkında hayırhah olun ve yumuşak davranın, zira onlarla sizin aranızda hem bir akrabalık hem de zimmet var."[5] diyerek daha sahabe döneminde İslâm nurunun Mısır'a ulaşacağını haber veriyor ve Mariye Validemiz vasıtasıyla tahakkuk eden akrabalığın da korunmasını istiyordu.

6. Hendek Vak'ası öncesinde, Medine'nin etrafında hendek kazarken, kendileri de bizzat ashabı arasına girmiş, kazma, kürek, manivela kullanmış ve bu esnada onlara Hire'nin fethedileceğini, Kisra'nın sütunlarının yıkılacağını ve Şam'ın Müslümanların eline geçeceğini müjdelemişti.[6]

Şimdi bunca delilden sonra O'nun peygamberliğinin Araplara mahsus ve kendi devrine has olduğunu iddia edebilir miyiz? Yoksa, Hire'yi, Kisra'yı, Şam'ı Arap Yarımadası içinde mütalâa ederek Hirelilere, İranlılara, Şamlılara Arap mı diyeceğiz?..

Kaldı ki O'nun vazifesinin umumî ve davasının âlemşümul olduğuna dair pek çok âyet ve hadis zikretmek de mümkündür.

Şimdi numune olarak birkaçına işaret edelim:

1. Bir hadis-i şeriflerinde "Her peygamber, kendi cemaatine peygamber olarak gönderilmiştir. Ben bütün insanlığa gönderildim."[7] -diğer bir rivayette:

“Siyaha-beyaza”[8] şeklindedir-, Taberî’nin bunu teyiden naklettiği hadiste ise “Ben herkese, hem bir rahmet, hem de peygamber olarak gönderildim. Benim vazifemi yerine getirip tamamlayın. Allah’ın rahmeti üzerinize olsun.”[9] buyurmaktadır.

2. Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kisra’nın elçisi geldiğinde ona “Gelecekte dinim ve dinimin hâkimiyeti, Kisra’nın tahtına ulaşacaktır.”[10] diyerek, vazifesinin İran’ı, Turan’ı içine alacak şekilde bütün cihanı aydınlatmak olduğunu ihtar etmektedir.

3. Anadolu ve İstanbul, Müslümanların eline geçmeden asırlarca önce bir gün fatih orduların gidip Avrupa kapılarına dayanacağını haber vermiş, feth-i mübîni teşvik etmiş, fatih asker ve fatih kumandanı alkışlayarak “Mutlaka Konstantıniyye fethedilecektir. Fetheden kumandan ne kumandan! Onun askerleri ne asker!”[11] demiş, ashabına dünyanın dört bir yanını göstermiştir.

Kur’ân’ın bu mevzudaki ifadeleri ise, herhangi bir tevile, tefsire tâbi tutulmayacak kadar açık-seçiktir. Meselâ,

1. Sâd sûresinde *“O Kur’ân bütün âlemlere öğüttür.”*[12] diyerek, Peygamberimiz’in bütün insanlığı uyarmakla vazifeli olarak gönderildiği ihtar edilmektedir.

2. Yâsîn sûresinde daha açık bir ifadeyle *“Bu Kur’ân Hazreti Muhammed’e verildi ki, hayatta olan herkesi uyarsın ve inkâr edenlere de azap hükmü hak olsun.”*[13] ferman ederek, O’nun peygamberliğinin, ins-cin yaşayan herkese şamil olduğunu ve ne suretle olursa olsun O’na muarazanın da küfür ve nankörlük sayılacağını apaçık anlatmaktadır.

3. Sebe sûresinin *“Biz seni ancak, topyekün insanlığa bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Ne var ki insanların çoğu bilmiyorlar.”*[14] mealindeki âyetiyle...

4. A’raf sûresinin, *“De ki: Ey insanlar, ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah’ın elçisiyim.”*[15] mealindeki âyetleri ise, O’nun bir cihan peygamberi olduğunu, Hak tarafından bütün beşere gönderilmiş bulunduğunu apaçık ifade etmektedir. İş böyle iken, ciddî hiçbir şeye dayanmadan, kalkıp O’nun peygamberliğini zaman ve mekân itibarıyla dar bir muhite sıkıştırıp, O’nu da sadece kendi devrine mahsus görüp göstermek gibi iddiaların mânâsını anlamak oldukça zordur.

Bundan başka, Kur’ân-ı Kerim’de sadece içinde yaşadıkları cemaatlere elçi

olarak gönderilen peygamberlerin bu hususî elçilikleri açıkça anlatılarak cihan peygamberiyle diğerlerinin farklılıklarına dikkat çekilmiştir. Meselâ Hazreti Nuh (aleyhisselâm) içi n *“And olsun, Nuh’u da kavmine gönderdik: Ey kavmim, dedi. Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka mâbudunuz yoktur.”*[16] Keza, Hazreti Hud (aleyhisselâm) için *“Âd kavmine de kardeşleri Hud’u gönderdik: Ey kavmim Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka mâbudunuz yoktur.”*[17] Bunun gibi Hazreti Salih’le alâkalı olarak da, *“Semud kavmine de kardeşleri Salih’i gönderdik: Ey kavmim dedi. Allah’a kulluk edin. Sizin O’ndan başka mâbudunuz yoktur.”*[18]; 80. âyette[19] Hazreti Lut için, 85. âyette Hazreti Şuayb için aynı şeyler ifade buyrulmakta[20]; hatta Kur’ân-ı Kerim’de, bu peygamberlerin anlatıldığı hemen her yerde, onların kendi millet ve kendi cemaatlerine peygamber olarak gönderildiklerine de dikkat çekilmektedir ki bu da Kur’ân-ı Kerim’in meseleyi mutlak ve müphem bırakmayıp, “Kim cihan peygamberi, kim değil; kim kavim ve kabilesini irşada memur edilmiş, kim bütün insanlığı aydınlatmakla vazifelendirilmiş” bu hususları tasrih ettiğini göstermektedir.

Aslında O’nun peygamberliği, peygamber olarak gönderildiği günden itibaren, dünyanın dört bir yanında duyulmuş ve hüsnü kabul görmüş; sunduğu mesajlar, Merâkeş’ten Mâveraünnehir’e kadar geniş bir sahada tesir icra etmiş ve hayata hayat olmuş; Allah’tan getirip vaz’ettiği kanunlar asırlar boyu pek çok İslâm devleti tarafından benimsenip tatbik edilmiş ve beşere sunduğu esaslar, daima hayatla içli-dışlı, düşüncenin önünde, ilimlere rehber, düşünce ve araştırmanın teşvikçisi olmuş ve hele, asırlardan beri İslâm düşmanlarının bunca baskı, tecavüz ve tahriplerine rağmen O’nun getirdiği esasların hâlâ her yerde taze, yeni ve aranır olması; günümüzde dahi binlerce ilim adamı ve düşünürce, insanlığın yeniden fethedilmesinin ancak O’nun getirdiği ruh ve esaslarla mümkün olacağında ittifak edilmesi, O’nun âlemşümul (evrensel) peygamberliğine bir değil, binlerce delil mahiyetindedir.

Hâsılı, peygamberliğini dünyanın dört bir yanına duyurmak maksadıyla, bütün muteber hadis ve siyer kitaplarının belirttiği üzere, Roma imparatoru Heraklius’tan[21], Mısır kralı Mukavkıs’a[22], İran’ın Kisra’sından[23], Habeş Necâşî’sine[24] kadar nâmeler gönderip Hak dine davet ettiği o ilk günden asrımıza kadar O hep bir cihan peygamberi olarak kendisini tanıtmış, getirdiği dinî esasların, beşerin büyük bir kısmı tarafından hüsnü kabul görmesi de

O’nun öyle olduğunu ispatlamıştır. Artık aksine ihtimal verilmeyen böyle bir mevzuda yeni yeni şüpheler üretmek, kin, garaz ve haset eseri olsa gerek.

1 Bkz.: İbn Hacer, *el-İsâbe* 3/41.

2 el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 6/357-358.

3 Buhârî, *cihad* 3; Müslim, *imâret* 160, 161.

4 Buhârî, *cihad* 8; İbn Hacer, *el-İsâbe* 4/441.

5 et-Taberî, *Tarihu’l-ümem ve’l-mülûk* 4/228.

6 Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/303; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 4/116.

7 Buhârî, *teyemmüm* 1; salât 56; Müslim, *mesâcid* 3.

8 el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/460; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr* 11/61; İbnü’l-Mübarek, *ez-Zühd* 1/377.

9 et-Taberî, *Tarihu’l-ümem ve’l-mülûk* 2/128.

10 Bkz.: İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 4/116; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/303.

11 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/335; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr* 2/38.

12 Sâd sûresi, 38/87.

13 Yâsîn sûresi, 36/70.

14 Sebe sûresi, 34/28.

15 A’râf sûresi, 7/158.

16 A’râf sûresi, 7/59.

17 A’râf sûresi, 7/65.

18 A’râf sûresi, 7/73.

19 *“Lut’u da gönderdik. Halkına dedi ki: “Daha önce hiç kimsenin yapmadığı pek çirkin bir işi siz mi yapıyorsunuz?”* (A’râf sûresi, 7/80)

20 *“Medyen ahalisine de içlerinden biri olan Şuayb’ı gönderdik. ‘Ey benim halkım!’ dedi, ‘yalnız Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka tanrınız yoktur. İşte size Rabbinizden açık delil geldi.’ ‘Artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların haklarını eksiltmeyin, halka haksızlık etmeyin, ülkede düzen sağlanmışken fesat çıkarıp huzuru bozmayın. Bana inanıp bu dediklerimi yapmanız sizin için elbette hayırlıdır.”* (A’râf sûresi, 7/85)

21 Buhârî, *bed’ü’l-vahy* 16; Müslim, *cihad* 74.

22 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 5/324.

23 Buhârî, *ilim* 7; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/423.

24 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 3/104.

İslâm'da meşrepçilik var mıdır? Sahabe-i kiram arasında böyle ayrılıklar oluyor muydu? Birleştirici bir fikir ne olabilir?

Meşrep kelimesi Arapça'dır ve içmek mânâsına gelen "şurb" kökünden gelir.

Halk arasındaki mânâsı ile insanların, aynı hakikatleri teferruatta değişik anlaması demektir.

Hususiyle bugün, İslâm, iman ve Kur'ân'a hizmet etme davasında, maksatta hedefte bir olmakla beraber, vesile ve yollarda farklı mülâhaza ve farklı düşüncelere "meşrep" nazarıyla bakabiliriz.

Dünyanın şarkında ve garbında, kim dine, imana hizmet eder; kim âli olan İslâm dinini âli gösterirse, meşrebi ne olursa olsun o kabul edilmeli, takdir görmeli ve alkışlanmalıdır. Yollar, metotlar bir olmayabilir. Ö nemli olan hedef ve maksat birliğidir.

Bu yolların değişik değişik olmasına tesir eden çeşitli sebepler vardır. İnsanın yetiştiği muhitin, aldığı kültürün, onun üzerinde tesiri olduğu gibi, aynı zamanda, Esmâ-i İlâhiye'ye mazhariyet keyfiyetinin de tesiri vardır. Buna göre, ayrı ayrı meşreplerin zuhur etmesi normaldir ve öteden beri de zuhur edegelmiştir.

Hazreti Ali'nin meşrebi hiçbir zaman Hazreti Ebû Bekir'le kabil-i kıyas değildi. Faruk-u A'zam Hazreti Ömer'le Ebû Zerr'in meşrepleri de tamamen birbirinden farklıydı. Hâlbuki ikisi de aynı celâdet ve şehamet içinde idi. Fakat Hazreti Ömer'de fevkalâde bir devlet ve idare anlayışı, mükemmel bir teşkilâtçılık bulunmasına mukabil, Hazreti Ebû Zer, daha çok ferdî bir insandı...

Bundan anlaşılıyor ki, bütün dinleri tevhid, bütün meşrepleri telif eden ve bütün mizaç ve mezakları aşan Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) devrinde dahi, meşrepler ve mizaçlar tamamen ortadan kalkmadı; meşreplerin tevhidine gidilemedi ve gidilmedi...

Aslında bunları tevhid etmek fıtrata da aykırıdır. Zira farklı farklı yaratılan kimselerin aynı şekilde düşünmesine imkân yoktur. Tabiî, zorlamanın da çeşitli komplikasyonları olma ihtimali vardır.

Denebilir ki, mezhepleri telif etmek isteyenler, fıtrattaki bu ince hususu kavrayamamış, insanın mahiyetini tanıyamamış ve dolayısıyla beşeri ve

beşerdeki istidatları görmezlikten gelen veya göremeyen kimselerdir. Allah'ın yarattığı kabiliyetler, eğer O'nun hikmetlerinin iktizasına göre faaliyet gösterecek ve fonksiyonlarını tam ifa edeceklerse, elbette ayrı ayrı mezhepler de olacaktır.

Binaenaleyh, istidatlardaki bu farklılık fıkıhta, Hanefî, Şâfiî, Malikî, Hanbelî, Evzâî, Sevrî ve Zührî... -ilâ maşâallah- mezhepler hâlinde zuhur edecektir. İnsanların gönlüne, hissiyatına, kalbine, vicdanına hitap eden ve şeriat-ı garrâ, din-i mübin-i İslâm'a hizmet etme maksadıyla, ta Devr-i Risaletpenâhî'den, bugüne kadar kurulmuş, kalb ve ruhun inkişafının hedeflendiği sistemlerde de değişik tarikatlar şeklinde ortaya çıkacaktır.

İlk sofîler Süfyan-ı Sevrî, İbrahim İbn Edhem bilhassa hemen her sofînin itimat ettiği Bayezid-i Bistâmî, daha sonraları Cüneyd-i Bağdadî.. hususiyle açtığı çığırla dev bir insan olarak, bütün ehl-i hak tarafından sevilip sayılan Gavs-ı A'zam Abdülkadir Geylânî ve şahlar şahı Şah-ı Nakşibend Hazretleri ayrı ayrı meşrepleri, ayrı ayrı mizaçları temsil ederek, hep aynı rengin değişik tonlarında, Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakikatini canlandırmaya çalışmışlardır.

Muhyiddin İbn Arabî'nin tarikatını, İmam Rabbânî Hazretlerininki ile yan yana koyacak olursanız, birbirinden çok uzak oldukları görülecektir. Büyük veli İmam Rabbânî, sahabe mesleğinin büyük temsilcisi ve fark mezhebinin de kutbudur. Herkesin ittifakıyla Hakikat-i Ahmediye'yi (sallallâhu aleyhi ve sellem) çok iyi anlamıştır. Zâhir ve bâtın-ı Ahmediye'yi (sallallâhu aleyhi ve sellem) telif etmiş ve O'nun iç-dış bütünlüğünü en mükemmel şekilde anlatanlardan birisi, belki de birincisi olmuştur. Dört yüz seneden bu yana neşrettiği envarın aydınlığını hâlâ kalblerimizde hissetmekteyiz...

İşte bu dev insan, yer yer Muhyiddin İbn Arabî'ye karşı "Fütûhât-ı Mekkiye değil, Fütûhât-ı Medeniye..." diyerek peygamber yolu ve sahabe mesleğini nazara verir ki, bu yol Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat yolu ve bu cemaat da Hakikat-i Ahmediye'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) temsilcileridirler. Haddizatında bu mesele, bir meşrep meselesidir. İbn Arabî "vahdet-i vücud"a kâil ama, bu, bir ölçüde, "Allah'ta Allah'tan başka varlık yok." mânâsına değil de, "Allah'ta Allah'tan başka varlıkların bizzat vücutları yok." mânâsına "vahdet-i şühud"u işmam eden bir vahdet-i vücud demektir.

Ben, bu dolambaçlı ve karmakarışık yollara, meşreplerin ittihat edemediğini anlatmak için sizleri çektim ve dolaştırdım.

Soruya esas teşkil eden meseleye gelince, dünya durdukça, meşrepler ve mezhepler de ihtilaf edecek ve kimse bunun önüne geçemeyecektir. Ama, vesilelerde ayrılmalara rağmen, maksatta birleşilebileceği de her zaman mümkün olabilecektir. Diller ayrı ayrı da olsa, anlattıkları hakikat tektir ve tek olacaktır. Arap şairin dediği gibi:

"Bizim ifadelerimiz çok çeşitli ve dağınıktır.

Ama senin güzelliğin birdir.

Hepsi senin o güzelliğine işaret etmektedir."[1]

Sözler başka başka, ibareler değişik; edalar, havalar hepsi ayrı ayrı ama, hepsinin anlattığı da o biricik güzellik... Evet, ruhlarda Allah'ın rızası, gönüllerde Şeriat-ı Ahmediye (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevgisi ve ruh bu esasa pervane olduktan sonra ihtilaflar, sürtüşmeler bulunsa bile, anlaşıp ittihat etme her zaman mümkün olacaktır.

Bugün, gerçek İslâm anlayışı ile bir ittihat ve vifakın meydana gelmesi için lâzım gelen bir kısım şeyler varsa, –ki bence vardır– onların üzerinde durmamız icap edecektir.

İttihat ve ittifak, birleşip bütünleşme ve meşrep anlayışını aşabilme, ya hissî plânda veya fikrî ve mantıkî plânda olur. Bir seviyede hissî plândaki bu ittihat ve ittifak anlayışı, çeşitli cemaatlerin bir araya gelmelerine, sûrî dahi olsa bir vahdet tesis etmelerine kâfi gelebilir. Ama, insanlar belli bir seviyede sabit kalmadıkları, daima fikir ve ruh plânında inkişaf ettikleri için, çok zayıf ve pamuktan bir iplik mesabesinde olan bu hissî vahdet ve bu vahdeti meydana getiren bağ, bazen kâfi gelmeyebilir. Onun için insanlar hissî bağın kâfi geleceği noktaya kadar hissî bağlarla bağlansalar da, onun kâfi gelmediği noktada, bir masanın etrafında oturup fikrî ve mantıkî bir vahdet temin etmeleri şarttır. Evet, hakkı, bâtılın savletinden kurtarmak; zalimler karşısında zilletten kurtulmak; Ümmet-i Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanlığın sükun ve huzuru için bir misal olmasını temin etmek ve Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın hakkı olan bir saygın ufukta kabul görmesini sağlamak için, fikir ve mantık plânında anlaşma mecburiyetindedirler.

Meseleyi bir ölçüde misallerle müşahhaslandıracak olursak, insanlarımız arasında, 20-30 sene öncesine kadar hissî bir ittifak ve ittihat vardı. Bu ittihat ve ittifak, Müslümanların karşısında alternatif olarak komünizm ve inkârcılık gibi cereyanlar bulunduğundan dolayı idi... Yani karşı tarafta, –hâşâ– Allah ve

Resûlullah'ı (sallallâhu aleyhi ve sellem) kabul etmeyen, Kur'ân-ı Kerim'i kökten inkâr eden bir zümre; beride de ne kadar antikomünist varsa –komünizm karşısında hür devletlerin ittifakı gibi– bir araya gelip birleşmişlerdi. Meselâ, milliyetçilik esaslarıyla yürüyen, yeniden doğuş ve diriliş felsefesiyle yürüyen, iman esaslarının neşrini prensip olarak benimseyip öyle hareket eden, siyasî sahada işe vaziyet etmeyi düşünüp ve bu plâna göre hizmet veren ne kadar siyasî ve gayri siyasî klik varsa, hemen hepsi antikomünist bir birlik teşkiliyle ittihat ve ittifak etmişlerdi. Onun için ateizme karşı olan herhangi bir kişi, Sebilürreşad okuduğu gibi, Yeni İstanbul, Hür Adam, Büyük Doğu, hatta Orkun ve Millî Yol da okuyordu. O günlerde inananlar cephesi adına münteşir gazete ve mecmuaların marufları bunlardı. Ama bunlardan birisi daha çok Altaylar ve Sübhandağı etrafında dolaşıyor, diğeri, Gâr-ı Hira'dan, Sevr Mağarası'ndan ve mukaddes şehir Medine'den bahsediyordu. Birisi gönülden, bir diğeri de dimağdan bahisler açıyordu. Bu hissî hava içinde, hemen pek çok kimse diyordu ki: "Ne olursa olsun, karşımızda Allah'ı inkâr edenlerin teraküm ettiği bir zamanda, vahdetimizi zedelememeliyiz."

Görüldüğü gibi, ittifak o sıralarda böyle tamamen hissîlik üzerine müessesti. Bu itibarla, bir an geldi ki, artık, mevcut uhuvvet anlayışı kâfi gelmez oldu. Müslümanlar fikir plânında, kalb plânında ilerlediler. Düşünüp, araştırıp, okuyup terakki ettiler. Neyin ve hangi fikirlerin İslâm'a zıt olduğunu görüp öğrendiler veya büyük bir kısmı itibarıyla öyle zannettiler. Bir müşterek müdafaa, müşterek mülâhaza, müşterek hamle o güne kadar onları bir araya getirmişti; ve uzun zaman da beraber yatıp-kalkmış, aynı çatının altında beraber bulunmuş.. tıpkı, Allah'a, Peygamber'e küfredenlerin bir çatı altında toplandığı gibi bunlar da hissî müttefikleriyle yan yana gelmişlerdi. Kim bilir, belki de işte o zaman, akı-karayı, iyiyi-kötüyü enine boyuna görme imkânı elde ettiler ve her şeyi anladılar. Evet, görüp anladılar ki, kendileri, bütün efkâr ve kalbleriyle Medine medeniyetine doğru ve her plânda Resûl-i Ekrem'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelen ilâhî gerçekleri hâkim kılmak istikametinde hareket ederken, başkaları başka sevdada ve bu düşüncelerden fersah fersah uzak... Derken, o zamana kadar bağlandıkları hissî bağlar çatır çatır kopmaya başladı.. derken, bütün bütün duygu ve hislerin başka başka olduğu ortaya çıktı.

İşte, bu dönemden sonradır ki, hissî bağlar da yetmemeye başlamıştı. Bundan böyle, birbirinden kopup biri Çin'e biri Maçin'e doğru, ayrı ayrı istikametlere giden kimseleri, fikir ve mantık plânında bir araya getirecek esaslara, umdelere

ve dinamiklere ihtiyaç vardı...

Biz kendi açımızdan, önce Türkiye, sonra da topyekün âlem-i İslâm'da yeniden varoluş ve diriliş tablolarını müşâhede edip herkesin kendine düşeni yaparak, istikbal örfânesine bir şeyler hazırladığı inanç ve kanaatini muhafaza etsek bile, riayetinde zaruret olan bir kısım esasların kulak ardı edilmemesi gerektiğini hatırlatmakta da fayda mülâhaza ediyoruz:

Evvelâ, bugün herkesin, başkalarını kendi meşrebine sokmaya çalışmadan vazgeçerek, Hak yolundaki her hizmeti alkışlaması şarttır. Nasıl ki, değişik meslek erbabı, sanatkâr ve zanaatkârlar birbirlerini kabullenip, semere-i sa'ylerini, çalışmalarının neticelerini mübadele edip değiştiriyorlar ve umumî maksat istikametinde birbirlerine destek oluyorlar. Öyle de, değişik meşrep ve mezhep mensupları arasında aynı anlayışın yolları araştırılmalı, maksat ve neticenin yumuşatıcılığıyla, sebep ve vesilelerin sertliği mutlaka kırılmalıdır. Bunun için de yapılması gerekli olan tek şey, herkesi kendi hizmet sahası içinde alkışlamak ve "Benim Allah'ımın adını anan, Peygamberim'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) takdir ve tebcil eden herkes kardeşimdir." diyerek başkalarını kabullenmektir. Kabullenip, kapitalizm ve komünizme yutulmamak, ateistlerin meydana getirdiği korkunç vakuma kapılmamak için, sûrî dahi olsa bir ittihat ve ittifak temin edilmelidir. İngiltere insanı, kendi kader ve kendi geleceği için "Anglo-Sakson ve Galli" olarak bir vahdet temin etmişlerdir. Bu iki ayrı ırk, birbirlerinden öyle nefret eder, öyle tiksinirler ki, bir Anglo-Sakson'a "Galli" desen ağzına bir yumruk indirir. Galliye de "Anglo-Sakson" desen o da sana bir yumruk savuruverir. Bununla beraber, bu iki zümre arasında, zâhir plânda bugüne kadar en ufak bir çekişme, bir mücadele hissedilmemiştir. Çünkü bir masa başında oturmuş, aralarındaki farklı noktaları görüşmüş, asgarî müşterekleri tespit etmiş, İngiltere'nin kaderi ve istikbali adına bir kısım fedakârlıkları göze alarak anlaşma noktalarını bulmuş ve anlaşmışlardır.

Bunun bizim davamız açısından mânâsı şudur: Her birimiz hangi meşrepten olursak olalım, Allah'ımız bir, Kitabımız bir, Peygamberimiz bir, kıblemiz bir, yolumuz bir, yöntemimiz birdir. Evet işte, böyle bir anlayışla vahdetimizi hissîlikten çıkarıp bu "bir bir"ler üzerine kurmak mecburiyetindeyiz. Zira bütün bu "birler" birliği iktiza etmekte ve vicdanlarımızı birlik ruhuna çağırmaktadır. Aksini iddia, nefsin mazeret mırıltılarından başka bir şey değildir.

Şimdilerde, kıymetli bir hazineyi belli bir noktaya götürmeye azmetmiş olan bizler, onu yerine ulaştırdıktan sonra ille de bir düello gerekiyorsa, o mel'un

işi, emaneti sahiplerine devrettikten sonra yapalım. Fakat önce mutlaka, bu mübarek milletin bugününü-yarınını düşünelim. Ve şu memleketin, dinsizlere, inkârcılara peşkeş çekilmesine fırsat vermeyelim ve buna imkân hazırlamayalım...

Bu mevzuda ikinci yol da şudur: Hiç kimse, başkalarını kendi yol ve sistemine girmeye zorlamamalıdır. Varsın herkes kendi anlayışı içinde hizmet etsin. Şurası unutulmamalıdır ki, bir kısım kimselerin, içine düştükleri fikirlerden vazgeçmeleri zor, hatta çok defa imkânsızdır. Zor kullanmak ise kat'iyen çıkar yol olmadığı gibi, kabil-i iltiyam olmayan inşikaklara da sebebiyet verebilir. Müsamaha ve tolerans ise, Kur'ân'ın tavsiyesidir. Toleranslı hareket edip müsamahalı davrananlar, yarınlara ait önemli bir meseleyi halletmiş sayılırlar.

Üzerinde durulması gerekli olan diğer bir husus da şudur: Meşrepler, mizaçlar ittihat etmediği için, herkes kendi meşrebi içinde, Kur'ân ve imana hizmet ederken oldukça mühim şeyler de yapmaktadır. Bir kısım büyük kalemler, hayat-ı içtimaiyemizle alâkalı meseleleri, problemleri halletmektedirler ki, İslâm'ın bu türlü problemlerinin halledilmesine de ihtiyaç vardır. Binaenaleyh, bırakalım, bazıları içtimaî ve iktisadî meseleleri halletsinler. Bizler de yapabileceğimiz şeylerle meşgul olalım. Abbasîler devrinde olduğu gibi, şimdilik onların adaptasyonlarını yapalım. Ehl-i Sünnet kıstaslarıyla ölçüp biçelim, atacağımızı atıp tutacağımızı tutalım ve yeni terkiplerle, yepyeni bir dünyanın kurucuları ve hazırlayıcıları olmaya çalışalım.

Bir başka grup düşünelim ki, Ehl-i Sünnet açısından tenkit edilecek bazı yanları olabilir. Ama, böyle bir araştırma ve tetkik mevzuunda, değil onların, Batının bile alınacak müsbet yönleri olduğunu kat'iyen hatırdan çıkarmayalım. Bizim izzet ve onurumuz, onların da düşmanlık ve nefretleri hesaba katılarak, alınabilecek şeylerini almada ne zarar var! Aslında her bâtıl mezhep içinde dahi, bir dâne-i hakikat vardır ve o mezhep, hayatiyet ve mevcudiyetini ona borçludur. İşte, o tek dâne-i hakikat her zaman alınabilir ve alınmalıdır da...

Bu meseleyi izah için bir misal arz edeyim: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ten ayrı Müslümanlar içinde, öteden beri devam edegelen birbirine zıt iki kutbun temsilcisi iki mezhep vardır: Mutezile ve Cebriye. Mutezile mezhebi, "Kul fiilinin hâlıkıdır." prensibine göre hareket eder.. Cebriye mezhebi ise "Her şeyi Allah yaratır, kul robot gibidir." düşüncesiyle hareket eder. Bunlar, insanın iradesi ve Allah'ın yaratması mevzuunda birbirine zıt kutuplarda

bulunmaktadırlar.

Mutezile "İnsan kendi fiilini kendi yaratır, Allah müdahale etmez." şeklinde düşünmüştü. Günümüzde, rasyonalistlerin çoğu da Mutezile gibi düşünmektedir.

Cebriye ise, bunun aksine, insana hiçbir pay ayırmamakta, hiçbir irade tanımamaktadır. Onlara göre mükellefiyetleri ve iradesizliğiyle insan, eli kolu bağlı, sırtından yediği bir tekme ile suya düşürülmüş ve kendisine "Sakın ıslanma!" denmiş gibi bir durum arz etmektedir.

Ehl-i Sünnet, ondan aldığı bir dâne-i hakikatle öbüründen aldığı başka bir hakikati birbirine mezcetmiş ve bir sentez yapmıştır. Mutezile'ye demiştir ki: Evet insanın iradesi vardır. Kur'ân'ın pek çok âyeti buna delâlet eder. İnsanın iradesi vardır ki, insan iradesiyle amel-i salih yapacak ve Cennet'e girecektir. Vardır ki, Kur'ân-ı Kerim *"İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur."*[2] demektedir. Fakat *"Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz."*[3] fehvasınca, Allah'ın dilediğinin, bir esas olduğu da kat'iyen hatırdan çıkarılmamalıdır. Evet, sizin irade dediğiniz şeyin tasarruf dairesi o kadar dardır ki, âdeta varlığı ile yokluğu müsavidir. Ama, şart-ı âdi olarak o irade vardır ve günah-sevap, ceza-mükâfat gibi hususlara da bir esastır.

Ben bütün bunlarla şunu anlatmaya çalıştım: Kapitalist bir sistem içinde de bir dâne-i hakikat vardır, komünist sistem içinde de. Ama, komünizma onu istismar ediyor. Devletçiliği, fakiri koruyup kollamayı istismar ediyor ve münafıklık yapıyor. İşte bunlar kitleleri, cemaatleri sürükleyip götürüyorlar. İslâm'a gelince, onun bütün meseleleri, bütün prensipleri hak, hakikat, istikamet ve adalettir. O, her yönüyle birleştirici prensipler mecmuasıdır.

Meşreplere gelince, her meşrep içinde bir dâne-i hakikat vardır. Cenâb-ı Hakk'ın, farklı mizaç, meşrep ve mezaklarda yarattığı şeyleri görmezlikten gelerek, fıtrat hakikatine karşı çıkıp, ayrı ayrı cetvellerden fışkıran suları karıştırarak, hayalî vahdet yolları araştırmayalım. Herkes kendi sahasında envâr-ı Kur'ân ve imanı neşretsin ve başkaları ile uğraşmasın.. ittifak edemiyorsa da hiç olmazsa ihtilafa düşmesin. En azından Müslümanları çekiştirip durmasın. Her Müslümanı alkışlamasını bilsin. Her "Allah" diyenin arkasında olsun. –İnşâallahü Teâlâ– o takdirde, kısa zaman sonra, ittihat ve ittifak teessüs edebilir.

Celâdet: Yiğitlik, kahramanlık, metanet.

Fehvasınca: Uyarınca, gereğince.

Şehamet: Akıl ve zekâ ile birlikte olan cesaret.

Teraküm etmek: Birikmek, yığılmak.

Vifak: Anlaşma, uyum içinde olmak.

1 ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî ulûmi'l-Kur'ân* 2/160.

2 Necm sûresi, 53/39.

3 Tekvîr sûresi, 81/29.

Hazreti Hasan ve Hazreti Muaviye (radıyallâhu anhüma) varken Ömer İbn Abdülaziz'in beşinci halife sayılmasının hikmetini açıklar mısınız?

Bu meseleyi zannediyorum, şimdiye kadar kelâmcılar dahi mevzu etmemişlerdir. Ama, kafaya takılan bir soru olması itibarıyla arz etmeye çalışayım. Raşid Halifeler Efendilerimiz dört tanedir. Bu hususta herkes ittifak hâlindedir. Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Ali (radıyallâhu anhüm). Bunlar, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) en eşref, en ecmel, en ekmel, en ekber halifeleridir. Raşid Halifelerden sonra idare, Benî Ümeyye'nin eline geçti ve az sonra da, büyük ölçüde Müslümanlar arasında safvet ve samimiyetle beraber, hilâfet ruhu da sarsıldı. Devlet, kısmen saltanata dönüştü; sarayları lüks ve debdebe sardı. Vasat, zayıf ruhlarda zaafların ortaya çıkmasına müsait hâle geldi. Bununla beraber Emevîler bütün bütün boş ve yoz kimseler değildi. İçlerinde Kitab'a ve Sünnet'e vukufu olan pek çok büyük insan vardı. Ama aile olarak artık bozulmaya yüz tutmuştu. Derken böyle bir aile içinde, yani diken tarlasına benzer bir yerde, Ömer İbn Abdülaziz gibi Raşid Halifelerle at başı gidecek nadideler nadidesi bir gül yetişti. Ömer'i zirvelere ulaştıran hususların başında, onun bir hamlede cismanî arzuları aşarak bedenin yerine ruhu, nefsin yerine gönlü yerleştirip her işinde Resûlullah'ın yolunu ve Allah'ın rızasını araştırması gelir.

Bu mesele çok kolay değildi, hele onun için asla. Zira o, sarayda debdebe ve ihtişam içinde yaşıyor, her gün ava çıkıyor, sahip olduğu bol imkânlarla meşru dairede de olsa yiyor, içiyor ve zevk ediyor... Asr-ı Saadet insanından –takriben– yüz sene uzaklaşmış, ondan uzaklaşmakla kendilerini var eden dinamiklerden de uzaklaşmış bir toplum, bir aile içinde ve sarayın olanca imkânlarına sahip birisinin başka türlü olması da çok zordu. Tam bu esnada amcası Süleyman, vefat ederken oğlunu tavsiye edeceğine, bazılarının ısrarıyla, ana tarafından Hazreti Ömer Efendimiz'in torunu olan yeğeni Ömer İbn Abdülaziz'i tavsiye etmişti. Halk da kabullenip, biatta bulunmuşlardı. Kendisine hilâfet vazifesi tevdi edildiği gün, hemen birdenbire kendine gelip ruhuna dönen Ömer, tepeden tırnağa değişivermişti. Artık bu Ömer, o eski Ömer değildi. Ömer, o günden itibaren yeniden ilk halifeler dönemini ihyaya çalışır. Fenalıklarla yaka-paça olur. İyiliklere doğru yollar vurur; hayra, hasenata giden yolları kolaylaştırır. Haksızlıkları önler, zulme karşı ilân-ı harp

eder. Hanımının boynundaki gerdanlık için, ganimetten gelmiştir mülâhazasıyla "Bana yaraşmaz." der, devlet hazinesine gönderir. Şüphelendiği şahsî servetini "Beytülmal"e devreder, bir eski hırka sırtına geçirir ve devletin başına geçer...[1]

O günkü devletin sınırları, Aral Gölü, Mâveraünnehir, Afganistan ve Batı Türkistan'ı; Taşkentleri, Buhâraları, Semerkantları.. Batı Afrika'da, Cebel-i Tarıkları, Fas, Tunus, Cezayir, Mısır, Suriye ve Libyaları içine alıp Anadolu yakasına uzanıyordu. Ve Ömer de bu devletin reisiydi... Evet, Arap Yarımadası bütünüyle fethedilmiş, Basra Körfezi memleketleri İslâm hâkimiyeti altına alınmış, bugünkü Türkiye kadar kırk bir devletin hâkim olduğu sahada tek hâkim, daha doğrusu, bu yerlerde Allah'ın biricik halifesiydi. Ve Ömer o devirde insanların en fakiriydi...

Muhaddisîn-i kiram derler ki: "Mü'minler zekât ve sadaka verecek insan bulamazlardı." ki, Muhbir-i Sadık bunu aynen haber vermişti: "Bir gün elinizde zekât, dolaşacaksınız, fakat verecek kimse bulamayacaksınız."[2] Yani herkes zengin olacak demektir ki, Ömer İbn Abdülaziz devrinde bunların hepsi görülmüştü.[3] İşte o böyle bir devletin başına geçmişti... İki sene küsur ay bu devleti idare eder, ama; senelerce yaşamış gibi, semereli olur. Daha sonra Endülüs'e kadar uzanacak o devletin her yönünde ıslahat yapar. O güne kadar Raşid Halife Efendilerimiz hakkındaki bütün yanlış telakkileri izale eder. Hazreti Ali'nin (radıyallâhu anh) muallâ mevkiini ilân eder. O güne kadar bir kısım kimselerin hutbelerindeki saygısızlığına son verir ve bugün dahi hutbelerimizde okuduğumuz, *"Allah, adaleti, ihsanı, akrabaya vermeyi emreder, fahşâdan (edepsizlikten), münkerden (fenalı k) ve bağy (azgınlık)tan men eder. Öğüt almanız için size böyle öğüt verir."*[4] âyetiyle, adaletsizliğe, fuhşa, ahlâksızlığa, taşkınlığa karşı göğsünü siper eder; istikametli düşünür, âbidâne, zâhidâne bir hayat yaşar.

İşte, Ömer İbn Abdülaziz'in içinde bulunduğu şartlar, hiç de böyle yaşamasına müsait olmadığı hâlde, böyle yaşaması, hem de o günkü Emevîler'de hayat anlayışı çok değişik olmasına rağmen bu kadar duru, bu kadar arızasız, bu kadar pürüzsüz ve tıpkı ilk halifeler gibi bir sîrete sahip olması, onu Asr-ı Saadet insanı seviyesine ulaştırmıştır. Bu itibarladır ki, daha sonradan gelen bazı kimseler ona haklı olarak müceddit demişlerdir ve dört halifeden sonra eğer bir beşincisi bahis mevzuu ise, onun Ömer İbn Abdülaziz olacağını söylemişlerdir. Yani Dört Halife'den sonra ille de bir beşincisi bahis

mevzuu ise o mutlaka Ömer İbn Abdülaziz'dir, demişlerdir.[5] Ama Ömer İbn Abdülaziz'i, Seyyidina Hazreti Hasan'a tercih etme, Hazreti Muaviye'ye tercih etme meselesine gelince, bu bizim muvazene, mukayese imkân ve iktidarımızı aşan bir mevzudur. Bu mevzuda Hasan Basrî (radıyallâhu anh) ki, –tâbiînin imamlarından ve çocukken Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) zevcelerinden birinin kucağında oturma şerefine eren birisidir– kendisine Ömer İbn Abdülaziz'le Hz. Vahşi'nin (radıyallâhu anh) derece ve mertebeleri sorulunca, umumî fazilet açısından, yani Allah'ın Resûlü'nü görüp bizzat feyiz alma bakımından "Ömer İbn Abdülaziz ancak Vahşi'nin atının burnunda bir toz olabilir."[6] demiştir. Çünkü Vahşi, sahabi idi. Ömer İbn Abdülaziz sahabi değildi. Hususî bir kısım meziyetleriyle Ömer çok ileride olabilir. Yoksa mutlak fazilet sahabeye aittir. Hususî bir veya birkaç fazilette, mercuh kendisine tereccüh edenlere tereccüh edebilir; ama mutlak fazilette râcih râcihtir.[7]

Şimdi durum böyle olunca, onu Hazreti Hasan Efendimiz ve Hazreti Muaviye ile mukayese yapmamız mümkün değildir. Hem onların aralarındaki derecelerin muhakeme, muhasebe, takdir ve kritiğini yapmak bize düşmez. Onlar o kadar muallâdırlar ki, Efendimiz'in Sema-i Risaletinde boy atmış, ser çekmiş, değişik gıda almış, değişik buudlarda gelişmiş, tıpkı Cennet varlıklarını hatırlatırlar. Belki pek çoğu itibarıyla melekler seviyesine ulaşmışlardır. Biz onlar hakkında şöyle veya böyle bir hüküm verdiğimiz zaman, ihtimal, Huzur-u Rabbi'l-Âleminde çok mahcup oluruz. Bu, tıpkı bir mahkemenin kapısında kapıcılık dahi yapamayacak kimselerin, o mahkemenin hâkimliğine tenezzül etmeyen kimseleri tenkidine benzer ki, bu ne müthiş utandırıcı bir şeydir! Binaenaleyh, bizler hem dilimizi hem de kalbimizi korur, hepsine karşı derin bir saygı ve hürmet hissiyle iki büklüm olur, bizi kapıkulu kabul etmelerini dileriz!..

Beytülmal: Devlet hazinesi.

Mercuh: Tercih edilmemiş, başka bir şeyin kendisine üstün tutulduğu şey.

Safvet: Sâfilik, temizlik, pâklık, iç duruluğu.

Râcih: Üstün, tercih durumunda daha ağır basan.

Sîret: İç yapı, karakter.

Tereccüh: Üstün gelme, ağır basma.

1 İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-kübrâ* 5/345, 393; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 5/257, 258; Kutub, Seyyid, *İslâm'da Sosyal Adalet* s.331-332.

2 Buhârî, *menâkıb* 25.

3 Bkz.: İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzib* 7/478; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 9/225.

4 Nahl sûresi, 16/90.

5 es-Suyûtî, *Tarihu'l-hulefâ* s.228; el-Azimâbâdî, *Avnü'l-Ma'bud* 12/383. Ayrıca bkz.: el-Aynî, *Umdetü'l-kârî* 1/113.

6 İmam Rabbânî, *el-Mektubat* 1/70 (58. Mektup).

7 Ali el-Kârî, *Şerhu Kitabi'l-Fıkhi'l-Ekber* s.206.

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

El-Aclûnî, İsmail İbn Muhammed el-Cerrâhî (v. 1162 h.); ***Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs,*** I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1405 h.

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah eş-Şeybânî (164-241 h.); ***el-Müsned,*** I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

Ali el-Kârî, Ali İbn Sultan Muhammed el-Herevî el-Kârî (v. 1014/1606); ***el-Masnû,*** Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1404 h.

__________; ***Şerhu Kitabi'l-Fıkhi'l-Ekber,*** Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1984/1404.

Alûsî, Ebu's-Senâ, Şehâbeddin Mahmud İbn Abdillah (v. 1270 /1854); ***Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-seb'u'l-mesânî,*** I-XXX, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

el-Azimâbâdî, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak (v. 1911); ***Avnu'l-Mâbud şerhu sünen-i Ebî Davud,*** I-XIV, (Tahkik: Abdurrahman Muhammed Osman), Mektebetü's-selefiyye, Medine, 1969.

el-Bağdâdî, Ebû Mansûr Abdulkâhir İbn Tâhir İbn Muhammed et-Teymî; ***Usûlü'd-dîn,*** (Nşr.: Heyet.), Beyrut, 1981.

el-Bağdâdî, el-Hatîb Ebû Bekir, Ahmed İbn Sabit; ***Tarîhu Bağdad ev Medînetü es-Selâm;*** I-XIX, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut.

Beyâzîzâde, Ahmed Efendi; ***İşârâtü'l-merâm min ibârâti'l-İmâm,*** (Nşr.: Yûsuf Abdürrezzak), Kahire, 1368/1949.

el-Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed İbnu'l-Hüseyin (384-458 h.); ***es-Sünenü'l-kübrâ,*** I-X, Mektebetü dâri'l-Bâz, Mekke, 1414/1994.

__________; ***Delâilü'n-nübüvve,*** I-VII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1985.

Buhârî, Ebû Abdillah, Muhammed İbn İsmail (v. 256 h.); ***Sahîhu'l-Buhârî,*** I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

Bursevî, İsmail Hakkı (v. 1137 h.), ***Tefsiru Ruhu'l-Beyan,*** I-X, el-Mektebetü'l-Mahmudiyye, İstanbul, tsz.

Dârimî, Abdullah İbn Abdirrahman (181-255 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Beyrut, 147/1987.

ed-Deylemî, Ebû Şucâ Şireveyh İbn Şehredâr (445-509 h.); ***el-Müsnedü'l-firdevs bi me'sûri'l-hitâb,*** (Tahkik: Muhammed es-Saîd Besyûnî es-Zağlûl), Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1986.

Ebû Dâvûd, Süleyman İbn Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.), ***es-Sünen,*** (Tahkik: Muhammed Muhsin Abdulhamid), I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, tsz.

Ebû Nuaym, Ahmed İbn Abdillah el-Esbahânî (336-430 h.), ***Hilyetü'l-evliyâ,*** I-X, Daru'l-kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

Ebû Ya'lâ, Ahmed İbn Ali İbni'l-Müsennâ (210-317 h.); ***el-Müsned,*** I-XIII, Dâru'l-me'mûn li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

el-Eş'arî, Ebu'l-Hasan Alî İbn İsmâil; ***Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve'htilâfü'l-musallîn,*** (Nşr.: Helmut Ritter), I-III, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

Gazâlî, Muhammed; ***et-Taassub ve't-Tesamuh beyne'l-Mesihiyye ve'l-İslâm,*** Kahire, tsz.

el-Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed İbn Abdillah en-Neysâbûrî (321-405 h.); ***el-Müstedrek ale's-Sahîhayn,*** I-IV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1990.

Hamidullah, Muhammed (v. 2003); ***Mecmûatu'l-vesâiki's-siyâsiyye lil ahdin'n-nebevi ve'l-hilafeti'r-***

râşide, Dâru'n-nefâis, Beyrut, 1985.

Hasan İbrahim Hasan; ***İslâm Tarihi: Siyasî, dinî, kültürel, sosyal,*** (Terceme: İsmail Yiğit, Sadreddin Gümüş), Kayıhan yay., İstanbul, 1985.

el-Heysemî, Ali İbn Ebî Bekir (v. 807 h.); ***el-Mecmeu'z-zevâid,*** I-X, Dâru'r-reyyan li't-türas-Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Kahire-Beyrut, 1407 h.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf İbn Abdillah en-Nemirî (v. 463 h.); ***el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashab,*** I-IV, Daru'l-cîl, Beyrut, 1412.

İbn Ebî Şeybe, Abdullah İbn Muhammed (v. 235 h.); ***el-Musannaf fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr,*** (Tahkik: Kemal Yusuf el-Hut), I-VII, Mektebetü'r-ruşd, Riyad, 1409 h.

İbnü'l-Esir, Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (630/1233), ***el-Kâmil fi't-târih,*** I-IXII, Daru sâdır, Beyrut, 1967.

İbn Hacer, Ahmed İbn Ali İbn Cafer el-Askalânî, (773-852 h.); ***Fethu'l-bârî bi şerhi Sahihi'l-Buhârî,*** (Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbakî-Muhibbuddin el-Hatîb), I-XIII, Dâru'l-mârife, Beyrut, 1379.

__________; ***el-İsâbe fî temyîzi's-sahabe,*** (Tahkik: Ali Muhammed el-Becavî) Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412/1992.

__________; ***Tehzîbu't-Tehzib,*** I-XIV, Darul-fikr, Beyrut, 1984.

İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed İbn Hibban İbn Ahmed et-Temîmî el-Bustî (v. 354 h.); ***Sahîhu İbn Hibban,*** I-XVIII, (Tahkik: Şuayb el-Arnavut), Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1993.

İbn Hişâm, Abdülmelik İbn Hişam İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); ***es-Sîratü'n-Nebeviyye,*** I-IV, Dâru'l-Kalem, Beyrut, tsz.

İbnü'l-Hümâm, Kemâluddin Muhammed b. Abdulvâhid İbn Abdülhamid İbn Mes'ud; ***el-Müsâyere fi'l-akâidi'l-münciye fi'l-âhire,*** Çağrı Yay., İstanbul, 1979.

İbn Kayyim el-Cevzî, Abdurrrahman İbn Ali İbn Muhammed (508-597 h.); ***Zâdu'l-mesîr,*** I-IX, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1404.

İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail İbn Ömer ed-Dimaşkî (v. 774 h.); ***Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm,*** I-IV, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1401 h.

__________; ***el-Bidâye ve'n-nihâye,*** I-XIV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1988.

İbn Mâce, Muhammed İbn Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

İbnü'l-Mübarek, Abdullah İbnü'l-Mübarek el-Mervezî (118-181); ***ez-Zühd li'bni'l-Mübarek,*** (Tahkik: Habiburrahman el-A'zamî), Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed İbn Sa'd İbn Meni' ez-Zührî (230/845); ***et-Tabakatü'l-kübrâ,*** I-VIII, Daru sâdır, Beyrut, 1960.

İmam Rabbânî, Ahmed İbn Abdülahad İbn Zeynelâbidîn Serhendî (1034/1624); ***el-Mektubat,*** I-II, Fazilet Neşriyat, İstanbul, tsz.

Kâdı İyâz, Ebû'l-Fazl İyaz İbn Musa İbn İyâz el-Yahsubî (v. 544/1149); ***eş-Şîfâ bi ta'rifi hukûki'l-Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem),*** (Tahkik: Hüseyin Abdulhamid Nil), Dâru'l-erkam, Beyrut, 1415/1995.

Kitab-ı Mukaddes ***(Türkçe terceme) Eski ve Yeni Ahit,*** Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1988.

el-Kurtubî, Muhammed İbn Ahmed İbn Ebî Bekir İbn Ferrah (v. 670 h.); ***el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân,*** I-XX, Dâru'ş-şa'b, Kahire, 1372 h.

Kutub, Seyyid İbn İbrahim (1386/1966); ***İslâm'da Sosyal Adalet,*** (Terceme: M. Adnan Mansur, Yaşar

Tunagür) Cağaloğlu yay., İstanbul, 1962.

Mâlik İbn Enes, Ebû Abdillah el-Esbahî (93-179 h.); ***el-Muvatta',*** I-II, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1985.

el-Münâvî, Muhammed Abdurraûf (1031/1622); ***Feyzu'l-kadîr şerhu Câmii's-sahîh,*** I-VI, el-Mektebetü't-ticariyye'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); ***Sahîhu Müslim,*** I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed İbn Şuayb (215-303 h.); ***es-Sünen,*** (Tahkik: Abdülfettah Ebû Gudde), I-VIII, Mektebetü'l-matbaati'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

en-Nesefî, Ebu'l Muîn Meymûn İbn Muhammed; ***Bahru'l-kelâm fî 'akâidi ehli'l-İslâm,*** Konya, 1328-1329.

__________; ***Tebsıretü'l-edille fi'l-kelâm,*** (Nşr.: Claude Salame'), I-II, Dımaşk, 1990.

en-Nevevî, Ebû Zekeriyya Yahya İbn Şeref (631-676 h.); ***Şerhu Sahîhi Müslim*** (Şerhu'n-Nevevî alâ Sahîhi Müslim), I-XVIII, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1392.

Nursî, Bediüzzaman Said (1380/1960); ***Hizbu hakâiki'n-nûriyye,*** Sözler yay., İstanbul, 1991.

__________; ***Mektubat,*** Işık yay., İzmir, 2001.

__________; ***Lem'alar,*** Işık yay., 2003.

__________; ***Mesnevî-i Nuriye,*** Envar yay., İstanbul, tsz.

__________; ***Sözler,*** Işık yay., İstanbul, 2003.

__________; ***Şualar,*** Envar yay., İstanbul, tsz.

Pezdevî, Ebu'l-Yusr, Muhammed İbn Muhammed; ***Usûlü'd-dîn,*** (Nşr.: Hans Peter Linss.), Kahire, 1383/1963.

Pezdevî, Fahru'l-İslâm, Ebu'l-Hasen Ali İbn Muhammed İbn Hüseyin; ***el-Usûl,*** I-IV, ys., 1307.

es-Subkî, Ebû Nasr, Abdülvehhâb İbn Alî Tâcuddin; ***Haşiyetü'l-Bennânî 'alâ Cem'i'l-cevâmi',*** II. baskı, Kahire, 1356.

es-Suyûtî, Ebu'l-Fazl, Celâleddin Abdurrahman İbn Ebî Bekir (911/1505); ***el-Hasâisu'l-kübrâ,*** I-III, Daru'l-kütübi'l-hadîse, Mısır, 1967.

__________; ***Tarihu'l-hulefâ,*** el-Mektebetü't-ticareti'l-kübrâ, Kahire, 1969.

__________; ***Mesâliku'l-hunefâ fî vâlideyi'l-Mustafâ,*** Haydarâbâd, 1380/1961.

eş-Şâşî, Ebû Saîd, el-Heysem İbn Küleybe (v, 335); ***el-Müsned,*** (Tahkik: Mahfûzurrahman Zeynullah), I-II, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Medine, 1410 h.

Şiblî Nu'manî (1332/1914); ***Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi,*** I-II, (Terceme: Talip Yaşar Alp), Hikmet yay., İstanbul, 1986.

et-Taberânî, Ebû'l-Kasım, Muhammed İbn Ahmed (v. 360 h.); ***el-Mu'cemü'l-evsat,*** (Tahkik: Hamdi İbn Abdilmecid es-Selefî), I-X, Dâru'l-Haremeyn, Kahire, 1415 h.

__________; ***el-Mü'cemü'l-kebir,*** (Tahkik: Hamdi İbn Abdilmecîd, es-Selefî), I-XX, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Musul, 1404 h.

et-Taberî, Muhammed İbn Cerîr İbn Yezîd İbn Hâlid (224-310 h.); ***Câmiu'l-beyan fî tefsîri'l-Kur'ân,*** I-XXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1405 h.

__________; ***Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*** (Tarîhu't-Taberî), I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407h.

T.W. Arnold; ***İntişarı İslâm Tarihi,*** (Terc. Hasan Gündüzler), Akçağ Yay., Ankara 1971.

et-Tirmizî, Ebû İsa, Muhammed İbn İsa (209-279 h.); ***el-Câmiu's-Sahîh,*** I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

Yâkût el-Hamevî Ebû Abdillah, Şihabeddin Yakut İbn Abdillah (626/1229); ***Mu'cemü'l-büldan,*** Daru'l-fikr, Beyrut, tsz.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi (1361/1942); ***Hak Dini Kurân Dili,*** (Sadeleştirenler: İsmail Karaçam, Emin Işık) Feza gazetecilik, İstanbul.

ez-Zerkeşî, Ebû Abdillah, Bedreddin Muhammed İbn Bahadır İbn Abdullah, (794/1392); ***el-Burhân fi ulûmi'l-Kur'ân,*** Daru'l-ma'rife, Beyrut, 1391.

119001-20110427